DE ERRORIBVS Nouorum Arianorum LIBRI DVO.

Aduersus responsum Valentini Smalcij, quod dedit pro nouis Arianorum suorum monstris.

Auctore MARTINO SMIGLECIO Societatis IESV, S. Theologiæ Doctore.

Ad: Rau: S.J.

CRACOVIÆ,
in Officina Andreæ Petricouij, S. R. M. Typographi.
Anno D. 1615.

BIBL. Z.N. IM.
OSSOLINSKICH

Illustrissimo Domino,

D. FOELICI A DROBNIN KRYSKI, SVPREmo Regni Cancellario, Predecensi, Kowelensi, &c. &c. Capitaneo.

Author fœlicitatem.

OT HODIE HÆRESVM PORTENTA, & schismata, Ecclesiæ vnitatem conantur discindere, Illustrissime Domine, vt de nobis illud verissimè dici possit, nos esse eos in quos fines sæculorũ deuenerunt. Nimirũ hæreses esse oportere monuerat Apostolus; verùm & illud insuper vsu compertum est, temporum lapsu profanas illas sectarum nouitates & numero plures, & impietate atrociores existere; vt quemadmodum Ecclesia Dei quasi lux splendens procedit & crescit vsq; ad perfectam diem, ita Sathanæ synagoga errores erroribus cumulans eousq; succrescit, donec mensuram impleat impietatis. Id agimus quidem tot iam sæculis Catholici, vt pullulantia monstrorum illorum capita ancipiti verbi Dei gladio à dextris & à sinistris detruncemus, sanctissimorum & grauissimorum Patrum exemplo, qui in hac arena suis quiq; ætatibus vno nobiscum spiritu, & vna fide decertârunt. Verùm haud scio an vnquam aliâs laboriosius fuerit hoc certamen, quàm isto sæculo infœlici, an vsquam alibi, quàm in hac nostra Polonia: nam & cæteræ ætates singulis ferè cum hæresibus habuêre negotium, nostra cum sexcentis; & reliquæ Prouinciæ aut vna, aut aliquot singulæ sectis distrahuntur, in hoc autem Regno veluti sentina omnium hæresum vltimæ feces & retrimenta consederunt. Est quidem id omnibus vbiuis gentium hæreticis procliue, vt cùm à ianua, quod aiunt, semel aberrârunt, ex aliis deinceps in alios errores: at nullibi impune magis & impudenter infinita illa nouandi libido, quàm inter ho-

mines nostros sese prodit & effundit. In hoc tamẽ errorũ omniũ vndequaq; confluxu, nihil tetrius aut spurcius inuenio Racouiana Arianorum colluuie, quam ego Camarinam annis abhinc aliquot eo consilio cœpi commouere, vt qui dißimulatis execrandis dogmatibus, in simpliciorum animos ficta pietate irrepebant, cominus & preßius tenti cogerentur intimos fœdißimarum hæresum recessus aperire; eoq́; Christomachos illos impuli quærendo & disputando, vt multò longius vltra maiores suos, antiquos Arianos, impietate progreßi, Dei Filio non diuinitatem modo, sed redemptoris munus, & sacerdotium, aliasq́; prærogatiuas, per summum scelus detractum irent. Animaduerto sanè me Augiæ stabulum ingressum esse, & vltrà quã cogitatione percipere potuerim, errores refellendos in dies multiplicari: dabo tamen operam quantùm conniti viribus Dei ope potero, vt ne quando miseris illis ad salutis viam reducendis, aut cæteris ad cautelam videar defuisse. De nouis ergò Arianorum istorum monstris cùm ante hosce aliquot annos scripsissem, extitit nuper ex eorum grege non nemo, qui turpißimas hæresum facies scripturæ sacræ coloribus conaretur oblinere, adeò ineptè quidem, vt si Hecubam non iam vetulam, sed canem fucis & cerussa depingeret. Stringendũ tamen calamum rursus putaui aduersus illas laruas impietatis, vt iis detractis, auctores ipsos suorum monstrorum pudeat, si non omnino depuduerunt. Tibi verò potißimùm Domine Illustrißime, opus hoc meum dicandum putaui, quòd Reipublicæ nostræ vulnera nulli potiùs detegenda sint, quàm illi, qui ea sit in patriam caritate vt curare velit, ea in hoc Regno auctoritate, vt poßit. Reipublicæ, inquam, vulnera hæreses dixi, quod tu ipse facilè mihi assentieris, qui ad clauũ positus satis vsu ipso cõpereris, quantùm Religionis dißidia Rempub: labefactent, animosq́; ciuium in rebus & deliberandis distrahant, & gerendis dissocient; vt certißimò sciam, Religionis integritatem, præ cæteris omnibus sibi cordi esse & fore. Neq; sanè aliud à te exigit familiæ tuæ splendor, auita fide & stirpis antiquitate clarißimæ, ex qua totidem veræ Religionis propugnatores prodierunt, quot in huius vnquam Regni Senatu dixêre sententiam. Neq; tu aliud hactenus præ te tulisti, cuius integritas, fides in Deum & Patriam per

omnes

omnes honorum gradus semper enituit; vt quo te altiùs sua in Rempublicam præclara merita subuexerunt, tantò impensiùs fidei & status publici vnitatem sartam tectam esse velis, & cures. Priuata in Societatem nostram beneficia à te profecta non commemoro, quæ sunt sanè plurima & maxima, quibus neq; huius libelli inscriptione, neq; vlla alia grati animi significatione satis possumus respondere. Sed nimirum publicam Ecclesiæ Dei caussam ago, non priuatam nostram, neque te vt vnicum, sed communis Christianorum matris filium compello, ad cuius dignitatem tuendam, quod facis hactenus, quidquid industria, prudentia singulari & authoritate vales, etiam atq; etiam æquum est te conferre. Vale. Datum Calissij in Collegio Karnkouiano Societatis IESV, *13. Decemb. 1614.*

Errores Arianorum centum, ex libro Smalcii excerpti, qui in his duobus libris cōfutantur.

ERRORES DE DEO.

1. Deum verum non eſſe vnum.
2. Deum verum, non eſt neceſſe eſſe ſummum.
3. Dei nomen non eſſe naturæ, ſed poteſtatis.
4. Dei nomen non eſſe proprium ſed commune.
5. Dei poteſtatem non diſtare infinite à poteſtate rei creatæ.
6. Homines & Angelos eſſe veros Deos.
7. Deum verum poſſe eſſe dependentem & ſubordinatum.
8. Non eſſe certum, Deum propter Diuinam naturam colendum eſſe.
9. Coli pro Deo poſſe, eum qui naturâ Deus non ſit.
10. Si Deus non haberet voluntatem nos iuuandi, non deberetur ei cultus (Diuinus,
11. Non vnum tantùm Deum colendum eſſe.
12. Plures Deos in lege noua colendos eſſe.
13. Primum & maximum mandatum de vno Deo colendo, ſolùm ad tempora legis veteris pertinere, & in lege noua abrogatum eſſe.
14. Legem illam Diuinam de Diis, qui non fecerunt cælum & terram, exterminandis, non pertinere ad tempora noui teſtamenti.
15. Vnum tantùm Deum colere, eſt Iudaicum quid, & abnegatio Chriſtianæ religionis.
16. Parum curandum eſſe Chriſtianis, quid Prophetæ dicant de cultu Dei vniꝰ.
17. Poſſe Deum præcipere, vt quicunque hominum vel Angelorum pro Deo colatur.

ERRORES DE CHRISTO.

18. Chriſtum non eſſe naturâ Deum.
19. Chriſtum non eſſe ſummum Deum & independentem.
20. Chriſtum non eſſe abſolutè æqualem Deo.
21. Chriſtum non eſſe vnum Deum cum Patre.
22. Chriſtum eſſe Deum minorem, & quâ Deus eſt, ſubiectum Patri.
23. Chriſtum eſſe alterum Deum & pro altero Deo colendum.
24. Chriſtum tota vita ſua fuiſſe ſemi Deum & ſemi Dominum.
25. Chriſtum etſi vicarius generalis Dei ſit, eſſe verum Deum.
26. Chriſtum ante Reſurrectionem non fuiſſe perfectè Chriſtum, nec perfectè Dei Filium, nec perfectè Deum.
27. Chriſtū verum Deum dici propter poteſtatē, non propter naturam Diuinā.
28. Chriſtum non poſſe dici naturâ Deum, ſine gloriæ Patris imminutione.
29. Chriſti poteſtatem non eſſe abſolutè parem Diuinæ poteſtati.
30. Chriſti poteſtatem, non eſſe poteſtatem primi principii, ſed cauſæ mediæ & inſtrumentalis.
31. Chriſtum non habere poteſtatem, rem vllam creandi.
32. Chriſti poteſtatem non abſolutè æternam futuram eſſe.

33. Per

33. Per Christum non esse absolutè omnia.
34. Christũ in vsu suæ potestatis, quam vt homo accepit, non dependere à Deo.
35. Christum ante mortem, summam in homines potestatem non habuisse.
36. Christum ante mortem caruisse potestate Spiritum sanctum largiendi, & vitam æternam hominibus dandi, & immortalitatem conferendi.
37. Christum ante mortem non potuisse homines imperio Diaboli eximere, & à morte liberare, cùm ipse mortalis esset.
38. Christum ante mortem, nullam in cælo potestatem habuisse, nec Angelis quidquam præcipere potuisse.
39. Potestatem iudicandi non fuisse datam Christo ante Resurrectionem.
40. Christum ante Resurrectionem designatione Regem fuisse.
41. Christum tota vita sua imperfectam sapientiam habuisse, multaque verè ignorauisse.
41. Christum verè & absolutè ignorauisse diem iudicii.
42. Christum non omnium prouidentiam hominum habere.
43. Christum non solùm permittere, sed & procurare posse, vt homines in grauissimos errores ruant.
44. Christum ante Resurrectionem, Diuinitatem verè reipsa habuisse, nullo modo probari potest.
45. Christum ante Resurrectionem non fuisse Deum Angelorum.
46. Christum ante Resurrectionem non fuisse Dominum Angelorum.
47. Neque Dæmonum.
48. Neque omnium hominum, sed aliquorum tantùm.
49. Verbum non esse Carnem factum; & oppositum dicere, errorem esse.
50. Christum à sua natiuitate non fuisse plenum gratia & veritate.
51. Errorem circa Christi essentiam nõ tollere, sed obscurare fidem in Christũ.
52. Christum formam serui, id est mancipij, assumpsisse.
53. Christum formam Dei amisisse, & æqualitatem cum Deo deposuisse.
54. Christum tota vita sua non esse dignum sedere ad dexteram Dei.
55. Christum in morte desijsse esse Filium Dei.
56. Christum in cruce non fuisse Dominum gloriæ.
57. Christum nõ esse verè & propriè sacerdotem, sed metaphoricè & impropriè.
58. Christum non obtulisse verum sacrificium, sed metaphoricum.
59. Dicere, Christum in cœna sacrificium obtulisse, esse extremam amentiam.
60. Quæ Paulus de sacrificio Christi docet, impropriè & figuratè accipienda esse.
61. Christum in cruce, seipsum non sacrificasse, nec obtulisse Deo pro nobis.
62. Falsum esse, Christum in terris purgationem peccatorum fecisse.
63. Christum in cælis primùm factum esse Pontificem, & ibi sacrificium suum primum obtulisse.
64. In Christi sacrificio, nullum locum esse volũtati Christi, sed tantùm Patris.
65. Christum non verè nos redemisse.
66. Christum non esse sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech quoad ritum sacrificandi.
67. Christum passione sua & morte non meruisse suam exaltationem.
68. Christum, nisi passus & mortuus fuisset, gloriam suam titulo Filii Dei, consecuturum non fuisse.

69. Christum propter suam æqualitatem, potuisse iure sedere ad dexteram Dei, falsissimum esse.
70. Christo post Resurrectionem donatam esse tandem Diuinitatem.
71. Sessionem Christi ad dexteram Dei, esse Christi Diuinitatem.
72. Christum in cælo non verè interpellare pro nobis.
73. Christum bis ascendisse in cælum, semel in vita; secundò post mortem.
74. Ante Christi Resurrectionem neminem fuisse obligatum, adorare & colere Christum pro Deo.
75. Christum pari absolutè cultu cum Deo colendum non esse.
76. Christi in cælo & in terra regna esse distincta.
77. In nouo fœdere nusquam dicitur, cæli Deo absolutè, cultum Diu: deberi.
78. Cum fide falsa posse homines Deo placere & saluari.

ERRORES DE SANCTIS.

79. MARIAM Reginam cæli & terræ appellare, & per eam omnia impetrari posse, credere, idololatricum est.
80. Ioannem Apostolum idololatram fuisse, cum Angelum adoraret.
81. Sanctos vita functos nullo modo existere, id quod de tota illorum substantia intelligendum est.
82. Christum suorum fidelium vita functorum non futurum memorem, nisi die iudicii, cùm post mortem non existant.
83. In Angelis Religionem & liberum arbitrium locum non habere.
84. Angelos ante Resurrectionem non fuisse obligatos Christum adorare.
85. Angelos non esse missos ad salutem hominum procurandam, ante salutem reuelatam à Christo.
86. Sanctorum cultum esse idololatriam.
87. Christum post finem mundi nullius memorem futurum.
88. Animas hominum vnà cum corporibus per mortem perire.
89. Die iudicii non solùm corpora resurrectura, sed & animas nouam existentiam accepturas.
90. Corpora non eadem resurrectura die iudicij, sed alia longè perfectiora.

ERRORES CÆTERI.

91. Melchisedechum panem & vinum non sacrificasse.
92. Nihil homines posse mereri apud Deum.
93. Per Sacramenta hominibus gratiam conferri tantùm non blasphemia est.
94. Christum ad Sacramenta vsurpanda, homines sub amissione vitæ æternæ obligasse, ipsissima falsitas est, si cœnam Domini excipias.
95. Personam formaliter esse naturam indiuiduam.
96. Personam & naturam non distingui.
97. Subsistentiam à natura non distingui.
98. Repugnare rationi vnā numero essentiam esse in pluribus personis.
99. Implicare contradictionem, aliquem, sibimetipsi aliquid dare, vel à semetipso aliquid accipere.
100. Angelis qui sunt Dij cælestes, diuinum cultum tribui posse, & reipsa tributum fuisse in veteri fœdere, neminem inficiari posse.

INDEX

INDEX CAPITVM
LIBRI PRIMI.

Quatuor cauſæ propter quas Ariani, veri Chriſtiani dici non poſſunt. Caput I.

Pontificios non eſſe Chriſtianos ineptè à Smalcio probari, vbi & tria eiuſdem grauia abſurda referuntur. Cap: II.

Ariani plures Deos eſſe colendos abſurdè & ſine vllo ſcripturæ fundamento docent. Cap: III.

Arianos aut ſcripturas de vno vero Deo abnegare debere, aut Chriſtum vnum cum Patre Deum confiteri. Cap: IV.

Dei nomen non eſſe poteſtatis ſed naturæ, eſſeq́; proprium non commune, contra Smalcium probatur. Cap: V.

Si Chriſtus ſtatuatur Deus dependens & ſubordinatus, Deus verus dici non poteſt. Cap: VI.

Si Chriſtus pro vero Deo colendus ſit, nullo modo Deum diuerſum dici poſſe, ſed vnum cum Patre Deum. Cap: VII.

Exponitur D. Pauli locus de vno Deo Chriſtianis colendo, & à calumniis Arianorum defenditur. Cap: VIII.

Cultum Diuinum, ei ſoli qui natura Deus eſt, tribui poſſe, ex ſcripturis oſtenditur. Cap: IX.

Ratione oſtenditur, ei qui naturam Diuinam nõ habet, cultum Diuinum non deberi. Cap: X.

Refelluntur ea quæ de diuino cultu abſurdè à Smalcio aſſeruntur. Caput XI.

Grauiſſimè peccare Arianos, cùm Chriſtum eſſe natura Deum negant. Cap: XII.

Arianos nullo modo ſe tueri poſſe, quin Ethnicis meritò annumerentur, quòd duos Deos colendos introducant. Cap: XIII.

Sanctorum cultus defenditur, & Smalcij Ethniciſmi de animarum corporumq́; interitu referuntur. Cap: XIV.

Commune Catholicorum argumentum, ad probandum Chriſtum eſſe vnum cum Patre Deum, à Smalcij cauillationibus defenditur. Cap: XV.

Verba illa: Ego & Pater vnum sumus: non posse nisi de vnitate naturæ intelligi, ostenditur. Cap: XVI.

Catholica verborum Christi: Ego & Pater vnum sumus: expositio comprobatur. Cap: XVII.

Non repugnare rationi vnam numero essentiam esse in pluribus personis. Cap: XVIII.

INDEX CAPITVM
LIBRI SECVNDI.

Perperam Ariani Christi Diuinitatem potestate definiunt. Cap: I.

Absurdè Arianos potestatem & Diuinitatem imperfectam Christo tribuere ex scripturis docetur. Cap: II.

Refelluntur ea quæ aduersus perfectam Christi Diuinitatem & potestatem à Smalcio afferuntur. Cap: III.

Christum ante mortem, Angelorum Dominum non fuisse, impiè à Smalcio asseritur. Cap: IV.

Ex æqualitate Christi cum Patre, perfecta Christi potestas demonstratur. Cap: V.

Christum æqualitatem suam absolutam cum Patre, ex vnitate virtutis & operationis, probare cōtra Arianos ostenditur. Cap: VI.

Quomodo Christus post Resurrectionem dicatur factus Dominus. Caput VII.

Errores Arianorum de Christi post Resurrectionem exaltatione refelluntur, & locus ad Philip: ab eorundem cauillationibus vindicatur. Cap: VIII.

Christum meruisse suam exaltationem, ex verbis Pauli ostenditur, & simul errores Smalcij de eadem re confutantur. Cap: IX.

Potestatem iudicandi Christo ante Resurrectionem datam esse, immeritò negant Ariani. Cap: X.

Christum in terris sacrificâsse, & sacerdotem fuisse contra impias Arianorum voces defenditur. Cap: XI.

Aduersus Christi in cruce sacrificium, Arianorum obiecta diluūtur. Caput XII.

Christum verè & propriè esse sacerdotem, non metaphoricè & impropriè, contra impium Smalcij dogma demonstratur. Caput XIII.
De regia Christi potestate errores Arianorum refelluntur. Caput XIV.
Christo veram ignorantiam imponunt per summam blasphemiam Ariani. Caput XV.
De sessione Christi ad dexteram Patris, errores Smalciani deteguntur. Caput XVI.
Concluditur Arianos multis modis indignè de Christi Diuinitate sentire. Caput XVII.

DE ERRORIBVS Nouorum Arianorum.

LIBER PRIMVS.

Quatuor causæ, propter quas Ariani, veri Christiani dici non possunt.

CAPVT I.

Vlta sunt, quæ Arianos veros Christianos non esse demonstrant: primum quòd à primæuis illis, hoc est veris Christianis penitus dissentiant: deinde quòd verum Christum non agnoscant, sed quem sibi ipsi confinxerunt: tùm quòd ab Apostolis ipsis vnà cum Ebione, & Cherinto hæresis condemnati sunt: deniq; quòd ea de Christo & Deo sentiant, quæ Christiano homine prorsus indigna sunt. Nam quod ad primum attinet, per se manifestum est, quod à vero dissentit, verum nequaquam esse. Veritas enim vna est, & semper sui similis, & vt cum Apostolo loquar: *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Eph: 4. 5. Quare sicut id quod à veritate discrepat, verum non est: ita quod à vera fide discrepat, fides non est, sed error, & fidei opposita hæresis. Cùm igitur Ariani, à veris illis Christianis, quales primæui illi fuerunt, qui ex ipsis Apostolicæ doctrinæ fontibus, fidem veram hauserunt, penitus dissentiant, consequens est illos veros Christianos non esse. PRIMA CAVSA.

Etenim dubium non est, Apostolos veram de Christo fidẽ in mundum vniuersum induxisse. hoc enim est illud magnum pietatis mysterium: *Deus apparens in carne,* quod Apostolus ait, *prædicatum esse gentibus, creditum mundo.* 1. Tim: 3. 16. Quid verò primis 300. annis mundus vniuersus de Diuina Christi natura senserit, vel illud argumento esse potest, quòd cùm primum Arius, Christum eiusdem cum Patre

naturæ, seu consubstantialem esse Patri negare cœpisset, tanta in vniuerso orbe Christiano commotio facta est, vt ex omnibus terræ partibus trecenti, decē, & octo Episcopi, rei nouitate, & indignitate permoti, tanquam ad commune incendium extinguendū confluxerint, & Arij dogmate pestifero cōdemnato, quæ esset totius populi Christiani de Christo fides, abundè satis protestati sunt.

Mundus ab Apostolis de Christi diuina natura fidē accepit.

Eam porrò fidem non tunc primùm orbis Christianus didicisse credēdus est, sed ab ipsis Apostolis, & primæuis illis Christianis haustam acceptamque, totis illis 300. annis constanter retinuisse. Quis enim obsecro alius mundū vniuersum ea fide imbuit, quam tunc Nicœni Concilij PP. nomine orbis & populi vniuersi Christiani professi sunt? Etenim si quis alius præter Apostolos eam fidem induxisset, certè & auctor eius & initiū aliquod proferri, & nominari posset. nam neq; res tanta, à mundo vniuerso, sine vllo auctore, credi potuit: neq; si quisquam eius auctor fuisset, præteriri à scriptoribus Ecclesiasticis potuisset: qui cùm sectas omnes, & hæreses trium illorum seculorum persecuti diligentissimè sint, nequaquam huius sectæ vel auctorem, vel saltem initium aliquod annotare neglexissent. Cùm enim id in rebus leuioribus, longeq; minoribus, accuratè satis præstiterint, quomodo rem tantam, quæ vniuersum mundum affecit, hoc est Fidei Christianæ, in toto mundo mutationem negligere, aut dissimulare potuissent? Cùm igitur nullus alius auctor, nullumq; aliud eius initium assignari possit, necesse est, vt ea in Apostolos Apostolorumq; tempora referatur. Verissimè enim ab August: scriptum est, 4. contra Donatistas. cap: 24. *Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi ab Apostolica auctoritate traditum rectissimè credi.* Aut igitur fides de Christo Catholica sine initio fuit, aut initium ab Apostolis sumpsit.

Et verò soli Apostoli vniuersum mundum fide Christiana illustrarunt, & quæ ab Apostolis fides in mundum inducta est, ea deinceps omnibus consequentibus seculis, secundùm promissa Dei, & prædictiones scripturarum, toto mundo retineri, & illibata conseruari debuit. quod vti in Catholicam de Christo Deo fidem optimè conuenit, ita in Arianam non conuenit, quam nec totum orbem occupasse, neque omnibus seculis fuisse, docent abundè Concilij Nicœni tempora, cùm eam tanquam rem nouam, & ante non auditam, totus mundus exhorruit.

Deinde

Deinde & illud magnum argumentum est primæuæ de Christo fidei, quòd ijdem scriptores Ecclesiastici, oppositæ sectæ, quæ Christum solum hominem, non natura Deum asserebat, & authorem, & initium adnotârunt, Ebionem inquam & Cherintum, qui Apostolorum tempore hoc pestilens dogma disseminare cœperunt, ita vt contra eos D. Ioannes, & Euangelium suum conscripserit, & eosdem in suis epistolis grauissimè persecutus sit. Ipsum verò dogma ab vniuerso fidelium cœtu pro hæresi habitum, auctores pro Hæreticis. Ita Irenæus, Epiphanius, Philastrius, Augustinus, Hieronymus: vt ex eo appareat, primæuam Ecclesiam, & diuinam Christi naturam agnouisse, & eos qui illam oppugnarent pro Hæreticis habuisse.

Hæresis Ebionis & Cherinti, diuinã Christi naturã negantis.

Accedit quod dubitari non potest, eam fuisse primæuæ Ecclesiæ fidem, quam illius seculi PP. cæterorum fidelium Duces, & lumina tenuerunt, & scriptis consignârunt: eos enim cæteri sequebantur. Atqui horum Patrum, de Diuina Christi natura testimonia tam illustria sunt, vt ea nemo, nisi præoccupatæ opinionis, in dubium reuocare possit. Legi ea possunt apud Bellarmin: 1. de Christo, cap: 10. & apud Centuriatores, qui in singulis Centurijs consentientẽ Patrũ de Christo vero Deo doctrinam, magna cum diligentia adnotârunt. Nõ igitur dubiũ esse potest, eã quoq; fuisse & primæuæ Ecclesiæ fidẽ.

Vanum verò est, & futile, quod opponit Smalcius, in Symbolo Apostolorum, quod primæua illa Ecclesia sequebatur, nihil de Diuina Christi natura haberi, quasi verò quæ de Filio Dei vnico, Domino nostro, in Symbolo Apostolorum habentur, non possint, aut non debeant, de Diuina Filij Dei natura accipi: sine qua, nec verus Dei Filius, nec vnicus, nec Dominus secundùm scripturas dici potest, vt & nos alibi demonstrauimus, & primi illi fideles, ab ipsis Apostolis viua voce Symbolum exponentibus didicerunt. Cuius hoc signũ est, quod cùm à toto Christiano cœtu, in toto mũdo Symbolum eo sensu receptum esset; non alius eius sensus auctor, quàm Apostoli; non aliud initium, quàm Apostolorum tempora assignari possint. Et nisi primæui illi Christiani eo sensu Symbolum ex doctrina Apostolorũ intellexissent: nequaquam ea de Filio Dei fides ad nostra vsq; tẽpora, in vniuerso mundo propagata fuisset. Oportuisset enim intercessisse auctorem aliquem, qui & Apostolicam de Christo fidem è toto mundo auferret, & eam in falsam, doctrinæq; Apostolicæ repugnantem, commutaret; qui cùm nullus proferri possit, necesse est eam fidem, ad Apostolicam ipsam doctrinam referre.

Symbolũ Apostolorũ diuinam Christi naturam indicat.

Authores occulti. Referre quidẽ conatur Smalcius in aliquos occultos post Apostolorum tempora auctores: At quo id argumento confirmat, nisi vanissimæ suæ suspicionis indicio? qua ratione quasuis fabulas, & somnia, atq; mendacia, non erit difficile confingere atq; venditare. Etenim si hi auctores verè occulti sunt, quomodo Smalcio occulti nõ sunt: aut si Smalcio quoq; occulti sunt, quomodo ei constare poterit, illos aliquando fuisse? Nam si ab ipsis Apostolorum temporibus dicat Pseudoapostolos, & Antichristos exoriri cœpisse in Ecclesia, id Smalcium minimè iuuabit. Nam istorum Pseudoapostolorum nomina, & hæreses, à scriptoribus Ecclesiasticis obseruatæ & scriptis consignatæ sunt. *Pseudoapostoli parẽtes Arianorũ.* In quo numero vti non ponuntur ij, qui Diuinam in Christo naturam agnoscebant; ita expresse recensentur, ij qui cum Arianis, Christum solùm hominem, nullaq; natura Diuina præditũ, prædicabant. quemadmodũ & nos infra ex D. Ioannis epistola probabimus. Quocirca dicendum est illos Pseudoapostolos non asseruisse Diuinam Christi naturam, sed negasse: nec dogma Catholicũ, sed Arianum inducere cœpisse: reliquosq; fideles omnes in contraria de Christo sententia fuisse.

Quòd si scripta Apostolica vrgeat, quasi doctrinæ de Christi natura Diuina contraria, probare primùm debet scripta Apostolica, nõ sensu Catholico, sed Ariano, tùm ab Apostolis edita, tùm à primis illis fidelibus accepta, atq; intellecta fuisse. quod cùm ab illo probari non possit, nos eo interim argumento demonstramus, nostrum sensum, Apostolicum sensum esse, & in primæua Ecclesia fuisse: quòd is sensus vniuersæ Ecclesiæ cùm sit traditus, alium auctorem præter Apostolos non habeat: neq; enim vt dictum est, quisquam post Apostolos mundum ab Apostolica doctrina seduxit, & in contrarios induxit errores: neq; idem in mundo omnibus seculis sentirẽt omnes, nisi eosdem omnes sequerentur auctores, nempè Apostolos; quos ita sensisse, & docuisse, totius mundi acceperunt traditione. Non igitur quærat à nobis Smalcius, quis fidem facturus sit, nostram de Diuina Christi naturâ doctrinam, ab Apostolis fidelium mẽtibus impressam esse. Res enim ipsa loquitur, cùm ad nullum alium auctorem referri possit; ad Apostolos, à quibus doctrina de Christo in mundum vniuersum propagata emanauit, referendam esse; ab ijsq; primæuorum fidelium mentibus inditam, atq; impressam esse: alioquin aut auctor talis doctrinæ, post Apostolos in medium proferendus, aut ab Apostolis ipsis

lis ipsis initia, & progressus veritatis huius deducendi erunt; id quod iam non semel inculcatur, & vim vrgendi haud mediocrem obtinet; assensum verò apud prudētes facilè inueniet, ne dicam extorquebit.

Porrò addi potest & aliud, ad colligendam primæuæ Ecclesiæ de Christo fidem, argumentum. Etenim necesse est in primæua Ecclesia, aut eam fuisse de Christo fidem, quæ Diuinam illi naturam assignat, aut eam quæ tollit. Hæc verò cùm esse non potuerit, consequens est illam fuisse. Ex scripturis enim certum est, fidem Christi ab Apostolis primùm inductam, deinceps permanere in toto mundo omnibus seculis ad finem vsq; mundi, debuisse. Ita enim, vt alia omittam, à Malachia prædictum legimus: *A solis ortu vsq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* Et Psal: 2. *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Alioqui, si fides Christi interiret, aut angustissimis terminis concluderetur, ipsum Christi regnum, quod in fide fundatum est, periret, & æternum non esset; contra scripturas, quæ Christi regnum, qua amplitudine ei promissum est, æternum fore, & nunquam destruendum testantur. Fieret etiam, vt dæmon, cuius imperiū Christus passione sua & morte sustulit, Christum superaret, & regno suo pelleret, portæq; inferi præualerent aduersus eum. Si igitur fides Diuinam Christo naturam negans, vera & Apostolica esset, permanere vtiq; in toto mundo ab Apostolorum temporibus omnibus seculis debuisset. quæ felicitas cùm ei nunquam post Apostolorum tempora obtigerit, neq; ipsis Apostolorum temporibus proculdubio contigit. Vera igitur, & ab Apostolis, mentibus fidelium impressa non fuit.

Aliud argumentum.

Apostolica doctrina perpetuò durat

Hoc argumentum non soluit Smalcius, cùm defectionem à fide, ipsis Apostolorum temporibus inchoatam, totum mundū occupâsse concedit: idq; tribuit, vel peccatis hominum, ob quæ à Deo deserūtur; vel tyrannidi conscientijs hominum illatæ. Etenim nulla hominum, vel malitia, vel tyrannis atq; potentia, Diuinas promissiones euacuare potest. quare nec promissiones Christo factas. Sic enim Paulus docet, Rom: 3. 3. *Numquid incredulitas eorum, fidem Dei euacuauit? Absit. est autem Deus verax, omnis homo mendax, sicut scriptum est; vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris.* Quare nec promissiones Christo factas de regni eius perpetuitate, vlla vis, & malitia hominū euacuare potuit, aut poterit vnquam. Quamuis autem priuatos homines, qui-

Defectio generalis à fide nunquā fuit.

nes, quibus nil tale promisit Deus, sæpè ob peccata deserit, vt eos in errores induci patiatur. 2. Thess: 2. 10. tamen Christum, & ei promissiones factas, ob vlla peccata hominum, non deseret vnquam.

Simile est illud quod ait: Dici non posse etiam tum Christi fidē interijsse: tùm quia non est, inquit, dubium aliquos fideles extitisse: tùm quia fides de Diuina Christi natura, obscurat solùm, nō autem per se & ex natura sua illam tollit. Etenim quibus documentis ac testimonijs probabit Smalcius, aliquos semper in Ecclesia fuisse, qui Diuinam Christi naturam negarent. Sed esto. si fides Christi ad paucos aliquos redigeretur, regnum Christi interijsse prorsus dicēdū esset: sicut si Rex aliquis regno spoliatus, ad pauculos aliquot subditos redigatur. Hoc enim non est regnare, paucis aliquibus hîc & illic sparsis præesse, sed prouincijs integris & regnis cum potestate præsidere. Neq; verò dici potest, eum qui est circa Christi naturam errorem, obscurare duntaxat Christi fidem, non tollere. Siquidem is error, si essentiam Christi tollit, etiam Christum tollat necesse est, aut faciat esse alium quoad essentiam, quàm reuera sit. Quocirca & fidem in verum Christum tollit, & transfert in alium, qui reuera Christus non est, vt mox dicemus.

Error circa Christi naturam, fidem de CHRisto tollit.

SECVNDA CAVSA.

Ariani essentiā Christi negant.

At non eo solùm nomine Ariani, non sunt Christiani, quòd à veris, & primæuis illis Christianis dissentiant, sed etiam quòd cùm Christo essentiam negant, Christum negent. nam nec Christus est Christus sine sua essentia: nec qui Christum negat, Christianus vllo modo dici potest. Et verò cùm Ariani, Christi Diuinam naturam negant, quid aliud quàm eius essentiam negant? sine qua non magis Christus est Christus, quàm sine essentia hominis homo. Talē enim Christū nobis Apostoli prædicārūt, qui Deus esset & homo: talē mūdus vniuersus ex Apostolorū prædicatione credidit, credetq; semper.

At enim, inquit Smalcius, etiamsi negetur Christi Diuina essentia; quia tamen humana non negatur, non negari absolutè Christi essentiam. Verùm quis non videt, quòd si Christi essentia sit Dei, & hominis essentia, in vna persona coniuncta, eum qui alterutram negat, absolutè Christi negare essentiam? Sicut enim qui vel corpus hominis negat, vel animam, licet alterum affirmet, is absolutè hominem non affirmat, cùm nec solum corpus, sit homo, nec sola anima, sed per vtramq; horū essentiā, hominis essentia cōstituitur: ita cū vtraq; Dei & hominis natura, Christi essentiā constituat, qui alte-

qui alterutrã negat, absolutè Christi essentiam negare dicẽdus est.

Accedit, quòd etsi Ariani Christum, illum hominem de Maria natum se credere glorientur, reuera tamen non illum hominem, sed alium credunt. ille enim homo, est idem qui Deus, & Diuina persona in humana natura subsistens. Ariani verò talem personam hominis illius non agnoscunt, sed aliam pro ipsa substituunt, ac ex consequenti alium hominem, & alium Christum credunt, quem sibi ipsi confinxerunt. Ait quidem Smalcius, posse suo modo dici, Christum habere naturam Diuinã, & humanam, propter immortale, & Diuinũ dominiũ in res omnes; verũ non de tali natura hîc agitur, quæ sit Diuinæ perfectionis aliqua participatio, sed quæ sit ipsa Dei essentia.

Parum verò refert, quòd Ariani se Diuino honore Christum afficere glorientur. id enim verbis solùm aiunt: re autem ipsa non præstant. non enim potest Christum is Diuino honore colere, qui ei Diuinam naturam negat. Diuinus enim honor solùm ratione Diuinæ naturæ debetur. Vt enim Deus, non nisi ratione Diuinæ suæ naturæ Deus est: ita Diuino honore non colitur, nisi ratione Diuinæ naturæ colatur. Deũ enim colere est Diuinã in eo naturam agnoscere, & adorare. Diuinitas verò illa, quæ est extra naturam Diuinam, quanta quanta sit, Diuinum honorem non meretur; cùm sit participatio solùm quædam Diuinæ perfectionis & infra Deum; & quæ vmbra tantummodo est Diuinitatis, si ad Deũ referatur. Quòd si propterea præstandus sit Diuinus cultus; innumeri Dij, tàm ex hominibus quàm ex Angelis colendi essent: nempè quotquot in scriptura propter participatam Diuinam similitudinem dicuntur Dij. omnes enim isti vnius generis sunt; quippe Dij per participationem. Etsi alij alijs magis participent Dei similitudinem: ex eo tamen non sequitur alios colendos, alios non colendos, sed solùm minus, vel magis colendos, prout magis, vel minus Diuinam similitudinem participant.

Ariani Christo diuinum honorem tollunt.

Quid sit diuinus honor.

Quocirca duplici ratione Ariani in Christo colendo peccant; tùm quòd infinito honore, qui ei ob Diuinam naturã debetur, ipsum spoliant; tùm quòd ob fictam Diuinitatẽ, ei honorẽ tribuunt. Vera enim Christi Diuinitas, est Diuina eius natura: omnis alia Diuinitas, est similitudo quædã & participatio Diuinitatis, non ipsa vera Diuinitas. nunquam enim similitudo rei, est verè res ipsa. Quare cùm pro Diuina natura, aliam Christo Diuinitatẽ attribuunt, quid aliud quàm confictam à se Diuinitatem illi tribuunt.

Quod

Quod verò ait Smalcius, Christum non pari omnino cũ Deo honore coli, sed tamen tali, qui sit eiusdẽ generis cum Diuino. quid hoc est aliud, quàm fucus ipse? Etenim si Diuinitas non sit eiusdẽ generis in vtroq; , quomodo potest esse eiusdẽ generis Diuin⁹ cultus? cultus enim Diuinus propter Diuinitatem tribuitur. Non esse autem eiusdẽ generis Diuinitatem Christi & Dei, (qualem isti statuunt) per se manifestum est. Nam Christi Diuinitas secundùm eos, est potestas eius Diuina participata, Dei verò Diuinitas est ipsa eius natura: propter Diuinam enim naturam Deus est Deus. Hæc autem non esse eiusdem generis, nemo est qui non videat. Verùm hæc, & alia ad idem spectantia, fusiùs contra Smalcium infra demonstrabuntur.

Socini de Trinitariis iudicium.

Nunc verò decretum Socini parentis horum Arianorum in medium adducam. is enim in Refutatione *Wuieci*, c. 9. fol: 484. ait, longè præstare Trinitarium esse, quàm Christo Diuinum cultum nõ tribuere, eumq; qui Christum Diuina ratione non colit, nullo modo Christianum dici posse. Si igitur decreto Socini standum est, consequens est, Smalcium cum suis, Christianũ non esse; quippe qui Christo Diuinum honorem, vnà cum natura Diuina neget, & non nisi falsum honorem, in conficta à se Diuinitate fundatum, ei tribuat.

TERTIA CAVSA.

IAM tertio loco probandum est, Arianos vnà cum Ebione, & Cherinto ab Apostolis, hæresis condemnatos, ac propterea veros Christianos non esse. qui enim è Christianorum cœtu tanquam hæreticus exterminatus est, ad cœtum Christianorum non pertinet.

Ariani hæresis condemnati à D. Ioanne Apostolo.

Etenim ex D. Ioannis epistolis constat, tempore Apostolorum quosdam pseudoprophetas fuisse, qui errores de Christo disseminarent. His igitur D. Ioannes tria tribuit. 1. Quòd negarent IESVM esse Christum. Ita enim ait, 1. Ioan: 2. 22. *Quis est,* inquit, *mendax, nisi is qui negat, quoniam* IESVS *est Christus. hic est Antichristus.* 2. Quòd soluerent IESVM. Ita enim ait, 1. Ioan: 4. 3. *Omnis spiritus, qui soluit* IESVM, *ex Deo non est, & hic est Antichristus.* 3. Quòd negarent IESVM Christum in carne venisse: vt ibidem ait S. Ioannes. Hos igitur pseudoprophetas fuisse, Ebionem & Cherintum, tota antiquitas testatur.

Hæresis Ebionis & Cherinti.

ij enim & tempore Apostolorum fuerunt, & eam de Christo doctrinam tradiderunt. Etenim docebant IESVM esse solùm hominem, in eumq; post 30. annos descendisse Christum seu Filium Dei, in specie columbæ, in eoq; requieuisse, & miracula patrasse, tandẽq; in morte ab eo recessisse. Ita Ignatius in epistola ad Philadelphien.

Irenæus

Irenæus lib: 1. cap: 25. & 26. Tertullianus lib: de Carne Christi, & lib: de Præscriptionibus. Eusebius lib: 3. hist. cap: 27. Hieronym: de viris illustribus, August: hæresi 10. Cassian: 1. de incarnat. & alij.

Ex qua Ebionis, & Cherinti doctrina intelligitur, primùm illos negâsse IESVM esse Christum, quia alium esse IESVM, nempe purum hominem, ex MARIA natum dicebant; alium Christum, nempe Filium Dei, qui in specie columbæ in Christum descendit voce de cœlo lapsa: *Hic est Filius meus.* & in eo habitauit. Neq; enim ita descendisse dicebant, vt fieret idem, quod IESVS per vnionem personæ, sed tantùm vt in eo habitaret; disertéq; Irenæus loco citato ait, secundũ sentẽtiã illorũ hæreticorũ, Verbũ non esse factũ Carnẽ. Similiter secundùm eandem doctrinam dissoluebant IESVM, tùm quia illum separabant, à Christo per annos 30. tùm quia etsi in baptismo illum quodammodo vnirent cum Christo, id tamen ad inhabitandum tantùm, non verò ita, vt eundem dicerent IESVM, quem Christum: negabant enim IESVM esse Christum.

Ex quo patet, quid sit apud S. Ioannem, soluere IESVM; nempe dicere IESVM, non esse Christum: eos enim qui negabant IESVM esse Christum, dicit D. Ioan: soluere IESVM. qui ergo dicunt IESVM esse Christum, non soluunt IESVM, sed agnoscunt eius vnitatem cum Christo, quæ vnitas non est naturæ, sed personæ. *Quid est soluere Iesum?*

Deniq; ex eadem doctrina, negabant IESVM Christum in carne venisse. Solùm enim IESVM, quem hominem tantùm esse credebant, dicebant in carne venisse, & ex MARIA natum. Christum verò, quem Filium Dei, & naturam quandam spiritualẽ statuebant, non venisse in carne, sed solùm descendisse in visibili essentia in IESVM, sub specie columbæ, vt in eo habitaret.

Ex quo patet, quid sit apud D. Ioannem in carne venire; non enim est solùm in carne habitare, sed fieri, & esse carnem. Eos enim qui negabant IESVM esse Christum, ait negâsse Christum venisse in carne. Illi enim non negabant IESVM venisse in carne, neq; negabant Christum in carne habitâsse, postquam descendit in IESVM, sed negabant eundem esse IESVM, cum Christo, & Christum cum IESV. Et quidem IESVM esse carnem dicebant, Christum verò naturam spiritualem, & incorpoream, quippe Dei Filium. Vnde S. Ioannes, eos qui negabant IESVM esse Christum, ait, negâsse IESVM esse Filium Dei. 1. Ioan: 2. 23. & pro eodem habet D. Ioannes IESVM *quid in carne venire?*

esse Christum, & IESVM esse Filium Dei. Christi enim nomine intelligebant Filium Dei, qui cùm descenderet in IESVM in specie columbæ, Pater dixit: *Hic est Filius meus dilectus.*

Triplex decretum D. Ioannis contra Arianos. Primum.

Ex quo infero Arianos vnà cum Ebione, & Cherinto, à D. Ioanne triplici decreto, & sententia lata condemnatos esse. Primum D. Ioannis decretum est, eos qui cũ Ebione, & Cherinto negant IESVM esse Christum, esse mendaces, & Antichristos. Atqui Ariani cum Ebione, & Cherinto negant IESVM esse Christum, ergo decreto D. Ioannis mendaces sunt, & Antichristi.

Dixi Arianos negare IESVM esse Christum cum Ebione, & Cherinto, hoc est eo modo quo negabat Ebion, & Cherintus. hi enim eo solùm negabant IESVM esse Christum, quia negabant hominẽ illum de MARIA natum, esse naturalem Filium Dei, natura Diuina, & spirituali præditum. hoc enim nomine Christi intelligebant, diuersam naturam, & substantiam ab homine illo, quam de cœlo in baptismo descendisse aiebant, & voce de cœlo lapsa, dictum esse Filium Dei. non negabant autẽ IESVM esse Christum, eo modo quo Ariani affirmant, nempe per potestatis Diuinæ participationem, ad nos saluandos, & regendos. Quocirca non possunt se ab hoc Apostoli decreto, & sententia lata excipere: quòd ipsi affirment IESVM esse Christum, per potestatis Diuinæ participationem. hoc enim modo nec Ebion aut Cherintus negabant: sed illo alio modo, quo Ebion ac Cherintus negabant, & ipsi negant; nempe hominẽ illum IESVM esse quoq; Christum, id est, esse quoq; naturæ spiritualis & Diuinæ, quæ sit natura Filij Dei. Ita vt in hoc puncto sint pares Ariani Ebionitis, & Cherintianis.

Ex quo etiam decreto, & sententia S. Ioannis concluditur, Catholicos omnes verè de Christo sentire, cùm eum non solùm IESVM seu hominem natura, sed & Christum, hoc est Filium Dei, Diuina natura præditum credunt, & confitentur. Si enim ex sententia Ioannis, IESVS non esset, ille Christus Diuina natura præditus, non potuisset eo nomine reprehendere Ebionitas, & Cherintianos, quòd id negarẽt. quod igitur illi malè negarũt, Catholici optimè affirmãt.

Secundum.

Alterum decretũ D. Ioannis est. Omnis spiritus, qui soluit IESVM, eo modo quo Ebion, & Cherintus, ex Deo non est, sed Antichristus est. Atqui Ariani eo modo quo Ebion, & Cherintus soluũt IESVM. ergo Decreto, & sententia S. Ioannis, ex Deo non sunt, sed

sunt An-

ſunt Antichriſti. Minorem probo. Ebion enim, & Cherintus eo ſenſu ſoluebant IESVM, quia ſolùm negabant eſſe Chriſtum, modo explicato. Separabant enim Chriſtum à IESV, & Chriſtum antè fuiſſe in cœlo, IESVM verò in terra. In baptiſmo verò Chriſtum deſcendiſſe quidẽ in IESVM, vt in eo habitaret, ſed nõ fuiſſe eũdẽ cũ IESV.

Atqui hoc modo Ariani ſoluunt IESVM, ſeparando IESVM, à Filij Dei natura; in eoq; ſolùm ab Ebione, & Cherinto differunt, quòd Ebion, & Cherintus concedebat Filium Dei natura Diuina præditũ, diſtinctum ab homine IESVM. Ariani verò, talem Filium Dei, qui naturam Diuinam habeat, non concedunt. Neq; tamen propterea ſe à decreto Apoſtoli eximere poſſunt: quia cum Ebione, & Cherinto in eo conueniunt, quòd ſoluant IESVM. quemadmodũ enim ab Ebione, & Cherinto ſoluitur IESVS, quia ſeparatur à natura Diuina Chriſti, & Filij Dei: ita & ab Arianis ſoluitur IESVS. quia ſeparatur à natura Diuina Chriſti, & Filij Dei.

In eo verò Ebione, & Cherinto deteriores ſunt; quòd Ebion, & Cherintus ſoluebant quidem IESVM à Chriſto, & Filio Dei; ſed Filium Dei natura Diuina præditum eſſe non negabant. at Ariani & ſeparant IESVM, à Filio Dei natura Diuina prædito, & talem Filium Dei, qui ſit natura Diuina præditus exiſtere negant: in quo duplici pæna ſunt digni: altera quam cum Ebione, & Cherinto merentur, quòd ſoluunt IESVM, & ſeparant à Filio Dei natura diuina prædito. Altera, præ Ebione, & Cherinto, quòd talem Filium Dei dari, & exiſtere negent, quod Ebion, & Cherintus non negabant. *Ariani deteriores Ebione & Cherinto. & in quo.*

Quòd verò id ſecundum malè Ariani negent, idipſum verbis D. Ioannis doceo. Is enim propriè dicitur ſoluere IESVM, qui ſeparat ab illo id, quod illi conuenit: qui enim ſeparat à IESV, quod illi non conuenit, non ſoluit IESVM, ſed rectè ſentit de IESV. Cùm igitur eos, qui negant IESVM eſſe Chriſtum, dicat Apoſtolus ſoluere IESVM, eo ipſo indicat Chriſtum conuenire IESV; talẽ inquam Chriſtum, qualem negabent Ebion, & Cherintus, qui eſſet natura Diuina præditus. Deinde ſi nullus eſſet talis Chriſtus, qui eſſet natura Diuina præditus, optimè negaſſent Ebion, & Cherintus, IESVM eſſe talem Chriſtum, quia nimirum ille Chriſtus eſſet confictus, non reuera in rerum natura exiſtens, maleq; eo nomine reprehenderetur à Ioanne, quòd id negarent, quod omnis ratio ſuadet negandum. figmẽta enim omnia de re negari meritò poſſunt. Deniq; D. Ioannes non

 hoc re-

hoc reprehendit in Ebione, & Cherinto, quòd talis Christus, qualem illi statuebant, & de quo loquebantur, non detur in rerum natura, (quo argumento totus illorum error optimè, & à fundamentis confutatus fuisset,) sed admisso illo Christo, de quo illi loquebantur, hoc solum reprehendit, quòd illum separarent à IESV, & negarent IESVM esse Christum.

Ex quo patet eodem decreto Ioannis, Ebionē quidem, & Cherintũ semel condemnari, Arianos verò bis, id est, ex duplici causa.

Tertium decretum D. Ioannis in Arianos.

Tertium decretum, & sententia D. Ioannis, est in epist: 2. 7. *Qui non confitetur Iesum Christum venisse in carne, eo modo quo Ebion, & Cherintus non confitebantur: hic est seductor, & Antichristus.* Atqui Ariani eo modo, quo Ebion & Cherintus, non confitentur Christum in carne venisse, ergo decreto Ioannis sunt seductores, & Antichristi. Etenim Ebion, & Cherintus, negabant Iesum Christum venisse in carne, quòd Iesum sine Christo venisse in carne Diuina dicerent, negando IESVM esse Christum, id est Filium Dei natura præditum. hunc enim esse extra carnem, & non nisi 30. anno à natiuitate IESV descendisse in carnem; neq; tamen factum esse carnem, sed tantùm in carne habitâsse aiebant. Atqui Ariani quoq; Iesum, sine Christo, id est Filio Dei, natura Diuina prædito, docent venisse in carne. ergo cum Ebione, & Cherinto, negant Iesum Christum venisse in carne, ac ex consequenti, decreto, & condemnatione D. Ioannis inuoluũtur. Quî igitur Christiani haberi, & dici possunt, qui & non ex Deo, & mendaces, & seductores, & Antichristi à Diuo Ioanne pronunciantur?

Smalcii impudentia.

Mirari verò satis non possum impudentiam Smalcij, qui eo argumento, solos Arianos, esse verè Christianos probare nititur, eo quòd illi soli Iesum Christum in carne venisse fateantur. quia non alium præter, vel ante eum, qui in carne venit, agnoscunt.

Debuit sanè aduertere, quid sit apud Ioannem, Iesum Christũ in carne venire, & quo sensu id ab Ebione & Cherinto, quos ibi D. Ioannes perstringit, negabatur. vt enim ostensum est, illi hæretici, eo sensu negabant Iesum Christum in carne venisse, quòd Iesum, esse Christum negarent, & non Christum, sed Iesum tantùm venisse in carne dicerent. Christum verò esse carnis expertē, nec vnquam esse carnem factum. Hæc autem ipsissima est Arianorum assertio. quare tantùm abest, vt illi soli IESVM Christum in carne venisse cōfiteantur,

fiteantur, vt etiam ipsi soli post Ebionem, & Cherintum, negent Iesum Christum in carne venisse. neq; enim illi negabant IESVM in carne venisse, quem purum hominem esse fatebantur. Sed Christũ, quem carnis expertem, & Diuina natura præditum statuebant, negabant factum carnem, & sic negabant totum IesumChristum, (hoc est, qui esset IESVS, & Christus simul) in carne venisse.

Postremò probandum esset contra Arianos, eos tàm indignè de Deo, & de Christo sentire, vt vel eam ipsam ob causam, Sacrosancto Christiano nomine sint prorsus priuandi. Quis verò nesciat Arianos id vnum agere, vt funditus Religionẽ Christianam euertant? Et quidem aliæ hæreses, quædam tantùm Religionis capita conuellunt, soli Ariani omnia; vt nihil de Deo, de Christo, de Sacramentis, de salute animarum post mortem, de peccatorum remissione, & vita æterna, à fidelibus credatur, quod isti non impugnent, & conuellere nitantur, vel saltem in dubium adducere, ita vt plus à solis Arianis Ecclesia Dei detrimenti capiat, quàm ab alijs omnibus simul hæreticis. Id ita esse quisq; intelliget, si hæc nostra legere voluerit. Propositum enim nobis est in hoc opere, ex innumeris Arianæ hæresis erroribus, eos tantùm persequi, & refellere, quos Smalcius in sua responsione, bono satis numero, nobis suggessit. Quæ sola talia sunt, vt homines istos, nihil fidelis & Christiani hominis in se habere, luculenter ostendant.

Arianorũ hæresis omnium perniciosissima.

Pontificios non esse Christianos ineptè à Smalcio probari; vbi etiam tria eiusdem grauia absurda refelluntur. CAP: II.

ÆGrè admodum fert Smalcius, se suosq; à Christiano nomine arceri. Retorquet itaq; idem in Pontificios, & vt clauum clauo pellat, quatuor satis insulsa argumenta proponit. Verùm tardè nimis opus hoc aggreditur Smalcius. iam enim à 1600. annis, hoc est, à Christi & Apostolorum temporibus, atq; ab ipsa Christiani nominis origine, Pontificij possessione huius nominis vbiq; terrarum gaudent. idq; tàm constanter vbiq;, & semper hucusq; retinuerunt, vt nemo, vel inimicissimus inuentus sit, qui id in dubium reuocauerit: adeò vt si iure agendum esset, vel ipsa præscriptionis lege Pontificij, contra Arianos, palmam dubio procul obtinerent.

Catholici semper Christiani.

Non ita Ariani se tueri possunt, quos mundus vniuersus, & quotquot habita sunt in Ecclesia Concilia generalia, ab huius nomi-

nis communione excluserunt, & tanquam hæreticos, in Christianorum numero, nullo modo habendos decreuerunt. Repugnat & in ea re Smalcius Magistro suo, & Parenti Socino, qui in Refutatione *Wuieci*, fol: 484. Trinitarios meritò Christianos esse affirmat: modo, inquit, Præcepta Christi conseruent, nec vlla ratione eos persequantur, qui Trinitarij non sunt. Non igitur, quoad fidem, Trinitarios censet non esse Christianos: nam illa conditio, quam satis ineptè apponit, ad mores potiùs, quàm ad fidem facit. Mores autem bonum Christianum, fides verum facit, maliq; Christiani sunt veri, licet non boni Christiani.

Smalcius Socino suo contradicit.

Addit præterea Socinus. non est, inquit, dubitandum, quin Deo minus displicerent Omousiani Trinitarij, quàm vulgus Arianorum; imò quin illi, si alioqui piè viuebant, ei accepti essent, hi verò omnino inuisi. Qua igitur fronte Smalcius, contra Magistri sui decreta, eos non vult esse Christianos, quos ille meritò Christianos dicit, & quidē sine dubio magis Deo acceptos? Sed iā quid dicat, audiam⁹.

Tria obiecta Smalcij. Primum soluitur.

Pontificios non esse Christianos, quòd Christi humanam essentiam negent. Personam enim, inquit, in Christo non humanam, sed Diuinam statuunt. quid insulsius? Nam si Pontificij, cum Arianis delirarent, in confundenda ratione personæ, & naturæ, posset vtiq; Pontificijs id iure obijci. At norunt Pontificij personam, à natura distinguere; aliamq; esse rationem personæ, aliam naturæ tàm disertè docent, vt cœcus planè sit, vel bardus, qui hæc in scriptis Pontificiorum non legat, vel non intelligat.

Ineptè igitur infert Smalcius, Pontificios essentiam humanam Christi negare, eo quòd personam humanam negent. Nam vti personam Diuinam in Christo agnoscunt, ita naturam humanam in persona Diuina collocatam, tanta asseueratione adstruunt, vt negantibus id, & anathema dicant, & eos pro hæreticis habeant.

Alterum.

Sed pergit Smalcius, Pontificios non esse Christianos, quia præter Deum, Diuino honore alia colunt. Nam & Hostiam, inquit, Sacramentalem, vt Deum adorant, & Virginem MARIAM, Reginam cœli appellant, & ab ea omnia impetrari posse credunt. Id autem esse idololatriæ vitium, ex eo, inquit, apparet, quia Israëlitæ idololatriæ nomine, à Deo puniti sunt, quòd vitulum adorarent, quem tamen verum Deum esse non credebant.

Inepta Smalcij argumentatio.

Verùm ex hac argumentatione, potius inferendum esset Smalcium, ter

cium, terq; quaterq; ineptum esse. quis enim non manibus ipsis ineptitudinem argumentationis ipsius palpare potest? Anné si Pontificij in hostia sacramentali, iuxta Christi ipsius verba, carnem & sanguinem veri Dei & hominis adorant, quidquam aliud præter Deum adorare credendi sunt? Non enim carnem vt carnem, sed vt Dei carnem, & Deo vnitam adorant. quod nihil aliud est, quàm Deum in carne, non carnem in carne adorare. Si Pontificij, (vt Ariani faciunt) Christum, verum Deum esse, non crederent, nequaquam possent Diuinum cultum Eucharistiæ exhibere. At cùm ab hac infidelitate penitus absint & abhorreant, meritò in Eucharistia Christum, vt verum Deum; carnem verò eius, non vt Deum, sed vt veri Dei carnem adorant.

Hostia sacramentalis adoratio.

Deinde, itané absurdum Smalcio videtur, Regis cœli & terræ Matrem, Reginam cœli nuncupari? Si enim cùm quispiam filius Rex est, matrem quoq; eius, respectu filij (quippe quæ filium Regē habeat,) Reginam dici posse & debere: nemo est qui dubitet, quod inconueniens est, cùm Filius Dei cælorum Rex sit, Matrem quoq; Reginam cœli nominari? Neq; verò ea re illam Filio exęquamus. Etenim non ob Diuinam potestatem, qualis in Filio est, sed ob singularem illam dignitatem, qua Mater Regis cœli est, & Filium Regem cœli habet, eam Reginam cœli nuncupamus. Ex qua dignitate, illa etiam consequitur, vt nihil sit in cœlo & in terra, quod non quidem per se, sed per Filium non possit. Nam neq; filium quidquam negare matri conuenit; neq; matrem quicquam petere, quod non sit filio ipsi gratissimum. Quod si Paulus omnia se posse in eo, qui illum confortabatur, non est veritus asserere, quid absurdi erit dicere, Matrem Dei, omnia per Filium suū posse? & demum cùm in Apoc: c. 2. 27. omni vincenti promittatur in præmium, potestas regendi gentes in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringendi; quis eam regēdi potestatē Matri Dei denegare audebit, nisi rationis expers sit?

Mariæ Virginis cultus & inuocatio defenditur.

Eiusdem dignitas & potestas.

Iam verò, cùm per eam omnia nos impetrare posse credimus, tantum abest, vt ei Diuinitatem attribuamus, vt etiam vel hoc ipso negemus: siquidem impetrare non est Dei, sed eius, qui Deo est inferior, quiq; Dei gratia & beneficio opus habet. Quocirca si Virginē MARIAM eam credimus, quæ impetrare à Deo omnia possit, eam longe Deo inferiorem credimus. tantò tamen cæteris omnibus Deo gratiorem, & ad impetrandum aptiorem, quantò Matris Dei dignitas, cæ-

tas, cæteris omnibus dignitatibus antecellit, cùm præsertim nihil nisi in nomine Filij sui petat, vt vel ex eo appareat, eã cũ omnia in nomine Filij sui impetret, sine vllo Filij præiudicio impetrare. Ex quibus omnibus apparet Pontificios, MARIÆ Diuinum cultum non deferre. Cùm autem Smalcius addit Israëlitas ob idololatriam à Deo punitos, etiamsi vitulum verum Deum fuisse minimè credidissent, an non manifestè suam inscitiam demonstrat? Quis enim ignorat Israëlitas vitulo illi conflato dixisse: *Hi sunt Dij tui qui eduxerunt te de Ægypto.* Exodi 32. 4. ac proinde merito, ob idololatriam à Deo punitos esse. quod sanè exemplum vti ad Virginem MARIAM minimè accommodari potest; quippe cui nos nullam Diuinitatem, nullum Diuinum honorem tribuimus: ita Smalcium extra oleas vagari clarè ostendit.

Tertiũ Smalcij obiectum reijcitur.

Addit Smalcius, Pontificios Christum verum non agnoscere, nec honorare, quòd in eo personam humanam non agnoscant. Quasi verus homo à persona, & non potiùs à natura dicendus sit. Etenim sicut forma, cuicunq; subiecto communicetur, verè illud denominat tale: ita natura humana Diuinæ personæ communicata, verè illa denominat hominem. Id verò ad maiorem hominis illius dignitatem pertinet, cùm pro humana, Diuina persona substituitur. Nam vti longè Diuiniori ratione, homo ille subsistit in persona Diuina: ita Diuiniorem honorem & cultum promeretur; nempe talem & tantum, quantus Deo ipsi tribuendus est, quoq; maior excogitari non possit. Quem honorem cùm Ariani Christo detrahant, infiniti sceleris rei meritò censeri debent.

Toti orbi Christiano Smalcius aduersatur.

Deniq; Pontificios non esse verè Christianos, probat ex eo, quòd absurda credant, vnam numero essentiam existere in tribus personis: Deum immortalem hominem factum & mortuum esse, panem in Corpus Christi transsubstantiari: quasi non longè absurdius sit, ipsa non credere, quæ orbis Christianus vniuersus, omnibus seculis constanter ex scripturis credidit: quæq; non solùm absurdorum loco nõ duxit, sed tanquam sacrosancta Religionis Christianæ mysteria veneratus est. Absurda quidem ea videri possunt, sed rudibus ac stipitibus, & truncis, qui res subtiliùs non expendunt. At sapientibus & doctis verissima semper visa sunt, & Diuinis literis maximè consentanea.

Illa po-

Illa potiùs pro absurdis censere debuit Smalcius, in quæ hîc in ipso quasi limine turpiter impegit, quorum

PRIMVM est; *Christum non omniũ prouidentiam habere.*

ALTERVM; *Christum non solùm permittere, sed & procurare posse, vt homines in grauissimos errores ruant.*

TERTIVM; *cum fide de Deo & Christo falsa, dummodo quis rectè viuat, possè Deo placere & saluari.*

Dogmata Smalcij tria portentosa.

Quis hæc errorum portenta æquis auribus ferat? etenim cùm Smalcius ait, Christi prouidentiam propriè loquendo, ad neminem spectare, nisi qui eius sit, nec quidquam Christum cuiquam promisisse, nisi sibi obedientibus, an non scripturas omnes de Christi Redemptione euertit? vnum enim ex duobus concedendum est: aut Christum non omnes & singulos homines redemisse, aut si id saluis scripturis dici non potest, omnium & singulorum prouidentiam habere maximam.

Primum reijcitur.

Omniũ prouidentiam Christus habet.

Et verò sacræ literæ testantur, Christum dedisse semetipsum redemptionem pro omnibus. 1. Timoth: 2. 6. & ipsum esse propitiationem pro peccatis nostris, non pro nostris tantùm, sed etiam pro totius mundi. 1. Ioan: 2. 2. Deum dedisse Filium, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Ioan: 3. 16. Nullus igitur est à Christi cura, & prouidentia exceptus: omnes Christus vita sua cariores habuit, pro omnibus idem redemptionis pretium prouidit, nempè sanguinem suum; quo si omnes vti vellent, omnes salutem consequerentur. Neq; verò solùm redemptionis pretium omnibus proposuit, sed etiam vt omnibus applicetur, omnesq; fiant redemptionis suæ participes, vult & procurat. Nam & omnibus gratiam suam offert, & ad se inuitat, ac vocat. Matt: 11. 28. Omnes inquam, non solùm obedientes, sed etiam quos scit vocationi suæ rebelles, & repugnantes, & inobedientes futuros. *Quoties,* inquit, *volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti.* Matt: 23. 37. imò reprobis ac ingratis sæpè plura beneficia ad salutẽ spectantia confert, quàm ijs quos scit gratos, & obedientes futuros. Etenim Iudæis ingratis tot ad salutem media obtulit, quot Tyrijs & Sydonijs, quos gratos fore sciebat, non obtulit. Sic enim ait Christus: Matt: 11. 22. *Si in Tyro & Sydone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent.* Si igitur ingratos, & inobedientes

Omnium salutem procurat, etiam rebellium, ingratorum & reproborum.

C dientes

dientes Christus ad se vocat, & salutem eorum procurat, quomodo verum esse potest, solùm eorum qui sibi obediunt, curam & prouidētiam habere? Etsi enim soli obedientes fructum eius prouidentiæ percipiunt, nempè salutem; tamen etiam inobedientibus ea cura, & prouidentia impenditur Christi beneficio, ex qua idem salutis fructus, si per ipsos non staret, prouenire possit. Quòd si re ipsa salutē non percipiant, non defectus prouidentiæ est, nec aliquid prouidentiæ deest, sed vitio, & malitia hominum fit, vt respuant ea salutis media, quæ ex singulari prouidentia illis à Christo offeruntur. Si media ad consequendam salutem necessaria non darentur omnibus, prouidentiæ vitium esset; at cùm ea singulis dantur, quæ satis ad salutem sunt, & tamen non omnes per illa consequantur salutem, nō prouidentiæ, sed hominum, vti medijs & prouidentia nolentium, vitium est. Prouidentia enim in procurandis medijs ad finem necessarijs posita est, ad consequendum verò finem re ipsa, etiam voluntas hominis requiritur. Etenim si medicus ægroto curam omnem impendat, nihilq; eorum omittat, quæ ad morbum pellendum, & valetudinem obtinendam necessaria sunt; ægrotus tamen ea omnia respuat, quæ illi à medico offeruntur: nemo medici prouidentiæ notam aliquam inuret, sed ægrotum accusabit. quod idem de Christi prouidentia existimandum est. Neq; enim ea, quæ circa homines est prouidentia, id requirit, vt inuiti & repugnantes trahantur, sed vt si velint, per media sibi oblata, finem consequi possint.

Quòd pereāt multi mortales, nō est defectus prouidētiæ, sed malitia pereuntium.

Neq; verò dicere potest Smalcius, eam prouidentiam quæ circa eos est, qui salutem non consequuntur, esse impropriè prouidentiam. Nihil enim isti prouidentiæ deest, quod ad essentiam quasi prouidentiæ requiratur. Nam prouidentiæ proprium est, consecutionem finis, per media apta & idonea procurare, nulla vi facta libertati, qua possit quis, si velit, & media respuere, & consecutionem finis impedire. Si igitur ex defectu prouidentiæ seu mediorum, finis obtineri non posset, ea prouidentia esset imperfecta: at si media sint per se sufficientia, aliquis tamen medijs vti nolit, is vitio suo, non defectu prouidentiæ finem non assequitur. Neq; enim aliquid ex parte prouidentiæ deficit, sed solùm ex parte voluntatis, quæ ad salutem consequendam, non minus quàm prouidentia requiritur. Sic profectionem paranti sufficienter prouidetur, si equus & sumptus necessarius offeratur; neq; tamen, si is ad locum non perueniat, aliquid ex prouì-

Prouidentia propriè quæ?

ex prouidentia defuit, sed defuit propria ipsius voluntas, sine qua profectio institui non potuit. Non potest igitur Christi prouidentia circa inobedientes impropria nuncupari: siquidem nihil illi deest, quod ad prouidentiam propriè spectet. Id verò quod deest, ad hominis voluntatem & libertatem pertinet, sine qua Dei prouidentia effectum in nobis non sortitur. Quare in eam solùm illa salutis non consecutio referri debet.

Secundum Smalcij dogma portentosum ac impium.

ALTERVM absurdum est longè grauius, & cum maiori Christi iniuria coniunctum, cùm Christum non permittere solùm, sed & procurare posse asserit, vt homines in grauissimos errores ruant. quid Diuina Christi bonitate magis indignum dici potuit! qui eo fine potissimùm in mundum venit, vt nos à malo liberaret, & ab erroribus ad veritatis viam reduceret. Et verò si procurare ruinam nostram potest, non poterit haberi profectò, illa de summa eius bonitate, & nimia eius in nos charitatem opinio. non enim ad bonitatem & charitatem spectat ruinam procurare, sed arcere; non impellere ad malum, sed à malo retrahere; præsertim cùm eo fine venerit in mundum, vt nos prorsus ab omni malo vindicaret. Totam etiam doctrinæ Christi veritatem ruere oportet; etenim si semel statuatur Christum procurare posse, vt in errorem ruamus, tota eius Euangelica doctrina in dubium reuocabitur, ne fortè tunc cùm eam nobis maximè commendat, in ea ruinam & exitium nobis paret. Vt enim rectè à D. August: lib: contra mendacium, cap: 4. & 18. & in lib: de mendacio, cap: 8. scriptum est, quomodo credendum est ei, qui putat quandoq; esse mentiendum? Nam & tunc fortè mentitur, cùm præcipit vt ei credamus. Quo verò modo nos lege sua ab omni malo præcipit abstinere, si ipsemet procurat, vt nos malis obligemus. Nihil dico de sapientia Christi, quam isto dogmate peruerso & impio, euerti penitus est necesse. Neq; enim sapientis est errorē in operibus suis admittere, sed vitare; non procurare, sed tollere. Error enim omnis sicut rationi; ita & sapientiæ aduersatur.

Christus non procurat vt in errores grauissimos ruant homines

Tertium dogma Smalcij & simul Socinij refellitur.

TERTIVM absurdum non ita clarè Smalcius proponit, sed multò clariùs Magister eius Socinus in Refutatione *Wuieci*, fol: 484. cùm ait, æquè Trinitarios ac Arianos acceptos esse posse Deo, etiamsi de Deo contraria sentiant, & credant. Quid absurdius! Etenim si Paulus pronunciat, sine fide impossibile esse placere Deo; falsa autē fides, est nulla fides, cùm falsum, sit non ens, qui fieri potest, vt cum

In falsa fide, quomodocũq; viuas, impossibilis salus.

falsa fide placere Deo quispiam possit? falsam enim fidem, esse malam non dubium est. Malum autẽ placere Deo minimè potest. quare nec falsa fides. Quòd si falsa fides Deo displicet, non potest quis falsam fidem habens, placere Deo. habet enim in se id, ratione cuius displicere debeat Deo.

Respõsio Arianorum.

Respondent Ariani, satis esse si talem fidem habeat, quæ sufficiat ad credendum in Christum, eundemq; colendum, & piè viuendum. Eiusmodi enim fidem ad salutem sufficere, etiamsi alios errores plurimos circa Dei, & Christi essentiam admixtos habeat.

Ex ea sequitur Absurdũ primum.

Verùm ex hac responsione, plurima inconuenientia atq; absurda cõsequuntur. Primum est, omnes hæreticos in suis hæresibus Deo placere, & saluari posse. Nullus enim hæreticorum ita insulsus & absurdus est, qui non aliquo modo Deum agnoscat, & Christum credat saluatorem, eiusq; legem de piè viuendo reijciat. Si igitur hoc ad Deo placendum, & salutem consequendum sufficiat, consequens erit omnes hæreticos, quantumuis suis erroribus pertinaciter insistant, Deo placere & saluari posse. Id verò absurdissimum esse, & scripturis apertissimè repugnans, per se manifestum est. Etenim Paulus Hymæneum & Alexandrum, eo quòd circa fidem naufragauerũt, tradidit Sathanæ, vt discerent non blasphemare. 1. Timoth: 1. 20. & 2. Tim: 2. 17. de hæreticis itidem loquens, ait: *Sermo eorum, vt cancer, serpit, ex quibus est Hymæneus & Philetus, qui à veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse iam factam, & subuerterunt quorundam fidem.* Ex quibus duobus locis liquidò patet, hæreticos illos, nec totam fidem negâsse, nec de Deo & Christo, eiusq; cultu ac lege dubitâsse, sed eo solo nomine, quòd dicerent resurrectionem iam factam, tam grauiter à Paulo reprehensos; quod proculdubio factum non fuisset, si cũ illo errore Deo placere, & salutem consequi possent.

Fidei naufragium est damnum omnium grauissimum.

Ait verò inprimis illos circa fidem naufragasse, & à veritate excidisse. quibus verbis ostendit illos fidei iacturam subijsse, (sicut ij qui naufragio mercium iacturam faciunt) & à veritate fidei excidisse, seu veram fidem amisisse. Fidem autem, quæ Dei donum est, amittere, grauissimum damnum est. ait præterea, illos propterea traditos esse Sathanæ, quæ tanta pæna non potuisset, nisi pro graui, & mortifera culpa irrogari. cum culpa verò mortifera nec Deo placere quis potest, nec saluari. Deniq; grauitatem eius culpæ demonstrat, cùm ait, vt discant non blasphemare.

Blasphemia.

Errare ergo circa fidem, apud Paulum est blasphe-

blasphemare; cum blasphemia verò quis Deo placere & saluari potest? Deinde cùm hæresim illam Cancro, pestilenti vlceri comparet, an non ostendit hæresim, morbum esse animæ pestilentem, qui & animam quam inficit occidat, & eodem veneno alios quoq; inficiat. quod etiam alijs verbis exponit, cùm ait: Subuerterunt quorundam fidem. Sicut igitur grauissimum scelus est subuertere fidem aliorum, ita & errores quosuis circa fidem docere. Ergo ex sententia Pauli omnis hæresis, & circa fidem error, malum mortiferum est, cum quo nec Deo placere, nec salutem consequi quispiam possit. *Cancer secundum Paulũ. malum mortiferum.*

Eadem est D. Ioannis de eadem re sententia, quæ hæreticos omnes, & ex Deo non esse, & Deum non habere, & antichristos, & seductores esse, certissimasq; fidelium pestes, & idcirco summa contentione vitandos, atq; nec in domum recipiendos, nec salutatione honorandos in suis epistolis affirmat. Certè si hæresis tam graue malũ nõ esset, non vtiq; tam grauibus verbis ab Apostolo damnaretur. *Hæretici quales sint iudicio Ioannis?*

Quòd si Apostolico decreto tam graue malum est, quî fieri potest, vt tantum malum, vel placeat Deo, vel non displiceat? Siquidẽ Diuinam veritatem nobis cælitus ad salutem reuelatam subuertit, & contrarios ei errores introducit. Porrò id D. Ioannis decretum, cùm præcipuè eos inuoluat, qui Iesum esse Christum, id est, æternum Dei Filium negabant, vt cap: præcedenti docuimus: facilè perspicitur, Arianos, qui in eodem errore versantur, in sua falsa fide, nec Deo placere, nec saluari posse. *Eiusdem Apostoli decreto, Ariani saluari ĩ sua perfidia nequeunt.*

Neq; verum esse, quod ait Smalcius, errorem circa naturam Christi, Diuinam fidem in Christum non tollere, sed obscurare, cùm Paulus erroribus quibusuis circa fidem admissis, fidem totam perire, & subuerti doceat. Cùm enim vna in nobis fides sit, qua omnia credimus, ea cùm in nobis perit, tota fides Diuinitus infusa nobis, perit, & solũ humana quædã de reb9 fidei opinio in nobis manet. *Error circa Christi diuinam naturã tollit prorsus fidem.*

Aliud quoq; ex aduersariorum responsione absurdum cõsequitur. eum qui circa fidem errat, non peccare. Nam si peccat, in re graui peccat, & letale crimen admittit. Cum letali autẽ culpa, nec Deo placere, nec saluari quisquam potest. Secundùm enim Christi ipsius decretum, qui non crediderit, condemnabitur. Quod decretum, quia de credendo Euangelio accipiendum est, tàm ad eos pertinet, qui totum Euangelium non credunt, quàm qui aliquam eius partem. Vtriq; enim Euangelio non credunt. quælibet enim veritas Diuina nobis reuelata, Euangelium est. *Secundum absurdum.*

Peccati letalis natura.

Ea porrò est peccati mortiferi natura, vt qui vel vnum aliquod mandatum Dei transgreditur, etiamsi omnia alia seruet, salutẽ non consequatur, cùm singula eiusmodi peccata, nos à salute consequẽda arcere, disertè doceat S. Paulus. 1. Cor: 6. 10. Cùm igitur inter mãdata Dei primum sit de credendo, fieri non poterit, vt qui hoc mandatum Dei transgressus fuerit, vitam æternam consequatur. Non solùm autem is hoc Dei mandatum transgreditur, qui toti Euangelio fidem non habet, sed etiam qui omnibus, & singulis veritatibus, quæ in Euangelio nobis proponuntur, credere non vult, cùm singulæ veritates parem auctoritatem ex Deo habeant. ab eodem enim summo & vero Deo, ad salutem nostram reuelatæ sunt. Isq; quẽadmodum in omnibus & singulis est æquè verax: ita dignus, vt æquè in singulis ei fides habeatur: *qui autem non crediderit, condemnabitur.* Marci 16. 16. Et verò sicut in alijs Dei mandatis, vt quis Deo displiceat, non requiritur vt contra omnia Dei mandata peccet, sed satis est, vt vnum aliquod transgrediatur: ita & de mandato fidei iudicandum est. Cùm enim omnia quæ nobis ad salutem à Deo reuelata sunt, Dei mandato credere teneamur, vel vt minimum ne illis contraria credamus, quicunq; errorem contrarium crediderit, is proculdubio mandatũ Dei transgredietur, & vt mandati reus damnabitur.

Tertium absurdum.

Tertio eadem responsio refellitur, ex eo, quòd cum falsa fide, nec Deum quis rectè colere, nec piè viuere potest. quare cùm aduersarij ad salutem talem fidem requirunt, qua & Deum ritè colere, & piè viuere possimus, consequens est, vt omnis error in fide excludi debeat. Etenim præcipuus Dei cultus in fide, spe, charitate, consistit. quem cultum is qui falsam fidem habet, Deo præstare non potest. non solùm enim non colit Deum, sed etiam inhonorat, cùm verbo eius fidem non adhibet, nec dignum arbitrarur, vt ei credat.

Cum fide falsa, nemo potest piè viuere.

Ad piè verò viuendum, opus est absq; peccato letali viuere, & seruare Dei mandata, inter quæ est etiam mandatum fidei. Sicut ergo qui vnum aliquod Dei mandatum transgreditur, piè non viuit: ita neq; is, qui mandatum fidei non seruat, piè viuere potest. qualis est is, qui errorem quemcunq; contra fidem admittit. Nullo igitur modo verum est, cum aliquo errore in fide integrum Dei cultum, & pietatem vitæ consistere posse.

Aliorum hæreticorum responsio refel

Ijsdem ferè argumentis refellitur aliorum responsio, solùm eum errorem, qui est circa fundamenta fidei, quæ etiam essentialia fidei

vocant,

vocant, salutem impedire; non verò circa alia, quæ non sunt fidei fundamenta. Hi enim primùm in eo errant, quòd non distinguant inter ignorantiam rerum fidei, & errorem circa fidem. Licet enim non omnes omnia scire tenentur explicitè, quæ diuinitus nobis reuelata sunt. plurima enim sunt, quæ commune fidelium vulgus ignorat, neq; tamen idcirco in salutis discrimine versatur, tamen ea quæ reuelata sunt, vel oppugnare, vel falsis opinationibus deprauare, scelus est graue, & Diuinis præceptis aduersum, ac ex consequenti à salute excludens. Etsi enim præceptum Dei affirmatiuum, vt Theologi rectè docent, nos ad omnia expresè credenda non obliget: negatiuum tamen, hoc est, ne quid contrarium rebus à Deo reuelatis credamus vel affirmemus, obligat omnes. Summa enim Deo fit iniuria, si falsa esse credantur, quæ Deus reuelauit, Deoq; error & falsitas tribuatur. quod B. Iudas Apostolus in sua epistola Canonica, meritò blasphemiam appellat. *Quæcunq;*, inquit, *ignorant, blasphemant.* Vti & Paulus de Hymæneo, & Alexandro idem affirmat, 1. Tim: 1. ℣. 20. hoc igitur cum omnes hæretici faciant, Diuinam enim veritatem in scripturis reuelatam, in aliqua parte oppugnant, & fidei contraria sentiunt: idcirco tanquam blasphemi, & Diuini præcepti violatores, regnum Dei non possidebunt, etiamsi circa præcipua, & fundamentalia, vt ipsi vocant, fidei dogmata non errent.

litur in eadē materia.

Aliud ignoratia rerum fidei, aliud error circa Fidem.

fides falsa, summa Dei iniuria.

Porrò quamuis fideles non omnia à Deo reuelata scire, atque explicitè credere teneantur: tenentur tamen implicitè saltem, & in præparatione animi omnia credere: vt nec contraria rebus reuelatis sentiant, & animo sint parati, etiam ea quæ ignorant, posteaq; constiterit ea à Deo reuelata esse, firma & Catholica fide credere.

Qui fideles omnia credere tenentur.

Deinde non satis explicant, quid sit circa fidei fundamenta errare. Nam si præcipua quædam fidei nostræ obiecta, & articulos, quos explicitè credere ad salutem est necessarium, vocant fidei fundamenta, quia sunt fundamenta salutis, id dici quidem potest: At minimè verum est, circa alia posse quem citra salutis præiudicium errare, & ijs contraria pertinaciter sentire. hoc enim esset Dei veritatem euertere, & falsitatis notam Deo inurere. Verè enim, qui ea etiam quæ fidei fundamenta esse non creduntur, pertinaciter negauerit, hæreticus est & blasphemus. Ignorari quidem ea citra salutis iacturam possunt: at ijs contraria sentiri non possunt. Tota enim fidei ratio subuertitur, si Deo in quacunq; re dicenti fides nō adhibeatur; cùm

Circa fidei fundamenta errare quid sit?

Non minus credendum

Deo in maximis, atq; in minimis.

tur; cùm non minor ſit Dei autoritas & veritas, cùm parua, quàm cum magna reuelat, nec minus dignus eſt in illis, quàm in his, vt ei fides habeatur. Deniq; totam Dei in dicendo autoritatem ruere neceſſe eſt, ſi vel in tenui aliqua re in dubium reuocetur.

Nullus hæreticorum Fide gaudet Diuina.

Quocirca ex hoc principio rectè Theologi colligunt, eum qui in vno aliquo Fidei articulo, fidei contrarium pertinaciter ſentit, totam fidem, quæ Dei donum eſt, in pænam ſuæ infidelitatis amittere, & humana tantùm ratione circa reliquos articulos verſari, in nulloq; hæretico eſſe Fidem Diuinam, etiam circa illos articulos, in quibus non errat: Ijs enim non alia ratione, quàm Turcæ, Iudæi, gentiles, aſſentitur. Indignus enim eſt Fidei dono, qui vel in vna re Deo fidem non habet. Ac vt is qui vno tantùm peccato letali Deum offendit, omni illico Diuina gratia ipſum ſanctificante, ſpoliatur, & mox eſſe ſanctus, ac filius Dei deſinit. Quia cùm in aliquo mandatum Dei tranſgreditur, & Dei amicitiam, & charitatem violat, indignus eius gratia cenſetur: ita qui in vno à ratione veræ fidei recedit, indignus eſt cui Deus Diuinum fidei donum communicet, aut communicatum conſeruet.

Turpiſſimus error Racouienſis cœtus & pernicioſiſſimus.

Ex quibus manifeſtum eſt, turpiſſimè Arianos Racouienſes errare, cùm nihil ad ſalutem intereſſe putant, ſi in alijs articulis, qui fundamentales non ſint, erretur. Id enim Diabolicum inuentum planè, eò ſpectat, vt omnibus contra fidem erroribus via ampla pateat, & omni timore Diuini iudicij depoſito, homines ſe in quoſuis errores præcipitent, neq; cùm in ſuis erroribus perſiſtunt, ſe aliquod ſalutis periculum incurrere arbitrentur. Quod tamen & cum ſcripturis, & cum ratione pugnare, ſatis oſtendimus. Nam & in ſcriptura omnes, qui in quacunq; re ſe Diuinæ voluntati opponunt, hæretici, & blaſphemi habentur; & ratio ipſa docet Diuinæ veritati contraria ſentire, eſſe ſcelus per ſe æterno ſupplicio dignum.

Pertinacia in errore Fidei hæreticũ facit.

Faceſſant igitur Arianæ nugæ, & omnes intelligant, ignorari quidem aliquas veritates, à Deo reuelatas, ſine ſalutis damno poſſe: ijs verò contraria pertinaciter ſentiri, ſine certo damnationis diſcrimine minimè poſſe. Dico pertinaciter, vt eos non inuoluam, qui ſine pertinacia & temeritate errant, quod neſciant, quid ea de re, vel ſcriptura ſtatuat, vel doceat Eccleſia Catholica; animo tamen ſunt parati, ſi alterutrum illis conſtiterit, ſua opinione cedere. Eiuſmodi enim neque hæretici cenſendi ſunt; quia non ſunt in errore

pertinaces,

pertinaces. (Sola ſiquidem pertinacia in rebus contra fidem, hæreticum facit.) Neq; etiam directè contra fidem errori illi aſſentiuntur, cùm, quid fides de hoc doceat, ignorent; ſuntq; parati, fidei ſubmittere intellectum. Nemo enim fidei veritatem, formaliter loquendo, oppugnare dici poteſt, qui eam eſſe veritatem fidei neſcit.

Tales porrò non ſunt Ariani, alijq; communiter hæretici. non enim innoxiè errant, ſed pertinaciter: cùm & ſcripturas manifeſtas peruertunt, & Eccleſiæ Catholicæ docenti non obediunt: cui iuxta Chriſti decretum, qui non obedierit, haberi debet pro Ethnico & publicano.

Neq; verò blandiri ſibi iure poſſunt, quòd errores ſuos eſſe ſcripturis contrarios non videant. Etenim nulli hæretici ſuos errores eſſe ſcripturis contrarios vident, aut iudicant; neq; tamen idcirco hæretici, & ab errore immunes non ſunt; vt vel ex eo appareat, quàm debile ſit, & periculoſum fidei fundamentum, proprio, & priuato iudicio de ſcripturis decernere, publico Eccleſiæ, & eorũ omniũ qui ab Apoſtolis ad nos vſq; decurrerũt, Chriſtianorũ iudicio poſthabito. *Ariani ĩquo ſibi vanè blãdiantur?*

Quanquam & illud expendendum, quæ ſint illa eſſentialia, & fundamentalia fidei capita, quæ credere ad ſalutem ſit omnino neceſſarium. Et quidem vniuerſè ita rem definiunt, ea, ſine quibus nec verus Dei & Chriſti cultus haberi poteſt, nec vera pietas, eſſe fidei eſſentialia capita. Quod ſi ſano modo intelligatur, verum eſt. Cùm enim duo ſint ad ſalutem neceſſaria, & Deum colere, & rectè, hoc eſt Chriſtianè viuere, fit vt ea fidei capita, quæ ad alterutrum ſunt neceſſaria, eſſentialia & fundamentalia fidei capita cenſeri debeant. ijs enim tanquam fundamentis ſalus noſtra innititur. Vtrũq; videtur complexus Paulus ad Hebræos 11. 6. cùm ait: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quia inquirentibus remunerator ſit.* Quocirca tàm ea, quæ ad veram Chriſti cognitionẽ, (ſine qua rectus Dei & Chriſti cultus haberi nõ poteſt) pertinent; quàm quæ ad peccatorũ remiſſionem, quæ per Chriſti redemptionẽ, & per ſacramenta ab eo inſtituta in nobis efficitur: præterea quæ ad iuſtificationem, & ad æternam illam, quam expectamus, retributionem ſpectant, fundamentalia & eſſentialia fidei dici poſſunt. Sine his enim vita Chriſtiani inſtitui non poteſt. *Eſſẽtialia et fũdamentalia fidei capita, quæ?*

At quæ ſint illa, quæ in particulari & determinatè ſint eſſentialia fidei capita, definire non audent. ſolùm enim dicunt ea eſſe pau-

cissima. Et verò eò angustiarum se redigunt, vt neq; de Christi persona fidem necessariam ad salutem existimēt, neq; de Spiritus S. persona, nec de baptismi necessitate, nec de præsentia Christi in Eucharistia. Sine his enim, inquiunt, & Christum coli, & ei à nobis obediri posse, dummodo diuinitas eius credatur, sine qua nec Diuino cultu colitur, nec spes vitæ æternæ in eo collocari potest. Ita enim suorum Racouiensium sententiam explicat Theophilus quidam, in definitione tractatus de Ecclesia, folio 17. quæ dum asserunt, Turcas & Mahometanos Christianis exæquant. His enim demptis, nihil plus Christianos credere de Christo & Deo ad salutem oporteret, quàm Turcæ & Mahometani credunt. Nam illi & Deum & Christum aliquo modo confitentur. Quorsum vero Apostolorum Symbolum, in quo tot in particulari credenda proponuntur?

Circa naturam Christi Diuina, sine salutis præiudicio errari non potest.

Ad hæc ab ea, quæ est de Christi Diuina natura fide, dependet & vera Christi cognitio, & verus eius cultus. Si enim Christus Diuina essentia præditus credatur, aliter in eum credi, & sperari oportebit, quàm credant, & sperent Ariani, nempè summa illa, qua in Deum credimus, fide; summa spe, quæ soli vero & summo Deo debetur, summum etiam illi cultum, quem modò auferunt Ariani, deferre oportebit. Plurimum enim à se ista distare, nemo est qui non videat. Non igitur sine salutis præiudicio circa Christi naturam erratur, cùm sine vera de Christi natura fide, nec vera Christi cognitio, nec verus eius cultus haberi possit.

Alium Christum quàm sit credunt Ariani.

Deinde satis perspicuum est, si Christus sit naturâ Deus, fore alium Christum, & ab eo, quem Ariani credunt, diuersum: aliam enim essentiam habebit, nempe Diuinam, quam is Christus, (quem Ariani fingunt) non habet. quomodo igitur in re tanta sine salutis præiudicio errari potest?

Non igitur blandiantur sibi, neq; seipsos decipiant miseri: cùm satis esse sibi ad salutem arbitrantur, si quocunq; modo in Christum credant, siue natura Diuina præditum, siue Diuina tantùm potestate ornatum. Error enim eiusmodi, & diuersum Christum inducit, & diuersum eius cultum; neq; solùm obscurat veram de Christo fidem, vt Smalcius censet, sed tollit penitus, cùm alius sit Christus, qui naturâ Deus creditur, alius qui creditur purus homo Diuinis donis ornatus. Ille enim præter humanam essentiam, Diuinam quoq; essentiam & personam habet; neq; minus ex humana, quàm ex Diuina essen-

uina essentia constituitur. Huius verò talis natura non est. Præterea alius Christo cultus debetur, si Deus verus credatur; alius si solùm homo Diuinis donis præditus: prior enim cultus est summus, & æqualis cum cultu vnius & veri Dei; posterior autem infinitè ab eo distat, estq; illo infinitè inferior.

Quamobrē rectiùs Catholici Doctores Theologi distinguunt, duplicem necessitatem; alteram præcepti, alteram medij. Et quidē ea, quæ necessitate medij in lege noua ad salutem necessariò credenda sunt, pauciora esse ijs, quæ necessitate præcepti credi debent; eaq; ferme ad fidem Trinitatis, & Christi Redemptoris reuocantur: cum hoc enim Euangelió Christus Apostolos misit in mundum, vt fidem Patris, & Filij, & Spiritus S. toti mundo annunciarent, & remissionem peccatorum per Christi redemptionem omnibus offerrent, hoc addito, quòd qui non crediderit, condemnabitur. Necessitate verò præcepti, plura omnino credenda sunt, qualia sunt ea, quæ in Symbolo Apostolorum continentur, & alia quæ ad Sacramentorum legitimam perceptionem, & Christianam pietatem exercendam necessaria sunt. de qua re non attinet hoc loco pluribus agere. *Necessitate medij, quæ credenda?* *Necessitate præcepti, quæ?*

Ariani plures Deos esse colendos absurdè & sine vllo scripturæ fundamento docent. CAP: III.

ÆGerrimè fert Smalcius, se suosq; à nobis accusari, de plurium Deorum cultu. Videt enim quàm id per se absurdum sit, & homine Christiano indignum, ita vt sine horrore vix audiri possit. Verùm nostræ accusationis iustissima est ratio. Is enim qui præter Deum Patrem, alium quoq; diuersum à Patre Deum confitetur & colit, plures Deos colere meritò censeri debet. Tales cùm sint Ariani, citra omnem calumniam, plures Deos colere censeri debent. Etenim si Christum non diuersum Deum, sed eundem cum Patre, vnà nobiscum faterentur, nulla ratione plures Deos, sed vnum colere dicendi essent. At cùm alium & alium Deum colant, nulla fit ijs iniuria, cùm de plurium Deorum cultū arguuntur, nisi fortè alius, & alius Deus, non sint duo Dij; aut duo Dij, plures Dij dici non possint. *Iure Ariani accusantur plures Deos colere.*

At enim, inquit, nos eo loquendi modo non vtimur, cùm nec scriptura duos Deos nominet. Friuola sanè excusatio. Parum enim refert, si vos pudeat eo modo loqui, dum non pudet ea sentire & loqui, quæ talem appellationem merentur. Alium enim & alium *Excusatio friuola.*

 Deum co-

Deum colere, est plures Deos colere. Magis sanè pudere deberet, re ipsa duos Deos colere, quàm dici, plures Deos colere. Conueniunt enim rebus nomina quæq; suis. Quòd verò nunquam scriptura dicat, plures Deos colendos esse, quid mirum? non enim cum Arianis scriptura sentit, sed contra ipsos. Neq; enim Christum pro alio Deo coli iubet, sed pro vno eodemq; cum Patre Deo, vt à nobis in Monstris Arianismi demonstratum est. Si scriptura alicubi, Christum esse alium Deum diceret, vti sine pudore Ariani asserunt, consequens etiam esset plures Deos colendos dici debere: at cùm id non dicat, ex consequenti nec plures Deos admittit.

Vana querimonia Smalcij.

Et frustra queritur Smalcius, eo consilio, plures Deos commemorari à nobis, vt ipsos exosos omnibus reddamus. non enim nostra nuncupatio, sed res ipsa per se abominanda, reddit ipsos exosos, ac execrabiles. Et sanè præstat Arianos exosos, & detestandos omnibus reddi ob suas execrandas hæreses, quàm vt ipsi Christum alijs exosum reddant. Neq; verò eapropter beatos se existimare possunt, quòd exosi sint omnibus hominibus. Nam ea odia sustinent, neque propter Christi nomen, neq; propter iustitiam, sed propter horrendas, & intollerandas in Christum blasphemias; cumq; pro nobis tanquam pro inimicis Deum Smalcius deprecatur, ne id nobis pro peccato imputet, æquiùs faceret, si prius pro suis blasphemijs, quæ horũ malorum sunt causa, Deum deprecaretur, & aliquando tandem cum suis resipisceret. Nam & ijs, qui ob sua scelera extremo supplicio adducuntur, cùm pro iudicibus, quos hostes suos arbitrantur, preces fundunt, parum vtilis est eiusmodi oratio.

Cur detestandi Ariani, neq; ideo beati.

Ex scriptura, Christum esse aliũ Deum, probari non potest.

Proferunt illi quidem varia scripturæ loca, quibus non solùm Pater, sed & Christus colendus præcipitur. at nullum proferunt, aut proferre possunt, in quo Christus alius dicatur Deus, vel tanquam diuersus à Patre Deus, colendus præcipiatur Etsi enim, si personam spectes, Christus sit alius, quàm Pater, naturamq; humanam diuersam à Diuina habeat, secundùm quam etiam minor Patre dicitur; nullibi tamen vel alius Deus nominatur, vel Diuinitate minor, imo Diuinitate æqualis Deo asseritur, tàm à Paulo, Philip: 2. quàm à Ioanne, cap: 6. vt vel ex hoc ipso appareat Arianos insanissima temeritate, rem tam grauem de alio atq; alio colendo Deo asserere, nullo scripturarum Diuinarum testimonio.

Hicq; est ille nodus, quem explicare nunquam potest Smalcius. Cùm e-

Cùm enim probandum illi incumberet, Christum esse alium Deum, Diuinitate à Patre distinctum, idq; nullo scripturæ testimonio confirmare posset, sumpsit sibi probandum, quod nemo negat, & ad rem ipsius concludendam nihil habet momenti, nempè, Christum esse alium quendam, quàm sit Pater. id quod ex quinq; scripturæ locis liquere ait. Quis de hoc ambigit Smalci? Hocné tibi demostrandũ erat, quod nemo diffitetur? nemo est qui nesciat, Christum esse aliam quandam personam à Patre distinctam. At non est hoc in controuersia, an Christus sit alius quacunq; ratione, sed an sit alius Deus, seu alius in Deitate. Illud enim tibi concedunt omnes, hoc negant omnes. Comproba hoc, & vicisti. Nos enim Christum esse alium in persona vltro confitemur: at esse alium Deum, seu in Deitate alium, negamus, totiusq; inter nos controuersiæ status est, non hic: An Chtistus sit alia quædam persona à Patre distincta, sed an sit alius Deus, non solùm persona, sed & Diuinitate distinctus.

Smalcius inepte id probat, quod nemo negat.

Christus est alia persona à Patre, nõ tamen alius Deus.

Sit igitur hoc primum ad absurdam aduersariorum sententiam demonstrandam, argumentum.

Scriptura, quam aduersarij vnicam fidei regulam statuunt, nusquam asserit Christum esse alium Deum, seu distinctum à Patre Deum. ergo sine vllo scripturæ fundamento, ac ex consequenti (iuxta ipsorummet decreta) impiè & absurdè ab illis asseritur. Etenim quæcunq; ab illis scripturæ loca afferuntur, non asserunt Christum esse alium Deum, sed absolutè alium. Quod cùm alijs etiam modis intelligi possit, non potest ex eo deduci determinatè, Christum esse alium Deitate, seu alium Deum, cùm non desint alij modi, quibus possit & debeat dici alius, etiamsi Deitate non sit alius.

Argumentũ potens contra Arianos.

Neq; verò se tueri possunt Aduersarij, si dicant, expresè quidẽ id non asseri in scripturis; consecutione tamen euidenti & necessaria id ex eis deduci. Nam ex hoc primum conuincimus aduersarios, nõ scriptura, sed humani iudicij & argumentationis fundamento, in rebus fidei, præsertim ijs, quæ prima sunt fidei capita, statuendis, niti. Illa enim consecutio non à Spiritu Sancto, sed ab humano discursu efficitur: ac proinde errori, (vti omnes humani discursus) subiacet. neq; certa & infallibilis regula fidei esse potest.

Occurritur obiectioni.

Quàm debile fundamẽtum fidei Arianorum.

Quàm verò sit ineuidens & falsa consecutio, quam faciunt aduersarij, inde liquet. sic enim argumentantur. Scriptura, præter Deum Patrem, ostendit quoq; alium Diuina ratione colendum, nempè

Cõsecutio eorum falsa.

 Christum.

à toto mundo negatur.

Christum. ergo præter Deum Patrem, ostendit esse alium Deum. Hanc consecutionem, quam aduersarij per se claram, & apertam gloriantur, totus mundus semper negauit: neq; solùm commune fidelium vulgus, sed etiam doctissimi omnium seculorum Theologi, & sapientissimi Patres. quod magnum sanè indicium est ineuidentiæ. quod enim omnes negant, quis dixerit euidenter esse verum?

Ineptissima esse demonstratur.

Et sanè nullo modo hæc consecutio rectè institui potest. Etenim cùm Christus alijs quoq; modis dici possit alius à Patre, rectè inferri non potest. Si Christus sit alius à Patre, esse quoq; Deitate alium, seu alium Deum. Hoc enim esset, vel ex genere speciem inferre, qui modus inferendi ab omnibus viris doctis damnatus, & explosus est: vel esset ex vno genere ad aliud transcendere. qui etiam modus concludendi, non minus ineptus est, quàm prior. etenim si quis in vno genere alius sit, non est necesse, eundem in alio quoq; genere alium esse. Quare cùm etiam aduersarij fateantur, alijs quoq; modis Christum esse alium à Patre, (nam & aliam esse personam Patris & Filij nobiscum confitentur, & naturam humanam in Filio agnoscunt, quæ in Patre non sit,) non possunt, nisi ineptissimè inferre. Si Christus sit alia persona, & alia (quà homo est) natura, esse quoque alium Deum seu Deitate alium. hoc enim esset de genere in genus transilire.

Christus varijs modis alius esse à Patre, dici potest.

Quòd si in eo vim consecutionis constituunt, quòd persona & natura nulla ratione distinguantur, idcircoq; si persona sit alius, esse quoq; alium natura oportere; ea propositio, à qua totum suum robur hæc consecutio habet, neq; est à Spiritu S. in scripturis reuelata, neque à viris doctis & Theologis recepta, sed est merum Arianorum commentum, ad defendendos ipsorum errores ab ijsdem excogitatũ. Ex quo concludere possumus & cogimur, non in scripturis, sed in proprio capitis figmento, totam hanc assertionem de Christo distincto Deo, Arianos fundare: ac ex consequenti esse inter cætera eorum figmenta & somnia referendam, non fidei Christianæ annumerandam. Id verò ita se habere, ex his, quæ hîc à Smalcio afferuntur, clariùs patebit. Affert enim quinq; scripturæ loca, quibus Christum, alium esse Deum impiè probare contendit.

Christũ esse alium Deũ à Patre, est merũ figmẽtum Arianorum.

Loca scripturæ, quibus probare co-

Primus est 1. Timoth: 2. 5. *Vnus Deus est, vnus mediator Dei & hominum Christus* IESVS. Alter 1. Cor: 8. 6. *Nobis autem vnus est Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & vnus Dominus,* IESVS *Christus, per quem omnia,*

quem omnia, & nos per ipsum. Tertius. Ioan: 17. 3. *Hæc est vita æterna, vt agnoscant te* (Patrem) *illum solum verum Deum, & quem misisti* IESVM *Christum* Quartus in epistola Ioan: secunda. *Pax & gratia à Deo Patre, & Domino* IESV *Christo Filio Patris.* Quintus Apoc: 5. 13. *Laus, benedictio, honor, & gloria, & robur sedenti in throno & agno.* Ex his Smalcius ait colligi, cùm duo sint Christus & Pater, (quod, ait, particula copulatiua, Et, indicari,) sintq; duo essentiâ, (quod, ait, verba ipsa indicare; Deus enim & homo, Deus & agnus, nunquam essentiâ idẽ esse possunt,) consequens esse, non vnum tantùm Deum colendum esse, cùm præter hũc ipsum Deũ vnũ, sit etiã homo Christus colẽdus. *nantur hunc errorem.*

Verùm in his omnibus locis solùm ostenditur, Christum esse distinctum à Patre, tùm in persona, tùm in natura humana. At nullo modo vel leuiter insinuatur, esse distinctum Deum, seu distinctum in Deitate, quod Smalcio probandum erat. quòd si consecutione putat id probari posse, ea consecutio inanissima est, cùm transeat de genere in genus, neq; ex vna diuersitate inferatur necessariò altera. quare neq; ex eo, quòd Christus sit à Deo Patre & persona & humana natura distinctus, inferre licet, esse quoq; Deitate distinctũ; cùm vti dictum est, ex vna distinctione, altera inferri nequeat. In his enim locis, nec vlla fit mentio distinctionis in Deitate Christi, & Dei Patris; sed tantùm distinctionis in persona & humana Christi natura; nec ex hac distinctione à Deo in persona, & natura humana, consequitur distinctio in Deitate, cùm ea sit alterius generis. *Explicãtur vniuersim.* *Christus à Patre & natura humana & persona distinctus, non tamen Deitate.*

Quocirca cùm ait, inferri, duos esse Diuina ratione colendos; id non diffiteor. hoc enim extra controuersiam est. Id verò solum in controuersiam vocatur, an hi duo, vt vnus Deus, vel vt duo Dij, sint Diuina ratione colendi. *Christus & Pater Diuino cultu colendi, sed vt vnus Deus.*

Neq; satis est demonstrare duos esse, qui sint Diuina ratione colendi, quod certum est, sed præterea ostendendum est duos istos, esse duos in Deitate, & non esse vnum Deum. quod in his locis nulla ratione indicatur.

Neq; verò Smalcium iuuat, Deum & hominem non esse essentiâ idem. Id enim solùm ea ratione verum est; si Deus, quà Deus est; & homo, quà homo est; considerentur. neq; enim Deus propter naturam humanam, Deus est; neq; homo, propter naturam Diuinam, homo: alia quippe est hominis & Dei natura. At si homo, quatenus vnitam sibi Dei naturam habet, consideretur; vti nos secundùm *Smalcij obiectio vana.*

scripturas,

ſcripturas, de homine Chriſto credimus, negari non poteſt, talem hominem ratione Diuinæ naturæ, eſſe eiuſdem eſſentiæ cum Deo.

Chriſtus vt homo eſt diuerſæ eſſentiæ à Deo.

Non igitur ex eo, quòd ſcriptura Chriſtum hominem nominat, inferre licet eſſe omni modo diuerſæ eſſentiæ à Deo, ſed ſolùm vno reſpectu, nempè quà homo eſt, eſſe diuerſæ naturæ à Deo: ſiquidem alia eſt Dei, alia hominîs natura: alio verò reſpectu, nempè quà Deus eſt, ſeu ratione Diuinitatis, eſſe diuerſæ à Deo eſſentiæ, non licet inferre. neq; enim, qui vno reſpectu eſt diuerſæ ab altero eſſentiæ, ſequitur alio quoq; reſpectu, & ſecundùm aliam conſiderationem, debere eſſe diuerſæ eſſentiæ. Inaniſſima ergo eſt Aduerſariorũ argumentatio: & ſcripturæ allatæ, nihil contra nos faciunt.

Loca ſcripturæ ſingula examinãtur.

Verùm ſingula ſcripturæ loca diligentiùs expendamus. Et quidem, quod ad primum locum attinet, Paulus ait, vnum eſſe Deum, vnum mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum IESVM.

Primus.

Diſtinguit quidem Chriſtum ab illo vno Deo, ſed quà homo eſt, non quâ Deus eſt. Idcirco enim hominem eum nominat, vt oppoſitionis & diſtinctionis ratio in humana natura eſſe intelligatur. Nulla verò fit hoc loco hominis illius, quâ Deus eſt, hoc eſt in Diuinitate cum Deo comparatio. Quocirca ex hoc loco, diſtinctio Chriſti à Deo in Deitate, nullo modo colligi poteſt.

Secundus.

In altero verò loco, cùm Paulus ait, nobis eſſe vnum Deum, Patrem ex quo omnia, & vnum Dominum IESVM Chriſtum per quem omnia; ex illa particula copulatiua. Et colligi quidem poſſe, Chriſtum & Patrem eſſe perſonas diſtinctas; at diſtinctos Deos minimè. Id enim directè pugnat cum ſcopo D. Pauli. illud enim quod in eo loco oſtendere propriè vult, eſt, nobis non eſſe, niſi vnum Deũ. Si ergo Chriſtum quocunq; tandem modo diceret, eſſe alterum Deũ, ſeipſum euerteret, ſibiq; contradiceret. Scopus enim Apoſtoli eſt, oſtendere idola nihil eſſe, hoc eſt non eſſe veros Deos, vti putantur eſſe. Hoc verò ea ratione oſtendit. *Nullus*, inquit, *eſt Deus alter, niſi vnus.* Quare cùm idola non ſint, ille vnus Deus, ſequitur non eſſe Deos veros: ac proinde nihil eſſe. Hæc verò ratio non concluderet, ſi præter vnum Deum Patrem eſſet quoq; alius Deus Chriſtus. Nam quamuis idola non eſſent, ille vnus Deus; non tamen idcirco non eſſent veri Dij. quia præter vnum Deum, daretur etiam alter Deus. & ſicut Chriſtus ſecundùm Arianos, etiamſi non ſit ille vnus Deus, non eſt tamen nihil; quia eſt alius Deus verus: ita nec idola ſequitur eſſe nihil

Nullus eſt alter Deus, niſi vnus. quomodo id probat Paulus.

esse nihil seu non Deos, etiamsi non sint ille vnus Deus. Deinde manifestum est Paulum loqui de Deo, vt idolis opponitur, seu de Deo vere colendo. Hunc igitur Deum colendum, ait, nullum esse alterum, nisi vnum. ita enim Græcè legitur, ὐδεὶσ θεὸσ ἕτεροσ εἰμὴ εἷσ. Præter vnum ergo Deum, ait, non esse alterum. At si Christus esset alter Deus colendus, seu Deus idolis oppositus, non esset verum, non esse alterum Deum colendum, & idolis oppositum, nisi vnum, sed duo essent Dij colendi, duo Dij idolis oppositi. Similiter cùm ait, multos esse in mundo, hominum opinione & errore, Deos & Dominos; nobis tamen vnum esse Deum & vnum Dominum, non potuisset absolutè Paulus, multis in mundo Dijs & Dominis, vnũ tantùm Deum Patrem, & vnum Dominum Christum opponere. Esset enim alter quoq; Deus Christus, & alter Dominus verus Pater. Non est igitur alius modus D. Pauli verba saluandi, nisi dicamus, quòd etsi duos nominauerit, quibus Dei, ac Domini nomen competit, in ijs tamen duobus vnam Dei vim, potestatem, naturam intellexisse, eoq; sensu vtrumq; vnum Deum, & vnum Dominum asseruisse, quòd vna sit in vtroq; Dei natura, vis & potestas, & licet plures personæ sint, est tamen vna eademq; natura.

At inquit Smalcius, Paulum, illum vnum Deum vocando Patrem ex quo omnia, negare eo ipso alium Deum, præter Patrem. at simili ratione Paulus vnum Dominum vocauit Iesum Christum per quem omnia, num igitur propterea negauit, Patrem esse Dominum? sicut igitur vnum Dominum dicendo, esse Christum, non excludit Patrem à ratione Domini: ita dicendo vnum Deum esse Patrem, nõ exclusit Christum à ratione Dei. *Instantia solutur Smalcij.*

Futile verò est, quod ait Smalcius, Paulum non absolutè dicere, vnum esse Deum, sed certo respectu, nempè talem, qualis est Pater, ex quo omnia. Talis autem Deus non est Christus. Similiter nõ absolutè dicere vnum Dominum, sed certo respectu, nempè talem, qualis est Christus, per quem omnia. Quis enim non videt, hac ratione omnem sententiam Pauli euerti: Vult enim Paulus probare, idola nihil esse, seu non esse veros Deos. quia Deus verus non est, nisi vnus. Ad hoc autem non satis est ostendere, vnum esse Deum talem, qualis est Pater. Nam si alij quoq; sint veri Dij, præter Patrem, etsi non tales qualis Pater, non erit absolutè verum, vnum tantùm Deum verum esse, non multos. Ruitq; ratio Pauli, qua probat idola, quia *Smalcij futile responsum.* *Sententiam & rationem Pauli euertit.*

la, quia non sunt ille vnus Deus, qui est Pater, non esse verè Deos, & nihil esse. nam etiamsi non essent ille vnus Deus qui est Pater: tamē si præter Patrem, alij quoq; Dij veri essent, non sequeretur idola, non esse Deos veros, ex eo quòd nō sint ille Deus, qui Pater. Deinde etiam inter idola, vnum idolum non erat talis Deus, qualis Deus erat, aliud idolum; Iupiter (verbi gratia) non erat talis Deus qualis Saturnus; cùm secundùm diuersas potestates, quas illi Dij in res huius mūdi habere fingebantur, diuersi quoq; Dij statuerentur. Neq; tamen idcirco dici potest, idolum non esse nisi vnum, ex eo quòd tale, quale est Iupiter, aut tale quale est Saturnus, non est nisi vnum. Sicut igirur idola dicuntur Dij multi absolutè, non vnus, etiamsi vnum idolum non sit talis Deus, qualis est aliud idolum: ita & Pater ac Christus, essent absolutè plures Dij, etiamsi Christus non esset talis Deus, qualis & Pater. Quare cùm Deus à Paulo dicitur vnus, & nō alius præter vnum, proculdubio intelligendus est dicere absolutè vnum, & non certo tantùm respectu. Quia talis respectus non facit ad Pauli institutum. Non enim Pauli institutum est probare, vnum esse Deum certo respectu, sed absolutè, & omni respectu esse vnum, & nullo respectu posse dici plures Deos veros. ex vnitate enim Dei concludit idola esse non Deos, & nihil. Quocirca mens Pauli est docere, nisi quis sit Deus talis, qualis est Deus ille vnus, nempe Pater, non fore verum Deum; ex quo sequitur neq; Christum fore Deum verum, nisi sit talis Deus, qualis est Deus ille vnus, qui est Pater.

Mens Pauli quæ?

Vrgetur locus Pauli cōtra Smalcium.

Ad hæc si Christus sit alius Deus verus, æquè de illo dicere potuisset Paulus, Nobis est vnus Deus, nempe Christus, sicut dixit de Patre, nobis est vnus Deus, nempè Pater. Sicut enim vnus est Deus, talis, qualis Pater, ex quo omnia: ita etiam vnus est Deus talis, qualis est Christus, per quem omnia. Neq; enim secundùm Arianos Pater est talis Deus, qualis Christus: neq; Christus talis Deus, qualis Pater. Cùm ergo hoc non dixit, argumentum est, non sub illo certo respectu pronunciâsse Deum esse vnum, sed absolutè. alioqui hoc modo multos Deos admisisset, neq; sustulisset multitudinem Deorū, quam oppugnabat. Et sicut secundùm aduersarios dixit Paulus, nobis esse vnum talem Dominum, qualis est Christus: ita potuit etiam dicere, nobis esse vnum talem Dominum, qualis est Pater. imò maiori ratione id dicere potuisset de Patre: siquidem Pater secundùm aduersarios, maiori & excellentiori ratione est Dominus, quàm Christus.

Cur

Cur igitur, inquies, Paulus addidit Patri, ex quo omnia, & nos in ipsum: Christo verò, per quẽ omnia, & nos per ipsum. Respondeo nõ eo cõsilio addidisse, vt negaret vel Christũ esse eum, ex quo sint omnia, vel Patrẽ esse eũ, per quẽ sunt omnia. Si enim per Christũ sunt omnia, etiã ex Christo sunt omnia, etsi ex Patre sunt omnia, per Patrem etiam sunt omnia. Rectè enim idem Paulus Rom: 11. 36. de eodem vero Deo dixit: *quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* *Explicatur.*

Nam quod nugatur Smalcius, aliter per Deum esse omnia, aliter per Christum, quòd per Christum sint omnia, tanquam per causam mediam & instrumentalem, (quod ait patere ex alijs scripturis) hoc autem modo per Deum omnia esse non dicuntur. Respondendum est, id verum esse, si Christus & homo cum Patre comparetur; nam vt homo est, habet rationem causæ mediæ. At si quà Deus est, comparetur, sic eadem ratione, ex ipso & per ipsum, sicut ex Patre, & per Patrem esse omnia dicuntur, vt infra ex scripturis patebit. *Explicatio Smalcij reijcitur.* *Christus quà homo, habet rationẽ causæ mediæ.*

Porrò hoc loco, cùm Paulus ait, per Christum esse omnia, considerari Christum vt Deum, non vt hominem, ex eo patet, quòd consideratur vt vnus Dominus. non est enim vnus Dominus, nisi sit idem cum Patre Dominus. Nam cùm constet Patrem quoq; esse Dominum, nisi vterq; idem sit Dominus, non erit verum vnum esse Dominum. Attribuitur itaq; Patri peculiari ratione, & ex quadam accommodatione, *Ex quo omnia*; quia id illi peculiari ratione conuenit, vt ex ipso sint omnia, ita vt & ipse Filius sit ex Patre, non Pater ex Filio. quæ diuersitas est solùm originis, non naturæ. Filio verò peculiari ratione conuenit, *per quem omnia.* Siquidem ex vi suæ originis est sapientia, virtus, Verbum Patris, per quod facta sunt omnia. Sapientia verò virtus, & Verbum in Deo, cùm sit ipsa eius essentia, non habet rationem causæ mediæ & instrumentalis, sed est ipsa Dei natura, quæ est agens principale. *Pater, ex quo omnia. Filius, per quem õnia.*

At verò cùm sic ratiocinatur Smalcius, qui dicit vnum esse Deum, & addit eum esse Patrem, & vnum esse Dominum, & addit eũ esse Christum, is non potest dicere eundem esse, & Deum, & Dominum. Respondendum est, eum qui ita dicit distinctas quidem personas nominare, Patrem & Christum, quarum altera sit Deus, altera Dominus; tamen quia in Deo includit Dominum, & in Domino Deum, ideo dicendo Patrem esse Deum, dicit quoq; implicitè esse Dominum: & dicendo Christum esse Dominum, dicit implicitè esse *Ratiocinatio Smalcij dissoluitur.*

Deum. & qui dicit vnum tantùm esse Deum, & vnum Dominum, indicatq; duos, qui sint Deus & Dominus, dicit consequenter illos duos esse vnum Deum, & vnum Dominum.

Hoc igitur modo cùm loquatur S. Paulus, consequens est, & vt Patrem dicat, vnum Deum cum Christo, & Christum vnum Dominum cum Patre.

Particula Vnus quid excludat.

Deinde particula illa exclusiua, *vnus*, excludit solùm diuersum Deum, non verò aliam personam, quæ non sit diuersus Deus sed vnus. ac ex consequenti non excludit Christum, qui non est diuersus Deus, sed ille ipse vnus Deus. Quamuis autem Apostolus, illũ vnum Deum indicet esse Patrem, quia reuera Pater est ille vnus Deus: nihil tamen addit, quo solus Pater, esse ille vnus Deus intelligatur, ac proinde non excludit Christum, qui non est alius Deus, sed sicut est vnus Dominus, ita & vnus Deus. Vnus igitur Deus, erit quidem Pater, Paulo teste; sed tamẽ eodẽ non excludente, nihil prohibet, quo minus ille vnus Deus, sit etiã Christus, vt ex mẽte Pauli cõclusimus.

Cur Patri tribuitur quòd sit Deus? Filio, quòd sit Dominus?

Indicat autem illum vnum Deum, in Patre quia talis Deus, qualis est Pater, est tantùm vnus; & Patri per quandam accommodationem peculiari ex causa attribuitur, quòd sit Deus: quia non est Deus de Deo, vti Filius, sed ex se Deus. Similiter & Filio peculiari ex causa tribuitur, quòd sit Dominus; quòd per ipsum Deus, suum dominium & potestatem in nos exercet. Sicut etiam Ioannis 5. dicitur, Patrem neminem iudicare; quia non nisi per Filium iudicat, cui dedit omne iudicium.

Tertius locus D. Ioannis.

Christũ distinguit à Patre in persona probat.

Quod ad tertium locum attinet, Ioannis 17. 3. in quo Christus ait, hanc esse vitam æternam, vt cognoscant te (Patrem) solum verum Deum, & quem misisti IESVM Christum; Dico inprimis, ex hoc loco duos Deos colligi nullo modo posse. Nam etsi Christus distinguatur hoc loco à Patre, non tamen in Diuinitate, sed in persona. Vnde enim obsecro distinctio talis colligitur? An quia Christus totus, quantus est, distinguitur à Patre, vt ait Socinus, ex quo infert distingui etiam Diuinitate. At negandum est, Christum totum, quantus est, hîc distingui à Patre, sed solùm tanquam aliã quandam personam à Patre distinctam, & à Patre missam. Nihil enim aliud hîc de Christo dicitur, nisi quòd sit IESVS Christus à Patre missus. in primo persona distincta innuitur, in secundo humana eius natura, ratione cuius missus est in mundum. Potest autem Christus esse persona di-

ſona diſtinctus à Patre, etſi Diuinitate non ſit diſtinctus.

An quia Pater dicitur ſolus Deus; At ſi particula ſolus diſtinguit Chriſtum à Patre in Diuinitate, ſequetur Chriſtum nullo modo eſſe Deum verum. quia ſolus Pater dicitur eſſe verus Deus. Vnde non tàm diſtingueretur, quàm excluderetur prorſus à Diuinitate. Deinde particula (Solus) ſi textum Græcum ſpectamus, non coniungitur cum Patre, ſed cum Deo. σε τ̀ μόνον ἀληθινὸν θεὸν quocirca non eſt ſenſus, ſolum Patrem eſſe verum Deum, ita vt alij præter Patrem non ſint verus Deus, ſed Patrem eſſe illum ſolum verum Deum, hoc eſt illum Deum, qui ſolus eſt verus Deus. quo non excluditur alia perſona, quæ ſit ille ipſe verus Deus, qui Pater. Quòd ſi demus particulam (Solus) ad Patrem referri, ea excludet ſolùm alios Deos, vt ſenſus ſit, Patrem eſſe verum Deum, & nullum alium Deum præter ipſum eſſe verum Deum. non excludit autem Chriſtum, qui non eſt alius Deus, ſed idem cum Patre. Cùm enim quis dicitur, Solus, non excluduntur ea, quæ ſunt idem cum ipſo, ſed ſolùm, quæ ſunt diuerſa ab ipſo. Sic cùm dicitur ſolus Deus creaſſe mundum, nō excluditur ſapientia & virtus Dei à creatione. iſta enim ad Deum pertinent, & ſunt idem cum ipſo. Similiter ergo nec Chriſtus excluditur; quia eſt idem cum ſolo Deo, & pertinet ad ipſum, vt virtus & ſapientia eius, & vt Filius eius. Addo ex hoc loco colligi potiùs oppoſitum, nempè Chriſtum eſſe vnum Deum cum Patre; Si enim ſolus is dicitur verus Deus, qui eſt Pater, ſequitur Chriſtum, niſi ſit idem Deus cum Patre, non eſſe verum Deum. quòd ſi non ſit verus Deus, erit Deus impropriè, propter ſimilitudinem cum Deo vero, ex quo tota Chriſti dignitas concidit.

Particula, Solus, explicatur.

Quartus locus 2. Ioan: 3. nullo modo probat Deum Patrem, & Dominum IESVM Chriſtum Filium Patris, eſſe diuerſos natura Deos, ſed ſolùm diuerſas eſſe perſonas: cùm hîc quoad Deitatem nulla inſtituatur comparatio: ex diuerſitate autem perſonarum neceſſariò ſequi naturarum diuerſitatem, nec ſcriptura adducta docet, nec ratio perſuadet, ſed mera ſunt inuenta & ineptiæ Arianorum.

Quartus locus ſcripturæ.

Quintus deniq; locus, in quo ſedenti in throno & Agno, idem Diuinus honor defertur, potiùs vtrumq; eundem eſſe Deum conuincit, ob eundem Diuinum honorem vtriq; delatum, quàm eſſe diuerſos Deos. Etſi enim Agnus, quà Agnus ſit natura diuerſus à ſedente in throno; tamen quà illi vnus & idem honor cum ſedente in throno defer-

Quintus ex Apocalypſi.

Chriſto idē prorſus Diuinus honor

datur, qui Patri.

no defertur, eadem erit in vtroq; honoris ratio. Quocirca cùm sedenti in throno propter Diuinitatis essentiam honor tribuatur, ille verò idem honor Agno quoque tribuatur, proculdubio Diuinitatis naturam in Agno manifestè indicat.

Smalcius id impudenter negat.

Non rectè verò negat Smalcius fol: 47. vtriq; prorsus eundem honorem tribui, sed similem & eiusdem generis. Etenim per se manifestum est, non aliam laudem, benedictionem, honorẽ, gloriam, virtutem tribui sedenti in throno, aliam Agno, sed vnam & eandem specie & numero benedictionem, & honorem vtrique. vtriq; idem canticum occini. Ex quo sequitur non esse duos honores eiusdem generis, quorum vnus tribuatur sedenti in throno, alter agno, sed eũdem prorsus numero honorem vtriq; tribui. Cùm igitur ille honor, qui sedenti in throno tribuitur, sit honor Diuinus & summus, ob Diuinam naturam ipsi debitus, etiam honor Agno tributus erit Diuinus & summus, ac ex consequenti propter naturam Diuinam Agno debitus. Et quamuis distinguatur sedens in throno ab Agno, quà agnus est, id est, quà homo est: non tamen distinguitur ab Agno quà Deus est; cùm vtriusque, sicut est idẽ honor Diuinus, ita & eadẽ Diuinitas.

Smalcius imperitè obijcit petitionem principij.

Neq; verò ea distinctione hominis & Dei in Agno, petimus principium, (vt imperitè Smalcius obijcere solet) sed in soluendis aduersariorum argumentis, ostendimus nihil esse, quod ad eam expositionem scripturarum, quam illi vrgent, cogat: cùm alia quoque via, secundùm doctrinam Catholicam, & multò melius, scripturæ explicari possint.

Ariani in re omnium grauissima discursu soli nituntur.

Porrò ex ijs, quæ in hoc capite docuimus, quisq; aduertere potest, Arianos, dum Christum esse alium Deum à Patre distinctum affirmant, non scripturis id probare, sed rationibus & consequentijs ineptissimis. quæ rationes cùm non sint in scriptura, nec à Spiritu sancto, euidens est argumentum, eos non scripturæ fundamento, in re omnium grauissima & maxima niti, sed proprij capitis discursu. Vnde enim constabit illos rectè ex scripturis deducere, cùm totus mundus contrarium ex ijsdem scripturis semper deduxerit, & deductionem ipsorum vt stultam, & scripturæ repugnantem condemnauerit: maximè quòd ea deductio cum doctrina & traditione Apostolica non consentiat. Non est igitur credendum Arianis, scripturas iactantibus. Nulli enim hæreticorum scripturis vim maiorem inferunt, ac ipsi: cùm ex ipsis, ea quæ planè scripturis contraria sunt, pertinacissimè deducunt.

Vim scripturis inferunt.

Arianos aut ſcripturas de vno vero Deo abnegare debere, aut Chriſtum vnum cum Patre Deum confiteri. Cap: IV.

CVm Ariani probare ex ſcripturis non poſſint, Chriſtum eſſe alium Deum à Patre Diuinitate diſtinctum; etſi id ſatis proculdubio eſſet ad eorum perfidiam condemnandam; vt tamen magis error eorum pateat, alijs quoq; argumentis id confirmabimus. Ac primùm ita aduerſus eos pronunciamus. Aut ſcripturas de vno vero Deo abnegent, aut nobiſcum Chriſtum eundem cum Patre Deum confiteantur. Si enim ſecundùm ſcripturas vnus tantùm Deus verus eſt, conſequens eſt, aut Chriſtum Deum verum non eſſe, aut eſſe eundem illum Deum verum, qui Pater. Nam ſi ſit alius verus Deus, non erit verum, eſſe vnum tantùm Deum verum, ſed plures. Si verò non ſit, niſi vnus Deus verus, qui eſt Pater, ſequetur Chriſtum non poſſe eſſe verum Deum, niſi ſit idem Deus, qui Pater. *Stringũtur Ariani fortiſſimè.*

Eſſe autem vnum verum Deum non plures, ita in ſcripturis manifeſtum eſt, vt nihil expreſſiùs, & pluribus dicendi formis explicatum in ſcripturis legatur; adeò, vt qui hoc negare audeat, nihil ſit in ſcripturis, quod negari non poſſit. Etenim cùm ſcripturæ vnum Deum abſolutè prædicant, de Deo vero, non de Deo per ſimilitudinem loquuntur. Cùm enim Deus in ſcriptura, duobus tantùm modis ſumatur, vno modo verè & propriè, vt ſignificat Deum, qui eſt naturâ Deus: alio modo, vt ſignificat Deum per ſimilitudinem cum vero Deo: quomodo homines & Angeli dicuntur Dij, qui aliquam Dei veri ſimilitudinem participant in poteſtate, vel in alijs perfectionibus Diuinis: certè cùm ſcriptura dicit, Deum eſſe vnum, non poteſt id dicere de Deo per ſimilitudinem: ſic enim Deus non eſt vnus ſed multi; conſequens eſt igitur id dicere de Deo vero, qui non propter ſimilitudinem, ſed propter naturam Diuinam Deus ſit. ſic enim abſolutè verum eſt, vnum tantummodo Deum eſſe. *Deus in ſcriptura dupliciter ſumitur.*

Porrò ſcripturæ vnum Deum eſſe, ita docent, vt præter illum non ſit alius, Deut: 4. 35. & extra illum non ſit alius, 1. Reg: 2. 2. & ante illum, & poſt illum non ſit alius, Iſaiæ 43. 10. & nullus ſit alius præter vnum, 1. Cor: 8. 4. & ita vnum, vt ſolus ſit Deus, Deut: 32. 39. nec alius ipſi ſimilis Deus ſit in cœlo deſuper, ac in terra deorſum, 3. Reg. 8. 23. *Vnũ ſolùm verum Deum ſcripturæ clamant.*

Hoc autem modo Deum eſſe vnum, vt præter illum alius Deus non ſit,

non sit, non conuenit nisi vero Deo, qui propter naturam Diuinam, non propter tantùm aliquam eius similitudinem dicatur Deus. quod enim propter similitudinem tantùm dicitur tale, non est verè tale; quod verò propter naturam & essentiam tale dicitur, dicitur verè tale. vt inductione per omnia facilè liquet.

Deniq; vnum Deum credere, primum & maximum mandatum dicitur, Marci 12. eaq; veluti certissima nota distinguuntur veri Dei cultores ab idololatris, quòd illi eum Deum colunt, qui non est nisi vnus. Hi verò multos Deos colunt, 1. Cor.: 8. 5. Postremo ne quod dubium cuipiam remaneret, Christus ipse, Patrem talem Deum appellauit, qui solus est verus Deus, Ioan: 17. Si igitur solus Deus verus, est ille, qui est Pater, omnes alij Dij ab ipso distincti non erunt veri Dij. Et sanè si plures Dij veri reuera essent, non esset absolutè verum, Deum vnum esse: potiùs enim contrarium absolutè verum esset, non esse vnum Deum, sed multos.

Respōsio Arianorū prima absurda.

Premuntur nimis hoc argumento Ariani, nec modum, quo ab eo se expediant, inueniunt. Vt verò rem absurdam defendant, responsa non minus absurda excogitant. Primum responsum est, Deũ verum non vnum esse, sed multos. nempe tot, quot in scriptura à Deo ipso Dij appellantur. Omnes enim illos, veros esse Deos negari non posse, nisi Deus lusisse dicatur, cùm eos Deos appellauit; Ita Smalcius fol: 18. At hæc non sine summa temeritate ab aduersarijs dicuntur. Quæ enim temeritas est, sine vlla scripturæ authoritate, contra expressam in scriptura veritatem, non vnum, sed plures veros Deos asserere? quid hoc aliud est, quàm scripturas negare & euertere? Proferat Smalcius vel vnum scripturæ locum, in quo præter vnũ Deum, aliquis verus Deus dicatur. quod si proferre non poterit, temerarius planè erit, cùm rẽ tantã sine vlla scripturæ auctoritate affirmare audeat. Nã etsi tàm homines, quàm Angeli in scriptura dicantur Dij; at veri Dij nunquam appellantur. Deinde cùm veri Dei nomen, soli vni Deo in scriprura tribuatur, Ioan: 17. 3. ita vt in eo credendo vita æterna constituta sit, an non impudens audacia est, contra scripturas, veri Dei nomen, ab vno Deo vero ad alios transferre, & illud cum rebus creatis commune facere? Si enim sint plures Dij veri, falsum erit Deum Patrem esse, solum verum Deum; falsum erit vnum tantùm esse verum Deum. Etsi enim alij quoq; prærer vnum Deum, dici Dij possint, propter similitudinem & participationem

Plures Deos veros asserunt, summum vnum.

Incredibilis temeritas Smalcij.

Impudens audacia eiusdem.

aliquam

aliquam perfectionum Diuinarum, at Dij veri dici nequaquam possunt. Deus enim verus non dicitur, qui solùm propter similitudinẽ est Deus, sed is, qui propter ipsam Diuinam naturam est Deus, & per essentiam est Deus, non per similitudinem. Si igitur scripturæ credimus, nulli homines aut Angeli dicendi sunt veri Dij, cùm nec eos, Deos veros scriptura vspiam nominet, nec Dei veri nomen, alteri, præterquam soli vni Deo, conuenire asserat. Particulæ enim, Vnus & Solus, excludunt multos. *Deus verus quis dicẽdus est.*

Dicit Smalcius, scripturam cùm verum Deum dicit esse vnum, de summo Deo intelligere, qualis Deus verus est vnus tantùm; non negat autem alios non summos Deos, esse veros Deos At quid hoc aliud est, quàm tenebris rem inuoluere? Etenim cùm scriptura ait, Deum verum esse vnum, nullam tunc facit mentionem summi Dei, sed tantùm veri Dei. quare non tantùm summus Deus, sed & verus Deus secundùm scripturas erit vnus: neq; solùm quà summus est, sed etiam quà verus est. Etsi enim verus Deus sit quoq; summus: tamen hoc loco scriptura non dicit summum Deum esse vnum, nec considerat Deum, vt summum, sed vt verum. Solùm enim dicit, Deum verum, quà verus, esse vnum Quocirca seorsim & per se, vtrumq; debet esse verum, & Deum summum esse vnum, & Deum verum esse vnum. Neq; ista sunt confundenda, cùm ea non confundat scriptura. Vnde sequitur non solùm summos Deos, non posse esse plures, sed etiam veros Deos, nequaquam plures esse posse. *Smalcius inuoluit rem tenebris.* *Deus & quà summus & quà verus ẽ vnus tantũ.*

Deinde quæro à Smalcio, vnde colligat, scripturam, cùm Deũ verum esse vnum docet, de summo Deo intelligere? An ex re ipsa, nempè quòd Deus verus esse non possit, nisi qui sit summus? At hoc totam Smalcij fabricam euertit. Si enim Deus verus non sit, nisi summus, sequitur, vt quemadmodum nõ possunt esse plures summi Dei, ita nec plures veri Dei. An quia in alijs scripturis, idem Deus Pater, qui hîc dicitur verus Deus, dicitur etiam summus Deus? quo sensu videtur hîc asserere Smalcius. citat enim locum 1. Cor: 8. 6. in quo vnus ille Deus, qui est Pater, dicitur esse is, ex quo omnia; quod est esse summum Deum. *Premitur Smalcius.*

Verùm hinc solum sequitur, vtrumq; per se esse verum, & summum Deum, esse vnum; & verum Deum, esse vnum. Siquidem vtrumq; in diuersis scripturis asseritur. Neque cùm Christus dixit, Deum verum esse vnum, habuit respectum ad Deũ, quà summus est,

 (id enim

(id enim gratis omnino & sine fundamento fingeretur,) sed solùm habuit respectum ad Deum, quà verus est, & sub ea ratione qua verus est, esse vnũ pronunciauit; cùm nullam summi, sed tantùm veri Dei fecerit mentionem. quare vtrumq; verum est, & Deum summum esse vnũ, vti dicitur in epistola ad Corinthios, & Deum verum esse vnũ, quà verus est, vti dicitur hoc loco apud Ioannem. Dico igitur sententiam illam Christi, qua pronunciat Patrem esse solum verum Deum, intelligendam esse sub ea ratione, sub qua est à Christo pronunciata.

Christi pronunciatum.

Cùm igitur Christus dixerit, Deum verum esse vnum & solum, debet id per se esse verum, hoc est sub ratione veri Dei, abstrahendo ab omni alia ratione. Debet enim propositio Christi esse vera, etiamsi nihil illi aliud addatur, nisi credamus Christum non sufficienter locutum, & ea dixisse, quæ per se accepta, vera esse non possunt, & omisisse id, sine quo propositio vera non est.

Smalcij nugæ de scriptura intelligẽda.

Nam quod Smalcius ait, scripturam etiam ea intelligere, quorum non facit mentionem, id si accipiat, de ijs etiam, quæ nulla ratione in verbis, vel in verborum circumstantijs continentur, siue actu, siue virtute, falsum est. Quis enim adeò fatuus est, vt credat verbis ea intelligi debere, quæ nullo modo in verbis continentur? alioqui sequeretur per quæcunq; verba omnia intelligi posse, si non sit necesse ea aliquo modo in verbis contineri & significari. Si verò dicere velit, non solùm ea intelligi in verbis, quorum expressa fit mentio, sed etiam quæ tacitè, & quodammodo virtute in verbis expressis continentur; id verum quidem est, sed causam Smalcij parũ iuuat. debet enim explicare Smalcius, quomodo summus Deus in vero Deo tacitè continetur. Nam si id propterea sit, quòd necesse sit, verum Deum, esse quoq; summum Deum, seipsum euertit Smalcius. Sicut enim summi Dei, plures esse non possunt, ita sequetur Deos veros plures esse non posse. Si verò ex eo sit, quòd alibi idem Deus, esse quoq; summus asseratur, id inprimis per accidens est ad hanc propositionem. Siquidem in ea, id nec expressè, nec tacitè asseritur, sed extra eam. Veritas autem propositionis non ex ijs, quæ extra eam sunt, sed ex ijs quæ in ipsa sunt, spectari debet. alioqui quæcunq; de Deo dici possunt, sequeretur, in quacunq; propositione de illo ea contineri & dici; Deinde quæ in aliqua propositione tacitè continentur, talem habent cum illa connexionem, vt ex ea necessariò inferri possint. At secundùm aduersarios, ex hoc quòd Deus est ve-

us est verus, non infertur, quòd Deus est summus. Siquidem Deos etiam non summos, volunt esse veros Deos. Non igitur hæc propositio in illa tacitè aut virtute contineri potest, ex sententia ipsorum. Deniq; etsi tacitè contineretur Deus summus in Deo vero, tamen in hac Christi sententia non id præcipuè spectatur, quod tacitè in verbis eius continetur, sed id quod expressè. expressè autem dicitur, verus Deus est vnus. ergo hoc ipsum verum est, Deum, quatenus verus est, esse vnum.

At obijcit Smalcius, in scriptura dici solum Deum esse sapientem, solum beatum, solum habentem immortalitatem, Rom: 16. 27. 1. Timoth: 6. 15. etiamsi constet, alios quoq; esse sapientes, & beatos. Similiter & Math. 23. 10. dicitur absolutè vnum esse magistrum Christum, cùm tamen alij etiam sint magistri, licet minus excellenti modo. Ex quo infert, particulam (Solus) apponi ad denotandam maiorem excellentiam & perfectionem in illo genere; non verò ad neganda alia eiusdem generis. pari igitur ratione, etsi solus & vnus Deus, dicatur verus Deus, non idcirco excludi alios, qui etiam Dij veri dici possunt; sed solùm significatur illos, non esse eo modo excellenti & perfecto Deos, quo est ille vnus Deus. *Obiectum eiusdem.*

Ad hanc obiectionem respondendum est, Deum verum dici vnum & solum, non propter maiorem excellentiam, sed propter veritatem. dicitur enim solus Deus verus, præcipuè propter idola, quæ non sunt minus excellentes Dij, sed omnino Dij falsi, & nullo modo Dij. tunc enim κατ᾽ ἐξοχὴν, hoc est, propter maiorē excellentiam, dicitur quis, solus talis, quando comparatur cum ijs, qui sunt etiam tales, licet minus excellenti ratione. At cùm fit comparatio cū ijs, qui nullo modo sunt tales, tunc particula, Solus, non dicit maiorem excellentiam, sed omnino veritatem. Sic solus Deus dicitur bonus, sapiens, beatus, habens immortalitatem, propter excellentiā. quia alij non ita excellenti ratione sunt tales. At verò hoc loco dicitur solus esse Deus verus, non eorum comparatione, qui minus perfecta & excellenti ratione sunt Dij, sed qui verè nō sunt Dij, vt idola. Non igitur propter excellentiam & maiorem perfectionem, sed absolutè, & cum exclusione aliorum Deorum absoluta, dicitur solus Deus verus. Sicut cùm dicimus solum Deum esse creatorem cœli & terræ, non id dicimus propter excellentiam comparando Deum cum alijs creatoribus cœli & terræ, minus excellentibus & perfectis, sed *Soluitur.* *Solus Deus bonus dicitur propter excellentiā.* *Solus dicitur Deus, propter veritatem.*

ſimpliciter excludimus omnes alios creatores.

Ex quo patet hoc loco, Deum verum opponi falſis Dijs, & reſpectu eorum dici, ſolum Deum verum; reſpectu quorum non poteſt dici ſolus Deus propter excellentiam, ſed propter veritatem, cũ illi nullo modo ſint veri Dij. id quod etiam particula ipſa, Verus, indicat; opponitur enim non veris, atq; adeò falſis Dijs. oſtenditq; in veritate, non in excellentia comparationem eſſe. Senſus igitur eſt, vitam æternam in eo eſſe conſtitutam, vt omnes idolis reiectis, cognoſcant illum verum Deum, qui ſolus eſt verus Deus; quo etiam modo S. Paulus loquitur 1. Theſſal: 1. 9. *Conuerſi eſtis ad Deum à ſimulachris ſeruire Deo viuo & vero.* Deum verum ſimulachris opponens.

Angeli non poſſunt dici Dij veri.

Hinc verò deducitur Angelos & homines nõ poſſe dici Deos veros. alioqui non poſſet illo modo verè dici, vnum ſolum eſſe verum Deum, ſecundùm ſcripturas.

Ineptiſſima Smalcij illatio.

Ineptiſſimè verò infert Smalcius, ſequi, Deum ludere, cùm eos Deos appellat, qui Dij veri non ſint; quaſi ludere oporteat, ſi quis voce aliqua non in propria, ſed figurata ſignificatione vtatur. alioqui luſiſſe Chriſtus dicendus eſt, cùm Apoſtolos lucem mundi, & ſal terræ, & ciuitatem ſuper montem poſitam appellauit. & Paulum cùm Chriſtum Petrã & lapidẽ angularẽ nuncupauit, cùm nec Apoſtoli ſint vera lux, ſed metaphoricè; neq; Chriſtus Petra, niſi figuratè.

Dij propter ſimilitudinem nõ ſunt Dij veri.

Accedit & ratio euidens. qui enim dicuntur Dij ſolùm propter ſimilitudinem & participationem, non ſunt Dij veri, ſed ſolùm is, qui naturam Dei habet, dicitur Deus verus. Quocirca cùm homines & Angeli dicantur Dij ſolùm propter ſimilitudinem, & participationem quandam Diuinitatis, non autem propter eſſentiam ipſam Diuinitatis, non poterunt dici Dij veri, ſed tantùm Dij per participationem & ſimilitudinem. Similitudo enim, quæ eſt in aliquibus tantùm proprietatibus, non in eſſentia, non facit rem eſſe veram, ſed ſimilem rei veræ. Etenim vnaquæq; res dicitur vera, à ſua natura & eſſentia. vt verus homo, verum aurum, ab hominis & auri eſſentia. Cùm igitur detur vera Dei eſſentia, Deus quoq; dicetur abſolutè Deus ab ipſa Dei natura & eſſentia: à ſimilitudine verò & participatione aliqua Diuinitatis, non dicetur Deus verus, ſed Deus per participationem; quia à Deo vero diſtat naturâ & eſſentiâ, ſolùmq; ſecundùm quid, illi eſt ſimilis participatione quadam.

Neq; diffiteor, veri nomen, in ſcriptura aliquando ijs accommodari.

modari, quæ metaphoricè dicuntur talia; sed tunc sensus est, ipsam metaphoram, verè, id est non fictè illis competere. est enim veritas & falsitas suo modo etiam in metaphoris, cùm non omnis metaphora cuicunq; verè tribui possit: Sic Christus Ioan: 1. dicitur lux vera: quia etsi metaphoricè sit lux; tamen verè id præstat spiritualiter, quod lux corporea corporaliter. Simili modo dicitur vitis vera, quòd ea metaphora illi verè competat. Porrò hæc veritas metaphorica ad nostram rem non facit. hîc enim non agimus de veritate vocum metaphoricè acceptarum, sed de propriè acceptis vocibus. Si enim nomen, Veri, cùm vocibus proprijs non metaphoricè acceptis iungatur, non nisi ipsam rei naturam significat. Quare cùm vox, Deus, non sit metaphorica sed propria, particulam, Verus, illi additam, ipsam Dei naturam significare necesse est. quælibet enim res dicitur vera à sua natura & essentia. neq; cuiquam veri Dei nomen tribui potest, nisi eidem natura Diuina tribuatur. *Veritas metaphorica, non facit ad rem nostrã.*

Quòd si Smalcius velit homines & Angelos dici veros per participationem, non abnuo. Deus enim verus per participationem, non est absolutè Deus verus, sed eo solùm modo, quo ea, quæ sunt metaphoricè talia, dicuntur vera, veritate metaphorica, non propria. Nos autẽ hîc agimus de veritate propria, non de metaphorica.

At inquit, verum aliquando opponi ei, quod imperfectè est tale. quod enim perfectè est tale, dicitur verè tale, respectu eius quod imperfectè est tale. At quid hoc ad rem? hoc enim modo Angeli non poterunt dici veri Dij, cùm imperfectè sint Dij, & Christus, cùm respectu Dei Patris, secundùm ipsos non sit perfectè Deus, non dicetur verus Deus. quòd si Patrem hoc modo velit dici Deum verum, quia perfecto & excellenti modo Deus est, id iam paulò ante refutatum est. non enim propter maiorem perfectionem, sed propter veritatem & essentiam dicitur Deus verus. *Obiectum Smalcij impertinens.*

Multò verò minus ad rem est, quod obijcit, si Angeli metaphoricè sint Dij; sicut homo pictus ob exteriorem formæ similitudinem homo dicitur; consequi Angelos dici Deos pictos. id enim puerile & stultum obiectum est. Quis enim tam rudis est, vt nesciat, non omnẽ similitudinem esse pictam. Ergo vti is, qui pictam alterius similitudinem gerit, rectè dicitur pictus; ita qui citra picturam illius similitudinem participat, dici non potest pictus; quales Angelos esse, qui non pictam aliquam Dei similitudinem, sed Diuinæ potestatis quandam participationem habent, nemo inficiatur. *Aliud eiusdem puerile & stultum.* *Nõ omnis similitudo est picta.*

Analogia attributionis explicatur.

Deniq; cùm ait, posse Angelos non metaphoricè, sed analogicè dici veros Deos, analogia eius generis quod est à causa. quòd scilicet vna vox, vni, modo excellentissimo tribuatur; alijs verò modo minus excellenti. Respondeo, istam analogiam esse in illis, quæ non sunt verè talia; dicuntur tamen talia, quia referuntur ad id, quod est verè tale; quodq; est causa alijs, vt dicantur talia: vt patet ex omnibus Philosophis, qui hactenus de analogia scripserunt. Sic animal verè dicitur sanum; cætera verò omnia dicuntur non verè, sed analogicè sana. quia ad sanitatem animalis aliquo modo referuntur. Sic cibus, medicina, aura, dicuntur analogicè sana, quia ad sanitatẽ animalis referuntur. conducunt enim ad sanitatem animalis: ipsa autem veram sanitatem in se non habent. animal autem dicitur verè, non analogicè sanum, quia veram sanitatem, cuius essentia consistit in temperie humorum, in se habet. Hoc igitur modo Angeli, cùm dicantur Dij ob similitudinem, & participationem quandam Diuinitatis quæ est in vero Deo, dicuntur analogicè Dij, ac proinde non verè & propriè, sed propter ordinem & attributionem ad Deũ verum: Cùm verò hæc analogia fundetur in similitudine, vtrumque simul erit verum, & analogicè, & propter similitudinem; ac proinde non verè ac propriè dici Deos. siquidem tàm id, quod analogicè, quàm id quod per similitudinem dicitur tale, non verè & propriè dicitur tale; cùm ab alio, quod est verè tale, suam denominationem accipiat.

Angeli quomodo analogicè Dij.

Ex quibus concludo, Dei veri nomen absolutè, & in propria significatione acceptum, essentiam Dei denotare; cùm vnaquæq; res dicatur vera à sua essentia & natura. quod nemo vel rudissimus ignorat. Cætera verò, quæ Dei aliquam similitudinem & participationẽ habent, non autem ipsam Dei essentiam, non possunt dici Dij veri, sed Dij per participationem & similitudinem. Participatio enim & similitudo rei, non est res vera, sed veræ rei similitudo & quæ ob solam similitudinem dicuntur talia, impropriè & metaphoricè dicuntur talia. Hoc igitur modo, tàm Christus secundùm Arianos, quàm Angeli, Dij veri dici non poterunt absolutè; cùm non propter naturam & essentiam, sed solùm propter similitudinem, & participationem quandam Diuinitatis dicantur Dij. quod est impropriè & metaphoricè Dei nomen vsurpare.

Dei nomen

Dei nomen non esse potestatis, sed naturæ; esseq́; proprium, non commune, contra Smalcium probatur. CAP: V.

SMalcius ait, Dei nomen non esse naturæ sed potestatis, neq; naturam Diuinam, sed potestatem significare; sicut nomen Regis, Domini, Creatoris. ex quo etiam sequitur, cùm Diuina potestas verè conueniat & Angelis, Dei quoq; nomen verè eisdem conuenire. atq; adeò Dei nomen esse commune, non proprium: quemadmodum potestas Diuina est communis non propria. Verùm id est futile Smalcij commentum. etenim vocis significatio eius definitione explicatur. quotquot autem Deum definierunt, non potestatis duntaxat, sed præcipuè essentiæ & naturæ infinitæ, & nullis perfectionis finibus circumscriptæ meminerunt. Theologi cum Augustino Deum ab essentia definiunt. nempè essentiam infinitam, naturam incommutabilẽ. Nam & Deus ipse Moysi petenti, vt Dei Israëlis nomen explicaret, illud essentia non potestate definiuit. *Ego*, inquit, *sum, qui sum.* &, *Sic dices ad eos, qui est, misit me ad vos.* Solius enim Dei proprium est, esse absolutè. alia enim sunt quidem suo modo, sed non absolutè, quia solùm sunt hoc vel illud. Deus autem absolutè est Ens. quia est omne ens, & omnem entis perfectionem in se continet. Adhæc alia sunt partim entia, partim non entia, cùm non omnem rationem entis habeant: imo maiori ratione non entia, cùm longè maiori entis parte careant. Solus Deus ita est Ens, vt nulla ratio entis ei desit: Alia sunt entia, sed non ex se: ex se enim potiùs sunt non entia, & in æternum non essent, nisi ex Deo essent: Solus Deus seipso est Ens, absq; vlla ab alio dependentia: Alia ita sunt entia, vt fuerint non entia, & esse possint non entia; Deus verò ita est Ens, vt sit necessarium, & incommutabile ens.

Futile Smalcij commentum.

Dei nomen quomodo definitur? à Theologis. à Deo ipso. Exo: 3.

Deus absolutè ens, necessariũ & incommutabile.

Similis est illa definitio, quam habet Aug: 1. de doctrina Christiana, cap: 6. & 7. Deus, inquit, est id, quo nil melius & excellentiùs cogitari potest. hoc enim, inquit, omnes cogitando concipiunt, cùm Dei nomen audiunt. non igitur solam potestatem vox, Deus, significat, sed naturam excellentissimam, qua nil maius & melius cogitari potest. Eodem modo gentiles quoq; Philosophi, Deũ definiuêre; quorum alij naturam, alij mentem vel animam, alij substantiam: nullus verò à sola potestate definiuit. quòd omnes intelligerent, non solam potestatem ad Dei rationem pertinere, sed alias etiam omnes perfectiones.

Ab Augustino.

Ab Ethnicis Philosophis.

Deinde

Deinde per se manifestum est, essentiam infinitam esse Deum. quid enim esse aliud potest? Num creatum aliquid erit? At hoc enti infinito repugnat. Si verò sit quid increatum, Deus proculdubio erit. Nihil enim est increatum præter Deum. Si igitur essentia infinita, non est alia quæpiam res, nisi Deus, quis negare poterit, Deum esse nomen essentiæ infinitæ?

Deus potestate definiri nequit.

1. Ratio. Quòd si Deus esset nomen solius potestatis, negare proculdubio possemus, essentiam infinitam, quà essentia infinita est, Deum esse; quod per se absurdissimum est. Etenim si Deus non esset natura & essentia infinita, qua nil maius ac melius cogitari possit, Deus proculdubio non esset; quia non esset omne bonum, & daretur aliquid melius illo, nempe id quod esset ens infinitum. *2.* Adhæc nimis angustum est, Dei rationem potestate sola definire. non minus enim ad Dei rationem spectant alia attributa, & perfectiones Diuinæ, vt sapientia, bonitas, immensitas, æternitas. *3.* Accedit quòd, vt Theologi rectè cum Augustino docent: quidquid in Deo est, Deus est. non igitur sola potestas in Deo, Deus est, sed & sapientia, & bonitas. quod ipsa etiam scriptura testatur. Dicit enim D. Ioannes. Deus charitas est, Deus lux est. Deniq; sequeretur ea ratione, Dei ac Domini nomina confundi, quæ scriptura passim distinguit; vt cùm Patri, nomen Dei; Christo nomen Domini tribuit. Eius verò distinctionis ea est ratio, quòd Domini nomen ad potestatẽ, Dei ad naturã referatur.

Dei nomen naturam significat.

Ex quo patet nihil absurdius, & contra omnium hominum sensum dici posse, quàm Dei nomen, Dei naturam & essentiam non designare. Sicut enim voce hominis, naturam hominis; ita voce Dei, naturam Dei significamus, nec alia voce vtimur ad designandam Dei naturam, quam voce Deus. At non est nouum Arianis contra communem omnium sensum loqui, & cum ratione insanire. Eo verò consilio, Dei nomen, non esse naturæ Diuinæ nomen, excogitâsse videntur: vt ita faciliùs Dei nomen Christo, quem sola potestate Deũ esse credunt, non natura, accommodarent.

Cur id adeò impudenter negent Ariani?

Dei nomen est propriũ

Iam quod secundo loco dicit Smalcius, Dei nomen esse commune, non proprium, id nulla ratione dici posse, primùm hoc argumento docemus. Si enim Dei nomen, non esset Deo proprium, Deus absolutè non esset vnus. commune enim est, quod multis conuenit; proprium, quod vni soli, & nomen vnius tantùm rei, proprium esse necesse est; cùm igitur scriptura semper Deum esse vnum doceat, consequens

consequens est Dei nomen, Deo proprium esse, non cõmune multis.

Obiectioni occurritur.

Neq; refert, quòd in scriptura homines quoq; & Angeli Dij appellantur: non enim repugnat nomen proprium vni, alijs per participationem quandam & similitudinem conuenire. Sic hominis nomen, soli vero homini competit; homini verò picto vel ficto, non nisi propter similitudinem & participationem quandam cõmune est.

Dei nomen quî est analogum.

Nam cùm dicit Smalcius Dei nomen esse analogum, debet meminisse, etiam analoga, quæ dicuntur ab vno vel ad vnum, soli principali analogato verè & secundùm essentiam conuenire: alijs verò per quandam illius participationem, quatenus referuntur ad ipsum. vt exemplo sanitatis paulò ante docuimus. Sanitas enim verè & propriè, hoc est quoad suam essentiam est solùm in animali; cætera verò dicuntur sana, non nisi vt ad sanitatem animalis aliquo modo referuntur. Dei igitur nomen vni soli Deo, secundùm propriam suam rationem & naturam, voce significatam competit; hominibus autẽ & Angelis, non nisi propter similitudinem aliquam & participationem, siue ea similitudo sit virtutum Diuinarum, quomodo iusti dicuntur Diuinæ facti consortes naturæ, 2. Petri 1. 4. propter participationem Diuinæ charitatis & virtutum, eodemq; sensu dicuntur Filij Dei; quia similitudinem sui Patris Dei referunt virtutũ & charitatis participatione: siue ea similitudo sit potestatis; quomodo Iudices ob Diuinam potestatem participatam, qua Deum repræsentant, Dij appellantur.

Analoga ad vnum quæ dicuntur.

quomodo homines et Angeli Dij?

Ratione ostenditur, Dei nomen esse proprium.

Possumus idem alia quoq; ratione confirmare; etenim cùm nomen aliquod alicui per se competit, alijs verò propter relationem & respectum ad ipsum, est censendum proprium illius nomen. Ita verò hîc accidit. Soli enim Deo vero per se competit Dei nomen; non per respectum ad aliquid aliud. alijs verò non competit, nisi per respectum ad illum vnum Deum verum. ea enim solùm ratione dicuntur aliqui Dij: quia Dei proprietates & similitudines aliquas participant. necesse est igitur Dei nomen propriè, & in propria sua significatione, vni soli Deo competere, qui per se est Deus. alijs verò non nisi participatiuè & secundariò, quia aliquam Dei perfectionem participant; & quemadmodum non per se, sed per participationem sunt Dij: ita & Dei nomen non primariò, sed secundariò, & quasi per denominationem ab vno vero Deo, sibi vendicant.

Dei nomen

Deniq; cùm Dei nomen aut naturam Diuinam, aut Diuinam similitu-

quid significat primariò, quid secundariò?

militudinem ac participationem significare oporteat, dici nõ potest, vtrumq; æquè significare, sed naturam Diuinam primariò, similitudinem verò Diuinam secundariò: Sicut nomen hominis primariò significat naturam hominis, tùm hominis similitudinem. prius enim res ipsa est, tùm eius similitudo: & sicut à re deriuatur similitudo, ita & denominatio; priusq; nomen, rei ipsi conuenit; tùm per quandam deriuationem similitudini illius rei.

Ex quo patet Dei nomen, in prima & propria significatione naturam Diuinam denotare: in secundaria verò (quippe quæ à prima deriuatur) significatione alijs quoq; Dijs, qui per similitudinem & participationem Dij dicuntur: ita vt solus Deus substantiuè (vt sancti Patres loquuntur) dicatur Deus: homines verò & Angeli participatiuè dicantur Dij.

quam potestatem Dei nomen significet.

Quòd si etiam daremus Smalcio, Dei nomen potestatem significare, eo modo quo Regis nomen, est nomen potestatis; adhuc Dei nomen necesse esset proprium esse solius Dei veri: quia non quæcunque potestas Deum facit, sed summa & superiori potestati non subiecta. Sicut non quæcunq; potestas Regem facit, sed Regia, id est summa, & quæ potestati superiori in regno non subiaceat. quamuis enim potestas, quæ à Rege inferioribus communicatur, dici quidem possit regia, eo sensu quòd à Rege communicetur: est enim participatio quædam Regiæ potestatis; non tamen dici Regia potest, quòd Regẽ faciat, seu quòd sit sufficiens ad Regem constituendum. Quantumuis enim Rex omnem suam potestatem, in regno, quantam ipse habeat, alicui conferat, non faciet illum Regem, sed Proregem, solùm ex eò quòd illa potestas manet subiecta & subordinata Regi, tanquã Domino superiori. Sicut enim Rex, non est quicunq; Dominus, sed summus, & qui Superiorem in Regno non agnoscit; ita potestas Regis propria, est potestas summa, & nulli in Regno subiecta. Pari ergo ratione non quæcunq; potestas Deum constituit, sed summa & superiori potestati non subiecta. Sicut enim Rex in regno; ita Deus in mundo toto summam habet potestatem: neq; Dei potestas minor est potestate Regia. Cùm igitur Regia sit summa, Dei quoque propria potestas non erit nisi summa. Deinde si sit subiecta Superiori potestati, erit ea potestas, Ministri Dei, vel Vicarij Dei, non ipsius Dei: proprium enim Ministri est, potestati Domini seu Superioris sui subiacere, & esse subordinatum. sicut Domini proprium est, sua propria, non alterius potestate agere.

Regis exemplo illustratur.

Cùm

Cùm igitur poteſtas ſumma, & Superiori poteſtati non ſubie-ƈta, ſit ſolius Dei ſummi propria, conſequens eſt etiam Dei nomen, quod ſolùm à ſumma poteſtate ſumi poteſt, ſoli ſummo Deo conuenire, eſſeq; illi proprium, non commune, niſi propter ſimilitudinem. Omnis enim hominum & Angelorum poteſtas, ipſis à Deo communicata, eſt ſubieƈta poteſtati Diuinæ, ac proinde non ſumma; neque Deum propriè facit, ſed quaſi Deum, hoc eſt ſimilitudine Deum. Sicut Prorex licet omnem Regis poteſtatem habeat, non tamen dicitur propriè Rex, ſed quaſi Rex & Vicerex, aut Prorex. *Dei nomen, vt eſt ſummæ poteſtatis, eſt Deo proprium.*

Homines ergo & Angeli dicuntur Dij, non quòd ſint propriè Dij, ſed quòd ſint ſicut Dij, ob ſimilitudinem Diuinæ poteſtatis participatæ. Ex quo etiam ſequitur, ſi Chriſtus non habeat aliam poteſtatem, præter eam quam à Deo accipit, vt homo, hoc eſt Diuinæ poteſtati ſubieƈtam & ſubordinatam; cùm ea poteſtas non ſit ſumma, non poteſt ratione ipſius dici propriè Deus, ſed tantùm ob ſimilitudinem poteſtatis, ſicuti Deus. vt infra fuſiùs docebimus.

Si Chriſtus ſtatuatur Deus dependens & ſubordinatus, Deus verus dici non poteſt. CAP: VI.

EST & altera reſponſio Arianorũ, qua ſcripturas vnũ verũ Deum aſſerentes, eludere conantur. Aiunt enim ſolum Deum ſummũ, vnum eſſe; non ſummos autem, eſſe plures, dummodo ſint ab vno ſummo dependentes, eiq; ſubordinati, qui etiam eorum reſpeƈtu, Deus Deorum dicatur. Ita Smalcius fol: 14. quam quidem reſponſionem in Monſtris Arianiſmi, nos efficaciſſimè refellimus eo argumento, quòd nihil magis Deo vero repugnet, eiuſq; omnem rationẽ euertat, quàm dependentia & ſubieƈtio. Si igitur Chriſtus ſit Deus, dependẽs & ſubordinatus, nullo modo Deus verus & (ea ratione qua Deo conuenit eſſe Dominum) Dominus dici poterit. Dependentia enim & ſubieƈtio, ſeruum & Miniſtrum, non Deum ac Dominum conſtituit. Etenim in eo, in quo quis dependet ab altero, ſeruus alterius & Miniſter eſt. quippe non ſui iuris, ſed alterius. quæ ſerui & Miniſtri eſt definitio: ſeruus quidem ſi in ſe ipſo dependeat: miniſter verò ſi in aliis gubernandis, hoc eſt in poteſtate, quã in alios exercet, ab alterius poteſtate dependeat. Si igitur abſurdum eſt, ſeruũ & Miniſtrum, quà ſeruus & Miniſter eſt, Deum verum & Dominum dici; æquè abſurdum erit dicere, Deum dependentem; Deum verum nuncupa- *Quomodo ſcripturas eludant Ariani? Repugnat Deo vero dependẽtia & ſubieƈtio ſeu ſubordinatio.*

nuncupari. in eo enim, in quo Deus ille dependens est à summo Deo, seruus eius & minister est. in eo autem, in quo quis Dei seruus & Minister est, Deus verus non est; nisi idem sit, esse Deum verum, & esse Dei veri seruum & Ministrum. Quocirca si Christus in omni sua Diuina potestate, quam in nos exercet, sit à summo Deo dependens, vt isti volunt, nullo modo, Deus verus dici poterit, talis potestatis respectu. Quòd si quis opponat, minimè repugnare dari Dominos subordinatos, qui Dominis superioribus sint subiecti. ad hoc primò respondendum est, nos hîc agere non de quocunq; dominio, sed de Dei Dominio, hoc est summo. tale enim Dominium Deo cõpetere, paulò ante Regis exemplo docuimus. Deinde dari quidẽ Dominos subordinatos non repugnare; sed tales Dominos, quà sunt subiecti potestati Superiori, non esse Dominos: quà verò sunt sui iuris, & potestati superiori non subiecti, esse & dici Dominos secundùm quid.

Instantia.

Soluitur.

Dominus quà subordinatus, nõ est Dominus.

Quare semper est verum, Dominum, quà Dominus est, non esse potestati superiori subiectum: & quia Deo non quodcunq; Dominium, sed summum competit: (sicut & Regis Dominium non est nisi summum) idcirco repugnat Deum verum dici Dominum subordinatum & dependentem.

Responsio Smalcij fucum meru.

Respondet ad hoc argumentum Smalcius, si Dei nomine summus Deus intelligatur, Deum dependentem non esse Deum; at si Dei nomine, tàm is intelligatur qui ex se imperium habet in omnia, quàm is qui potestate sibi ab alio concessa regnat, hoc sensu etiam Deum dependentem, dici debere Deum. est enim inquit, Dei nomen non proprium sed commune. Sed fucum Smalcius facit; nam, vt paulò ante ostendimus, Dei nomine, si propriè & verè, Deus dici debeat; eum qui summa potestate sit præditus, & superiori potestati non subiectus, intelligendum esse. Si verò dici Deus debeat, non verè & propriè, sed propter similitudinem & participationem Diuinæ potestatis, sic alijs quoq; nomen Dei conuenire potest; non quòd sint verè & propriè Dij, sed quòd sint, sicut Dij seu similitudine Dij. Etenim illud solùm, quòd natura tale est, verè & propriè tale est: quod verò solùm aliqua participatione & similitudine, ab eo quod natura tale est, deriuata, dicitur tale, id non verè & propriè tale, sed solùm participatiuè & similitudinariè dicitur tale. Cùm igitur solus summus Deus sit natura Deus, homines verò & Angeli solùm imperfecta Diuinæ perfectionis & potestatis participatione dicuntur Dij, non possunt vlla

ſunt vlla ratione dici Dij verè & propriè. quod enim per participationem & ſimilitudinem eſt tale, non eſt verè & propriè tale. Participatio enim ſolùm in aliqua proprietate & perfectione conſiſtit, non in tota rei eſſentia atq; natura. Ab vna verò proprietate & parte aliqua perfectionis, res non dicitur verè talis, niſi ipſam rei eſſentiā habeat. alioqui omnia quæ eſſent in aliquo ſimilia, verè eſſent & dicerentur talia. quocirca & pictus homo, qui in forma exteriori vero homini perſimilis eſt, non poteſt dici verus homo. quia externa rei ſimilitudo non ſatis eſt ad hoc, vt aliquid dicatur verè tale. & aurū chimicum, etiamſi in quibuſdam proprietatibus auro vero ſit ſimillimū, non dicitur verū aurū: quia caret auri vera eſſentia & natura. *Res verè talis, ab eſſentia dicitur talis, non à participatione ſeu ſimilitudine.*

Et ſanè hactenus extitit nullus, qui licet homines & Angelos agnouerit Diuinæ poteſtatis participes, eos propterea Deos veros appellandos cenſuerit. quòd id & fidei & rationi manifeſtè repugnet. Soli Ariani Rakouienſes, ita ſunt audaces, vt audeant omnia. Cùm igitur Smalcius, duplicem illam Dei acceptionem ponit: in primo ſolùm membro propriam, in altera verò impropriam ponit: nos autē hîc non de Deo improprio & ſimilitudinario loquimur: ſed de Deo vero & propriè dicto, dicimuſq; Deum verè & propriè dictum, non poſſe eſſe dependentem & ſubordinatum: & Deum dependentem, Deum verum nullo modo dici poſſe. in eo enim in quo eſt Dei ſeruus & Miniſter, dici non poteſt verus Deus, aut verus Dominus. Ad hoc igitur Smalcio reſpondendum fuerat. Nam tales dici aliquo modo Deos, nihil prohibet. At dici Deos veros & propriè Deos, omni ratione repugnat. Siquidem dependere, non eſt Deum verum eſſe, ſed Dei veri miniſtrum & ſeruum. & eſſe propter ſimilitudinem Deum, non eſt eſſe verum Deum, ſed ſicut Deum. *Soli Ariani Rakouiēſes audent oīa.* *Smalcius vbi reſpondēdum erat, mutus eſt.*

Reſpondet præterea Smalcius, Chriſtū ob acceptam à Deo poteſtatem, eſſe quidem dependentem à Deo; in vſu tamen poteſtatis non eſſe dependentem. Nam qui poteſtate ſibi data ipſemet pariter vtitur, atq; ille qui eam dedit, is iam non dependens ab illo, neque Miniſter eius eſt, ſed vnà cum illo regnans dici poteſt & debet. quod exemplo Sigiſmundi Auguſti Poloniæ Regis, vnà cum Patre ſuo regnantis, patere ait. Talis igitur cùm ſit Chriſtus, (ſiquidem omnia quæ ad Eccleſiam ſpectant, non minus atq; ipſe Pater adminiſtrat) ſequitur Chriſtum ea ratione, non Dei Miniſtrum, ſed vnà cum Deo regnantem & verum Deum eſſe. *Smalcius Chriſtū independentē à Deo facit in vſu poteſtatis.*

 Verùm

Verùm perspicit iam Smalcius, Deum depēdentem quà dependens est, verum Deum dici non posse, ergo Christo attribuit indepēdentiam in vsu potestatis, vt faciat eum independentem Deū; quòd sua potestate, quam à Deo vt homo accepit, absolutè & independenter à Deo vtatur. quod an verum sit, videamus.

Christus, quà Deus est eiusdem potestatis cum Patre.

Etenim nos Catholici, cùm Christum esse eiusdem cum Patre essentiæ & potestatis credamus; consequenter dicimus, Christū quà Deus est, non esse dependentem à Patre, sed eiusdem cum Patre potestatis. Licet enim sine Patre nihil possit facere, id tamen non ex defectu potestatis, sed ex vnitate naturæ, & eius inseparabilitate à Patre, credimus prouenire. quemadmodum enim natura sunt inseparabiles ab inuicem: ita & potestate, & operatione. quomodo locum Ioan: 5. 19. intelligendum esse docemus. At quà homo est, Christū in vsu suæ potestatis à Deo dependere, ita perspicuè Sacræ literæ docent, vt mirum sit à Smalcio id negari potuisse. Etenim cùm Christus in terris degeret, & potestate sua in miraculis faciendis vti vellet, ad Deum Patrem se conuertere solitus erat, ipsiusq; nomen inuocabat. vti in panum miraculosa multiplicatione, Eucharistiæ institutione, Lazari resuscitatione factum legimus. Hoc autem, an non est in vsu potestatis dependere à Deo? Oratio verò illa, quam sæpenumerò ad Patrem pro discipulis suis faciebat, præcipuè verò post vltimam cœnam, an non manifestum facit, eum opem & auxilium Patris in conseruandis discipulis implorasse, & ab eo dependere voluisse? Sæpè verò protestatus est, se opera sua in nomine Patris, & mandato Patris facere, illisq; duobus filijs Zebedæi clarè testificatus est, sedere ad dexteram suam vel ad sinistram, non esse suæ sed Paternæ potestatis, seu quibus paratum est à Patre. quam etiam ob causam in scriptura seruus Dei appellatur, Isaiæ 42. 2. vti D. Matth: exponit cap: 12. 18. & à Patre suo ipsos etiam electos & oues suas sibi datas esse passim disertè confitetur. Ioan: 17. & alibi. postquam verò in cœlum conscendit, & ad dexteram Patris consedit, an non apparet vultui Dei pro nobis, & pro nobis interpellat, & aduocatum nostrum apud Patrem agit? vt ex epistola ad Hebræos manifestum est. Deinde sacrificium illud, quod tanquam sacerdos in æternum, Deo in cœlis offert pro nobis, Hebr: 8. 3. (quod etiam aduersarij fatentur) an non ostendit in impertienda nobis salute, ipsum, quà homo est, à Patre ratione suæ potestatis dependere? quæ omnia indicant Christum

quà homo, dependet in vsu potestatis à Patre, contra Smalcium.

Ideo seruus Dei ab Isaia vocatur.

Christum ratione potestatis creatæ, quam à Patre accepit, à Patre dependere, non solùm secundùm potestatis essentiam, sed etiam secundùm ipsius vsum. Si igitur nullam aliam potestatem accepit Christus à Patre, præter illam creatam, quam, vt homo est, obtinet à Deo, nulla ratione potest eius potestatis respectu dici Deus independens, cùm in vsu talis potestatis omni ratione à Deo dependeat.

Quod cùm ita sit, Smalcij responsio non nostrum argumentum dissoluit, sed ipsum Smalcium penitus euertit. Nam si ille dicendus non est verus Deus, sed veri Dei minister, qui in vsu suæ potestatis totus à Deo dependet, vti & Smalcius tandem concedit, & res ipsa loquitur, & à nobis demonstratum est; constat autem, Christum in vsu suæ potestatis, quam vt homo à Deo accepit, omni ratione à Deo dependere & illi subijci; consequens est, Christum ratione talis potestatis, Deum verum non esse, sed veri Dei ministrū. Nam & in ciuili gubernatione, is qui nomine Regis aut Domini gubernat, & à potestate superiori dependet, non Rex aut Dominus verus dici potest, sed Prorex, vel Vicarius generalis, aut Regis ac Domini minister & officialis. quippe ad rationem veri Regis & Domini pertinet, suo, non alterius nomine gubernare, & absoluta ac summa potestate præesse, nec ab alterius potestate dependere. Quocirca Sigismundus Augustus, meritò cum Patre Sigismundo regnare dicebatur; quia & Rex absolutus creatus fuerat, & independenter à Patre gubernabat, nec iure in gubernando à Patre impediri potuit. Quod de Christo homine Dei respectu dici non potest. is siquidem, quà homo est, in nobis saluandis à Dei voluntate & gratia dependet, vt ex scripturis demonstratum est.

Smalcij responsio, Smalcium euertit.

Christus quà homo in vsu potestatis ē vero Dei minister.

Exemplum Smalcij de Sigismundo Augusto inconueniens.

Simili ratione non diffiteor posse quem habere Dominum superiorem, & esse verum Dominum diuerso respectu: nunquam tamen eo respectu dicitur quispiam Dominus, quo nō est sui iuris, & in quo à Domino superiori, eiusq; potestate dependet: ita vt qui nullo modo sit sui iuris, sed in omni suo iure dependeat ab alio, nullo modo dici possit verus Dominus. quòd si in aliquo non sit sui iuris, in alio tamen sit sui iuris, is ex ea tantùm parte, qua sui iuris est, Dominus verus dici potest: quà verò parte, iuri alterius subiacet, subditus alterius dicendus est. Sic ciues veri Domini sunt bonorum suorum: ea enim suo iure ita possident, vt à Domino superiori, in eo iure impediri non possint: quoad gubernationem verò, & alia onera, subditi sunt Dominorum suorum, eorumq; iuri ac potestati subiacent.

Potest quis esse & Dominus et seruus diuerso respectu.

Hæc autem non eo consilio à me dicuntur, quòd Christum Dominum negem esse Dominum absolutum, & vnà cum Patre regnantem. Nos enim Catholici cùm hominem illum esse Deum verum credamus, & eiusdem cum Patre naturæ ac potestatis: negare non possumus, esse quoq; Dominum & Regem nostrum; ita vt non solùm Deum credamus, esse Dominum nostrum, sed & hominem illũ, quatenus per vnionem hypostaticam Deus est.

Christ9 quà homo nequit dici verè Deus ratione potestatis.

Id verò quod à me negatur, est, Christum ratione illius potestatis & Dominij, quod, vt homo, accepit à Patre, Deum verè ac propriè dici posse. Christi enim, quà homo est, potestas, Diuinæ potestati omnino subiecta est. Dei verò propria potestas summa esse debet, & nulli alteri potestati subiecta.

Ariani Christum nec verum Deũ, nec summũ absolutè Dominum dicere possunt.

Quocirca cùm Ariani in Christo, nullam aliam potestatem, præter eam, quam, vt homo, accepit, agnoscant, non possunt vllo modo Christum verum Deum, & propriè Deum confiteri. Talis enim potestas ad Dei veri & proprij rationem non sufficit, sed summa & independens requiritur. Qua etiam ex causa, Christum nec summũ Regem aut Dominum absolutè dicere possunt, cum scriptura, sed summum post Deum, & inter eos, qui sunt præter Deum, summum. quomodo Prorex & Vicarius Generalis dici potest summus in Regno post Regem, licet absolutè non sit summus Dominus. Nos verò & quà homo est, Dominum eum agnoscimus, sed Deo inferiorem, & ei subiectum; iuxta illud, *Pater maior me est*: & quâ Deus est, æqualem cum Patre Dominum. quòd si æqualem, iam non subiectum. Subiectio enim cum æqualitate pugnat. Tale verò solum Dominiũ, quod nulli sit subiectum, in Deum propriè conuenit.

Scripturas pugnãtes in speciem rectè conciliãt Catholici.

Atq; hoc modo scripturas in speciem pugnantes rectè componimus: quæ partim Christum in nobis gubernandis & saluandis, à Deo dependentem indicant: partim esse Dominum absolutum, Deo ipsi æqualem ostendunt: illæ enim de potestate creata Christi, quâ homo est, loquuntur: hæ verò de increata & Diuina. Etenim Christus, quâ homo est, nos saluat orando, sacrificando, pro nobis sanguinem fundendo, gratiam & gloriam promerendo. quâ Deus verò saluat nos, dum absoluta sua potestate, gratiam & vitam æternam nobis donat, vt vnus cum Patre Dominus. prior potestas est mediatoris, posterior est Dei veri. Sed hæc Ariani cùm admittere nolunt, meris errorum tenebris se inuoluunt, & veritatis lucem nunquam videre possunt.

Iam cùm

Iam cùm Smalcius probat, Christi absolutum & summum Dominium, ex eo quòd Pater omne iudicium dedit filio, Ioan: 5. 22. si solum iudicis officium spectat, non aduertit iudicis officium longè à Dominio distare. quot enim sunt in Repub. iudices constituti, quorum nullus est verè eorum Dominus quos iudicat? Etenim iudex potest non suo, sed Principis vel Reipub nomine iudicare; neque tunc iudicabit vt Dominus, sed ex officio, & delegata sibi potestate, & vt Domini personam repræsentans. Si verò summam iudicandi potestatem, qualis Deo vero conuenit, Christo tribuat; ratione talis potestatis, erit quidē Christus absolutus & summus Dominus, & æqualis Deo; sed talis potestas non erit creata sed increata, vt in sequentibus demonstrabimus. ita vt Christus, & quà homo, sit summus iudex post Deum; & qua Deus, sit summus vt Deus, quia æqualis Deo.

Smalcij probatio diluitur. Aliud est esse iudicem, aliud Dominum.

Cùm verò adducit locum 1. Cor: 15. vbi Christum, regno Patri tradito, subditum Patri futurum legimus, quo constare ait, Christū nunc non Dei ministrum esse, nec subditum, sed vnà cum Patre regnare. Ad id respondendum est, Christum, quà Deus est, esse Patri æqualem, non subditum, & æquali cum Patre potestate regnare, nēpè, summa illa & increata (quæ Deo propria est) potestate: quà verò homo est, & nunc Patri subiectum esse, & post diem iudicij speciali quadam ratione subiectum fore. Etenim quamuis secundùm scripturas, Christi potestas sit futura æterna, & regni eius non erit finis; tamen quoad eam regnandi rationem, qua nunc in Ecclesia militante regnat, prædicans in ea præceptum Patris, & leges vitæ æternæ à Patre acceptas, ijsq; homines obligans, & sibi ac Patri subijciens, post diem iudicij regnare desinet, non amissione potestatis, sed quòd illo modo regnare, non sit tunc futurum necessarium; idcircoq; tunc impleto numero electorum, & collectis ac Deo subiectis omnibus fidelibus, quasi labore regnandi perfunctus, tradet Deo & Patri regnum; & officio illa ratione regnandi deposito, subiectus, quà homo, erit Patri; nempè quoad illam regnandi rationem, à qua tunc vacabit. licet nec potestate regnandi, Rex esse vnquam desinet; & nobiliori regnandi ratione, quæ illi est cum Patre communis, regnabit. Etenim nunc regnat, vt redemptor & mediator, salutem nostram varijs modis procurando; tunc regnabit, vt Deus, clara sui visione homines felices beatosq; reddendo. Etsi igitur Christus, quatenus potestate summa & increata Ecclesiam suam modo gubernat, non sit sub-

Locus scripturæ de Regno, Patri à Christo tradendo, explicatur.

Christus quà homo, qua ratione post diem iudicij regnare desinet.

Quomodo tunc subiectus erit Patri?

Christus quomodo nunc regnat.

non sit subditus, sed æqualis Deo Patri, non minister, sed vnà cum Patre regnans: tamen, quatenus creata illa potestate, naturæ humanæ communicata, nos gubernat, sic & Patris Minister, & Patri subditus dici debet. Nam etiam nunc in cœlo, orando pro nobis, interpellando, sacrificando, merita sua nobis applicando, salutem nostrã procurat. Hac verò regnandi ratione perfunctus, speciali quadam ratione dicitur, fore subditus Patri, vt dictum est; non quod nunc quoq; non sit subditus, sed quod nunc, illa speciali ratione, qua tunc subiectus erit Patri, nõ sit subiectus. sed de hoc plura in secũdo libro.

Quomodo Patri minister dici debet.

Porrò Christum, Ministrum Dei in scriptura appellari, probaueram ex loco ad Hebr: 8. 2. vbi Christum, *Ministrum Sanctorum*, seu Sanctuarij cælestis appellat Paulus; cuius testimonij vim euadere se putat Smalcius, ostendendo, non ministrum Dei, sed Sanctorum seu Sanctuarij eo in loco Christum vocari. quasi verò Paulus non per modum summi Pontificis Christum vocet Ministrum. summum verò Pontificem, Dei ministrum esse, & Deo in suo officio ministrare, eiq; sacrificare, nemo est, qui dubitare possit.

Smalcij euasio futilis.

Cùm verò addit, diuerso respectu Christum esse simul & ministrum & Dominum Sanctuarij. Ministrum, quatenus potestate sibi à Deo concessa, cœlum administrat: Dominum, quatenus ea potestate absolutissimè vtitur, quidquid libet in cœlo faciendo, & ad cœlum homines perducendo. id non rectè à Smalcio dici, sic ostendo. Nam etsi non repugnet, diuerso respectu eundem dici Ministrũ & Dominum: cùm etiam nos Christum, quà homo & mediator est, Ministrum salutis; quà verò Deus est, summum Dominum esse concedamus: repugnat tamen Christum, in munere Sacerdotis summi, ratione cuius dicitur Minister cœlestis Sanctuarij, Domini rationem exercere. Summus enim Sacerdos, orando, pro nobis interpellando, sacrificando, munus sacerdotale exercet: in quibus actionibus totum se subijcit Deo, non verò absoluta auctoritate vtitur.

Smalcij pugnātia dicit.

Iam igitur quilibet perspicere potest, quàm efficax sit nostrum pro Christo contra Arianos argumentum, si Christus Deus dependens & subordinatus statuatur, Deum verum & propriè non esse, sed Dei veri Ministrum, friuolaq; & inania esse, quæ à Smalcio ad vim argumenti declinandam afferuntur. Etenim clarè constat Christum in omni ea potestate, quam aduersarij Christo, vt homo est, communicatam confitentur (quæ potestas est mediatoris & Redemptoris) à Deo

ris) à Deo dependere, tàm in eius à Deo acceptione, quàm in omni eius vsu, vti demonstratum est, in eaq; non summi Domini iure agere, sed sacerdotis & Ministri, Deum pro nobis interpellantis, eidemq; pro nobis sacrificium offerentis.

Si Christus pro Deo vero colendus sit, nullo modo Deum diuersum dici posse, sed vnum cum Patre Deum. CAP: VII.

VRgentur à nobis Ariani, & quidem potentissimè, vt nisi Christo cultum Diuinum denegare velint, eum esse vnum cum Patre Deum fateri debeant. alioqui si non vnus cum Patre Deus, sed ab eo distinctus statuatur; plures Deos Christianis colendos esse, fateri absurdissimè, compellentur. quod, si illi per summam impudentiam temeritatemq; absurdum non reputant: id nihilominus ita sanctarũ scripturarũ veritati ac rationi ipsi repugnat, vt nil in religione Christiana absurdius dici aut cogitari possit. Etenim cùm scripturæ innumeris in locis vnum Deum nobis proponũt, de eo Deo loquuntur, qui à nobis cultu Diuino coli debet. ergo is, qui nobis pro Deo colẽdus sit, secundùm scripturas non est, nisi vnus. quare plures Deos colendos statuere, est omnibus scripturis contradicere.

Ariani absurdissima pro absurdis non reputãt.

Omnib. scripturis cõtra dicunt.

Id verò ita esse, vel vnicus locus apud Marcum cap: 12. manifestũ facit, vbi id esse primum & omnium maximum mandatum dicitur: *Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est.* quid enim sibi volunt illa verba, Deus tuus, nisi quòd, is Deus, quem pro Deo habere & colere debes, vnus est. Quocirca & in Deut: cap: 6. 5. (vnde hæc verba desumpta sunt) mox cultus vnius Dei præscribitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua.* In hoc verò apud Marcũ loco, cùm scriba edoctus à Christo, vnum Deum confessus esset, & non esse alium præter eum: cumq; summa illa dilectione ex toto corde colendum affirmâsset, Christus id non solùm collaudauit, tanquã sapienter dictum; sed etiam eum non esse longè à regno Dei pronunciauit. Quocirca vel ex hoc vno loco apparet, quanta impietate se obligent Ariani omnes, cùm contra primum & omnium maximum mandatum, plures Deos, præter vnum colendos proponunt.

Mandatum primum & omnium maximũ de vno Deo colendo violat impudẽter.

Eandem veritatem Christus apud Matth: cap: 4. 10. illis verbis expressit: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies:* Cùm enim Dæmon, Diuinum sibi cultum arrogaret, Christus legem Diuinam protulit, qua cauetur, ne quenquam liceat Diuino cultu, præter solum Dominum Deum, colere.

Responsio Smalcij inepta & absurda.

Respondet Smalcius, hæc ex lege veteri desumpta, & de tempore veteris legis dicta esse: in lege enim noua præter vnum Deum, etiam Christum colere iubemur. Apoc: 5. 13. *Sedenti in throno & Agno, benedictio & honor, & gloria, & potestas in sæcula sæculorum.* Philip: 2. *in nomine eius omne genu flectatur.* Quid ineptiùs! Ergonè lex noua primũ & maximum mandatum euertit? Si enim plures Dij colendi sunt præter vnum, mandatum illud longè maximum de vno Deo colendo consistere non potest, falsumq; erit in lege noua, vnum tantùm Deum colendum esse. quare & expungendum ex toto Euangelio erit tanquam legi Euangelicæ aduersum. Vnum enim & non vnum Deum colendum esse, pugnantia sunt.

Quãti Christus fecerit legem veterem & mandata Dei, cõtra quàm faciunt Ariani.

Christus sanè disertissimè fassus est, se non venisse vt legem solueret, sed adimpleret: neq; id vnquam egit, vt euerteret vel mutaret Dei mandata, sed vt ea magis stabiliret & confirmaret. Ac in particulari, quod attinet ad illud, de vno Deo colendo, mandatum, id Christus in lege noua, non solùm non abrogauit, sed etiam confirmauit; & esse primum maximumq; mandatum docuit. & eos, qui illud reciperent, sapientes, ac Regno Dei proximos esse declarauit. quod certè non fecisset, si eiusmodi mandatum legi Euangelicæ contrarium esset: neq; rectè Dæmonem ex lege veteri confutasset, si ipse cum Euangelio legem contrariam attulisset. Quocirca & Paulus 1. Cor: 8. hoc mandatum de vno Deo, non solùm Christianis proposuit, sed etiam tale esse ostendit, quod ignorari à nemine possit. *Scimus*, inquit, *quia idolum nihil est, & quòd nullus sit alius Deus, nisi vnus.* quomodo ergo soli Ariani ignorant, quòd omnes Christianos Paulus scire asserit? aut quomodo Christianorum proprium est, non vnum Deum colere, cùm Paulus asserat se, & Christianos omnes, scire & credere non esse alium Deum, præter vnum. Deinde ibidem addit: *Nobis autem vnus est Deus.* quorum verborum is est sensus, quòd etsi Gentiles multa idola & varios Deos colant; nobis tamen, qui Christiani sumus, non licet nisi vnum Deum colere. Idem de vno Deo repetit, & 1. Tim: 2. 5. & ad Ephes: 4. 6. Gal: 3. 20. vt nullo modo de vno Deo mandatũ, in lege noua receptũ & confirmatũ esse negari possit.

Ariani omnium Christianorũ ignorantissimi, iuxta Paulum.

Adde quod D. Iacobus in sua epistola cap: 2. 19. de eadem re ita loquitur. *Tu*, inquit, *credis, quoniam vnus est Deus: benè facis. & Dæmones credunt & contremiscunt.* indicans etiam in lege noua bene credi, quòd Deus sit vnus; eos verò qui id non credunt, Dæmonibus ipsis deteriores esse.

Dæmonibus

ores esse. qui hoc ipsum non possunt non credere, adeò vt etiam credendo contremiscant. Et sanè scriptura, Deum vnum, ideo nobis proponit, vt Vnum solùm colamus. Colere igitur plures Deos, toti scripturæ maximè aduersatur. præsertim cùm eadem scriptura ita vnum Deum proponit, vt non esse alium, præter vnum affirmet: Vt nemini in mentem venire posset, alium quempiam præter vnũ, pro Deo colendum esse.

deteriores, qui Deos plures asserunt.

Nam cùm aiunt, scripturam in lege noua, Christum quoque, præter Deum Patrem colendum proponere, quis inficiatur? Verùm non hoc modo agimus, an Christus etiam colendus sit; sed an, vt vnus Deus; vel an, vt alter Deus colendus sit. Nos enim Christum quoq; coli debere non negamus, sed negamus pro altero Deo colendum esse: Pro vno verò eodemq; cum Patre Deo colendum asserimus.

Non est controuersia an Christus sit colẽdus, sed an vt vnus idemq; est Deus cum Patre.

Quod cùm plurimis alijs sacrarum scripturarum testimonijs à nobis docetur: tùm hoc loco id potissimùm vrgemus, quòd scriptura non nisi vnum Deum colendum nobis proponat, eoq; ipso alterum omnem Deum colendum excludit ac prohibet. aut igitur Christus nõ erit pro Deo colendus, aut pro vno eodẽq; Deo coli necessariò debet.

Hoc Catholici cõtra Arianos probãt argumẽto inexpugnabili.

Crepent licet Ariani, vim huius argumenti euadere, nunquam poterunt. Vt enim supra demonstrauimus, etsi in noua lege ostendantur plures, qui colendi sint, quibusq; veri Dei nomen competat: tamen simul in eadem præcipitur non nisi vnus Deus colendus; nec quidquam scripturis magis repugnat, quàm plures Deos colere. Si igitur, ista duo copulanda sunt, & vtraq; veritas admittenda, dicendum est secundùm scripturas, & plures esse illos, qui pro Deo colendi sunt: & illos plures, esse vnum Deum, & pro vno Deo colendum. In alio quidem plures: in alio verò vnum. plures in personis: vnum in essentia Diuina. Et licet homo, quâ homo, seu per naturam humanam, non sit essentialiter Deus, is tamen, qui homo est, est etiam per aliam naturam essentialiter Deus. Hoc verò illud est Christianæ legis proprium mysterium, non quod Aduersarij somniant. nam plures Deos colere, Ethnicorum est, non Christianorum proprium. Plures verò, esse vnum Deum, & pro vno Deo colendos, id est maximè Christianorum proprium. Sic enim & vnus Deus colitur, quod scriptura grauissimè præcipit, & plures colendi secundùm scripturas creduntur.

Secũdũ scripturas, plures sunt colendi, sed nõ nisi vt vnus Deus.

Idq; est mysteriũ Christianæ legis proprium.

Et quidem aduersarij, cùm ne vnum quidem iota ex scriptura proferre

Aduersario

rũ in Ethnicismo asserẽda, impudẽtia & æquiuocatio.

proferre poſſint, pro pluribus Dijs colendis, ſeu pro diuerſitate Deorum colendorum: Nos verò pro vnitate Dei innumera loca adducimus: ſunt tamen ita temerarij & impudentes, vt omnibus ſcripturis contradicere malint, quàm ſua ſententia cedere, & æquiuocationem craſſiſſimam, quâ ſe & rem totam inuoluunt, agnoſcere. Cùm enim plures eos, qui pro Deo colendi ſunt, ſcripturæ teſtimonijs comprobant, eoſdem eſſe plures Deos (quod ſcriptura non dicit, ſed contradicit) inferunt; quaſi plures dici non poſſint, niſi ſint etiam Deitate plures. Nos igitur & cum ſcriptura plures eſſe colendos admittimus, & illos plures, eſſe vnum Deum, & pro vno colendos Deo, cum eadem ſcriptura affirmamus: pluralitatem ad perſonas, vnitatem ad naturam Diuinam referendo.

Alter Smalcij fucus.

Reſpondet ſecundò Smalcius. ſi ille alter Deus, ſit vni Deo ſubordinatus, verè dici poſſe vnum Deum coli; quòd ille cultus alterius in vnius ſummi Dei gloriam redundet. Verùm hîc quoq; eſt alter Smalcij fucus. Etenim ſi alter quoq; Deus, etiamſi ſubordinatus, præter vnum ſummum Deum colatur, non ſolùm verum erit, ſummum Deum in Deo ſubordinato coli, ſed & ipſum Deum ſubordinatum, tanquam diuerſum Deum & diuerſo honore, atq; ob diuerſam Diuinitatem coli in ſeipſo. quare ſimpliciter verum non eſſet, vnum Deum coli, cùm reuera plures colerentur. & quamuis ad honorem ſummi Dei, Deus ſubordinatus coleretur; adhuc tamen coleretur, vt diuerſus Deus: & tanquam diuerſus, ad honorẽ ſummi Dei referretur. Non igitur hæc relatio ad honorem ſummi Dei efficit, vt plures Dij non colantur. Siquidem Deus ille ſubordinatus, non ſolùm propter ſummum Deum coleretur, ſed etiam propter propriam Diuinitatem, à Diuinitate ſummi Dei diſtinctam.

Si Deus alter, etiamſi ſubordinatꝰ colatur, non poterit dici vnus Deus coli.

Ex ſubordinatione non ſequitur vnitas ſimpliciter.

Accedit, quòd ex ſubordinatione non ſequitur vnitas ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, neq; vnitas eſſentialis ſed accidentalis. Vnitas enim ſimpliciter, eſt vnitas ſecundùm eſſentiam: vnitas verò ſecundùm ſubordinationem, eſt vnitas ordinis. Quare ſi ſtatuatur Deus ſubordinatus alteri, ſequetur eſſe plures Deos eſſentialiter diſtinctos, ac proinde plures ſimpliciter. ſolùm verò accidentaliter, & ſecundùm quid, eſſet vnus Deus. quia ille alter ad illum vnum referretur: quæ vnitas & accidentalis eſt, & non tollit diuerſitatem eſſentialem Deorum.

Porrò cùm ſcriptura docet, Deum eſſe vnum, loquitur de vnitate eſſen-

tate essentiæ, ita vt velit, non esse plures Deos essentia diuersos. Hoc enim indicant illi modi loquendi, dum dicitur Deus ita vnus, vt non sit alius præter eum, vel extra eum, ante vel post eum, deniq; vt solus sit Deus. Qui modi loquendi non essent veri, si plures Dij essentia distincti admitterentur: quantumuis fingerentur subordinati. Nã tales Dij, quoad essentiam, essent extra vnum illum Deum, præter Deum, ante Deum, essent deniq; alij Dij ab illo. & sic non esset illo modo vnus Deus, quem scriptura requirit.

Non igitur est ignorantia Smiglecij, existimare, subordinata non esse vnum simpliciter, sed ingens stupiditas Smalcij est, ea, quæ sunt secundùm quid vnum, eo loco habere, ac si essent vnum simpliciter: & ex eo, quòd vnus Deus subordinatur alteri, arbitrari, esse vnum Deum simpliciter. Scriptura enim prædicat, esse Deum vnum simpliciter: Smalcius verò, solùm ordine esse vnum docet; quod est esse vnum, secundùm quid. eaq; vnitas stat cum multitudine Deorum simpliciter. *Ingens stupiditas Smalcij.*

Iam verò ita id falsum est, quod ab istis asseritur, vt implicet contradictionem manifestam, Deum dici & esse subordinatum. Nam si summa & absoluta potestate præsit, erit æqualis, non subordinatus Deo: non enim æqualis æquali subordinatur, sed inferior superiori. Si verò non summa & absoluta potestate præsit, non erit Deus, sed Dei vicarius vel Minister: sicut, qui Regno præest, non summa & absoluta potestate, etiamsi omnem Regis potestatem habeat, non est Rex sed Vicerex, seu Regis Vicarius. *Implicat, Deum dici & esse subordinatum.*

Neq; verò propterea, quòd Christus potestatem suam Diuinam accepit à Deo, dici debet subordinatus Deo. non enim accepit potestatem subordinatam, dependentem, minorem, sed æqualem & eandem cum potestate Patris. quare ratione potestatis, non est subordinatus Deo, sed eiusdem potestatis cum Deo. Nam is qui potestatem accipit ab altero, sed æqualem, non est potestate illo inferior; neque est illi subordinatus, quoad potestatem, sed æqualis: ita vt non omnis acceptio potestatis inferiorem faciat, sed solùm acceptio minoris potestatis. quod exemplo à Smalcio posito declarari potest. Etenim si Sigismundus Pater, Sigismundo Augusto resignasset Regnũ, cum pari & absoluta potestate, quam ipse habuit, nemo diceret, Sigismundum Augustum fuisse Regem subordinatum Patri, sed pari potestate regnantem atq; Pater. Nam sicut Pater à summa illa & absoluta *Non omnis acceptio potestatis subordinatum facit vel inferiorem.* *Exemplo Smalcij declaratur.*

ſoluta poteſtate, dicebatur Rex; ita & Filius à pari poteſtate dicendus eſt æqualis Rex, non ſubordinatus. & licet quà filius eſſet ſubordinatus Patri; non tamen quà Rex, erat ſubordinatus Regi; cùm par pari, in eo in quo eſt par, non ſubordinetur.

Reſponſio Smalcij refellitur.

Tertiò reſpondet Smalcius, ſcripturas de vno Deo colendo; de ſummo Deo intelligendas eſſe: ita vt ſolùm ſummus dicatur vnus, non verò abſolutè Deus: ideoq; ſolùm ab ijs excludi plures ſummos Deos, non verò Deos ſubordinatos. Sed facilè refellitur atq; reijcitur. Nam ſcripturæ, cùm vnum Deum prædicant, nullam faciunt mentionem ſummi Dei, ſed tantùm Dei abſolutè, qui pro Deo colendus à nobis ſit: ſenſuſq; eſt, eum Deum, qui pro Deo à nobis colendus eſt, eſſe vnum. Et quamuis verum ſit, illum Deum, eſſe quoque ſummum, tamen hoc ibi non dicitur. Non enim omnia, quæ de Deo verè dici poſſunt, in qualibet ſententia dici neceſſe eſt. Quòd ſi conſecutione deduci id debeat, ea nō poteſt eſſe alia, niſi, quòd ille Deus, qui colendus à nobis eſt, non poſſit eſſe, niſi ſummus vti ſupra deduximus. Hoc verò omnem rationem Deorum ſubordinatorum euertit. Siquidem cùm non ſint ſummi, non erunt eiuſmodi Dij, qui coli pro Dijs à nobis poſſint: verumq; vtrumq; eſſe debebit, & ſummum Deum, quà ſummus eſt, eſſe vnum; & Deum, quatenus à nobis colendus eſt, eſſe vnum.

Scripturæ Deum abſolutè, prædicant eſſe vnum.

Exponitur D. Pauli locus de vno Deo Chriſtianis colendo; & à calumnijs Arianorum defenditur. CAP: VIII.

Chriſtianorũ ab Ethnicis diſcrimẽ ſecundùm Paulum.

SCriptura non ſolùm affirmat, vnum Deum colendum eſſe, ſed etiam ea veluti nota diſtinguit Chriſtianos ab Ethnicis, & idolorum cultoribus: quòd Chriſtiani vnum tantùm Deum colant, alij verò minimè. Si ergo Chriſtiani Chriſtum pro Deo colunt; vt ab Ethnicis diſſentiant, debent eum pro vno Deo, non pro diuerſo Deo colere. Id ita eſſe, indicat vel vnicus locus Pauli, 1. Cor: 8. vbi poſtquã commemoraſſet, multos Deos & Dominos eſſe in cœlo & in terra, ſubiunxit, *Nobis tamen vnus Deus.* quorum verborum ſenſus is eſt. Alij, qui Chriſtiani non ſunt, multos Deos & Dominos colunt; nobis autem Chriſtianis, non licet niſi vnum Deum, & vnum Dominum colere. Si igitur Chriſtianos non Chriſtianis in eo opponit, quòd illi non colant multos Deos, nec multos Dominos, ſed vnũ tantùm Deũ ac Dominum, conſequens eſt prorſus alienum à Chriſtiana religione

esse, Christum tanquam alium Deum, & alium Dominum colere, sed potiùs vnum cum Patre Deum, vnum Dominum.

Quare cùm Smalcius non Christianum sed Iudaicum, & abnegationem Christianæ religionis esse ait, vnum tantùm Deum summum agnoscere, vnum tantùm naturâ Deum colere, vnum tãtùm independentem; & Paulo aduersatur, & Christianos Ethnicis pares facit, in eo in quo Paulus illos distinguit. Verùm quia hunc Pauli locũ, multis falsis interpretationibus peruertit Smalcius: erit nobis paulò copiosiùs explicãdus, & à cauillationibus Smalcii vindicand9. *Smalcij deliramẽta & blasphemia.*

Aio igitur, mentem D. Pauli esse ostendere, Christianos, non multos Deos ac Dominos colere, sed vnum Deum ac vnum Dominum. Exponit hanc suam mentem inprimis ℣. 4. cùm ait. *Scimus, quia idolum nihil est in mundo, & quòd nullus est Deus, nisi vnus*, vel vt in Græco habetur, *nullus est alter Deus nisi vnus.* expressè igitur negat alterum Deum, ab illo vno distinctum. Cùm autem vnum Deum idolis opponat, qui nec Dii veri sunt, nec pro Dijs coli possunt, manifestum est, illũ de Deo vero, qui pro Deo coli debet, loqui; vultq; Deũ verũ, qui pro Deo coli debeat, nõ esse nisi vnũ. nihilq; magis à mente Pauli abhorret, quàm plures Deos, qui sint pro Dijs veris colendi, admittere. quod etiam ex ipsius ratiocinatione colligi facilè potest. *Vnus Deus & Domin9 Christianis colẽdus iuxta Paulum. Hanc mentẽ suam exponit Paulus. Primò. Quantũ abhorreant à mente Pauli Ariani.*

Hac enim tacita argumentatione vti videtur Paulus. idola si aliquid essent in mundo, essent Dij (hoc enim nomine idolorum intelligitur) at Dij esse non possunt, non sunt igitur aliquid in mundo, sed nihil. quòd autem Dij esse non possunt, ex eo probat. Nullus enim est alter Deus, præter vnum. At idola non sunt ille vnus Deus, sed ab illo vno Deo distinguuntur, non igitur sunt veri Dij. *Ratiocinatio Pauli.*

Neq; dici potest, Paulum de summo tantùm Deo loqui, & summum tantùm Deum dicere vnum: loquitur enim vniuersè de Deo, qui non falsò, vt idola, sed verè pro Deo colitur, nec vllam summi Dei mentionem facit. Si ergo essent plures Dij, præter Deum summum, qui pro Dijs coli possent, neq; esset verum absolutè, non esse alium Deum, nisi vnum; nec à Paulo rectè probaretur, idola nihil esse, seu Deos veros non esse, ex eo quòd non sint, ille vnus Deus. Si enim, alij quoq; essent Dij veri, non sequeretur, si idola non sint ille vnus Deus, non esse omnino Deos veros: siquidem præter illum vnũ, alij quoq; veri Dij esse possunt. Quocirca dicendum est, Paulum, nullũ alium agnoscere Deũ, verum, & Diuino cultu dignũ, nisi vnũ; *Occurritur obiectioni.*

 ita vt qui

ita vt qui non sit ille vnus Deus, nullo modo verus Deus dici possit.

Secundò, mētem suam aperit Apostolus.

Secundò, eandem mentem, sua exponit comparatione vnius Dei cum multis Dijs. ℣. 5. *Nam etsi*, inquit, *sint, qui dicuntur Dij, siue in cœlo, siue in terra (si quidem sunt Dij multi & Domini multi) nobis tamen vnus Deus.* quibus verbis asserit; Alijs qui Christiani non sunt, multos Deos & Dominos esse posse. At nobis, qui Christiani sumus, non esse multos Deos, sed vnum. hoc enim illa particula indicat, *Nobis autem vnus Deus*: quasi diceret, illos multos Deos in cœlo & in terra, nobis, non esse Deos. Indicant etiam illa verba, *Qui dicuntur Dij*. Vt enim notant SS. Patres, illos multos Deos, non re ipsa esse Deos, sed nomine tantùm, & opinione hominum. Dicuntur enim Dij, cùm tamen Dij non sint. cùmque postea adiungit, *Sunt enim Dij multi*, de talibus Dijs intelligit, qui dicuntur Dij, seu qui nomine, non re, sunt Dij: ex quo liquet mens Apostoli, nempè Christianis nullo modo licere, alium Deum, præter vnum, habere & colere. sed id esse proprium eorũ, qui Christiani non sunt, multos Deos colere.

Obiectio Arianorum toties inculcata.

Neq; valere potest exceptio de subordinatis Dijs. nam Paulus omnes alios Deos, vni Deo opponit; & ait illos Deos, dici quidē Deos; at nobis Christianis, non esse Deos veros, sed vnum tantùm nobis esse Deum verum. Illi enim Dij, si non sint subordinati vni vero Deo, falsi Dij sunt, ac proinde nobis Dij esse non possunt. Si verò sint aliqui ex ijs subordinati, dici quidē Dij possunt. at esse veri Dij nō possunt; cũ sint solùm propter similitudinē Dij, non propter naturam.

Tertiò mens Pauli eadē patet.

Tertiò eadem mens Pauli ex eo etiam colligitur, quòd eo sensu vult nobis esse vnum Deum, vt non sit alter præter vnum. quicunq; ergo fuerit alter Deus, præter illum vnum; ille Christianis, non est verus Deus. expressè enim Paulus addit, non esse alterum præter vnũ.

Smalcij interpretatio

Smalcius hæc Pauli verba duplici ratione contorquet. Nam inprimis cùm Paulus ait, multos esse, qui dicuntur Dij in cœlo & in terra, non vult Paulum intelligere, Deos falsos gentilium, sed Deos veros in cœlo & in terra, nempè homines & Angelos, quos scriptura Deos appellat. Colligit autem hanc suam interpretationem, tùm ex eo, quòd Paulus indefinitè loquitur de omnibus ijs, qui possunt dici Dij, at non solùm Gentilium Dij, possunt dici Dij, verùm etiam alij veri Dij: tùm quia Gentiles, nullos Deos in vero cœlo posuerunt, sed post mortem in campis Elisijs degentes; tùm denique quia alioqui Paulus confirmâsset errorem Ethnicorum, addendo: Sicut sunt Dij multi, & Domini multi.

Verùm

Verùm hæc interpretatio & falsa est, & mentem totam Pauli euertit, facitq; Paulum id asserere, quod expressè negat: Falsam esse, indicant duæ particulæ: vna est, (*Nobis autem vnus est Deus*) quibus verbis illos multos Deos in cœlo & terra, à nobis Christianis reijcit, & solùm vnum Deum nobis attribuit. porrò ij Dij, quos Christianis habere pro Dijs veris non licet, primo loco sunt falsi Dij: deinde & Dij subordinati: qui etsi in scriptura suo modo dicantur Dij: veri tamen Dij & colendi nec dicuntur, nec sunt: sed tantùm sunt Dij propter similitudinem & participationem. Altera quoq; particula id indicat. de illis enim multis Dijs asserit Paulus, quòd dicantur Dij, hoc est, nomine sint Dij, non re, vt paulò ante ex interpretatione SS. Patrũ exposuimus. At id falsis Dijs præcipuè conuenit, quòd dicantur Dij, seu quòd nomine tantùm sint Dij. nam Dijs subordinatis conuenit esse Deos, non solo nomine, sed aliquo modo re (licet non omnino) propter similitudinẽ & participationẽ, quam Dij falsi nullã habent. *Falsa esse demonstratur.*

Neq; solùm hæc interpretatio est falsa, sed etiam totam Pauli mentem euertit. Vult enim probare Paulus duo. Primùm, idola esse nihil, seu non esse veros Deos, vt putantur. quia Deus verus, vnus est, & non est alius Deus, nisi vnus. cùm igitur idola, sint extra illum vnum Deum, non sunt veri Dij, ac ex consequenti, sunt nihil. Alterum est: *Nobis esse vnum Deum.* quia etsi multi sunt Dij in cœlo & in terra: tamen illi Dij non sunt nostri Dij; & dicuntur solùm Dij, non autem sunt veri Dij. Noster autem Deus, est vnus. Vtrumq; hoc argumentum Pauli ruit, si plures veri Dij admittantur, vt partim res ipsa loquitur: partim paulò ante demonstratum est. Non igitur nomine multorum Deorum, Paulus veros intelligit, sed vel falsos Gentilium Deos; vel certè qui tantùm ob similitudinem sunt Dij; non autem veri Dij. *Facit Paulum asserere id, quod adeò clarè negat.*

Neque verò ratiunculæ Smalcij, quicquam concludunt. Nam quod ait Paulum indefinitè loqui, de ijs qui dicuntur Dij, respondendum est. voces quidem indefinitas esse: at ex circumstantiis loci, ad eos tantùm, qui nomine sunt Dij, determinantur. quòd si propter indefinitam locutionem nobis non licet determinatè de Dijs falsis, verba Pauli accipere: pari ratione non licebit Smalcio eadem determinatè de Dijs subordinatis interpretari. quanquam non repugnarem, si quis verba Pauli vniuersè, de omnibus, qui dicuntur Dij, re autem vera non sunt Dij veri, interpretetur. Sic enim & falsi Dij *Smalcij ratiunculæ nihil cõcludũt. Prima.*

Gentiles, & Dij qui per similitudinem dicuntur Dij, comprehendentur, vti dictum est.

Secunda. Turpis error Smalcij. Cùm verò negat Smalcius, illos Deos Gentilium fuisse in cœlo, turpissimè errat. Cùm scriptura teste, Gentiles Solem, Lunam, Sydera, & omnem militiam cœli adorauerint pro Dijs, ipsisq; sacrificauerint. 4. Reg: 23. 5. vt mirum sit tantum Rabinum, rem tam claram & cuiq; obuiam ignorasse.

Tertia. Deniq; cùm addit, illos multos Deos, vocari à Paulo verè Deos. ait enim: *Sicut sunt Dij multi & Domini multi.* respõdendũ est, illos qui dicuntur Dij seu qui nomine tenus Dij sunt, asseri à Paulo esse Deos & Dominos, quòd re ipsa ab hominibus pro Dijs haberentur: quos tamen mox reijcit, cùm addit; *Nobis tamen vnus Deus.* indicat enim, illos multos Deos in cœlo & in terra, Nobis Christianis non esse Deos & Dominos. alioqui, si illi quoq; ad nos pertinerent, non minus verum esset, nobis esse multos Deos, quàm vnum, cùm tamen absolutè Paulus loquatur: *Nobis tamen vnus Deus.*

Smalcius deprauat Pauli verba. Secundò Smalcius verba Pauli deprauat, cùm ait, Paulum illis verbis, *Nobis tamen vnus Deus,* non quemcunq; verum Deum intelligere, sed summum. addit enim: *Ex quo omnia.* Vnde alios veros Deos, qui non sint summi, & ex quibus non sunt omnia, non excludit: Solumq; talem Deum, ex quo sint omnia, ait non esse, nisi vnum. Nam & Christus, etsi sit Deus verus, quia tamen non est summus, seu is ex quo omnia, non erit ille vnus Deus, de quo Paulus loquitur.

Longè aberrat à scopo Pauli. Verùm longè à scopo Pauli aberrat Smalcius. Paulus enim duo docet. alterum est, Deum verum absolutè, non esse nisi vnum. alterum est, hunc Deum vnum, esse Patrem, ex quo omnia. Ac primum quidem docet ℣. 4. quia nullus est Deus, nisi vnus. & ℣. 5. nobis non esse multos Deos, sed vnum. Postquam verò docuit esse vnum Deum, tum incipit docere, quis sit ille vnus Deus, & ait esse Patrem ex quo omnia. *S. Pauli doctrina explicatur.* Cùm igitur vtrumq; seorsim asserat Paulus, vtrumq; seorsim erit verum, nempè & Deum verum ex ratione Dei veri, non esse nisi vnum, omnesq; alios Deos, præter vnum, nobis non esse Deos veros. & præterea hunc Deum vnum non posse esse nisi summum. Quare prius probauit Paulus, Deum verum ex ratione veri Dei, non esse nisi vnum, tum deinde ostendit: hunc Deum vnum non esse nisi summum. ita vt non ex ratione summi Dei, doceat esse vnum, sed ostenso prius vno Deo, ex ratione veri Dei, docet, illum esse summum. quippe, ex quo omnia.

Quare

Quare ad obiectionem Smalcij respondeo, Paulum sub ratione veri Dei, non sub ratione Dei summi, dixisse hoc loco, Deum esse vnum. ac proinde hoc potentissimè vrgere, Deum verum non esse, nisi vnum. Quare cùm postea hunc Deum vnum, ait esse summum, quippe *ex quo omnia*; ideo id affirmat; quia Deus verus, non est alius nisi summus. Vnde contrarium potiùs ex hoc loco infertur, quàm quod infert Smalcius, nempè non alium esse Deum verum, nisi summum. Etenim cùm secundum Paulum, non alius sit Deus verus, nisi vnus; hic autem Deus vnus, secundùm eundem sit summus, consequens est, non alium esse Deum verum quàm summum.

Obiectio Smalcij diluitur.

Non est alius Deus verus, nisi summus.

Quod autem, cùm Paulus Deum dicit esse vnum, consideret Deum sub ratione veri Dei, per se manifestum est. etenim loquitur de Deo, vt opponitur idolis & falsis Dijs, quemadmodum ergo idola & falsi Dij, & falsam Diuinitatem habent, & falsum Diuinum cultum: ita Deus illis oppositus, & veram Diuinitatem habet, & verum Diuinum cultum. Talem ergo Deum verum, dicit esse vnum, & non esse alium præter vnum. Non igitur Christianis alius Deus est, præter summum, & ex quo omnia. alioqui nullo modo verum esset, non esse alium Deum, nisi vnum, si præter illum vnum, qui est summus, darentur Dij non summi.

Paulus considerat Deũ vnum, sub ratione Dei veri.

Deinde non ea mens Pauli est, Deum certo tantùm respectu, esse vnum, sed absolutè & omni respectu esse vnum, ita vt præter vnum nullus sit alius quocunq; respectu. id ita esse, ostendimus supra in cap: 3. circa eiusdem loci explicationem. Nam si de certo respectu agatur, sicut Paulus dixit, nobis esse, vnum Deum Patrem, ex quo omnia; ita potuisset æquè dicere, nobis esse vnum Deum IESVM Christum, per quem omnia. Nam talis Deus, per quem omnia, secundùm aduersarios non est, nisi vnus: Sicut Deus, ex quo omnia, non est, nisi vnus. Adhæc non minus verè dici posset: Nobis non esse vnum Deum, sed duos; quorum alter sit Deus, ex quo omnia: alter Deus, per quem omnia. Et sicut dixit, nobis esse vnum Deum, ex quo omnia, ita debuisset dicere; non solùm nobis esse vnum Deum, ex quo omnia; sed etiam alterum Deum, per quem omnia. Præterea apud Gentiles & idololatras, quos hîc Paulus oppugnat, simili modo dici posset vnus Deus: quia talis Deus, qualis est Saturnus, aut Iupiter, vnus tantùm erat: Sicut igitur negamus absolutè, Gentiles vnum Deum colere: quia etiamsi vnum Deum colant talem, quales

Secundùm Paulum Deum absolutè esse vnum. prima ratio.

Altera.

Tertia.

non sunt alij; cum eo tamen alios Deos ab ipso diuersos colunt: ita etiam dicendum esset absolutè, Christianos non vnum Deum colere: quia cum Deo, ex quo omnia, colerent alium Deum, per quē omnia. Neq; id Paulus dissimulare potuisset, aut debuisset, cùm quæstionem de vno Deo tractaret. Quæ omnia cùm D. Paulo repugnent, manifestū est, interpretationē Smalcij, sententiæ Pauli penitus repugnare.

Christus ergo est vnus Deus & idem qui Pater.

Multò igitur verius Catholici Doctores, ex hoc loco Pauli deducunt, Christum esse vnum Deum, & eundem Deum cum Patre. cùm enim tam expressè dicat; *Nobis esse vnum Deum*, consequens est, Christum quoque, esse illum vnum Deum, ex quo omnia. alioqui non vnus Deus nobis esset, sed duo: alter ex quo omnia; alter per quem omnia, si alia Diuinitas contineatur in illis verbis, *ex quo omnia*, alia in illis, *per quem omnia.*

Smalcius distinguens malè Christum, à Patre, refutatur.

At enim Smalcius ait, Paulum distinguere, illum vnum Deum à Christo. Verùm si id intelligat de distinctione personæ, verū est. Pater enim non est Christus, nec Christus est Pater: si de distincta Deitate, falsum: cùm id à Paulo ne minima quidem particula insinuetur. & ex personarum distinctione, sequi distinctionem naturæ Diuinæ, omnes Catholici Doctores constantissimè negant: neque contrarium Ariani, etiamsi rumpantur, probare vnquam poterunt.

Vrgetur fortiter interrogatione.

Vnde verò Smalcius, colligere potest, Patrem & Christum hoc loco in Deitate distingui? An quia Patrem & Christum nominat, quos constat esse distinctos? At vti persona constat esse distinctos; ita Deitate nequaquam: Neq; enim ex distinctione personarum, necessè semper est, sequi distinctionem naturarum. An quia Deum vnum, Paulus indicat esse Patrem, ac ex consequenti excludit Christum? At etiam vnum Dominum, indicat esse Christum; neque tamen excludit Patrem à ratione Domini.

An quia diuersos titulos, Patri & Christo tribuit, dum Patrem vnum Deum, Christum vnum Dominum appellat? Verùm hi tituli non sunt ita diuersi, vt vnus alterum non contineat. Nam & vnus Deus, est quoq; vnus Dominus; & vnus Dominus, est etiam vnus Deus. Quare hi tituli non distinguunt Patrem & Christum in Deitate, sed potius vnum esse indicant. Siquidem nisi ambo, sint vnus Deus & vnus Dominus, consequens erit esse plures Deos & plures Dominos, quod Paulus nullo modo concedendum putat. quamuis igitur vni expresè concedat vnum titulum, alteri alterum: tamen virtute

Diuersi tituli non distinguūt Patrem à Christo in Deitate.

& conse-

& conſequenter, vtriq; vtrumq; concedit. & quidem in eodem ſenſu: quia non agnoſcit Paulus, niſi vnum Deum & Dominum, hoc eſt vnius rationis Deum, & vnius rationis Dominum. Nam ſi eſſent diuerſæ rationis Dij & Domini, non eſſet vnus Deus, & vnus Dominus, ſed plures Dij & Domini. Ex quo patet hanc titulorum diſtinctionem eſſe abſq; vllo alterutrius præiudicio.

An quia de vno Deo dicit; *Ex quo omnia*; de vno Domino, *per quem omnia* ? At, vt omittam, non proximè de vno Deo dicere Paulum, ex quo omnia, ſed de Patre: ſimiliter non de vno Domino dicere proximè, per quem omnia, ſed de Chriſto: ita vt his attributis, Patrem & Chriſtum deſcribere voluiſſe Paulus videatur: vt inquam hoc omittam; illud ſaltem affirmo, hos titulos non ita diuerſos eſſe, quia vnus in altero contineatur. Idem enim Deus, ex quo omnia, eſt etiam per quem omnia. Rom: 11. & idem Dominus per quem omnia, eſt etiam ex quo omnia. Siquidem illa ratione, qua ex aliquo ſunt omnia, etiam per illum eſſe omnia, dici poſſunt; & è conuerſò, qua ratione per aliquem omnia eſſe dicuntur, etiam ex ipſo omnia dici poterunt: idq; vel ex eo patet, quod vni Deo, ex quo ſunt omnia, æquè etiã tribuitur, quòd per ipſum & in ipſo ſint omnia. Rom: 11.36.

Nam quod Smalcius ait, per Chriſtum eſſe omnia, tanquam per cauſam mediam & inſtrumentalem, id iam ſupra refutatum eſt. Nam etſi per Chriſtum, quà homo eſt, eſſe omnia ad ſalutem pertinentia, tanquam per cauſam mediam & inſtrumentalem, ſecundùm ſcripturas concedendum eſt; ita per eundem, quà Deus eſt, eſſe omnia tanquam per cauſam mediam & inſtrumentalem, ſecundùm ſcripturas negandum eſt: ſed eodem planè modo, quo per Deum omnia eſſe dicuntur, per Chriſtum quoque, quà Deitate eſt illi æqualis, eſſe omnia affirmandum eſt: Quam doctrinam Paulus tradit, Coloſ: 1. 16. 20. vbi per Chriſtum, primùm omnia condita, deinde & omnia reconciliata aſſerit; condita tanquam per Verbum Patris, de quo Ioannes ait, Deus erat Verbum, & omnia per ipſum facta ſunt. Reconciliata verò per ſanguinem crucis eius. Cùm igitur, quatenus per ipſum omnia creata ſunt, ſit Deus: per Deum autem, non vt per cauſam inſtrumentalem, creata ſint omnia; hinc deducitur, per Chriſtum, quà Deus eſt, eſſe omnia; non tanquam per cauſam inſtrumentalem, ſed eo planè modo, quo per Deum ſunt omnia.

Quomodo Chriſtus eſt cauſa inſtrumentalis & quomodo principalis.

Hoc verò

Hoc verò sensu per Christum in loco præsenti, dicuntur esse omnia: tùm quia, sicut ex Patre omnia, ita per Christum, eadem omnia dicuntur esse; nisi æquiuocè Paulus locutus esse credatur: tùm quia, hoc loco dicuntur esse omnia per Christum, tanquam per vnũ Dominum. At vnus Dominus est idem, qui & vnus Deus; alioqui essent plures Domini, & ille vnus Deus, non esset vnus Dominus. ergo eodem modo per Christum, quo per Deum, dicuntur esse omnia. Quocirca vtrumq; verum est, & per Christum, quà homo est, esse omnia ad salutem & reconciliationem nostram pertinentia, idq; tanquam per causam mediam & instrumentalem: & per eundem Christum, quà Deus est, esse omnia simpliciter, prorsus eo modo, quo per Deum sunt omnia; non verò tanquam per causam instrumentalem. Eadem enim omnia per Christum esse dicuntur, quæ etiam ex Patre esse affirmantur: cùm nulla huius loci circumstantia diuersitatem indicet: & sicut ex Deo dicuntur esse omnia, sine vlla restrictione, quia est omnium Deus: ita & per Christum sunt omnia sine vlla restrictione. quia sine vlla restrictione Christus est omnium Dominus. Omnia enim subiecta sunt Christo, præter eũ, qui subiecit ei omnia, 1. Cor: 15. 27. quod est, omnia, quæ sunt extra Deum, tàm Deo, quàm Christo esse subiecta.

Altera Smalcij distinctio Christi à Patre diluitur.

Sed addit adhuc Smalcius, aliam inter Christũ & Patrem distinctionem: quòd filius aliquando erit subiectus Patri; Pater verò nunquam erit subiectus Christo. 1. Cor: 15. 18. Verùm hic locus non indicat, quoad Diuinitatem, Christi subiectionem, sed solùm quoad naturam humanam; per quam est futurus plenè subiectus Patri, tradito regno Deo & Patri. Itaq; hanc subiectionem de Christo, quà homo est, omnes Patres intellexerunt: secundùm Diuinitatem autem Christum esse subiectum Patri, nec hîc, nec alibi asseritur: imò secundùm Diuinitatem æqualis Patri asseritur: quo omnis subiectio secundùm Diuinitatem tollitur: vbi enim est æqualitas, ibi non est subiectio.

Christus quà Deus nunquam subiectus Patri,

quà homo etiam nunc est subiectus.

Porrò cùm dicitur Christus tunc futurus subiectus Patri, postquam subiecerit sibi omnia: videtur quasi indicare, nunc nondum esse subiectum. quod ita accipiendum est, vt etiam nunc simpliciter humanæ naturæ respectu, & ratione omnis potestatis in humana natura residentis, subiectus sit Patri: siquidem tàm humana natura, quàm omnis eius potestas est inferior Deo: Certo tamen respectu,

post

post diem iudicij, dicitur fore subiectus Deo & Patri, quia scilicet eam regnandi rationem, quam nunc in Ecclesia exercet, deponet; tradendo Patri regnum, vt ibidem dicitur: eoq; respectu se subijciet Patri, quia non regnabit ampliùs in Ecclesia militante, quam totam in cælum transferet, & Paternæ potestati omnia gubernanda subijciet. Quamuis autem quà Deus est, vnà cum Patre sit regnaturus in æternum: tamen regnum illud non ministerio humanæ naturæ, vt antè, in procuranda hominum salute exercebit, sed Diuina dũtaxat potestate. Non enim verbi prædicatione, aut sanguinis effusione salutẽ humanam procurabit, aut inimicos suos expugnabit ampliùs; in quibus rebus erat Christi regnũ positũ, sed Deus erit omnia in omnibus.

& post diem iudicij, sed quo respectu?

Adijcit aliam distinctionem Christi & Patris Smalcius. quòd de Patre Paulus dicat, ***nos in illum***: de Christo autem, ***nos per ipsum***. Et illud quidem significare, Deum esse vltimum finem & terminum felicitatis nostræ: hoc verò significat, Christum medium quoddam, per quod nos Deus ad se perducere destinauit. Verùm hanc distinctionem nullam in Deitate facere differentiam ex eo ostenditur: quod sicut Patri hoc loco tribuitur, quòd simus in ipsum: ita ad Coloss: 1. 16. ab eodem Paulo de Christo dicitur, Omnia per ipsum & in ipso creata esse. (ita enim in Græco habetur εἰς αὐτόν) quæq; Smalcius diuersa putat, Paulus in vnum coniungit, eidemq; Christo tribuit, quòd per ipsum, & in ipso sint omnia. Non igitur ista, vt Smalcius somniat, naturam diuersam in Christo & Patre arguunt. Siquidem vtrumq; vni, vtrumq; alteri, in scriptura tribuitur.

Tertia Smalcij distinctio Christi à Patre nulla est.

Quare cùm nihil tale à Smalcio vel eius Symmistis proferri potuerit, quod differentiam Christi & Patris in Deitate argueret, impius & blasphemus est Smalcius, cùm Christum alterum Deum constituit, & esse vnum cum Patre negat. quod tamen Paulus in loco ad Corinthios hactenus explicato, & à calumnijs Smalcij vindicato, apertissimè affirmat.

Smalcius impius blasphemus cõcluditur.

Cultum Diuinum ei soli, qui naturâ Deus est, tribui posse ex Scripturis ostenditur. CAPVT IX.

TErtium argumentum, quo vnus tantùm Deus colendus probatur, est: quòd Diuinus cultus, soli ei, qui naturâ Deus est, & Diuinæ tantùm naturæ respectu, deferri possit ac debeat. Cùm ergo is, qui naturâ Deus est, sit vnus: sequitur vnum tantùm Deum coli posse. Si

Ratio formalis cultus Diuini quæ?

posse. Si ergo Christo Diuinus cultus deferendus est, necesse est Christum natura Deum esse, ac ex consequenti, vnum cum Patre Deum.

Porrò Diuinum cultum non posse impendi, nisi ei, qui naturâ Deus est, primùm clarissimis scripturæ testimonijs demonstramus: deinde ratione manifesta. Etenim cùm in scriptura vnus Deus colendus præcipitur, non solùm is, qui naturâ Deus est, intelligitur; sed etiam, qui talis est, cultum Diuinum mereri indicatur. Idcirco soli illi seruiendum præcipitur. Matth: 4. 10. quia solus talis est naturæ & dignitatis. idcirco gloriam suam se alteri non daturum protestatur. quia ego Iehoua. nec vllus alter Iehouæ in natura & maiestate similis inueniri potest. Ex quo patet, honorem Diuinum nulli exhiberi posse, nisi ei, qui sit naturâ Deus.

Locus Isaiæ expenditur. Verùm libet dictum Isaiæ locum magis expendere, & à falsis aduersariorum expositionibus vindicare. sic enim habetur apud Isaiã cap: 42. 8. *Ego Dominus, hoc est nomen meum. gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam sculptilibus.* quo loco Deus idcirco se gloriam suam alteri Deo non daturum asserit, quia ipse solus est Iehoua & Dominus. & hoc ipsius solius nomen est. vnde & eam gloriam, quæ illi, vt Iehouæ debetur, ait se nõ daturũ alteri. hoc est ei, qui Iehoua non sit, seu alteri Deo: quia nec nomen Iehoua est alteri communicabile.

à Smalcio dupliciter obscuratur. Primà interpretatio eius. Hunc locum alioqui per se clarissimum, duobus modis obscurare Smalcius conatur. Nam in primis ait, particulam illam, *alteri*, nõ denotare omnes eos, qui sunt extra vnum illum Deum, sed eos tantùm, qui sunt ei contrarij. Quid ita? quia, inquit, additur: *& laudem meam sculptilibus*: ita vt hoc sit exegesis seu interpretatio illius.

Tenebræ Smalcianæ discutiuntur At quis Smalcio reuelauit, hoc esse expositionem illius, & non potiùs vtrumq; per se accipiẽdum esse, vtrumq; per se aliquid singulare denotare. Etenim quia de se dixerat: *Ego Iehoua, hoc est nomen meum*: duo tacitè insinuauerat, nempè, se & esse solum Iehouam, & verum Iehouam. ac si dixisset: ego sum solus, ego verus Iehoua. idcirco duo his opposita intulit: quòd, nec alteri suam gloriam daturus sit, quia vnus: neque laudem suam sculptilibus, quia verus. ac si diceret: quia ego sum solus & vnus Deus, ideo alteri Deo meam gloriam non dabo, alterum Deum non patiar: Et quia sum verus Deus, falsis Dijs, seu sculptilibus, laudẽ meã non concedam. ita vt alter Deus, vni Deo opponatur: falsus autem Deus & sculptile, vero Deo.

Smalcius Perperam ergò Smalcius confundit in vnum, quæ Deus, vt distincta lo-

ſtincta loquitur, & cùm Deus duo dicat, ipſe vnum tantùm dicentē Deum facit. id quod etiam hoc argumento, ex verbis ſcripturæ ducto comprobari poteſt. Etenim tota ratio, ob quam ſe gloriam ſuam alteri non daturum obſtringit Deus, eſt, *quia ego Iehoua*. at hæc ratio non ſolùm falſos Deos excludit, ſed etiam ſubordinatos: quia nullus ex illis eſt Iehoua, quare nec Iehouæ gloria dignus. non igitur, ſolùm ſculptilia à ſua gloria excludit, ſed etiam Deos omnes ſubordinatos. Rectèq; Catholici Doctores inferunt: Si Chriſtus ſit alter Deus, vt Ariani aſſerunt, ei gloriam ſuam Deum non communicaturum fuiſſe: quod tanto magis veriſimile videtur, quòd hæc verba apud Iſaiam dicta ſint à Deo, poſtquam de Chriſto venturo, eiuſq; gloria, multa proximè pronunciauit.

confundit, quæ Deus diſtinguit.

Nam cùm Smalcius ait, Apoſtolos in lege noua expoſuiſſe Iſaiā, cùm docuerunt, Deum Chriſto gloriam ſuam communicâſſe, tanquam ſibi ſubordinato Deo, negandum eſt Apoſtolos illo ſenſu, quē Smalcius vrget, interpretatos eſſe Iſaiam, nempè, Chriſto, tanquam alteri Deo atq; ſubordinato, gloriam Diuinam communicatam eſſe. Neq; enim Apoſtoli docuerunt vnquam, Chriſtum eſſe alterum Deum, nec Patri in Diuinitate ſubordinatum, ſed ei æqualem. Hoc igitur, quod apud Iſaiam negat ſe facturum Deus, nunquam Apoſtoli factum eſſe docuerunt, nempè, quòd vlli alteri Deo, Iehoua ſuam gloriam dederit. quamuis enim veriſſimum ſit, Chriſto gloriam ſuam communicâſſe, tamen non tanquam alteri Deo alterius à Iehoua naturæ, ſed tanquam vni Deo, ſeu vnius & eiuſdem naturæ cum ipſo Iehoua: ita vt vnà cum natura Diuina, gloriam quoq; Diuinam illi cōmunicauerit, ac proinde tanquam vnius naturæ Deo, non tanquam alteri Deo. quo etiam ſenſu accipiendus eſt locus Iſaiæ, cap: 48. 11. cùm ſit ei, quem tractamus, ſimillimus.

Smalcius expoſitionis falſæ, & erroris ſui, Apoſtolos inſimulat perperam.

Videat igitur Smalcius, quàm verè ab ipſo ſcriptum ſit, Catholicam huius loci interpretationem, ita ab ipſius Symmiſtis profligatam eſſe, vt conſiſtere nullo modo poſſit. quid enim, præter nugas & nænias, habet Smalcius cum ſuis Symmiſtis, quod Catholicæ interpretationi, quæ per ſe clariſſima eſt, & ex verbis ipſius ſcripturæ petita, opponat?

Stulta gloriatio Smalcij.

Quemadmodū & illud quàm acutè à Smalcio negatur, nomen Iehoua, eſſe nomen incommunicabile. communicatur enim, inquit, ijs, qui perſonam eius ſuſtinent. At cur ita rudis eſt Smalcius, vt non

Ruditas eiuſdem & ineptia.

Iehoua nomen incommunicabile & quomodo?

videat aliud esse, communicari nomen alicui verè, aliud communicari figuratè? Ijs enim, qui Dei personam repræsentant, nomen Iehouæ, posse communicari figuratè & repræsentatiuè, quis inficiatur? at verè communicari, Deus ipse disertè hoc loco negat. quid enim sibi vult, Ego Iehoua, hoc est nomen meum, nisi quòd nullus alius verè Iehoua est; nullius alterius hoc nomen esse potest: meum enim tantummodo est, mihiq; proprium. Atq; hoc illud est nomen, de quo Sapient: 14. 21. dicitur, homines errore deceptos, nomen incommunicabile, lignis & lapidibus imposuisse. Quare Smalcius, si nomen Iehoua, ijs qui Iehouæ personam sustinent, verè communicari dicat, blasphemus est: Si verò figurate solùm communicari fateatur, ineptus est, & ad rem non loquitur; cùm hoc loco non de figurata, sed de vera communicatione sit quæstio.

Colere alterum Deum Diuino cultu est idololatria, Dei ipsius decreto.

Rectè igitur à nobis illatum est in Monstris, si alteri cuipiam Deo, Dei Iehoua gloria communicata diceretur, Deum illum, fore sculptile & falsum Deum: siquidem Iehouæ ipsius decreto, gloria ipsius alteri dari non potest. Neq; hoc est Spiritui sancto, (vt nugaciter ait Smalcius) contradicere. Nullibi enim in scripturis, Spiritus sanctus Christum, esse alterum Deum, reuelauit, sed potiùs id de Christo asserere, est, Spiritui sancto contradicere & in eum blasphemum esse. Quare cùm Smalcius ait, certò certius esse, Christum esse alium Deum, quàm sit ille vnus; cùm id temerè & sine vllo scripturæ fundamento asserat, non certo certius, sed falso falsius id, quod Smalcius asserit, existimandum est.

Incredibilis temeritas & impudētia Smalcij.

Secunda eiusdem loci interpretatio Smalciana.

Altera quam affert Smalcius, huius loci interpretatio est. Deum non dare vlli alteri gloriam suam, si de ea gloria quæ illi est propria, hoc est de summa, sit sermo, esse verissimum. Talem enim gloriam, neq; ipsi IESV Christo Deus dedit: quia inquit, non effecit illum omnium rerum primam causam, quæ est propria gloria Dei, & soli Deo reseruata. Si verò de aliqua simili gloria intelligatur, eam Deus alteri concedere potest, & re ipsa Christo concessit, dum eum omnium Dominum, hæredem & iudicem constituit.

Reprobatur.

Verùm per se manifestum est, locum Isaiæ, de gloria Iehouæ propria, quæq; Iehouæ, vt Iehoua est, debetur, intelligendum esse. id enim indicant illa verba, *Ego Iehoua, & gloriam meam.* ac si diceret: quia ego solus Iehoua sum, ideo gloriam meam, id est quæ mihi soli competit, alteri non dabo. Illa verò, quam fingit Smalcius gloriæ Dei similem,

milem, neq; est gloria Iehouæ, quia non ipsi Iehouæ vero, sed alteri, qui est illo longè inferior, & infinitè ab eo distat, debetur. Neq; est similis gloriæ Iehouæ, sed omnino dissimilis, & nullo modo gloria veri Dei dici debet. quod primùm ex eo ostendo. Nam quemadmodum scriptura teste, vni Deo vero, nullus est similis Deus: ita & gloria vnius veri Dei, nulli alterius Dei gloriæ similis esse potest. Verùm enim est, quod toties scriptura ait: *Domine quis similis tibi?* Psal: 34. 10. *& non est similis tui in Dijs Domine.* Psal: 85. 8. *Et quis in nubibus æquabitur Domino, similis erit Deo in filijs Dei?* Psal: 88. 7. Si igitur scriptura non solùm negat alium quempiam Deum, siue is subordinatus sit, siue non, esse similem Deo, sed etiam reputat id, tanquam impossibile (id enim ille modus loquendi indicat. quis erit similis, id est nec datur, nec dari potest similis) consequens est, non posse dari alicuius Dei gloriam similem, gloriæ Dei veri. Gloria enim Dei, Diuinitatem consequitur. Ergo cùm in Diuinitate nullus ei sit similis: etiam in gloria, gloriæ eius similis esse non poterit.

Gloria assimilis gloriæ Diuinæ, non est gloria Iehouæ.

Prima ratio.

Idem quoque ostenditur ratione; etenim non quæuis similitudo cum Deo, sed solùm similitudo in Deitatis essentia, Diuinum cultũ promeretur. Cùm igitur nulla res creata, similitudinem cum Deo in Deitatis essentia habeat aut habere possit, non poterit etiam similem Deo gloriam habere. id ita se habere perspicuum est; etenim omnes homines aliquam cum Deo similitudinem habere constat, quippe qui conditi sint ad similitudinem Dei. Neque tamen ea similitudo, licet sit Dei similitudo, Diuinum cultum meretur: alioqui omnes & singuli homines eam ob causam pro Dijs coli possent. ij etiam, qui in scriptura dicũtur Dij, ob participationem Diuinę potestatis, qua Dei personam repræsentant; vt sunt Iudices & Angeli, magis quidem Deo similes sunt: & ob id maiorem honorem & reuerentiam merentur, non tamen honor is Diuinus est. alioqui omnes Iudices pro Dijs colendi essent: cuius rei ea causa sola est, quòd ista similitudo non sit in Deitatis essentia. Nam vti Deus, non nisi propter naturam & essentiam Diuinam, Deus est, & Diuinum cultum meretur; ita qui ei similis non fuerit in Deitatis essentia, similem quoq; cultum & gloriam habere non poterit. etsi enim aliæ similitudines cum Deo, possunt esse sufficiens ratio, vt homines aliquomodo dicantur Dij: tamen ad hoc, vt pro Deo colantur, nõ sufficit quæuis similitudo cum Deo, vt dictum est: sed in essentia similitudo requiritur, hoc est in

Secunda ratio.

Non qualibet Dei similitudo Diuino cultu digna.

Sed tantùm similitudo in Deitatis essentia.

 eo, per

eo, per quod Deus, est Deus & primum rerum principium.

Tertia ratio. *Propria Dei gloria quæ?*

Deinde proprius Dei cultus est ille, quo colitur, vt primum rerum omnium principium. quoniam enim *ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, idcirco ipsi gloria in sæcula,* vt dicitur Rom: 11. 36. Ergo cùm nulla res creata in ratione primi principij, Deo similis esse possit, cùm non solùm non omnium, sed ne vnius quidem rei possit esse primum principium; nulla quoq; res creata similem Deo cultum & gloriam habere poterit: etenim illa res creata, si sit aliud principium primum, erit alter Deus summus; quod est impossibile: cùm Deus non possit esse, nisi vnus. Si verò sit idem numero primum principium, is non erit iam similis Deo, sed vnus & idẽ Deus. quomodo nos Catholici Christum esse Deum credimus non ὁμοιούσιον sed ὁμοούσιον, non similẽ sed cõsubstantialem, id est vnius & eiusdẽ substantię cum Deo.

Deus est primum principium bonorum nostrorum.

Ex quo patet, ad cultum Diuinum non satis esse, vt quis sit secundarium principium bonorum nostrorum: etenim secundarium esse principium non conuenit Deo: neq; enim Deus idcirco colitur, quia est secundarium principium bonorum nostrorum, sed quia est primum principium: & hæc est propria Dei gloria & ratio propria Diuini cultus. quare cultus quo quis colitur, vt secundarium principium, non est similis cultui Dei veri, sed dissimilis.

Secundariũ verò principium quis?

Deinde, esse secundarium principium bonorum nostrorum conuenit hominibus & Angelis; qui tamen nullum propterea Diuinum cultum merentur. Non igitur est sufficiens ratio Diuini cultus, esse secundarium principium. Nam & Apostoli fuêre secundarium principium salutis nostræ, annunciando nobis salutem & media ad eam consequendam, remittendo peccata, & Sacramenta, per quæ salus obtinetur, ministrando. neque tamen propterea Diuino cultu coli poterant. Deus enim non idcirco colitur, vt Deus, quia est quocunq; modo principium, sed quia est primum principium. Quare si quis simili cultu Diuino coli debeat, necesse est, vt sit similis Deo in ratione primi principij. quod cùm fieri non possit, non poterit etiam quisquam coli, cultu simili Diuino cultui.

Smalcij instantia.

At enim Smalcius ait, Christum, ob communicatam sibi potestatem, Diuinum cultum mereri. Literæ enim, inquit, Sacræ testantur, Patrem Filio dedisse omne iudicium, hoc est, omnem potestatẽ, vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem.

Soluitur.

Respondeo, Christum nullo modo ratione potestatis creatæ, sed solùm ratione in-

tione increatæ, quam vnâ cum natura Diuina sibi communicatam habet, & Deum esse, & Diuinum cultum mereri. Etenim in scripturis duplicem potestatem Christo homini communicatam legimus; alteram, quâ est æqualis Deo, & omnia quæ Pater facit, & ipse similiter facit: alteram ministerialem, secundùm quam subiectus est Patri, & Patre minor, eiusque nomine ac virtute omnia facit. Hac secundi generis potestate Christus est Sacerdos & Saluator, potestq; nos saluare, sed accedens ad Deum, pro nobis orando, interpellando, sanguinem fundendo, sacrificando. Cùm enim hi omnes actus, ministeriales sint, & cum subiectione ad Deum, etiam potestas per tales actus nos saluandi est ministerialis, non absoluta: vti supra cap: 5. ex scripturis docuimus. Ratione verò prioris potestatis, est quidem Christus Deus & Diuino honore dignus: verùm talis potestas non est creata, sed increata & Diuina, Christoq; cum Patre communis. Neq; enim aliquid creatum potest esse æquale Deo. vt enim Deus, est quid summum: ita potestas eius est summa. & id quod est illi æquale, debet esse summum, ac proinde Deus. Solus enim Deus, est summus: & quidquid est extra Deum, est infra Deum, ac perinde infra summum, & ex consequenti non æquale Deo. Cùm igitur dicta potestas Christo homini communicata, sit æqualis Deo, & Diuino honore digna, erit proculdubio increata, & eadem, quæ Patris; nisi enim sit eadem, erunt duo summa, & duo Dij summi, contra scripturas & rationem omnem. Ex quo etiam patet, hanc potestatem, esse potestatem primi principij: alioqui si esset potestas secundarij principij, non esset potestas æqualis, sed inæqualis potestati Dei.

In Christo potestas duplex.

Creata siue ministerialis.

Increata seu Diuina atque adeò primi principij

Porrò huius quoq; generis est potestas iudiciaria, quam Christo homini communicatam ait Smalcius. Eam enim & æqualem potestati Dei Patris, & pari honore afficiendam fatetur Christus ipse ibidem, cùm ait, Patrem neminem iudicare, sed omne iudicium dedisse filio. hoc est, Patrem nullam excepisse, aut sibi reseruâsse potestatem iudicandi, sed omnem suam potestatem iudiciariam dedisse filio: non quòd Pater reuera non iudicet, sed quòd ipse per seipsum non iudicet, sed per Christum hominem, cum quo eadem potestate iudicat. hoc enim est, quod ibidem dicitur, filium non posse facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem, id est simul secum operantem.

eiusdem generis est iudiciaria.

Porrò ne quis suspicari possit, hanc potestatem Christo homini commu-

Probatur ex

Verbis Christi.

ni communicatam, esse ministeriale, vt est potestas communis Iudicum, qui iudicant vt officiales & ministri iustitiæ, non vt Domini: ne, inquam, hoc quis suspicari possit, ibidem additur: sicut Pater suscitat mortuos & viuificat: ita & Filius, quos vult viuificat. Et sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit Filio habere vitam in semetipso; & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. quibus verbis summa & absoluta potestas viuificandi omnes in corpore & in anima, qua Christus in iudicio suo vsurus est, describitur. Neque enim maior potestas cogitari potest, quàm ea, vt quis ad libitum & voluntatem suam viuificet & iudicet, & voluntas eius sit potestas, velle sit posse. qua potestate ne in Patre quidem maior potestas cogitari potest.

In Christo est absoluta potestas diuina, viuificandi o͂nes.

Iudicis & Principis in iudicio discrimen.

Etenim iudices, qui ministri sunt iustitiæ, quia non iudicant, vt Domini, non possunt ad libitum iudicare, vt volunt, sed secundùm leges præscriptas sibi à Principe vel à Repub. Princeps autem, si iudicat vt Dominus prorsus absolutus, iudicat prout vult: & ipse leges condit, non ab alio leges accipit. Similiter non ministerialis sed summa est illa potestas viuificandi, cùm quis ita viuificat, vt vitam habeat in semetipso, ac ex consequẽti ex seipso viuificet: quia fontem vitæ habet in semetipso: quam summam potestatem viuificandi, vti Pater habuit, ita & Filio parem, id est summam dedit habere in semetipso. quæ potestas, quia illi homini Christo data est, (additur enim, *quia Filius hominis est*,) idcirco homo ille, est idem cum Patre Deus, & eandem quam Pater habet summam iudicandi & viuificandi potestatem. quare non mirum est, quòd propter eam potestatem pari cum Patre honore afficiatur.

Oppositio Smalcij prima.

Quòd si opponat Smalcius, additum esse: *Quia filius hominis est*; Respondeo. non ideò esse additum, vt creata potestas esse intelligatur; sed quia Diuina illa & increata potestas eo fine homini illi communicata est, vt per actus illius hominis & in forma hominis exerceatur. Placuit enim Deo iudicare orbem terræ in viro, in quo statuit. Act: 17. 31. Cùm rursus opponit Smalcius, eam potestatem, quæ in Deo est, esse innatam; in Christo verò homine esse donatam, non innatam, ac ex consequenti esse diuersam ab ea potestate, quæ in Deo est. Primùm non intelligit, eandem rem, quæ vni innata est, alteri posse esse donatam; vti si fructus, qui arbori innati sunt, donantur alteri vnà cum arbore: erunt simul innati & donati diuerso respectu.

Altera soluitur.

In Christo potestas quomodo innata.

ita & po-

ita & poteſtas, Diuinæ quidem perſonæ Chriſti innata eſt: tamen naturæ humanæ Chriſti, vnà cum perſona, donata eſt per vnionem hypoſtaticam; illa inquam innata Dei poteſtas. Porrò cùm naturæ humanæ Chriſti concedimus eſſe donatam; non tamen idem concedimus aut concedere debemus de Chriſto homine. Naturæ enim humanæ, cùm nullo modo ſit innata ea poteſtas, meritò donata dici poteſt: at Chriſto homini, qui non ſolùm naturam, ſed & perſonam includit, cùm ratione perſone ſit ea poteſtas innata, nullo modo donata dici poteſt: cùm id donatũ dici non poſſit, quod eſt eidẽ innatũ. *Quomodo data.*

Deinde dico, nuſquam legi Diuinitatem aut poteſtatem Diuinam Chriſto homini donatam, ſed tantùm datam. id quod, is ipſe locus, quem tractamus, indicat: in eo enim legimus Patrem dediſſe Filio poteſtatem iudicandi, non donâſſe. Multùm verò diſcriminis eſt, inter dare & donare. Dantur enim etiam ea, quæ per generationem & naturalem originem dantur: Donantur verò, nõ niſi ea, quæ ex liberalitate dantur. Patrem ergo dicimus dediſſe Filio Diuinitatem & omnem poteſtatem Diuinam, ſed naturaliter & per generationẽ: ac proinde eam eſſe innatam Filio, non donatam. Nam ſi Chriſtum Filium conſideremus, vt Deum, ſic Diuinitatẽ accepit à Patre, per eam quæ ab æterno eſt generationem, ac proinde innatam: ſi verò conſideremus, vt hominem; ſic etiam Diuinitatem ſibi innatam in ſua generatione humana obtinuit: non quòd ſit innata naturæ humanæ, ſed perſonæ illius hominis. Ille enim qui ex virgine homo natus eſt, eſt is, cui eſt innata Diuinitas & omnis Diuina poteſtas: ideoque etiam, vt homo, genitus eſt cum omni poteſtate Diuina, ac ex conſequenti innatam, non donatam, habet omnem Diuinam poteſtatem. Quare ſicut ijs, quibus iure naturali & hæreditario ius regni conuenit, dicuntur naſcendo fieri reges, ſeu reges nati, quia cum ipſa generatione ius & poteſtatem regiam obtinent: ita Chriſtus cùm in ſua humana generatione ob naturam & conditionem eius perſonæ, quæ homo naſcebatur, omnem poteſtatem Diuinam conſecutus ſit, fit vt cum ea poteſtate dici debeat natus. eamque ratione ſuæ propriæ originis & generationis habere, tanquam innatam, non donatam. Per ſuam enim generationem humanam, Chriſtus & naturam humanam & perſonam Diuinam, cui eſt innata Diuinitas, aſſecutus eſt. Cùm igitur Diuina Chriſti poteſtas, non poſſit haberi niſi vel dono vel naturâ, donatam autem ei nuſquam eſſe legamus, conſequens eſt vt innatam credere debeamus. *Donata non legitur.* *Diſcrimẽ inter dare & donare.*

Arianorũ obiectio vana.

Nominis celebritas Christo donata, non Diuinitas.

Nam quod Ariani obijciunt, in præmium donatam esse Christo Diuinitatem. *& nomen super omne nomen*, Phil: 2. id suo loco refellendum est. non enim eo loco donata dicitur Diuinitas, sed nominis celebritas. Nam nomen Dei, quod est super omne nomen, etiam ante habuit Christus: vnde donari illi tunc non potuit: verùm hoc solùm donatum est, vt illud nomen esset in toto mundo super omne nomen, & omne genu ei flecteretur, omnis lingua confiteretur, vt ibidem explicat S. Paulus.

Ratione ostenditur, ei, qui Diuinam naturam non habeat, cultum Diuinum non deberi. CAPVT X.

Propria & formalis ratio cult9 Diuini rursus explicatur.

NOn solùm ex scripturis, sed etiam ex ratione ipsa manifestum est, ei, qui Diuinam naturam non habet, cultum Diuinum minimè deberi. Propria enim ratio Diuini cultus, est natura Diuina: ratione cuius & Deus, est Deus; & summum bonum: & omnium rerum principium: Deus enim propter id à nobis colitur, propter quod est Deus. Atqui propter solam naturam suam Diuinam est Deus; ergo propter solam Diuinam naturam colitur: Dei autem natura est illa, per quam Deus est, & in seipso summum bonum; & respectu nostri primum principium bonorum nostrorum.

Cultu Diuino affici nequit, carens Diuina natura.

Ex quo sequitur, eum qui Diuinam naturam in se non habeat, causam quoq; Diuini cultus in se non habere. Etenim qui naturam Diuinam non habet, solùm participatam Diuinitatem habere potest, quæ Diuinum cultum non meretur: tum quia non est vera Diuinitas, sed similitudo & participatio quædam Diuinitatis. Similitudo autem non est verè res ipsa: tum quia Diuinitas participata, hominibus etiam & Angelis cõpetit, qui tamen Diuino cultu coli nequeunt.

Dubitatio Smalcij absurdissima, an De9, quà Deus, sit colendus.

Respondet Smalcius, non esse omnino certum, cultum Diuinum deberi Deo propter eius essentiam: & quamuis id certum esset; tamen præter Diuinam essentiam, est alia quoque ratio Diuini cultus, nempè Diuina potestas: non quæcunq; sed quæ par sit Diuinæ potestati. qualis est potestas Christo communicata. Verùm hæc omnia sicut absurdissimè à Smalcio dicuntur; ita refelli facile possunt. Nam cùm Smalcius dubitat, sitné Deo propter Diuînam eius essentiam cultus deferendus, quid aliud dubitare videtur, nisi an Deo, quà Deus est, sit cultus Diuinus tribuendus. Etenim si Deus propter essentiam suam Deus est, idem proculdubio erit, dubitare, an Deo propter

Exagitatur.

Diuinam

Diuinam essentiam cultus tribuendus sit; &, an Deo, quâ Deus est, cultus Diuinus tribuendus sit. Quod cùm nullus vnquam non dico Christianorũ, sed ne Gentiliũ quidem, in dubium reuocare ausus fuerit, videat Smalcius quantam notã tali dubitatione subire teneatur.

Anné, si Deus propter potentiam suam cultum Diuinum mereatur, propter essentiam non merebitur? Nũ essentia Diuina ita Smalcio res vilis & abiecta videtur, vt nullum cultum mereatur? aut potentia in Deo maius quiddam sit, quàm eius essentia; vt illa sola cultu Diuino afficienda sit, hæc non item? Deniq; cùm essentia in Deo, sit veluti fons ipsius potestatis, quî fieri potest, vt ipsa excludatur à cultu, cùm potestas non excludatur? Sed apage istam falsitatem & dementiam. Dico igitur, Deum esse Diuino cultu dignum, quâ Deus est. Deum autem esse Deum, non secundùm potestatem, sed secundùm essentiam suam infinitam. ergo & cultus Diuinus non ratione solius potestatis, sed ratione essentiæ Deo debetur. Deo enim Diuinus cultus debetur, propter eius summam excellentiam: At nisi sit essentia infinita, non erit quid summum, nec summus Deus, nec summam habebit excellentiam. Infinitum enim quid, ei ad summã excellentiam deesset, nempè infinita perfectio & essentia. Non igitur propter solam potestatem Diuino cultu afficiendus est, nisi quatenus potestas illa coniungitur cum infinita eius essentia, infinito honore digna.

Deus quâ Deus, seu ob essentiã suam, cultu omni est dignissimus.

Non propter solam potestatem Deus est colendus.

Deinde & illud quomodo verum est, quod secundo loco Smalcius asserit, Deum, ratione suæ Diuinæ potestatis, Diuinum cultum mereri. Si enim Diuinam potestatem non nudè accipiat, sed vt est idem cum infinita eius essentia (quidquid enim in Deo est, Deus est) sic verissimum est, Diuinam potestatem esse sufficientem Diuini cultus rationem. sed tunc Diuina potestas, erit ratio Diuini cultus propter essentiam, cum qua est idem, ac proinde Diuina essentia erit ratio propria Diuini cultus. Si verò Diuinam potestatem nudè consideret, abstractam à Dei essentia, sic nullo modo concedi potest, Diuinam potestatem mereri cultum Diuinum. Etenim nihil meretur Diuinum cultum, quod Deus non est; Diuinus enim cultus, is, hoc loco dicitur, quo quis pro Deo colitur. Atqui Diuina sola potestas abstracta ab essentia Deus non est; cùm non sit essentia infinita: nec est quid summum, & quo maius nihil cogitari potest: cùm illi infinita perfectio essentiæ desit. ergo ea ratione cultum Diuinum non

Aliud Smalcij dictum ponderatur. quî Deus ratione potestatis Diuinæ, Diuino cultu dignus.

 meretur.

meretur. Sola igitur Diuina poteſtas, eſt ratio cultus Diuini, vt eſt Dei infiniti poteſtas, & vt Dei eſſentiam in ſe includit, non excludit. Ex quo infero, non eſſentiam Diuinam ob poteſtatem, ſed è conuerſo, poteſtatem ob eſſentiam Diuino cultu afficiendam eſſe.

qui omnis poteſtas honore digna. At inquit, omnem poteſtatem eſſe honore dignam, vt in Regia & Dominorum poteſtate manifeſtum eſt. Fateor, eſſe aliquo honore dignam. ſed vt honore Diuino quis dignus ſit, Deus quoq; eſſe debet; cùm honor Diuinus ſit is, quo quis pro Deo colitur. At ſola poteſtas per ſeipſam non facit Deum, niſi adſit Dei ipſius eſſentia & natura: non igitur ſola meretur Diuinum cultum.

Smalciꝰ ad argumentũ non reſpondet. Iam cùm ſecundo loco ait, non propter qualemcunq; poteſtatem Diuinam cultum Diuinum deberi, ſed ſolùm propter parem poteſtati Diuinæ. Primùm ad noſtrum argumentum non reſpondet. ita enim argumentamur. Si Diuina poteſtas eſt per ſe ratio cultus Diuini, omnis Diuina poteſtas erit ratio alicuius cultus Diuini: par verò poteſtas eſſet ſolùm ratio paris cultus, non abſolutè omnis cultus. id enim requirit proportio, quæ eſſe debet, poteſtatis & cultus: iſta enim ſibi mutuò reſpondere debent proportione quadam. Deinde ne in Deo quidem, eius poteſtas, eſt ratio Diuini cultus, niſi quatenus eſt idem, quod eius eſſentia, vt iam dictum eſt: quantò minùs poteſtas rerum creatarum. Adhæc poteſtas, quæ in Deo eſt, & à nobis Diuina ratione colitur, non eſt qualiſcunq; poteſtas, ſed poteſtas primi principij: per quam Deus eſt is, *ex quo omnia, per quem omnia, & in quo omnia.* Rom: 11. Talis autem poteſtas, eſt eadem cum Deo, & idem quod Deus, & æquè independens, vt Deus. Ex quo patet, poteſtatem participatam, cùm non ſit poteſtas primi principij, non eſſe veram rationem Diuini cultus. cùm neq; ſit par aut ſimilis poteſtati Diuinæ; & ijs competat, qui Diuino cultu coli non poſſunt, nempè hominibus & Angelis.

Qualis poteſtas in Deo colenda?

Smalciꝰ interrogatione ſtringitur. Quod verò ad Chriſti poteſtatem attinet, quæro à Smalcio, quamnam poteſtatem in Chriſto exiſtimet eſſe parem poteſtati Diuinæ, creatamné an increatam? Si increatam, agnoſcere debebit in Chriſto cum poteſtate increata naturam quoq; increatam: hæc enim à ſe diuidi non poſſunt. Si creatam, eam eſſe lõgè inferiorem; quippe dependentem à poteſtate increata paulò ante oſtendimus, ac proinde parem poteſtati Diuinæ eſſe non poſſe. Nunc verò etiam hac ratione probamus.

Poteſtas in Chriſto cre-

Nam ſi

Nam si de ea potestate sit sermo, quæ est in homine Christo ad nos saluandos & vita æterna donandos, ea Christus vtitur, cum dependentia & subiectione, pro nobis orando, interpellando, sacrificando, sanguinem fundendo. qui non sunt actus absolutæ potestatis, sed ab altero dependentis: talisq; potestas nullo modo est par potestati Diuinæ. Siquidem Deus non orando nec sacrificando nos saluat, sed sua absoluta & independenti ab alio potestate & voluntate. Si verò de ea potestate agatur, quam Christus per passionem suam & mortem aquisiuit, qua potest subijcere sibi omnes & omnibus imperare, ab ijsq; obedientiam exigere, ac leges ad salutem pertinentes illis imponere; de qua pleriq; intelligunt illud Matth: 28. *data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra*: ea potestas inprimis, tàm in sua essentia est dependens à Deo in fieri & conseruari, quàm in omni suo vsu, vti dictum est; ac proinde impar potestati Diuinæ independenti. Deinde ea potestas non est omnino absoluta, cùm sit solo meritorum respectu, ideoq; par esse Diuinæ potestati non potest. Etenim Diuina potestas non aliqua merita respicit, neq; in eis fundatur, sed in absoluto iure ac Dominio. Deus enim non propter aliqua sua merita habet in nos ius & potestatem imperandi, sed absolutè, quia Deus est.

ar[illegible] est dependens, & proinde impar Diuinæ cōtra Smalciū probatur

Dei est absoluta & independens potestas.

Fundatur in absoluto Dominio.

Adhæc quamuis ea potestate Christus absolutè nobis imperare possit, salutem tamen & vitam æternam nobis non confert ex absoluto Dominio, (hoc enim facit vt Deus) sed vt dictum est, pro nobis interpellando, & sacrificando. Vnde cùm hæc potestas non omnimodè, nec omni respectu sit absoluta, par esse Diuinæ potestati, quæ modis omnibus absoluta est, non potest. Idem in potestate miraculorum cernere licet, qua Christus inuocato Patris nomine, vti solitus erat; vt ostenderet, eam sibi, quà homo erat, & dependenter à Patre, conuenire. Deniq; cùm Smalcius per Christum ait facta omnia, tanquam per causam mediam & instrumentalem, an non eo ipso potestatem Christi longè imparem potestati Diuinæ agnoscit? Dei enim potestas, est potestas primi principij, nec est instrumentalis sed præcipua.

Cùm verò Smalcius cum suis ait, eam potestatem, partim esse æqualem, partim inæqualem potestati Diuinæ: inæqualem quidem, quia est à Deo accepta. Diuina verò potestas, est innata Deo. Æqualem autem quoad absolutum & independentem eius vsum: quòd nimirum ea Christus ita absolutè vtatur, sicut ipse Deus: id inquam

Falsū Smalcij dictum, Christi potestatem Diuinæ esse parem quoad vsum.

Regum exemplum.

neque sufficit, neq; omnino verum est. Nam regum omnium potestas, quam Paulus Rom: 14. à Deo esse testatur, quoad omnem suum vsum, absoluta est. Reges siquidem absolutè imperant suis subditis, & leges imponunt: neq; tamen idcirco quis dixerit, Regum potestatem Diuinæ potestati, in ratione Regiæ potestatis esse parem. Siquidem non solùm à Deo per se dependet, sed etiam ab eodem in omni suo vsu (si Deus absoluta sua potestate vti velit) impediri potest. Nam etsi Deus Regum Dominia de lege ordinaria, non perturbet aut immutet; si tamen id facere velit, secundùm potentiam suam absolutam, potest. Pari ergo ratione, neq; Christi potestas creata, quæ eodem modo Deo subiecta est, tam secundùm se, quàm secundùm omnem vsum suum, etsi suo modo & certo respectu absoluta sit, par tamen Diuinæ potestati simpliciter dici non potest, sed illi omni ratione subiecta. Pugnat enim subiectio cum æqualitate. Verè etiam dici non posse, Christum ex suæ potestatis creatæ vsu non dependere à Deo, ex paulò ante dictis manifestum est: cùm constet ea potestate Christum vsum, atq; etiamnum vti, cum relatione ad Deum & subiectione, interpellando, sacrificando, vt dictum est.

Addo denique, ne tunc quidem, cùm Deus ob suam potestatem coli dicitur, potestas illius quacunq; ratione consideratur, sed solùm quatenus est summa potestas, & primum omnium principium. Hoc enim scriptura passim indicat, Rom: 11. 36. *quoniam ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in sæcula.* & Apoc: 4. 11. Illi viginti quatuor seniores adorantes sedentem super thronum, aiunt: *Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt.* quod argumento est, nisi potestas aliqua ad eum perfectionis gradum perueniat, vt sit summa, & primum rerum principium, Diuinum cultum nequaquam promereri, nec potestati Diuinæ parem dici posse.

Quæ potestas esse potest par Diuinæ?

Christo quali potestate est par Diuinæ?

Quocirca cùm Christo in scripturis Diuina potestas talis tribuatur, quæ & cultum Diuinum promereatur, & sit æqualis Diuinæ potestati, nullo modo ea potestas creata & participata dici debet, sed increata, & prorsus eadem quæ in Deo est. Nam etsi creatam & participatam potestatem Christo, quà homo est, non negemus; tamen eam omni ratione à Deo dependentem, & Diuinæ potestati subiectam, tàm in ipsa potestatis essentia, quàm in eius omni vsu, agnoscimus: & idcirco eam, esse rationem Diuini cultus in Christo negamus

mus: ſed aliam increatam agnoſcimus; ſecundùm quam Chriſtus eſt, & æqualis Deo, & æquali cultu Diuino afficiendus. Qualis eſſe non poteſt, niſi ſit ſumma & increata poteſtas, atq; adeò poteſtas primi principij: niſi enim ſit ſumma, non poteſt dici æqualis: Nihil enim eſt ſummo æquale, niſi ſummum; & omne non ſummum eſt inæquale ſummo. quod ſi ſumma, erit etiam increata. nihil enim ſummum eſt, niſi increatum & Deus ipſe. Nam ſi ſit creatum, non erit ſummum. Deus enim omni re creata maior eſt. Et verò ſicut Regia poteſtas, ob quam Regius honor Regi debetur, non eſt quæcunq; poteſtas, ſed ſolum ſumma. ita vt ſi non ſit ſumma, ſed ea inferior, qualis eſt poteſtas Proregis & Officialium, nequaquam Regium honorem mereatur: Nec ij, qui eam habent, pro Regibus haberi & coli poſſunt. Ita & Dei propria poteſtas non eſt poteſtas niſi ſumma, & poteſtas ſupremi & primi principij. quare & cultus Diuinus non poteſt eſſe, niſi ſummus, nempè ob ſummam rationem primi principij, Deo oblatus. Nam ob alias rationes primi principij rebus quoq; creatis honorem impendimus: Deo autem non niſi ob rationem primi & ſummi principij.

Summa videlicet increata atq; adeò primi principij.

Poteſtas Regis & Officialiu differt.

Ex quo etiam conſequitur, omnem Diuinum honorem eſſe ſummum. etenim ne Deo quidem ipſi Diuinus honor, niſi ob ſummam eius perfectionem & poteſtatem primi principij tribuitur; nec rebus creatis ob quamcunq; perfectionem & poteſtatem tribui poteſt, niſi (vt ipſi aduerſarij docent) ſit par & æqualis Deo: par verò ſummæ poteſtati eſſe non poteſt, niſi ſumma poteſtas: nec poteſtati primi principij, poteſtas ſecundarij principij par dici vllo modo poteſt. quòd ſi par non ſit, Diuinum cultum non merebitur: alioqui omnis poteſtas Diuina rebus creatis communicata, quam conſtat non eſſe parem Diuinæ poteſtati, Diuino cultu eſſet afficienda, quod abſurdiſſimum eſt. Verùm de hac re iterum in ſequenti capite contra Smalcium pugnandum erit. nunc ſolùm diſtinctio Diuini cultus, quam communiter aduerſarij adhibent, paucis eſt refutanda.

Omnis honor Diuinꝰ debet eſſe ſummus.

Aiunt enim, Chriſto Diuinum quidem cultum deberi, qui ſit eiuſdem generis cum eo cultu, quo Deus vnus colitur; non tamen eſſe illi æqualem. quis enim hoc abſurdè dici non intelligat? Nam ſi Chriſtus non ſit eiuſdem generis Deus, cum illo vno Deo, quomodo poteſt eiuſdem generis honore coli. eiuſdem enim generis cultus ob eiuſdem generis Diuinitatem debetur. Non eſſe autem eiuſdem generis

Diſtinctio Diuini cultus Ab Arianis cõficta refutatur.

Chriſtus, ſi non ſit idem Deus cũ Pa

tre, nequit eodem cultu coli. generis Deum, ex eo patet, quòd secundùm aduersarios Christus est merè creatura, nihil in se increatum habens. Deus autem & crea-
1. Ratio. tura, vnius generis esse non possunt: alioqui si creaturæ sint eiusdem generis cum Deo, consequetur omnes creaturas pro Dijs coli posse: cùm ad Diuinum cultum sufficiat, esse rem aliquam eiusdem generis
2. cum Deo. Adhæc Christi Diuinitas secundùm aduersarios est participatio Diuinæ potestatis. Dei autem veri Diuinitas, est essentia eius Diuina. Sicut igitur Deus per participationem, non est eiusdem generis Deus cum Deo per essentiam: ita nec cultus illius, erit eiusdem generis cum honore veri Dei.

3. Accedit quòd cultus veri Dei, est cultus ob rationem primi principij. Christi verò cultus, secundùm istos, non est eius generis; quia rationem primi principij in Christo non agnoscunt. non igitur is cul-
4. tus dici potest, eiusdē generis cū cultu Dei. Deniq; cultus ob Diuinitatem participatam non est verè cultus Diuinus, vt patet in hominibus & Angelis, in quibus est Diuinitas participata, qui tamen Diuino cultu propterea non coluntur. neq; enim Diuinitas participata est vera Diuinitas, sed similitudo solùm Diuinitatis. ergo talis cultus cū non sit verè Diuinus, neq; in vera Diuinitate fundatus, non potest dici esse eiusdem generis cum cultu Diuino, sed potiùs diuersi generis, vt pote in diuersi generis Diuinitate fundatus.

Christus æquali cum Deo cultu coli debet. Deinde illud quoq; absurdum est, cùm aduersarij negant Christum æquali cum Deo cultu coli posse. Nam si credunt Christum secundùm scripturas esse æqualem Deo, quomodo illum non æquali cultu honorandum censent? Qui enim sunt æquales Diuinitate, honore quoq; æquales censeri debent. Adhæc si Christus sit æqualis Deo, erit summus Deus. quomodo autem summus Deus summo honore coli non debeat? quòd si non sit summus, æqualis quoq; non erit. quod enim est infra summum, æquale summo dici non potest. Quocirca si Christus quantus quantus est, sit quid creatum, ac proinde infra Deum, æqualis Deo esse non poterit. omni enim re creata Deus maior est, ac ex consequenti res quælibet creata minor erit Deo ac ei inæqualis. Si verò sit æqualis vti scripturæ docent, non solùm eiusdem generis honore, sed omnino æquali cum Deo honore colendus erit.

Refelluntur ea, quæ de Diuino cultu absurdè à Smalcio asseruntur. CAP: XI.

LIbet hoc loco diligentiùs refellere, quæ de Diuino cultu, partim falsa, partim impia attulit Smalcius in cap: 8. Primùm igitur asserit, non esse certum propter Diuinam essentiam Deo deberi cultum Diuinum: quod etsi paulò ante refutatum satis sit, tamen etiam nunc facilè ratione manifesta conuincitur. Vnicuique enim honor debetur propter ipsius excellentiam. summa autem Dei excellentia est, natura ipsa Diuina, quæ tanta est, vt omnem perfectionem comprehendat, & ea nil maius & melius cogitari possit. Quare certum esse omnino oportet, Deo propter excellentissimam eius naturam cultum Diuinum deberi.

Smalcius negans cultũ Deo ob essẽtiam ipsius, iterum refellitur.

At enim inquit, nisi constaret, eum qui Diuinam habet essentiam, Diuinam etiam habere potentiam in nos omnes, & simul voluntatem nos iuuandi, non sequeretur præcisè ei deberi cultum Diuinũ. O bouis non hominis vocem! Itané tibi Smalci, videtur Deus in se vilis, vt si tibi bene non faciat, & voluntatem te iuuandi non habeat, ipse in se non sit Deus, nec honore Diuino, ob suam ipsius infinitam excellentiam, dignus? Disce Smalci, Dei honorem non ex tuis commodis metiri, sed ex immensa ipsius in seipso præstantia. Nam & scriptura, cùm Dei maiestatem, qua omni honore dignus est, extollit, non solùm commemorat profusam in nos beneuolentiam, sed præcipuè ea, quæ naturam illam in se præstantissimam & omnibus perfectionibus admirabilem indicant. vt quòd sit immortalis, inuisibilis, æternus, immensus, magnitudinis non habeat finem, nec sapientiæ numerum: quòd sit primus & nouissimus &c. vti ex innumeris scripturæ locis manifestum est.

Instantia Smalcij stulta.

Quàm vilis est Smalcio Deus!

Et verò si Deus neminem iuuaret, nemini bene faceret, neminem saluare vellet, (vti reipsa dæmones damnatos saluare non vult) non desineret procul dubio esse Deus, neq; ante mundum conditum, cùm nulla res extaret cui Deus bene faceret, dici potest, Deum non fuisse Deum. aut si mundum totum, omnes homines & Angelos in nihilum verteret, aliquid ei de Diuinitate decederet. & sicut non minus tunc esset Deus, quàm modò cùm nobis bene facit: ita non minori honore ex se dignus esset. Non pendet igitur à nobis Deus, sicut in Diuinitate: ita nec in honore. Quin ipsa Dei beneficentia, qua

Deus, etsi nemini bene faceret, adhuc honore dignissimus esset.

nos prosequitur, non propter nos, sed propter eius Diuinam excellentiam & naturam, est Diuino & summo honore digna. Hoc enim in Dei beneficentia adorandum est, quòd illa maiestas infinita, infinitè res omnes creatas superans, sese ad benefaciendum nobis demittat. ita vt si ea beneficentia non ab illa infinita natura procederet, esset quidem aliquo honore digna, non tamen Diuino, nec summo: hoc enim in Diuina beneficentia summo honore dignum est, quod ab illa summa & infinita natura proficiscatur.

Alia instantia eiusdē, diluitur.

Ait secundò, Diuinam potestatem Diuinum honorem mereri: sicut regia potestas Regium. At quis non videt Regiam potestatem, si ab ipso Rege exerceatur, Regium honorem mereri? si verò alijs officialibus vel etiam Proregi communicetur, non mereri honorem Regium, sed Regio minorem. Regius enim honor est ille, quo quis pro Rege colitur. Atqui nudi officiales Regij aut Proreges, pro Regibus habendi non sunt, eo quòd potestate Regia sibi communicata gubernant: pari igitur ratione, de Diuina potestate sentiendum est.

Diuina potestas creaturæ communicata non meretur Diuinum cultum.

Ea enim si sit in Deo, coniuncta illi excellentissimæ naturæ, Diuinū proculdubio honorem meretur. quia est eius, qui Deus est, & honore Diuino dignus, potestas, & propter eam Deus, qui est naturâ Deus, colitur. At si auulsa sit à Deo, & rebus creatis communicetur, honore quidem aliquo digna est, non tamen Diuino, sed longè inferiori. Diuinus enim honor, ei tantùm qui verè & propriè Deus est, debetur. Res verò creatæ propter potestatem Diuinam sibi communicatam, non sunt verè & propriè Dij; cùm naturam Dei propriè non habeant, sed tantùm propter similitudinem & participationem Dij dicuntur. Non possunt igitur, vt Dij coli, propriè & verè Diuino cultu: tantumq; is cultus à Diuino differt, sicut similitudo rei & res. Nam & Diuinitas quæ rebus creatis communicatur, non est vera Diuinitas, sed similitudo quædam & participatio ipsius.

Æquiuocatio Smalciani argumenti elucidatur.

Quocirca æquiuocatio, quæ est in voce potestatis Diuinæ, tollenda est. Si enim dicatur, potestas Diuina, quæ in Deo est, ea proculdubio Diuinum cultum meretur. quia idem est, quod Deus. At si dicatur, Diuina participatiuè, quia est eius potestatis, quæ in Deo est, participatio quædam, sic negandum est, eiusmodi potestatem Diuinum cultum mereri, cùm non sit ipsa Dei potestas, sed rei creatæ à Deo communicata. quod non est intrinsecè esse Diuinum, sed extrinseca solùm denominatione.

Ait ter-

Ait tertiò. Christo homini cum Diuina potestate, Diuinū quoque honorem communicatum esse. Verùm id, vti in sensu Catholico acceptum, verissimum est: ita in sensu, quo ab Arianis asseritur, falsissimum. fatentur enim vltro Catholici, Christo homini Diuinam potestatem talem ac tantam, qualis & quanta in Deo est: imò & eandem numero communicatam esse vnâ cum Diuina naturâ. Neque enim talis communicatio, absq; Diuinæ naturæ communicatione esse potuit. cùm ea, quæ in Deo est potestas, sit idem quod essentia & natura Dei. Quare vnà cum natura communicari debuit, & re ipsa communicata est per vnionem Diuinæ naturæ cum humana, in vna verbi persona & hypostasi. Et propter hanc Diuinam potestatē Christo communicatam, dicimus, Christum hominem mereri cultum Diuinū, cùm talis ei potestas sit cōmunicata, quæ sit idē, quod Deus.

Tertia Smalcij assertio in sensu Catholico verissima. Christus enim ratione increata potestatis meretur cultū Diuinum.

At Ariani non eam, quæ in Deo est, potestatem aiunt Christo communicatam, sed eius participationem quandam: quare non sequitur, cum ea potestate, communicatum esse Diuinum cultum. Diuinæ enim potestati, non nisi, quatenus idem est quod Deus, debetur Diuinus cultus: quod cùm isti negent, de ea, quæ Christo communicata est, potestate, negare quoq; coguntur, Christo propter eam deberi cultum Diuinum. Participatæ enim potestati non deberi eundem cultū, qui ipsi principi potestati debetur, omnis ratio suadet.

In sensu Arianorum falsissima.

Participata enim potestati non debetur Diuinus cultus.

Dicere quidem solent, participatam potestatem esse eiusdem generis cum principe potestate. At vt concedatur esse eiusdem generis in ratione potestatis respectu eiusdem generis effectorum, quæ vtraq; respicit: non tamen idcirco sunt eiusdem generis in ordine ad cultum. Nam potestas quæ in Deo est, ideò meretur Diuinum cultum, quia est potestas primi principij, & idem est cum Deo: quod cùm potestati creatæ non conueniat, sequitur eam non esse in hoc eiusdem generis cum Diuina potestate. Quocirca rectè à me assertum est in Monstris, Diuinam potestatem ea ratione, qua in Deo est, absq; Diuina natura communicari non potuisse: quia nimirum, vt est potestas primi principij, & eadem cum natura Diuina, communicari absq; Diuina natura non potuit. Idq; Smalcius non solùm expugnare non potuit, sed neq; oppugnare sciuit.

Participata potestas quî potest esse eiusdem generis cum principe potestate?

Smalcius idiota in oppugnando.

Non est verò à me negatum, eam alia inferiori ratione communicari non potuisse. Sed ea communicatio minimè sufficit, ad honorem Diuinum communicandum. imò si eam solam Christus haberet

abſq; vlla naturæ Diuinæ communicatione, omnino nec Deus verus eſſet, nec vero diuino honore dignus.

Aſſertio quarta Smalcij. Ait quartò, poteſtatem Diuinam participatam mereri Diuinum cultum. quod probat tùm ratione, tùm ſacris literis. quis enim, inquit, neſcit ob poteſtatem honorem alicui deberi, eumq́; tantò maiorem, quantò maior eſt poteſtas. *Probatio eius duplex.* Literæ verò ſacræ cùm dicunt, Patrem Filio dediſſe omne iudicium, hoc eſt omnem poteſtatem iudicandi, vt omnes honorificent Filium, ſicut honorificant Patrem, quid aliud dicunt, quàm ipſam Chriſti poteſtatem ſuadere, vt ei cultus Diuinus tribuatur?

Verùm vtramq; probationem ineptam eſſe, inde perſpicitur. *Vtraq; inepta.* Nam quod ad priorem attinet, vti verum eſt, cuiq; poteſtati conuenientem honorem deberi: ita poteſtati, quæ verè & intrinſecè Diuina eſt, & in Deo reſidens, verus Diuinus cultus debetur. *Prima refellitur.* Talis enim poteſtas eſſentialiter eſt idem quod Deus: ac proinde eodem, quo ipſe Deus, cultu colenda. At poteſtas participata, qualem illi ſtatuunt in Chriſto, non eſt hoc modo Diuina, id eſt intrinſecè & eſſentialiter. *Poteſtas in Chriſto participata, nõ eſt eſſentialiter Diuina.* eſt enim poteſtas rei creatæ, ab ea, quæ in Deo eſt, diuerſa, in re creata reſidens, ſolaq; denominatione extrinſeca, quia à Deo communicatur, dicitur Diuina. Quocirca non eſt neceſſe, vt verum Diuinum cultum mereatur. *& ideò nec cultu Diuino afficienda.* quod vel ex eo patet: quia in hominibus & Angelis eſt etiam poteſtas Diuina participata, tùm ad iudicandũ, tùm ad miracula patranda, ob eamq; poteſtatem in ſcriptura Dij vocantur. neq; tamen quiſpiam dixerit, propter eam poteſtatem, illos vero Diuino cultu afficiendos. dixi verò, Diuino cultu: non enim negari poteſt, illos ob talem poteſtatem aliquo honore, eoq́; non ciuili ſed religioſo affici poſſe, cùm omnis poteſtas conuenientem ſibi honorem mereatur. Verùm is cultus nullo modo dici poteſt, verè, & quoad eſſentiam Diuinus, ſicut nec poteſtas eſſentialiter & intrinſecè eſt Diuina: & ſicut hæc poteſtas à Diuina poteſtate plurimùm diſtat, ita cultus à cultu.

Reſponſio Smalcij. Premit hæc inſtantia Smalcium, eoq́; confugit, vt dicat, non propter poteſtatem qualemcumq́;, Diuinum honorem Chriſto deberi, ſed propter talem & tantam, quæ Diuinæ potentiæ par eſt ſuo modo in nobis regendis & ſeruandis. qualem poteſtatem cùm non habeant homines & Angeli, idcirco Diuinum honorem non merentur. *Smalcij do-* Verùm hæc reſponſio & nimis friuola eſt, & Smalcij doctrinam euer-

nam euertit. Etenim paulò ante probabat Smalcius vniuersè, Diuinæ potestati Diuinum honorem deberi: hîc verò concedit in hominibus Diuinam potestatem, cui tamen negat cultum Diuinum deberi. Seipsum igitur euertit Smalcius. Etsi enim potestas Diuina in hominibus & Angelis, sit diuersi generis ab ea potestate, quæ est in Christo: quòd hæc ad nos regendos & saluandos pertineat: illa verò, aliò spectet: tamen vtraq; eodem modo Diuina est, nempè participatione Diuinæ potestatis. Vel igitur vtraq;, quia Diuina est, merebitur Diuinum cultum; & sic homines & Angeli Diuino cultu colendi erunt, vel neutra Diuinum honorem merebitur, & sic sequetur potestatem Diuinam participatam cultum Diuinum non mereri.

ctrinam euertit.

Deinde potestas illa participata in Christo, peto, vnde Diuinũ cultum mereatur? an quia Diuina est? an quia non solùm Diuina, sed & tanta, quanta in Deo? si dicatur primum, sequetur omnem potestatem Diuinam, in hominibus & Angelis Diuinum cultum mereri. Si secundum, cùm hîc duo dicantur; nempè potestatem esse & Diuinam, & tantam quanta in Deo, consequenter dici deberet, ratione primi, quia Diuina est, mereri cultum Diuinum: ratione verò secundi, quia tanta, mereri tantum cultum, hoc est longè maiorem Diuinum honorem, quàm mereatur alia potestas, quæ non sit tanta. Si enim potestas absolutè, non meretur absolutè Diuinum honorem, nec tanta potestas, merebitur tantùm Diuinum honorem. Quocirca non euadet Smalcius, quominus cogatur dicere, hominum & Angelorum potestatem Diuinam, Diuinum cultum mereri: licet longè minorem, eo Diuino cultu, quem meretur illa potestas Christi Diuina participata.

Premitur Smalcius vehementer.

Innodatur inexplicabiliter.

Adhæc certum est, omnem potestatem, quæ in Deo est, mereri Diuinum cultum, non solùm eam, quæ est ad nos regendos & saluandos, sed etiam quæ aliò spectat. Vtraq; enim idem est, quod Deus, ergo sicut potestas regendi nos & saluandi, ab hac Diuina deriuata in Christo meretur Diuinum cultum: Angelorum quoque & hominum potestas, à Diuiua potestate deriuata, merebitur cultum Diuinum: licet illa, quia maior est, merebitur maiorem: hæc quia minor est, minorem.

Omnis potestas in Deo meretur cultum Diuinum.

Nam quod ait Smalcius, potestatem Angelorum non esse verè Diuinam; quia non est eius generis, cuius ea est, quæ in Deo est. nec enim possunt Angeli potestate, quam habent, nos à morte liberare, & vita æterna donare.

Smalcij dictum cum Smalcio pugnat.

 Primùm

Primùm in eo Smalcius sibi contradicit. hactenus enim docuit, homines & Angelos dici in scriptura veros Deos, à Diuina potestate, quam habent. Hoc autem quomodo stare potest, si potestas eorum non sit verè Diuina? an verus Deus dici poterit, absq; vera potestate Diuina? in qua Smalcius totam rationẽ Diuinitatis cõstituit.

Smalcius ineptè probat, potestatẽ Angelorum nõ esse verè Diuinam. Prima Ratio.

Deinde nimis ineptè probat non esse verè Diuinam, ex eo quòd est alterius generis ab ea potestate, quæ est in Deo, ad nos saluandos. Etsi enim sit alterius generis à potestate nos saluandi, non tamen est alterius generis à potestate miracula faciendi, quæ in Deo est. Nam sicut potestas saluandi in Christo, dicitur esse eiusdem generis cum potestate Diuina, quia est eius participatio: ita potestas hominum & Angelorum, ad miracula patranda, dici debet Diuina in suo genere, quia est eius potestatis, quæ in Deo est, participatio. quæro enim, quare potestas saluandi in Christo dicatur Diuina? an quia est eiusdẽ generis cum potestate, quæ in Deo est, nempè eiusdem generis effectus respiciens? At etiam potestas Angelorum & hominum supernaturalis, hoc modo erit eiusdem generis cum Dei potestate, ac ex consequenti Diuina. An quia respicit Diuinos, id est soli Deo proprios effectus? At hoc modo omnis potestas supernaturalis hominibus & Angelis communicata, erit etiam Diuina: Falsum igitur est, quod ait Smalcius, non esse Diuinam.

2.

Præterea, quemadmodum Deus, non vnius tantùm generis potestatem in se habet, hoc est, non ad vnius generis effectus spectantẽ, (sic enim hæc vox, *vnius generis*, explicatur à Smalcio,) ita nec potestas à Diuina deriuata, debet esse vnius generis: sed licet sit diuersi generis ab altera, à qua non deriuatur; cum ea tamen à qua deriuatur, est eiusdem generis; ac proinde propter talem deriuationem, Diuina dicenda erit. Nam etiam potestas creandi, est diuersi generis à potestate saluandi: vtraq; tamen æquè Diuina.

Angeli & homines iuxta Smalciũ religioso cultu colendi. In quo vel obliuiosus est supra dictorum vel sibi contradicit, vel sese corrigit.

Nolo autem dissimulare, quid Smalcius sentiat de eo honore, qui debetur Angelis & hominibus: qui Dij in scriptura appellantur ob potestatem diuinitus sibi concessam. ait enim eum honorem esse, nec humanum seu ciuilem, nec Diuinum, sed religiosum. Agnoscat igitur ex hac doctrina Smalcius, dari honorem mediũ inter ciuilem & Diuinum, quo Sanctos coli oportet, ob dona Diuina illis concessa: cuius tamen doctrinæ non meminerat, fol: 34. in cultu Sanctorum oppugnando.

Iam quod secundo loco probat ex sacris literis, potestatem Diuinam participatam Diuinum honorem mereri: quia inquit, potestas iudicandi Christo data est eo fine, vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant & Patrem. in ea re vel principium petit, vel nihil concludit. Nam nos etiam fatemur, potestatem illam iudicandi Christo homini datam à Patre. At non illico concedere nos oportet, eam potestatem esse participatam & deriuatam à Diuina, sed dicimus esse eandem numero potestatem, quæ in Patre est. Dari autem illam dicimus, non per productionem de nouo, sed per vnionem naturæ Diuinæ hypostaticam. Aut igitur pro concesso accipit Smalcius, quod probandum erat, potestatem illam iudicandi in Christo esse diuersam à Diuina; aut ex hoc solo, quòd ea data sit, ineptè concludit, datam esse diuersam: potuit enim eadem numero vnà cum natura illi vniri, vti omnes Catholici semper crediderunt.

Secũda Assertionis Smalcianæ probatio vel principiũ petit.

Vel nihil cõcludit.

Cùm igitur Smalcius probare non potuerit, Diuinam potestatẽ rebus creatis communicatam, mereri Diuinum cultum; nos non mereri, vel hac interim ratione probamus. id enim quod Diuinum honorem meretur, debet esse verus Deus. nefas enim est, præter vnum verum Deum, alicui cultum Diuinum verum deferre. Cùm igitur omnis potestas rebus creatis à Deo communicata, quantumcumq; Diuina dicatur, sit à Deo diuersa, nec idem quod Deus verus, consequens est Diuinum cultum non mereri. Sola potestas, quæ in Deo est, sicut verè & per essentiam est Diuina, & idem cum Deo; ita Diuinũ cultum verum meretur.

Diuina potestas participata cultũ Diuinũ non meretur cõtra Smalcium.

Dixi, verum Diuinum cultum. is enim cultus, qui debetur Angelis & hominibus, ex eo quòd Dij in scriptura vocantur, non est verè Diuinus; sicut nec ipsi sunt veri Dij: & sicut propter similitudinẽ dicuntur Dij: ita quoq; cultus eorum non nisi ob similitudinem dici potest Diuinus, eo dicendi genere, quo & homines dicuntur Diuini, & res Diuina, quæ ad Deum aliquomodo spectat

Restat expendendum vnum, quod Smalcius ait, Christo communicatam esse potestatem parem Diuinæ potestati: ideoq; mereri Diuinum cultum. qui enim fieri potest, vt si Christi potestas sit à Dei potestate diuersa, par illi esse possit? an verò extra Deum aliquid par Deo dici potest? cùm quidquid sit extra Deum, sit infra Deum, & minus Deo. In quo verò hæc paritas considerabitur? si in essentia potestatis, id nullo modo dici poterit. quæ enim comparatio creatæ

Trutinatur dictũ Smalcij.

& omnino

& omnino dependentis poteſtatis cum increata & omni ratione independenti: cùm hæc ſit idem, quod Deus, & ex ſe independens & infinita. illa nihil horum habeat, ſed limitata eſt, & pendet, tàm in fieri quàm in conſeruari, à poteſtate Diuina. Si verò hæ poteſtates conſiderantur in ordine ad effectus; ſic & quantitate & qualitate maior eſt poteſtas Diuina. Nam ea, quæ in Chriſto ab iſtis ſtatuitur, ſolùm ſe extendit ad nos regendos & ſaluandos, non ad mundum creandum, & cætera omnia. At poteſtas in Deo, extendit ſe ad omnia. Circa eoſdem verò effectus, etiam perfectione multùm præſtat poteſtati Chriſti; eſt enim independens & infinitè perfecta: quod de Chriſti poteſtate iſti non aſſerunt. Adhæc Chriſtus nos ſaluare poteſt redimendo, ſacrificando, interpellando pro nobis Patrem: Deus verò abſoluta poteſtate ſua, & dominio, nos ſaluare poteſt. Quare Dei poteſtas perfectione longè ſuperat Chriſti, quà homo eſt, poteſtatem. Quomodo igitur dicta poteſtas, dici poterit par Diuinæ, ſi & eſſentia & quantitate & qualitate eſt illa minor, ac proindè inæqualis.

Poteſtas Chriſti, quà homo eſt, nullo modo eſt par Diuinæ.

Reſponſio Arianorũ nulla.

At inquiunt, non eſſe parem abſolutè, ſed in quodam genere: quia nimirum in nobis regendis & ſaluandis omnem poteſtatem Pater dedit Filio. Neq; id rectè dicitur. Nam hac ratione omnes res creatæ dici poſſunt, habere in quodam genere parem poteſtatem, ei quæ in Deo eſt, poteſtati. quia in illo genere habent poteſtatem deriuatam à Diuina poteſtate: & quidem tantam, vt in illo genere tantùm poſſint, quantùm Deus in eodem genere. Nam licet Dei poteſtas perfectior ſit & independens: tamen ſi in ordine ad effectus ſolùm ſpectetur, non alios effectus illius generis efficit, niſi quos cauſæ creatæ efficiunt. Si igitur Ariani hoc ſolummodò dicunt eſſe parem poteſtatem Chriſti, Diuinæ poteſtati, & eiuſdem generis cum illa, nihil dicunt, quod non dici de alia re qualibet creata poſſit: atq; ita cùm aliquid dicere volunt, nihil dicunt.

Ariani ante Aſcenſionem Chriſto negant parẽ poteſtatem Diuinæ.

Dilemmate vinciuntur.

At neq; in hoc Aduerſarijs fides danda eſt, quòd faciant in quodam genere, hoc eſt in nobis regendis & ſaluandis, Chriſti poteſtatem Diuinæ parem. Nam in primis ante aſcenſum in cœlum, non concedunt hanc Chriſto poteſtatem, in eo gradu, vt eſſet par Dei poteſtati. Volunt enim, tunc non habuiſſe perfectam poteſtatem in cœlo & in terra, ſed poſt aſcenſum in cœlum accepiſſe omnem poteſtatem & ſubieciſſe ſibi omnia. Tunc igitur vel erat Chriſtus honore dignus,

re dignus, vel non erat. Si affirmant, ſeipſos condemnabunt, cùm docent non propter quamcunq; poteſtatem Chriſtum mereri Diuinum honorem, ſed ſolùm propter talem ac tantam, quæ ſit par Dei poteſtati. Cùm igitur tota ſua vita, & toto quo in terra vixit tempore, dicant eum caruiſſe æquali cum Deo poteſtate, quomodo affirmare poterunt (niſi ſuos errores reijciant) Chriſtum tunc Diuino honore fuiſſe dignum? Si verò negent, blaſphemi erunt, & Chriſto iniurij. Legimus enim Chriſtum adoratum, tanquam Deum & Dei Filium cũ recognitione Diuinæ in ipſo poteſtatis, tùm à Magis, tùm à multis Iudæorum, deniq; à Thoma poſt reſurrectionem ante aſcẽſum ipſius in cœlum. Neque enim adoratio illa dici poteſt ciuilis, cùm fuerit cum confeſſione Diuinæ ipſius poteſtatis coniuncta. Adorare verò aliquem tanquam Dei Filium, ob Diuinam in eo relucentem poteſtatem, eſt ſecundùm iſtos Diuinus cultus.

Quin & poſt Aſcenſionẽ, eadem Chriſtũ ſpoliant.

Si verò de ſtatu Chriſti in cœlo regnantis loquamur, etiam in eo ſtatu parem illi cum Deo poteſtatem ſaluandi non concedunt: Etenim Deus ſine ſanguine Chriſti, & ſine ea redemptione, quæ eſt per Chriſtum Ieſum, ſaluare nos poteſt abſoluta ſua & independenti poteſtate: iſti verò non aliam Chriſto poteſtatem nos ſaluandi tribuunt, niſi per ſanguinem ipſius, & morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento.

Ariani fallunt & falluntur.

Fallunt igitur Ariani & falluntur, cùm ſe parem cum Deo poteſtatem Chriſto tribuēre glorientur: eoq; rem deducunt, vt cùm ex eorum ſententia, nullus qui parem cum Deo poteſtatem non habeat, Diuino cultu ſit afficiendus; Chriſtus verò & in cœlo, & in terra exiſtens, parem cum Deo poteſtatem non habuit, vt ex eorum principijs demonſtratum eſt; conſequens ſit eos nullo modo dicere poſſe, Chriſtum eſſe talem Deum, qui Diuino honore ſit dignus; & cùm dicunt, turpiter hallucinantur.

Catholicorũ gloriatio propria & ſolida.

Noſtra hæc eſt gloria, qui in Chriſto parem cum Deo poteſtatem ſine vlla exceptione agnoſcimus, & eam Chriſto homini vnà cum natura Diuina per vnionem hypoſtaticam communicatam ex ſcripturis credimus. Ea enim ratione parem cum Deo honorem, & Diuinum cultum Chriſto, meritiſſimo iure tribuere poſſumus, vti reuera tribuimus, tribuemuſque ſemper.

Argumentũ contra Arianos.

Addo & aliud ad eam rem, ex ipſa re argumentum. Poteſtas enim dependens & independens pares eſſe nequeunt. Cùm igitur

Dei potestas ad nos saluandos sit independens: Christi verò potestas cùm sit diuersa à Diuina, necessariò sit dependens; non potest vllo modo dici par Diuinæ potestati.

Illorum effugio cõsueto obex ponitur.

Neq; valet consuetum illorum effugium; cùm dicunt, potestatem Christi esse dependentem, quia à Deo data: respectu verò effectuum esse independentem, quia tanta, quanta in ipso Deo. Hoc enim commentum facilè refellitur. Nam isti statuunt potestatem in Christo intrinsecè dependentem, etiam respectu effectuum. Etenim Christo non tribuunt aliam potestatem nos saluandi, nisi dependentem à suo sanguine & morte: ita vt sine sanguine & morte, negent Christum nos saluare posse. quam dependentiam cùm non habeat potestas Diuina, quis non videt, etiam respectu effectuum, Christi potestatem esse limitatam & dependentem: siquidem non omni ea ratione & perfectione, qua Deus, secũdùm ipsos, potest nos saluare.

Smalcius adhuc arguitur.

Iam verò Smalcius, cùm ex pari cum Deo potestate, infert Diuinum cultum; & in eo arguendus est. Nam si ex pari cum Deo potestate, inferre licet, parem cum Deo cultum; etiam ex potestate absolutè accepta, inferre licebit Diuinum cultum absolutè. Cùm igitur Smalcius neget potestatem Diuinam absolutè poscere Diuinum cultum, non potest etiam pari potestati concedere parem cultum. aut si hoc concedit, illud quoque concedere debet. Seruanda enim est proportio inter potestatem & cultum; vt potestati absolutè, cultus absolutè respondeat: tantæ verò potestati, tantus cultus. Res enim ipsa loquitur, nisi potestati alicui ex se debeatur Diuinus cultus, neq; pari potestati, debebitur par cultus.

Grauißimè peccare Arianos, cùm Christum esse natura Deum negant. CAP: XII.

Velamentũ impietatis Arianorũ.

SOlent impietatem suam hoc præcipuè argumento contegere Ariani, quòd scripturæ noui Testamenti, præter Deum Patrem, alium quoq; qui non sit naturâ Deus, colendum præcipiant. eæ naq; colendũ esse docent eũ, cui Pater omne iudiciũ dedit: cui Deus dedit nomen, quod est super omne nomen. quia ei obediens vsq; ad mortẽ fuit. Hic verò nullo modo, Deus esse natura potest: ei enim qui natura Deus est, nihil dari potest, cùm à seipso omnia habeat: neque is mori vllo modo potest. Ita Smalcius cap: 8. At errat turpissimè.

Tollitur & reijcitur.

Nihil enim Scripturis noui Testamenti magis repugnat, quàm

alium

alium Deum coli, præter vnum verum Deum, nec aliud quidpiam in ijs adeò inculcatur, quàm vt vnus Deus colatur, vt supra demonstratum est. Etsi enim alium præter Patrem præcipiant pro Deo coli; nempè hominem illum Christum; nunquam tamen alium Deum esse docent, nec diuersum ab eo, qui est natura Deus. alioqui secum ipsæ pugnarent, si nunc vnum Deum colendum præciperent, nunc alium præter vnum colendum indicarent.

Ratio verò, qua suum errorem probare contendunt, infirmissima est. Etsi enim Deo, qui solùm est natura Deus, nec vllam aliam naturam assumptam habet, donari propriè nihil possit; cùm omnia ex se, id est, ex natura sua habeat; tamen ei, qui ita est naturâ Deus, vt etiam sit naturâ homo, donari aliquid naturæ humanæ respectu, nil repugnat. cùm natura humana ex se omnia non habeat, & multis perfectionibus, quas habere potest, ex se careat. Talem porrò Deum, esse Christum ex scripturis credimus; qui simul sit etiam homo; eiq; quà homo est, dari aliquid à Deo & donari potest, absq; vllo naturæ Diuinæ præiudicio. *Ratio infirmissima Smalcij.*

Perperam igitur argumentantur Ariani, cùm ex eo quòd Christo homini, aliqua legantur à Deo data, concludunt Christum non esse natura Deum. Christus enim & quà Deus, natura sua omnia habet; & quà homo, accipit à Deo omnia. Et quamuis in vna persona, duas esse naturas pro impossibili habeant Ariani: tamen id hucusq; nulla veri similitudine probare potuerunt, & totus orbis Christianus id esse possibile credidit semper. Videant ergò, quàm stramineo nitantur fundamento, cùm rem omnium grauissimam ineptissima ratione concludunt, cuius consecutio semper neganda est. Non enim, si Christo naturæ humanæ respectu, dari aliquid potest, cõsequens est, ipsum non esse, ratione alterius naturæ, Deum: sed solùm sequitur, ratione humanæ naturæ, (cui aliquid dari posse, quod ex se non habeat, nemo inficiatur) non esse naturâ Deum. *Ariani stramineo nitũtur fundamento.*

Peccant igitur in Christum Ariani, primùm ex eo, quòd temerè id Christo negant, quod scriptura nunquam denegat: neque ad rem tantam vllas claras scripturas, sed sophisticas & fallacissimas consequentias producunt. *Ariani in Christũ peccant 1.*

Porrò scripturas id non negare, vel illud argumento est, quod illos maximè reprehendat, qui eos pro Dijs colunt, qui non sunt naturâ Dij, Gal: 4. 8. Nam quod Smalcius ait, reprehendi gentiles, quia ido- *Smalcio respondetur Primò.*

quia idola colerent quæ non erant natura Dij. rectè quidem. At in idolorum cultu hunc defectum notat scriptura, quòd non essent naturâ Dij, & idcirco Diuino cultu essent indigni; quod etiam in Christum proculdubio conueniret, si Deus natura non esset.

Secundò. At enim Christum Deus coli præcepit. fateor; sed idcirco præcepit: quia ille homo, Deus quoque naturâ est. & nisi Deus naturâ esset, nullo modo id Deus posset præcipere. sibi enim ipsi repugnaret, cùm solum vnum Deum, qui est naturâ Deus, coli præcipiat.

Stultum additamentũ Smalcij. Stultum verò est, quod addit Smalcius: idola eo sensu non esse naturâ Deos, non vt natura significat essentiam, sed vt natura significat idem, quod propriè & re ipsa est. Sicut Ephes: 2. dicuntur Iudæi & Gentes naturâ filij iræ, hoc est propriè & re ipsa. Dicendum enim est, quòd etsi qui natura sunt filij iræ, sint etiam propriè & re ipsa filij iræ; tamen ideò dicuntur propriè & re ipsa filij iræ, quia ex ipsa natura sunt filij iræ. Nascuntur enim filij iræ, & vnà cum natura secum ferunt, quòd sint obnoxij iræ Diuinæ, propter originis peccatum, quod cum natura contrahunt. quare neq; Christus hoc sensu dici poterit naturâ Deus, id est propriè & re ipsa, nisi sit natura, id est essentia Deus.

Natura esse Deum quid est?

Inane obiectum. At enim inquit, naturam & essentiam Diuinam sacræ literæ vnam esse perhibent. Quid tum? neq; enim nos aliam numero essentiam Diuinam inducimus, sed eandem numero, quæ est in Patre, Christo quoq; homini communicari per vnionem hypostaticam asserimus, quòd cõtradictionẽ implicare Ariani nũquã probaturi sunt.

Secũdò peccãt Ariani. Locus Pauli exponitur, Christo, nisi sit Deus natura, nefas est seruire. Deinde & in eo peccant Ariani, quòd manifestas de ea re scripturas peruertunt. Nam ad Rom: 1. 25. Paulus Gentes eo præcipuè nomine reprehendit, quòd commutârint veritatem Dei in mendacium, & coluerint ac seruierint potiùs creaturæ quàm creatori. Etenim veritatem Dei in mendacium commutârunt, quia pro vero Deo, mendacium, id est falsos Deos coluerunt. In hoc verò falsorum Deorum cultu, hoc veluti maximè absurdum notat, quòd seruierint potiùs creaturæ, quàm creatori. Creatori siquidem, cùm sit naturâ Deus, iure seruire debet, id quod creaturæ non conuenit. Nefas ergo & absurdum Paulus existimat, seruire alicui, qui non sit creator & naturâ Deus. Nefas igitur secundùm Paulum erit, Christo quoq; seruire, nisi Deus creator & naturâ Deus esse credatur.

Smalcij ex- Hîc Smalcius primùm ait, commutare Dei veritatem in mendacium.

dacium esse, relicta veritate Euangelij, doctrinas mendaces Ethnicorum sequi. sed fallitur. nam Paulus idem ℣. 25. repetit, quod alijs verbis ℣. 23. Ethnicis obiecerat. *Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis.* Per veritatem ergo Dei, & mēdacium, veri Dei & falsorum cultum intelligit. frequens enim est in scriptura, idola dici mendacium, quia non sunt id, quod esse creduntur. Vnde & Paulus ait 1. Cor: 8. 4. *Scimus, quia idolum nihil est.* quòd si veritas Dei, vera Dei cognitio intelligatur, proculdubio nō ea accipienda est, quæ ex Euangelio habetur, quæ nondum ad omnes Gentes peruenerat, sed quæ naturæ lumine de Deo habetur, vt ex antecedentibus patet. *plicatio falsa.*

Ait secundò Smalcius, à Paulo Ethnicos illos reprehendi, quòd creatorem non colebant, sed eius loco creaturam. quod ad eos non pertinet, qui cum Deo creatore, Christum quoq; creaturam colunt. Atqui per se manifestum est, in vtroq; Gentiles erràsse. & quòd non coluerint creatorem, vti debebant: & quòd eum honorem, quem creatori debebant, darent creaturæ: in vtroque etiam reprehendi à Paulo; & quòd seruirent creaturæ, & quòd potiùs quàm creatori, hoc est relicto creatore. auferebant enim, quod debebatur creatori, & tribuebant id, quod tribui non poterat, creaturæ. Vtrumque etiam paulò ante ℣. 23. reprehenderat in Gentilibus, & quòd commutarent gloriam incorruptibilis Dei, & quòd in imaginem corruptibilis hominis. alibi etiam passim in scriptura ob vtrumq; arguuntur idololatræ, & quòd reliquerint Deum fontē aquæ viuæ, & quòd effoderint sibi cisternas dissipatas, quæ non valent continere aquas, nomenq; incommunicabile, lignis & lapidibus imposuerint. Sap: 14. 21. Non habet igitur quo suum errorē tueatur Smalcius, cùm Christum esse creatorem non agnoscit, sed eum vt meram creaturam colit pro Deo. Nos etsi Christum hominem credimus; tamen cùm illum pro Deo colimus, non colimus tanquam creaturam, sed tanquam creatorem. Ille enim homo, est etiam Deus, creator cœli & terræ. Quare non nos, sed Ariani in reprehensionē Pauli incurrunt. *Paulus in quo Ethnicos reprehēdit? In eandem reprehensionem incurrunt Ariani.*

Nil verò iuuat Smalcium, cùm ait Paulum loqui de creatura per se considerata. Christus verò est creatura Diuina, potestate prædita. Constat enim Paulum, creaturam opponere creatori, & de omni creatura loqui, quæ non est creator. Talis autem creatura, cùm secundùm Arianos, sit etiam Christus, sequitur æquè errorem Aria- *Responsio Smalcij inutilis.*

 norum

norum ac Ethnicorum in ſententia Pauli perſtringi. Si enim Chriſtus non eſt creator, ſed ſolùm creatura, quantacunq; Dei poteſtate prædita, coli proculdubio pro Deo non poteſt.

Alius locus Hieremiæ contra Arianos.

Id quod etiam ab Hieremia prædictum eſt c. 10. 11. *Dij qui cœlum & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his, quæ ſub cœlo ſunt.* quibus verbis indicatur cauſa, ob quam ſunt exterminandi de terra tales Dij. quia nimirum non fecerunt cœlum & terram. Ergo ſi Chriſtus non ſit Deus creator cœli & terræ, nullo modo pro Deo colendus erit.

Futilis euaſio Smalcij & ſtulta.

Friuola verò eſt Smalcij euaſio, cùm ait id dictũ eſſe, antequam Chriſtus Dominus eſſet natus, parumq; curandum eſſe, quid dicat de cultu Dei Propheta veteris fœderis: neq; cultus Diuinus addiſcendus eſt Chriſtianis ex Prophetis, ſed ex Euangelio IESV Chriſti, & ex doctrina Apoſtolica. Quid enim in hac reſponſione non eſt reprehenſione dignum? Primùm enim, non aduertit Smalcius rationem, ob quam Dij illi exterminandi ſint, illam poni, quia non fecerunt cœlum & terram. Si igitur hæc ratio valet aliquid, non minus in nouo, quàm in veteri teſtamento valebit, & ob eam ſequetur, etiam in Euangelio, eos Deos exterminandos, qui non fecerunt cœlum & terram. Ea ſiquidem cauſa, iuſta cenſetur Dei decreto ad Deos exterminandos. quòd ſi hæc ratio in Euangelio non concludit, nec eſt ſufficiens ad Deos exterminandos, pari ratione neque in veteri concludere debuit: quod ſine blaſphemia dici non poteſt. Et ſanè non aliud peccatum illorum Deorum, qui exterminari iubentur, commemoratur, quàm quòd non fecerint cœlum & terram. Ergo ſi hoc idẽ peccatũ habeant Dij noui teſtamẽti, pari ratione erunt exterminandi.

Alia nõ abſimilis.

Nam quod ait Smalcius, ſermonem hîc, de Dijs non ſubordinatis eſſe: dicimus hoc loco non id obijci Dijs illis, quòd non ſint ſubordinati, ſed quòd non fecerint cœlum & terram: ita vt propter eam præcipuè cauſam non mereantur haberi pro Dijs veris. quæ ratio æquè valet in Dijs ſubordinatis ac non ſubordinatis. vtriq; enim æquè non merentur pro Dijs veris haberi & coli; quia non fecerunt cœlũ & terram. quare etſi lex illa contra Deos non ſubordinatos præcipuè valeat: tamen ex ſe ita vniuerſalis eſt, vt etiam ſubordinatos comprehendat, ſi pro Dijs veris coli debeant.

Friget reſpõſio Smalcij.

Deinde quàm frigidè illud apponitur, quòd nondum Chriſtus Dominus eſſet natus. An non enim ſatis eſt, quòd crederetur naſciturus, & Deus ac Dominus futurus, vt toties in Pſalmis & Prophetis

prædictum erat? Certè saltem Hieremias non ignorabat, Christum Deum futurum: quomodo igitur in illum tam grauiter pronunciare ausus fuisset, & illum communi maledicto aliorum Deorum inuoluere, si cum Arianis credidisset, illum cœli & terræ conditorem non esse. Fuisset enim illud Dei, apud Hieremiam, decretum sufficiens Iudæis, ad Christum quoque exterminandum, & non credendum esse verum Deum.

Iam cùm tam absurdè de Prophetarum scriptis loquitur, vt parum curandum esse dicat, quid Prophetæ de cultu veri Dei dixerint, quis os tam impudens & absurdum ferat? Ergonè Prophetarum scripta fabulæ Æsopi Smalcio videntur, vt parum curanda homini Christiano videri debeant? annè alio Spiritu Dei locuti sunt Prophetæ, quàm Euangelistæ, vt minorem auctoritatem mereantur? *Quàm absurde de Prophetarũ scriptis Smalcius loquitur?*

Certè Christus adeò magnificè de Prophetarum scriptis semper sensit & locutus est, vt non solùm illa non curanda non duceret, sed etiam ad illa maximè nos remitteret, & illorum testimonijs veritatẽ Euangelij comprobaret, & persæpè doceret, ideo multa in Euangelio fieri debuisse, vt Prophetarum prædictiones & scripturæ veteris testamenti implerentur. neq; Prophetias Euangelio contrarias esse docuit vnquam, sed potiùs disertè asseruit, se venisse ad legem implendam, non soluendam. quare illa quoq; lex apud Hieremiam, de Dijs qui cœlum & terram non fecerunt, exterminandis impleri debet, non solui. *Christus magnifecit Prophetarum scripta.*

Iam cùm opponit Smalcius, Deos subordinatos non esse exterminandos: quales Dij sunt in scriptura, tam homines quam Angeli. Respondendum est, sermonem esse de ijs Dijs, qui pro veris Dijs coluntur, quales erant Dij gentium. Hi enim cùm non fecerint cœlum & terram, cultu veri Dei non sunt digni. Cùm verò homines & Angeli in scriptura, tam veteri quàm noua, dicuntur Dij, non dicuntur Dij veri, sed solùm ob similitudinem aliquam cum vero Deo. neque sunt Dij tales, qui pro Dijs colendi proponantur, sed tantùm ad Diuinam similitudinem repræsentandam. quòd si quis aliquem ex Dijs istis subordinatis pro vero Deo colere vellet, is Deus proculdubio exterminandus esset, iuxta Dei ipsius decretum. siquidem omnes ij, qui non fecerunt cœlum & terram, exterminari iubentur. *Obiectioni Smalcij satisfit.*

Non possum hîc impudentiam Smalcij non accusare, qui me in eo carpit, quòd scripserim, nullum in tota antiquitate pro Deo habitum *Impudenter auctor carpitur à Smalcio.*

bitum esse, qui esset alteri subordinatus & dependens. id ita oppugnat, ac si de antiquitate eorum, qui veri Dei cultores essent, ageretur, vel à me scriptum esset. Cùm tamen id vniuersè dixerim de ijs omnibus, qui quoscunq; Deos sibi finxerunt vnquam. Nunquam enim tam stulti fuerunt, vt eos Dei nomine & honore dignarentur, quos esse summos non crederent; ita vt ex eo intulerim, Arianos, cùm Deũ subordinatum fingunt, cũ omniũ sensu & ratione pugnare.

Tertiũ peccatum Arianorum.

At non eo solùm nomine Ariani grauissimè peccant, quòd contra scripturas, eum pro Deo recipiunt, quem esse naturâ Deum non agnoscant; sed etiam quòd Christum vera Diuinitate omnino priuant. Etenim nisi Christum esse naturâ Deum credant, nullo modo fateri possunt eum verum Deum esse. qua enim ratione is verus est Deus, qui veri Dei naturam non habet, sed tantùm similitudinem? Nam res vnaquæque, à propria sua natura, dicitur vera; & si ea careat, non dicitur vera. Sic nec hominem, nec aurum verum dicimus, quòd hominis & auri naturam non habet. Sola verò similitudo, sicut non est re ipsa: ita nec facit rem esse vel dici talem, sed similitudinariè duntaxat. Cùm igitur sit propria Dei natura, eaque hoc ipso nomine, Deus (quod esse naturæ nomen supra demonstrauimus) designetur, de nullo verè & propriè affirmari poterit, quòd sit Deus, nisi qui Dei naturam habeat. Cæteri enim, qui Dij dicuntur, ob similitudinem aliquam Diuinæ naturæ vel potestatis, non Dij veri sed similitudinarij dicendi sunt.

Christus nisi sit natura Deus, nullo modo verus Deus dici potest.

Propositio Smalcij falsa.

Falsum igitur est, quod hîc ait Smalcius, veram Diuinitatem eũ habere, qui Diuina potestate sit prædictus; nisi enim præter potestatem, naturam quoq; Diuinam habeat, verus Deus nequaquam erit. Vera Diuinitas, est ipsa Dei natura, qua qui caret, vera quoq; Diuinitate carere dicendus est. etenim quòd rei alicuius natura caret, nullo modo res illa verè dici potest. quare & is, qui Dei natura destituitur, nullo modo verus Deus dici potest: cùm non à potestate, sed à natura verus Deus dicatur. Sicut enim, si quæ res auri propriam virtutem habeat, sine vera auri essentia (vti de auro chymico multi sentiunt) nequaquam aurum verum, sed auro vero simile, seu aurum similitudinarium dici poterit: ita qui solam Dei potestatem communicatam habet, absq; Dei natura, nullo modo Deus verus dici poterit, sed similis Deo vero, & Deus tantummodo similitudinarius.

Vera Diuinitas in Dei natura, non in potestate Diuina consistit.

Dupliciter

Quod etiam in hunc modum explicari potest. Etenim duobus tantùm

tantùm modis, Deus aliquis dici poteſt, vel ob naturam Diuinam, vel ob naturæ Diuinæ ſimilitudinem & participationem quandam. Priori modo, vnus ille Deus, dicitur Deus: poſteriori, homines quoque & Angeli. Et quidem priori modo nemini dubium eſt, eum qui naturâ Diuina eſt præditus, eſſe Deum verum: poſteriori verò modo, dici non poteſt Deus verus, ſed Deo vero ſimilis, propter imperfectam Diuinæ naturæ participationem & ſimilitudinem. Nunquam enim ſimilitudo eſt res ipſa verè: & quantùm abeſt à natura rei, tantùm à veritate rei. vniuerſeq; verum eſt, id, quod propter ſimilitudinem ſolùm, non propter eſſentiam dicitur tale, nunquam verè dici tale. Nec refert, quòd in ſcriptura homines & Angeli Dij nuncupētur. vt enim propter ſimilitudinem, Dij aliquomodo dici poſſunt: ita Dij veri non poſſunt. nunquam enim ſimilitudo rei, eſt res ipſa vera; & in ſcripturis inauditum eſt, alios dici Deos veros, præter vnum Deum verum.

quis dici poteſt Deus, natura vel participatione.

Similitudo rei non eſt res ipſa verè.

Fruſtra etiam & temerè Smalcius aſſerit, Dei nomen non eſſe naturæ ſed dignitatis; niſi Deo naturam negare velit. Nam ſi concedat aliquam eſſe Dei naturam, ea Dei nomine non minus deſignatur, quàm nomine hominis natura hominis, neq; cùm Deum definimus, dignitatem tantùm eius aliquam, ſed omnino eſſentiam & naturam exprimimus. ita vt ſi Deo eſſentia negetur, negari quoque debeat & Diuinitas. qualis enim Deus erit, qui Diuinis omnibus perfectionibus & natura careat. Hoc enim Dei nomine omnes intelligũt, naturam quandam excellentiſſimam, qua nil maius, nil melius cogitari poſſit. Quamuis autem ad hanc naturam conſequatur illa dignitas, vt rebus omnibus præſit, eaſq; gubernet, non in ea tamen dignitate Dei ratio poſita eſt. Priùs enim Deus eſt in ſeipſo Deus per naturam omnium excellentiſſimam, omnia complectentem, tùm ratione eius naturæ nobis quoq; ſumma quadam ratione præeſt, & nobis quoq; Deus eſt. imò idcirco nobis Deus eſt, quia in ſeipſo Deus eſt, & niſi naturam illam omnium præſtantiſſimam haberet, non poſſet nobis ſumma poteſtate præeſſe. Naturæ enim dignitas facit vt omnia ſibi ſubijciat, & omnibus ſumma poteſtate præſit & dominetur: ita vt omnino dicendum ſit, naturam in Deo eſſe totius Diuinitatis fundamentum & cauſam; cùm & ipſa poteſtas Diuina in natura ipſa fundetur. Niſi enim Deus talem naturam, quæ perfectione infinita eſt, haberet, nec poteſtatem infinitam haberet.

Aſſertio alia Smalcij temeraria. Dei nomen eſt naturæ, non dignitatis.

Inepta doctrina Smalcij.

Non igitur propter excellentiam maiorem, neque κατ' ἐξοχὴν vnus tantùm dicitur Deus verus (vt ineptè docet Smalcius, & supra à nobis refutatus est) sed propter ipsam Dei naturam, quæ vni tantùm Deo conuenit. quælibet enim res dicitur vera à sua natura. ergo & Deus dicetur verus, ab ipsa Dei natura; quæ cùm vni tantùm Deo competat; vnus quoq; meritò in scriptura dicitur verus Deus.

Ineptè confirmatur à Smalcio.

Ineptè verò ad suum errorem confirmandum, adducit illas scripturas, quibus solus Deus dicitur beatus, immortalis, sapiens: alijs non exclusis, quominus sint verè beati, immortales, sapientes, licet minus excellenti ratione. Hoc enim exemplum ad propositum accommodari minimè potest. Nam vti etiam supra dictum est, beatitudo, immortalitas, sapientia secundùm propriam suam rationem & naturam, rebus etiam creatis competunt. Vnde non potest dici solus Deus beatus, immortalis, sapiens, quoad ipsam rei naturam, sed tantùm quoad excellentiam; quòd videlicet ista omnia excellentissima ratione possideat. At Deitas dicit naturam, quæ nulli alteri, præterquam vni Deo competit. Quocirca non propter excellentiam, sed propter ipsam rei naturam, vnus ille Deus dicitur verus. Etsi igitur modus loquendi vtrobiq; similis esse videatur, tamen idem loquendi modus in diuersa materia diuersè accipiendus est, prout subiectæ rei natura postulat. Quando enim propriè accipi non potest, repugnante rei subiectæ natura, tunc recurri ad sensum improprium debet. At si in proprio sensu possit accipi, nō nisi temerè sensus improprij effinguntur. Idem igitur hîc accidit. Cùm enim dicitur solus Deus beatus, non potest id in proprio sensu accipi, cùm alij quoq; sint beati: debet igitur accipi in sensu figurato κατ' ἐξοχὴν. At cùm solus dicitur verus Deus, potest & debet id in proprio sensu accipi. Nam Deus propriè acceptus naturam Dei dicit: est enim vnaquæq; res propriè talis propter talem naturam. quia igitur vnus tantùm Deus est, qui naturam Dei habeat, ideò dicitur solus Deus verus. quare non κατ' ἐξοχὴν, sed secundùm ipsam rei naturam dicitur solus verus Deus. plura in hūc sensum, etiā supra à nobis disputata sunt.

Solus Deus, dicitur beatus, immortalis, &c. propter excellentiam. Solus Deus verus dicitur vnq pro pter ipsam rei naturā.

Arianos nullo modo se tueri posse, quin Ethnicis meritò adnumerentur, quòd Deos duos colendos introducant. CAP: XIII.

Turpis & infamis nota Arianorū.

POstquam demonstratum est, Arianos alterum Deum inducere, & plures Deos Christianis colendos proponere, meritò illis obijcimus,

cimus, eos Ethnicis, non Christianis adnumerandos: quòd Ethnicorum id sit plures Deos colere. Nihil verò non facit Smalcius, vt se suosq; tàm turpi ac infami nota liberet. At tàm infirma & inania sunt ipsius hac in re propugnacula, vt consistere per se non possint, sed ipsa sponte sua concidant.

Propugnacula Smalcij infirma. Primũ merus fucus.

Ait enim se non plures Deos colere, sed cùm Paulo vnum Deum, qui est Pater; & vnum Dominum, qui est Christus. at fucum facit. Non id enim Arianis obijcimus, quòd non credant illum vnum Deum, qui est Pater, & illum vnum Dominum, qui est Christus, sed quòd duos diuersos Deos credant, & duos diuersos Dominos. Nam Christum alium Deum credunt, & Patrem alium Dominum.

Friuolũ additum eiusdem.

Friuolum verò est quod addunt, se vnum Deum talem, qualis est Pater, credere: & vnum Dominum talem, qualis est Christus. hoc enim modo etiam Gentiles vnum Deum talem, qualis est Saturnus; & vnum talem, qualis est Iupiter aut Mercurius credebant: neque tamen propterea quisquam negauerit, eos multos Deos coluisse, vt supra satis fusè declarauimus.

Secundũ propugnaculũ diruitur. Smalcius actum agit. Ethnicismus ipsissimus, plures Deos venerari.

Pergit Smalcius. Multitudinem Deorum, qui sint summi Dij, inducere, Ethnicum esse. At Christianum esse, Christum Deum subordinatum Patri agnoscere & colere. Sed actum agit Smalcius. Luce enim clarius est, præter Ethnicos, nullos alios Dei cultores, plures Deos coluisse, siue ij essent summi & non subordinati, siue subordinati. quocirca necesse est fateri proprium hunc errorem Ethnicorum fuisse, plures Deos venerari. proprium enim id rectè dicitur, quod ei soli conuenit. Etsi verò Ethnici plures illos Deos summos esse crederent; tamen eorum error totus in hoc erat, quòd illos plures, esse veros Deos crederent, cùm veri non essent. id enim præcipuè scriptura in ipsis reprehendit, quòd nihil sint. 1. Cor: 8. 4. quòd sint vani & falsi Dij. Act: 14. 14.

Solius veri Dei est notio, esse summum.

Id etiam ratio ipsa indicat. Si enim gentilium Dij, veri Dij fuissent, minimè errâssent gentiles, eos summos esse credendo. propria enim veri Dei notio hoc exposcit, vt sit summum quid, & quo maius cogitari non possit. quocirca etsi errarînt Gentiles, quòd suos Deos, summos esse crederent: hic tamẽ error ex eo nascebatur, quod illos, qui non erant veri Dij, summos esse crederent. Nullus enim reuera est summus, nisi verus Deus. quod si Dij illi, veri Dij fuissent, sine vllo errore pro summis Dijs credi & coli potuissent.

Quod etiam ex eo demonstrari potest. Etenim Gentiles non solùm tunc errabant, cùm Deos non subordinatos colerent, sed etiam cùm subordinatos. Sic Actor: 14. 10. legimus Gentiles illos, Paulum & Barnabam (qui erant proculdubio Dij vni summo Deo subordinati) Deos esse, proclamasse, ijsq; sacrificare voluisse: in qua re tàm grauiter à Paulo & Barnaba reprehensi sunt, eo quòd Diuinus cultus non Dijs subordinatis, quales ipsi erant, sed Deo, qui fecit cœlum & terram, deberetur. Similiter Act: 28. 6. stupentes miraculum à Paulo editum, cùm eum dicerent esse Deum, absq; dubio errabant, & errore Ethnico inuoluebantur, etiamsi ei honorem Diuinum deferrent, qui erat Deus subordinatus.

Et sanè si vel Moysem Pharao pro Deo coluisset, quem scriptura testatur, fuisse constitutum Deum Pharaonis, vel aliquem alium ex Prophetis Diuina virtute præditis; eiusmodi error nihil ab errore Gentilium abesset. quantumuis tàm Moyses, quàm Prophetæ Dij subordinati essent. Nam etiam subordinati Dij, si pro veris Dijs credantur & colantur, falsi Dij sunt; etsi pro veris Dijs credantur & colantur, eo ipso pro falsis Dijs credentur & colentur. Etsi enim dici verè Dij similitudinarij possint, propter aliquam cum Deo similitudinem: tamen absolutè Dij veri dici non possunt. quod enim propter similitudinem dicitur tale, verè non est tale.

Ariani omnino Ethnici. Ex quo patet, plures Deos quoscunque credere & colere, est falsos Deos more Ethnicorum credere & colere; quod cùm Ariani faciant, nullo modo ab Ethnicorum errore liberari possunt.

Occurritur obiectioni. Dicent fortasse, Deos subordinatos pro Dijs summis colere, esse falsos Deos colere: cùm falsum sit eos esse summos Deos, non verò si pro Dijs non summis, sed à summo dependentibus colantur. At id iam ante refutatum est. Nam si Dij subordinati pro veris Dijs colantur, necesse est pro summis Dijs coli. *Deus verus non est, nisi summus.* Deum enim verum, necesse est summum esse. & qui summus non est, neq; verus dici potest. qui enim summi Dij non sunt, sed summo Deo subordinati, propter aliquam solùm similitudinem dicuntur Dij. Tales autem non sunt veri Dij: cùm similitudo sola non faciat rem verè talem.

Cùm igitur Ariani Deum subordinatum pro vero Deo colant, conuincuntur eo ipso pro summo Deo eundem colere debere. Verus enim Deus est, qui non ob similitudinem solam, sed ob naturam Deus est. Talis autem est Deus quoq; summus. Ex altera verò parte, quia no-

quia nolunt eum pro summo Deo colere, coguntur fateri eum non esse verum Deũ, sed ob similitudinẽ duntaxat cũ Deo vero dici Deũ.

Responsioni Arianorum satis fit.

Cùm verò dicunt, scripturam cùm vnum Deum asserit, & plures reijcit, intelligere summum Deum: qualis Deus non est, nisi vnus: id si in re ipsa ita esse intelligant, verum est. Re enim vera, Deus ille vnus, est quoq; summus. At si putant scripturam id tunc respexisse, & ea consideratione id asseruisse, falsum. non enim summi Dei, quà summus est, sed quà Deus est absolutè facit mentionem. neque considerat in dictis locis Deum sub ratione summi Dei, sed sub ratione Dei absolutè: ita vt solùm velit Deum, qui pro Deo habendus & colendus sit, non esse nisi vnum. qui etsi reuera sit summus, tamẽ id in dictis locis non considerat scriptura, neq; eo respectu loquitur.

Scriptura quî de Deo loquitur.

Paulus non agnoscit Deum verum, nisi vnum.

Deinde Paulus 1. Cor: 8. 4. cùm ait: *Scimus quia idolum nihil est, & quòd nullus alter Deus sit, nisi vnus.* loquitur de Deo vero, qui non sit nihil, vt idola, quæ dicuntur Dij, cùm verè non sint Dij. Vult igitur eum, qui verus Deus est, non esse nisi vnum. Ergo Paulus, qui Christianus erat, non agnoscebat alium verum Deum, nisi vnum: ac ex consequenti, ij qui plures Deos veros credunt, siue subordinatos, siue summos, non Christiani sed Ethnici censendi sunt. Licet enim Deus ille, de quo tum Paulus loquebatur, esset etiam summus; tamen id Paulus tum non considerauit, nec eo respectu dixit, Deũ esse vnum. sed tantùm considerauit Deum, vt est verus Deus: sub ea que ratione dixit Deum non esse, nisi vnum. infra verò cùm ait: *Nobis autem vnus Deus, Pater ex quo omnia*; indicat quidem Deum illum vnũ, esse quoq; summum, & ex quo omnia. tamen sola consideratione Dei veri pronunciauit esse vnum. Deinde verò addidit etiam esse summum. Etsi igitur vtrumq; per se verum sit, & Deum verum, quia verus est, non esse nisi vnum: & Deum summum, quia summus est, non esse nisi vnum; tamen scriptura cùm Deum pronunciat esse vnum, ad solum verum Deum respectu habito, pronunciat illum esse vnum: licet etiam quà summus est, non neget illum debere esse vnum. Ex quo patet scripturas, nullum alium Deum, siue subordinatus sit, siue non, pro Deo vero agnoscere, præter vnum Deum verum.

Smalcij impia dicta.

Primum. Christũ, esse alium Deũ à Patre.

Iam verò quod ait Smalcius, Christianum esse præter vnum Deum, alium quoq; Deum illi vni Deo subordinatum colere, satis supra à nobis refutatum est. vbi enim vel leuissimè scriptura indicat, Christum esse alium vel diuersum Deum? etsi enim indicet Christum esse

 alium à

alium à Deo Patre in persona sua Diuina, & natura humana: at aliũ Deum, seu alium in Deitate nullibi indicat. Non igitur ex scripturis hanc fidẽ seu veriùs impietatẽ habent Ariani, sed ex proprio cerebro.

Secundum. Christianũ esse duos Deos colere.

Neque hoc est Christianorum proprium duos Deos colere, sed duos, qui personis sint plures, natura tamen Diuina sint vnum pro vno Deo colere. Paulus certè Christianus erat, & in Christum credebat, & tamen absolutè pronunciat, non esse alium Deum nisi vnum. 1. Cor: 8. 4. Ethnicorum igitur, non Christianorum vox est, duos Deos colendos affirmare.

Absurda Smalcij probatio contra distinctionẽ naturæ & personæ.

Apud Doctos in quali opinione Ariani.

Absurdè verò Smalcius probat distinctionem naturæ & personæ recipi non debere: quòd ea distinctio, si non falsa, saltem controuersa sit. Re autem controuersa nil doceri, nil refutari posse. Si enim id asserat esse controuersum apud Arianos, verum est. Si apud viros doctos omnino falsum. Etenim in ea re Ariani ab omnibus viris doctis aut temerarij, aut bardi & insulsi iudicantur, qui ea nolint aut non possint capere, quæ viri sapientissimi, & doctisimæ celeberrimæq; à tot seculis orbe toto Academiæ rationibus subtilissimè rem expendentes, vera esse demonstrant. Ex ijs ergo, quæ inter viros doctos controuersa omnino sunt, nihil solidè aut doceri, aut refutari potest. At si aliquas veritates hæretici ad suos errores tuendos in controuersiam adducunt, quas tamen viri docti summo consensu omnibus seculis ratione & veritate probârunt, eæ minimè controuersæ censendæ sunt. Notum enim est hæreticum ingenium, nota temeritas, stupiditas atq; peruicacia. ita vt ij in controuersijs non docti, sed omnibus doctis repugnantes censendi sint.

Smalciana sophismata denudãtur. Primum.

Porrò Smalcius duo Sophismata proponit, quibus illam de distinctione naturæ & personæ totius orbis perpetuam doctrinam, nihil causam nostram iuuare, demonstrare se existimat. Primum illud est. Illa essentia quæ duobus numero competit, non potest dici vna numero essentia. Si ergo essentia Patris, etiam Filio competat, non

Secundum.

poterit esse vna numero essentia. Alterum est, ei qui idem est essentia cum Patre, dari aliquid non potest à Patre, ob identitatem essentiæ cum Patre. Cùm igitur Christo multa data esse à Patre legamus, non potest dici Christum esse eiusdem numero essentiæ cum Patre.

1. Euertitur velut stramineum.

Verùm hæc Sophismata apud rudes, fidem forte aliquam inuenirent. At apud doctos nullam. Nam quod ad primum attinet, falsissimum est, vnam rem numero, duobus numero competere non posse: cùm

posse: cùm id etiam exemplis rerum naturalium, falsum esse ostendi possit. Nam vna numero rationalis anima, est natura diuersorum numero membrorum, & diuersa numero membra informat: nec tamen idcirco, aut ipsa esse vna numero desinit, aut membra in vnum numero membrum coalescunt. Idem ostendunt Theologi, cùm docent eundem numero Deum, esse in cœlo & in terra: idem numero corpus, Dei virtute posse esse simul, in duobus numero locis: idem numero accidens posse esse simul in distinctis numero subiectis. Cur igitur pari ratione, eadem numero essentia non possit esse in distinctis numero personis? Nam vt minimum, ex eo capite, quòd diuersis numero competeret, suam vnitatem numericam non perderet: sicut nec aliæ res vnitatem suam numericam perdunt, cùm diuersis numero competunt. Alia enim est vnitas numerica naturæ; alia vnitas numerica personarum. Nam natura est vna numero quoad essentiam: Personæ verò sunt distinctæ numero in subsistentijs & hypostasibus illius essentiæ. Id si Smalcius cum suis Rakouiensibus meliùs expendisset, neutiquam tam debile & stramineum argumentum attulisset. quippe quod totum ignorantia nititur.

Vna res numero, duob9 numero competere potest exemplis ostenditur.

Similiter vna numero essentia in pluribus personis esse potest.

Vnitas numerica, alia naturæ, alia personarũ.

Sed nec dissimile est alterum. Cùm enim dicit, ei qui est idem essentia cum Patre nihil dari posse à Patre: in primis falsum est absolutè. Nam hoc ipsum, vt esset idem essentia cum Patre, dari potuit: & datum est Filio per generationem ex Patre: etsi enim vterque sit eiusdem essentiæ: tamen Filius à Patre habet, vt sit eiusdem essentiæ cum ipso. Pater verò non habet id à Filio, sed ex se. Si verò de alijs, quæ sunt præter essentiam, agatur: distinguendum est. Nam Filio, quatenus est idem essentia cum Patre, nihil à Patre dari, id est, donari potest. Sicut enim habent eandem naturam, ita idem ius & dominium in omnia: ea verò, quorum quis Dominus est, donari eidẽ non possunt. quatenus verò Filius, in alia quoq; natura subsistit, tunc ratione distinctæ à Patre naturæ, & dari ei, & donari multa possunt, illa nempè omnia, quæ natura humana ex se non habet.

2. Sophisma Smalcianũ ruit.

Filio quid & quomodo dari potest?

Quid & quomodo donari?

Videat igitur Smalcius, quomodo distinctio naturæ & personæ, plurimùm & causam nostram iuuat, & ipsius causam funditus euertat; parciusq; in posterum Catholicis ruditatem obijciendam meminerit, à quibus turpissimorum crassissimorumq; errorum ac ignorantiæ, facilè conuinci semper poterit.

Sus mineruam.

Porrò vt Arianos, in eo quòd plures Deos colendos introducant, Ethnicis

Ariani Ethnicis deteriores. Ethnicis similes esse probauimus: ita in eo quòd Deos non summos, sed subordinatos faciant, Ethnicis esse longè deteriores, in Monstris Arianismi demonstratum est. Etenim etsi Ethnici plurimùm aberrârint, cùm eos Deos statuerunt, qui Dij non essent: tamen in hoc suo errore sapientiùs Arianis processerunt: cùm eos, quos per errorem putabant Deos veros, summos esse crederēt, non subordinatos. quòd ea esset apud omnes Dei notio, vt primum & summum rerum principium esse credatur. Ariani verò cùm ab ea Dei notione recedunt, & Deum non summum colunt, quàm sint omnibus Ethnicis insipientiores, res ipsa loquitur. Nullus enim vnquam pro Deo aliquem habuit, quem esse summum, & primū rerū aliquarū principē nō putaret.

Smalcius affingit scripturæ falsitatem. Hoc cùm ægerrimè sibi obijci ferat Smalcius, in hunc modum respondet. Scripturam ipsam Christum Deum subordinatum statuere. At hoc falsissimū esse vel inde constat, quòd scriptura nec Christum vspiam vocet alterum seu diuersum Deum: nec eum minorem & subordinatum Deum, sed Patri æqualem, ac super omnia, Deum appellat, vt capite præcedenti ostendimus.

Smalcij obiectio inanis Ait præterea, si plures esse summos Deos contradictionem implicat, quomodo in re tam absurda & impossibili statuenda Ethnici sapientes fuerunt? quasi verò absolutè sapientes Ethnicos appellauerim, & non respectu Arianorum tantùm. Etsi enim stultissimè egerunt, cùm Deos falsos summos esse voluerunt: id enim omni rationi repugnat, & contradictionem inuoluit: tamen in hac stultitia sua minus insipienter, quàm Ariani processerunt. in eo videlicet, quòd eos, quos putabant esse Deos, summos esse voluerint. quòd id postularet ipsa Dei notio mentibus omnium impressa. Ariani verò Deum non summum inducendo, Dei propriam notionem penitus euerterunt. Nullus enim vnquam adeò stultus, & mentis inops extitit, qui Deū non summum pro Deo coleret. Non igitur id à me probatur, quod contradictionem implicat, sed quòd in illa re, quæ contradictionem implicat, non tam turpiter aberârrint à veri Dei notione Ethnici, sicut Ariani. Posito enim, quòd aliquis censeri Deus debeat, summa illi ac independens potestas attribuenda est: tum quòd ea sit cōmunis hominum de Deo existimatio: tum quòd dependentia & subordinatio non Deum sed Dei subditum & Ministrum facit. Id quod etiam Regis exemplo supra abundè declaratum à nobis est.

Ariani Ethnicis insipientiores.

Dei propriam notionē penitus euertunt.

Ariani fal-

Neq; verò Ariani possunt in eo se discernere ab Ethnicis: quòd hi falsos

hi falsos Deos colerent; ipsi verò Christum verum Deum colant. Etenim quemadmodum Ethnici, quia præter vnum verum Deum alios Deos coluerunt, idcirco falsos Deos coluerunt. nullus enim est verus Deus, præter vnum secundùm scripturas; ita eo ipso, quòd Ariani alterum Deum, præter vnum verum Deum, colunt; falsum Deum colunt. Non quòd Christus falsus Deus sit, sed quòd ab Arianis falsus Deus statuatur: eo enim ipso, quòd illum diuersum Deum, ab vno Deo vero, fingunt, falsum illum Deum statuunt. Neq; enim diuersus, ab vno Deo vero, verus Deus esse potest. nec alius modus reliquus est, Christum verum Deum credendi, nisi esse idem Deus cum Patre credatur. Verissimè enim Diuino suo ore dixit Christus, Patrē esse illum solum verum Deum, Ioan: 17. & Paulus. *Nobis tamen vnus Deus Pater ex quo omnia, & non est alter nisi vnus.* 1. Cor: 8. 4. 6. Præter igitur illum vnum Deum, qui est Pater, nullus alius est verus Deus. Quare & Christus si statuatur esse diuersus Deus ab illo vno Deo, præter quem non est alter Deus, non erit verus Deus, sed falsus.

sum Deum colunt.

Et hic tandem est ille scopulus, in quem Ariani suis in Religione figmentis, impingunt: vt Christum ex vero Deo, falsum Deum faciant. eo Ethnicis deteriores, quòd hi nullum verum Deum sua dignitate deturbârunt, sed eos qui non erant Dij, veros Deos esse finxerunt. Ariani verò Christum verum Deum, dignitate, maiestateque Dei veri spoliârunt per summum scelus & iniuriam: cùm eum ab illo vno Deo, qui solus est verus Deus, separârunt. cùmq; alterum Deum esse eum volunt, falsum Deum faciunt cum summo Christi Dei veri præiudicio. Quòd si, qui negat Filium, nec Patrem habet, 1. Ioan: 2. 23. eiusdem D. Ioannis decreto, Ariani inter atheos erunt reponendi. Cùm enim negant Filium esse verū Deum, Patrem quoq;, qui est idem Deus cum vnigenito Filio suo, negare eos necesse est. Quare cùm omnem Deum verum negare conuincantur, Athei sint oportet.

Ariani Christum verum Deum, dignitate maiestateq; Dei veri spoliant.

Ethnicis peiores.

Athei.

Deniq; adducit & probat Smalcius Socini responsionem, qui sic ait: Ethnicorum errorem non in eo fuisse, quòd non vnum tantùm colerent Deum, sed in eo præcipuè, quòd curam rerum humanarum in plures distribuerent, qui non essent subordinati vni Deo, & ab eo dependentes. At parum est à Smalcio probari, quod tota scriptura improbat, & cui sensus communis hominum contradicit. Quid enim scriptura magis vrget, quàm Dei vnitatem? & quòd alius ab illo

Smalcius cū Socino probant, quod scriptura improbat.

us ab illo vno Deo non possit esse verus Deus? quia igitur Ethnici nō vnum Deum coluerunt, idcirco scriptura teste, à veritate aberrârūt.

Ethnicorū error in quo

Accedit, quòd is circa vnum Deum error, non solùm per se error est, sed etiam aliorum errorum, quibus Ethnici se inuoluerunt, causa. quia enim alios Deos, præter vnum coluerunt, ideò falsos Deos coluerunt: & quia vnius veri Dei propriam potestatem in rebus gubernandis, alijs quoq; falsò attribuerunt, idcircò turpiter lapsi sunt: ita vt meritò dici debeat, omnes Ethnicorum errores ex eo vno profluxisse, quòd vno Deo non contenti, plures esse voluerunt.

Neq; verò in hoc errârunt, quòd eos, quos credebant Deos, independentes & summos esse crederent. id enim cum Dei veri ratione optimè congruit. Nihil enim ita Deo proprium est, ac summum & independentem esse. suppositoque quòd suos Deos pro veris Dijs haberent, rectè ex consequenti illos esse summos arbitrati sunt.

Error potiùs communi de Deo notioni contrarius est, eum pro Deo colere, qui summus & independens non sit. quare licet simpliciter errârint Ethnici, quòd ijs, quibus id verè non conueniebat, Dei honorem & independentiam deferrent: hoc tamen errore supposito, quòd suos Deos, esse veros Deos credebant, consequenter ac sapienter concluserunt, eos debere esse independentes ac summos. ita vt soli Ariani hanc stultitiam primi in mundum inuexerint, vt is pro Deo adoretur, qui nec sit summus nec independens.

Quantā stultitiam Ariani in mundum inuexerint.

Frustra verò, quinimo insipienter ait Smalcius, se hanc sapientiam Ethnicis non inuidere. Est enim quod inuideat, si sensum haberet integrum. cùm Ethnicorum in hoc opinio, sit omnium rectè sententium opinio. Nullus enim vnquam Deum aliquem coluit, quem summum & independentem esse non credidit; sicut nullus quempiam pro Rege habuit, quem summum in regno Principem non agnouit.

Sapientiam ab Ethnicis discat Smalcius, & in quo?

Sanctorum cultus defenditur, & Smalcij Ethnicismi de animarum corporumq; interitu refelluntur. CAP: XIV.

Smalcius calumniatur impudenter Catholicos.

CAlumniatur nos inprimis Smalcius, quòd Sanctos Diuino cultu colamus; At nos Diuinum cultum vocamus, qui Deo competit. Cùm igitur, Sanctos, neq; esse Deos agnoscamus, neque Deo potestate pares, sed Dei seruos ac ministros, & à Deo ac per Deum nobis omnia obtinētes, consequens est nos, eos Diuino cultu nō colere.

Fatetur

Fatetur tandem Smalcius nos Sanctos, vt Deos nō colere; quam ei vocem vis veritatis expressit: attamen eum cultum, quo Sanctos colimus, vult dici debere Diuinum. Est enim, inquit, non ciuilis, sed Religiosus; non humanus sed Diuinus. Verùm vti concedimus Smalcio, Sanctorum cultum non esse ciuilem & humanum: cùm non ob aliqua ciuilia vel humana bona, neq; ob ciuilē & humanam potestatem honor illis deferatur: ita omnino negamus esse Diuinum, si propriè loqui velimus, & eo sensu, quo his vocabulis Ecclesia in hac materia vtitur.

Smalcius veritatem fateri cogitur.
Sanctorum cultus religiosus non Diuinus.

Etenim Diuinum cultum definimus eum, qui soli Deo, & ob Diuinam eius excellentiam ipsi defertur: qualis cùm non sit Sanctorum cultus, Diuinus dici propriè non poterit. Quare cùm neque ciuilis, neq; Diuinus cultus dici possit, consequens est esse medium quendam cultum; ciuili maiorem, Diuino minorem. Præstantia enim, propter quam Sancti honorantur, & maior est omni præstantia politica; consistit enim in sanctitate & bonorum supernaturaliū dignitate; & minor est præstantia Diuina, quæ est præstantia primi rerum omnium principij. Ergo Sanctorum cultus, tàm à Diuino, quàm à ciuili differens est: eo enim Sancti non coluntur vt Dij, neq; vt homines politicis virtutibus præstantes, sed vt Sancti & amici Dei, & euecti à Deo ad supernaturalem gratiæ & gloriæ dignitatem.

Cultus Diuinus quid.

Cùm verò ait Smalcius, potestatem Sanctorum, quam in nos exercent, Diuinam esse: quare & cultum dici debere Diuinum. Respondendum est, potestatem dici posse Diuinam dupliciter. vel quia est in Deo, vel quia est à Deo, & Deum sui authorem habet. priori modo perfectiones omnes, quæ in Deo sunt, dicuntur Diuinæ, & merentur cultum Diuinum, cùm sint ipse Deus: posteriori verò modo dicuntur Diuina extrinsecè, omnia Dei opera. Siquidem sunt à Deo, & Deum auctorem habent: singulari verò ratione illa, quæ nullo modo in naturam reducuntur, sed supra omnem naturam à solo Deo effici possunt: Hoc igitur posteriori modo potestas Sanctorum dici potest Diuina. Verùm id, quod est hoc modo Diuinum, cultum Diuinum non meretur: Cùm Diuinus cultus is sit propriè, qui Deo, & ob Diuinam excellentiam quæ in Deo est, defertur. Quis enim dici ferat, opera Dei, quia Diuina sunt, Diuino cultu colenda esse? alioqui omnes creaturæ, cùm sint opera Diuina, cultu Diuino coli deberent.

Probatio Smalcij refutatur.
Potestas dupliciter dici potest Diuina.
Sanctorum potestas, Diuina extrinsecè.

Nō omni rei Diuina cultus Diuinus tribuendus.

Discat igitur Smalcius, non omni Diuinæ rei, quæ quocunq; modo dicatur Diuina, cultum Diuinum impendi posse. sed solùm ei, quæ ideò dicatur Diuina, quia in Deo est, & idem est quod Deus: seu si sit Diuina non extrinsecè, quia est à Deo, sed intrinsecè, quia est in Deo, & idem quod Deus.

Ruit argumentū Smalcij.

Ex qua doctrina ruit Smalcij argumentum, quo probat Pontificios esse idololatras ob Sanctorum cultum. qui enim, inquit, rem aliquam, quæ Deus non est, Diuino cultu colit, citra vllum præceptum aut exemplum, is est idololatra, etsi rem illam non colat, vt Deum. Atqui Pontificij colunt Sanctos Diuino cultu, etiamsi de hoc nullum extet præceptum aut exemplum. ergo sunt idololatræ. quid enim in hoc argumento non falsum, quid non absurdum? Nam in primis falsum est, nos Sanctos Diuino cultu colere. Eum enim honorem, qui Dei est, Deo reddimus propter summam illius in nos potestatem, & ratione primi principij. qui verò Sanctis, propter eorum sanctitatem ipsis à Deo concessam iure, competit, eum nos Sanctis reddimus. Reddere enim à Christo iubemur, & quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo, Mat: 22. 21. & à Paulo monemur reddere omnibus debita: cui honorem, inquit, honorem. &c. Sanctos autem propter suam sanctitatem mereri aliquem honorē plusquam ciuilem, nemo nisi insanus negare potest.

Pōtificij nō colunt Sanctos Diuino cultu.

Smalcius breui faciet Moysem ipsum idololatram.

Quòd si Smalcius illum quoq; Diuinum cultum vocet, quo quis ob sanctitatem colitur, is cultus, præterquam quòd falsò Diuinus nuncupatur, vt ostensum est, non facit idololatras: alioqui & Moyses, qui locum illum, in quo stabat, Exodi 3. 5. tanquam terram sanctam religiosè veneratus est; & Iudæi, qui arcam, scabellum pedum Dei, iussu Dei adorabant, Psalmo 98. 5. idololatræ fuerunt. Nam si dicat illos Dei mandato adorâsse, id argumento est, talem cultum non esse naturâ sua idololatriam; Deus enim prohibet, non imperat, cultum idololatricum. Si ergo talem cultum Deus imperauit, signū euidens est non esse ex se idololatricum, etiam citra omne Dei mandatum. Deus enim mandauit coli res illas propter earum sanctitatem: si igitur cultus rerum propter sanctitatem esset ex se idololatricus, non poterat præcipi à Deo: si verò non sit ex se idololatricus, etiam citra Dei mandatum, non erit idololatricus.

Rerum sacrarum cultus religiosus, non est idololatria.

Et verò operum Deï, quâ ad Deum pertinent, veneratio & cultus negari secundùm scripturas nullo modo potest. Nam & scabellum

bellum pedum Domini, hoc est arca, iubetur adorari, quia sanctum est Dei præsentia & respectu, tanquam scabellum pedum eius. & terra illa, in qua Dominus Moysi de rubo apparuit, honorari iubetur, quia sancta, ex Domini in ea præsentia. Sanctum etiam IESV nomen est venerabile, & sancta quatuor Euangelia, atq; adeò scripturæ omnes Sacræ, quia à Deo sunt, veneratione dignæ habentur. Nam si ob alias præstantias, conueniens rei cuiq; veneratio debetur, cur non ob sanctitatē maior quædā veneratio rebus sacris debeatur?

Verùm hæc veneratio & cultus nullo modo Diuinus dici debet, cùm non ob Diuinam excellentiam, sed à Diuina deriuatam deferatur. nullusq; cultus Diuinus propriè est, nisi qui Deo ob ipsius excellentiam propriam debetur. & quamuis ciuilis non sit, non tamen idcirco Diuinus dici debet, sed ab vtroq; diuersus, vt pote in sanctitate rerum illarum fundatus; quæ sanctitas neq; ciuilis est, neque propriè Diuina, sed media; hoc est ciuili maior, Diuina inferior. Quamobrē & Angelorum adoratio, quam sacræ literæ commemorant, nec ciuilis erat, nec Diuina, sed media, in dignitate Angelorum supernaturali fundata. quæ dignitas vti à Diuina & ciuili longè distat, ita & cultus in ea fundatus. Quanquam hic cultus medius non eadē ratione debetur personis & rebus, vti & in ciuili cultu perspicuum est. Res enim ratione carentes, non sunt eius sanctitatis participes, quæ naturis ratione præditis à Deo cōmunicatur. Quocirca is cultus, qui cognitionē in eo, quod colitur, supponit, nō debetur rebus sensu & ratione carentibus, qualis est inuocatio, sed solùm veneratio simplex. *Nec vllo modo cultus Diuinus dici debet.*

Et sanè si quis res sanctas colit, propter veram earum sanctitatē, quæ illis verè inest, cultu ipsis conuenienti res illas colit, meretur enim sanctitas maiorem honorem, & venerationem, quàm quæuis præstantia ciuilis. nullus verò eum cultum, qui alicui conueniens est, idololatricum vocauerit; Idolum enim, quia falsum quiddam est, & nihil, 1. Cor: 8. 4. ideo cultus eius est falsus, & non conueniens. qui autem verè conuenit alicui, sicut falsus dici non debet, ita nec idololatricus. Quòd si quis aliquid colat, quod sanctum existimat, cùm sanctum non sit, talis cultus superstitiosus est, non verò idololatricus. Cùm per eum non falsus Deus colatur (quæ idololatriæ est definitio) sed res non sanctæ pro sanctis. quæ est superstitiosi cultus propria ratio. *Idololatriæ & superstitionis definitio.*

Iam verò & hoc examinandum est, quam ob causam Smalcius *Dictū Smalcij libratur.*

ad verum Religionis cultum, mandatum Dei singulare requirat, aut exemplum. vnde obsecro hoc commentum hausit? num ex scripturis? an ex ratione?

ἐθελοθρησκεία quid?

Dicet fortasse voluntarium cultum ἐθελοθρησκείαν in scriptura damnari, Colos: 2. 23. at si vim vocis spectet, ea est indifferens ad omnem voluntarium cultum significandum, siue is verus sit, siue superstitiosus. Cur enim voluntaria sacrificia & oblationes, quæ in scriptura commendantur, non dici possint ἐθελοθρησκείαι, & voluntarij cultus? Si verò vsum vocis, is potest esse etiam ad significandũ superstitiosũ cultũ, vti in hoc loco Pauli vertit Latinus interpres.

Superstitiosus cultus quid?

Dicitur autem superstitio, voluntarius cultus, quia à sola voluntate colentis instituitur, absq; omni vel præcepto Diuino, vel rei ipsius exigentia, & meritò. eiusmodi enim cultus est falsus & malus, quia nec rei ex se conuenit, nec à Deo institutus est. aliqui igitur cultus, Dei institutionem requirunt, quando res ipsæ ex se non sunt ad cultum illum determinatæ. v. g. ritus ille comedendi agnum Paschalem, nisi fuisset à Deo institutus, superstitiosus fuisset. Siquidem ex se nil sacrum nec ad cultum Dei pertinens contineret, sed ex institutione Diuina, sacramenti, hoc est sacræ rei significationem induit, & ad cultum Dei pertinere cæpit.

Quæ res cultum religiosum requirunt ex natura sua.

Alij verò cultus ex seipsis sunt sacri cultus. quia sunt sacrarum rerum venerationes. Tales igitur cultus non sunt superstitiosi, nec illo modo voluntarij, quo cultus voluntarij damnari solent. Non enim à sola voluntate colentis sunt instituti, sed ex natura rei sunt cultus conuenientes rebus & accõmodati, etiam citra omne Dei præceptum. Quare ad tales cultus rerum sacrarum non requiritur singulare Dei mandatum. sufficit enim illud generale, quo cuiq; eum honorem præcipimur reddere, qui illi conuenit. Certum autem est, rebus sacris deberi honorem plusquam ciuilem. ad hunc ergo honorem habendum rebus sacris, nullo est opus singulari Dei mandato. Etenim si nullum singulare Dei mandatum extaret, res ipsa loqueretur, Deum esse inuocandum, honorandum, vt primum omnium principium; sacra in veneratione habenda, Sanctis ob sanctitatem honorem deferendum, & id genus alia.

Exempla Smalcij refelluntur.

Libet autem vno verbo refellere exempla à Smalcio posita idololatrici cultus, etiam in ijs rebus, quæ pro Dijs non colebantur. qualem esse putat cultum vituli à Iudæis adorati. cultum item quem

Sathanas

Sathanas à Christo poposcit, deniq; is quem Ioannes Angelo deferre volebat. Apoc: 19. 10. Et quidem quod ad vitulum attinet, cultus illius erat idololatricus. vitulus enim ille pro Deo colebatur. Hi sunt, aiebant Iudæi, Dij tui, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Dæmon etiam tanquam mundi Deus & Princeps adorari à Christo voluit, dicens: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me, & idcirco cultum, qui soli Deo debebatur, exigebat. Quod verò ad Ioannem spectat, is vel Angelum, esse Christum existimauit, qui tunc ei apparere frequenter solitus erat. vel si Angelum esse sciebat, quod verisimilius videtur, (cùm eandem adorationem, sciens esse Angelum, repetierit, cap: 22. 8.) vtriq; laus sua tribuenda est, & Ioanni cultum Angeli ob eius sanctitatem tribuenti; & Angelo ex humilitate ac reuerentia, qua tantum Apostolum prosequebatur, recusanti. vt enim quisq; cultu dignior est, ita cultum declinat, & se quàm submisissimè gerit. quare non tam fuit illa reprehensio, quàm declinatio cultus. id quod vel ex eo patet, quòd cùm cap: 19. Angelus Ioannem admonuisset, ne se adoraret; rursus tamen cap: 22. 8. ad eandē adorationem, sciens esse Angelum, reuertit. quod proculdubio tantus Apostolus in re tanti momenti non fecisset, si tanquam de re mala verè reprehensus ab Angelo fuisset. quare pugna hæc fuit magnæ humilitatis inter sanctos: non verò aliqua idololatriæ species.

S. Ioannes iuxta Smalcium idololatra.

S. Ioannes defenditur à tā infami calumnia.

Miratur verò Smalcius, quòd cùm de Sanctorum cultu dissererem, nullam Mariæ Matris Dei mentionem fecerim, quod ille ad occultandam idololatriam factum interpretatur. verùm cùm in communi de Sanctorum cultu disseruerim, quid oportuit singularem Matris Dei mentionem facere, nisi fortè vt noua præberetur occasio Arianis, impurissima & spurcissima eorum lingua dignitatem Matris ipsius Dei contaminandi. Hoc enim est eorum ingenium, vt cùm Sanctos nominari audiunt, linguas suas acuant vt serpentes, & quos Deus in cœlo honorat, eos isti omni ignominia afficiendos putant.

Odium Arianorum in MARIAM.

Non est verò, quod vllam in honoranda Dei Matre idololatriā timeamus, cùm ad honorem magni illius Dei, quem illa & vtero suo excepit, & post mundo protulit, illam honoremus, eo honore, qui est post Deum & Filium eius maximus. Vt enim nihil est post Deum Dei Matre maius; nec vlla post Deum dignitas maior cogitari potest, quàm eum genuisse hominem, quem Pater ab æterno genuit Deum: ita mirandum non est, nos ei maiorem honorem tribuere, quàm

Dignitas Matris Dei & cultꝰ defenditur.

ere, quàm cuiq; Sanctorum: qui tamen honor, etsi honorem aliorum Sanctorum superet, Diuino tamen honore est longè inferior.

Neq; ad hoc faciendum, præcepto aliquo singulari opus est, sed fide sola Catholica, qua credimus eam Dei Matrem esse: cui dignitati vti nulla alia in mũdo par esse potest, ita nec honor. quòd si scriptura cuiq; honorem conuenientem reddendum monet, non alius proculdubio reddendus erit Dei parenti, nisi qui cæterorum omniũ Sanctorum honorem longissimè superet, quiq; rectè à Sacris Theologis cultus hiperduliæ, sicut illa Sanctorũ cõmunis, duliæ nũcupatur.

Non igitur pudet aut pudere debet Bellarminum, dum ad finem suorum librorum adscribit illa verba. Laus Deo, Virginique Matri Mariæ. Si enim Deum non puduit honorare suam Matrem, summa ei præ cæteris dignitate collata: cur nos pudere debeat, eam post Deum, vti Sanctorum omnium maximam honorare? cùm non alium honorem ei, quàm qui eius sanctitati Diuinitùs ipsi communicatæ debetur, tribuamus. Persuasissimum proinde habemus neminem honore Deum afficere, qui Matri eius honorem debitum negat, cùm honor Matris in Filium necesse est vt redundet. Simili de causa non est, quod pudeat Iesuitas, cùm eam vni secundam Deo prædicant. Vos pudere potiùs & meritò debet, si vel eam dignitatem in Virgine hac Sacratissima non agnoscitis; vel si agnoscitis, eam tamen debito cultu ac veneratione prosequi non curatis. in altero infideles, in altero impij, scelerati & execrandi estis.

At non hoc totum est, quod Smalcius agit: est aliud quoddam malum nefandum, & virus pestilens impietatis, quod non intus solùm alit, sed scriptis in lucem producere non erubescit. Ait hic impi⁹.

Atheismi duo Smalciani.

Sanctos nunc non extare omninò, dieq; iudicij nouam existentiam accepturos.

Corpora etiam quæ nunc habent fideles, iterum non exitura, sed alia longè præstantiora.

Omnem religionem euertunt.

Hi sunt duo illi Atheismi Smalcij, quibus non Sanctorum modò cultum, sed omnem Christianam Religionem euertit. quid enim à Smalcio expectandum est in Religione amplius, cùm homines bellluarum instar interire tam in corpore, quàm in anima docere non veretur, & cùm carne non viuunt, nullo modo illos viuere arbitratur.

Ridicula probatio Atheismi primi.

Quibus verò scripturarum testimonijs id confirmat? Scriptura inquit, conditionem mortuorum omnium describit, per id quod non sunt.

ſunt, Matth: 2. 18. *Rachel plorans filios ſuos noluit conſolari, quia non ſunt.* & iterum in reſurrectione ipſos extituros, hoc eſt exiſtentiæ ſuæ participes futuros, Ioan: 6. 39. 40. 1. Cor: 15. 23.

At quàm iſta vana, ridicula ſint & homine Chriſtiano prorſus indigna, quilibet vel ſtultiſſimus animaduertere poteſt. Mortuos enim cùm ſcriptura ait non eſſe, quoad hanc in carne vitam, qua per mortem priuati ſunt, intelligit, at & corpora eorum eſſe & animas viuere, eadem ſcriptura teſtatur. non enim eam ſolam vitam anima noſtra habet, quæ eſt illi cum brutis communis, quaq; in carne viuit more cæterorum animalium, ſed & aliam, quæ eſt illi communis cũ Angelis, qui viuunt vt ſpiritus, vita intellectuali. Etſi igitur Sancti, mortui, non ſint, quoad eam viuendi rationem, quam habent communem cum animalibus; ſunt tamen quoad eam viuendi rationem, quam habent cõmunẽ cũ Angelis, qui extra carnẽ viuunt feliciſſimè.

Mortui non ſunt, quoad carnalẽ vitam.

Sunt quoad ſpiritualem.

Certè Chriſtum & verè mortuum eſſe credimus, & poſt mortem deſcendiſſe ad inferos, & ibi ſpiritibus prædicâſſe & in paradiſo fuiſſe, ſicut illo ipſo die latroni ſecum pendenti promiſit in cruce. quæ proculdubio dici non poſſent, niſi Chriſtus aliqua ratione verè viueret, nec ſolũ ipſe, ſed ij cũ quibus poſt mortẽ agebat. Etſi enim nõ viuebat hîc vita carnali: at vita animæ & ſpiritus viuere non deſijt.

Nec dicere poteſt Smalcius, partes eius tunc extitiſſe, non ipſum. Nam ſcriptura ipſum nominat, nempe Chriſtum ipſum deſcendiſſe ad inferos. ergo Chriſtus ipſe aliqua ratione viuebat. Latroni etiam cùm dixit: Hodie mecum eris in paradiſo. & ſeipſum futurum in paradiſo & latronem indicauit.

Smalcio occurritur.

Paulus verò Philip: 1. 23. cùm expetebat diſſolui & eſſe cum Chriſto, an non poſt hanc vitam ſe victurum cum Chriſto intelligebat? Neq; verò id ad tempora nouiſſima reſurrectionis referebat. quorſum enim properaret diſſolui, vt eſſet cum Chriſto, ſi diſſolutus id conſequi non potuiſſet, alioqui non diſſolutionem? ſed reſurrectionem deſiderare debuiſſet, ſi non poſt diſſolutionem, ſed poſt reſurrectionem Chriſto iungi potuiſſet. quod idem 2. Cor: 5. 8. repetit. *Bonam*, inquit, *voluntatem habemus peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum.* ſcilicet poſt ſeparationem à corpore, animas eſſe & viuere cum Chriſto intelligebat.

Paulus deſiderabat poſt mortem eſſe cũ Chriſto.

Demiq; Chriſti ipſius argumentatio eſt. *Non eſt*, inquit, *Deus mortuorum, ſed viuentium* Cùm igitur in ſcriptura dicatur Deus Abraham, Deus Iſa-

Smalcius à Chriſto conuincitur.

Deus Isaac, Deus Iacob, consequens est Abrahã, Isaac & Iacob viuere.

Errores Smalcij turpissimi.

Errat igitur turpissimè Smalcius, cùm Sanctos, quia carne mortui sunt, esse & viuere spiritu negat. Errat iterum, cùm idem ex resuscitatione Sanctorum in nouissima die, eos tunc rursus existentiam & vitam accepturos colligit, quasi nunc nullo modo existant. Resuscitatio enim ad vitam in carne recuperandam spectat; quæ sicut per mortem ablata fuit: ita in resurrectione Dei virtute restaurabitur. neque illa resurrectio animarum sed corporum in scriptura nominatur: cùm animus in se non desierit vnquam, sed corpori vitam dare desierit; corpus verò, quia ex anima viuit, separatum ab anima viuere desinit: at animus noster, quia non de corpore viuit, (sicut nec Angeli) etiam separatus à corpore, viuere non desinit. Et vt exemplo Christi rem concludam, cuius resurrectio est nostræ resurrectionis exemplar; quemadmodum is carne mortuus, vixit post mortem, spirituum vita, nec esse totus desijt: sed solùm quo ad corporis vitam: suscitatus autem ad vitam in carne redijt: ita & de nostra morte ac resurrectione cogitandum est.

Carnis resurrectionem credimus, non animarum.

Exemplo Christi.

Atheismus Smalcij secundus confutatur.

Illum verò alterum Atheismum Smalcij quis ferat? ait enim: ea corpora, quæ nunc habent fideles, iterum non reditura, sed alia, quasi Paulus expressè non doceat, corruptibile hoc induturum incorruptionem, & mortale hoc induturum immortalitatem. Etenim si aliud corpus vice istius futurum est, non erit hoc: neq; hoc induet corruptionem, neq; omnino induet: quia non assequetur incorruptionem, sed in sua corruptione perpetuo manebit. Resurrectionis verò ratio quomodo constabit, si corpus non quod per mortem cecidit, sed quod nunquam cecidit, resurgere dicatur. quomodo item corpora nostra reformabuntur configurata corpori claritatis Christi, si eadem non sunt futura? non enim reformari dicitur, cùm aliud eius loco substituitur, sed cùm ipsum per seipsum reformationi subijcitur. Denique hæc non tam resurrectio mortuorum, quàm transmigratio Pythagorica animarum de vno corpore in aliud, esset nuncupanda. quæ cùm non à Christianis modo, sed ab ipsis etiam Ethnicis, satis superq; explosa sit, facilè quisq; intelliget, an qui eam rursus ab inferis reuocant, in Christianorum numero ponendi sint.

Primò. Hoc corruptibile induet incorruptionem.
Secundò. Non erit resurrectio per Smalcium.
Tertiò. μετεμψυχώσεως Smalcius astructor.

Certè quemadmodum Christus exemplar nostræ resurrectionis non aliud corpus resuscitatus à mortuis assumpsit, sed illud ipsum quod in cruce clauis & lancea confixum fuit. cuius rei gratia vulne-

Quartò. Exemplum Christi.

rum no-

rum notas post resurrectionem extare in corpore suo voluit: ita & nostra corpora in resurrectione gloriam quidem consequentur maiorem, attamen eadem, quæ nunc, sunt futura. Ex quibus patet Smalcium & impiè de resurrectione sentire, & sacrilego ore Sanctis cultum denegare, quòd eos non esse omnino post mortem per summam stultitiam arbitretur. *Smalcij impius & sacrilegus.*

Finem huic rei faciam, si vnum adiecero, non rectè Smalcium argumentari, cùm ait. Si colere Sanctos non sit idololatria, neq; Arianis in colendo Christo idololatriam obijci posse: hi siquidem Christo eadem exhibent, quæ nos Sanctis exhibemus. Est enim manifestum inter nos discrimen & illos: nos enim neq; Sanctos pro Dijs habemus, neq; ijs honorem tanquam Dijs deferimus; neq; deniq; talem illis honorem exhibemus, qui Dei solius proprius sit. quocirca nullo modo idololatræ sumus. At Ariani præter vnum summum Deum, alterum quoq; Deum colunt, & honores illi tanquam Deo exhibent. quocirca meritò habentur & appellantur idololatræ. Etenim is, qui falsum Deum colit, est idololatra. At qui alium Deum, præter vnum, colit, falsum Deum colit. omnis quippe alter Deus, præter vnum, est falsus Deus & idolum. 1. Cor: 8. 4. Quare iure meritissimo sunt pro idololatris habendi. Eo enim ipso, quòd Christum alium Deum faciunt, falsum Deum faciunt; & cùm ei tanquam alteri Deo honores exhibent, tanquam falso Deo honores exhibent. Neq; alius modus est secundùm scripturas Christum credendi verum Deum, nisi idem cum Patre Deus credatur. *Argumentatio Smalcij non recta.* *Ariani iure idololatra.*

Porrò egregiè fallitur Smalcius cùm putat, se eosdem planè honores exhibere Christo, quos nos Sanctis exhibemus. In honore enim illud præcipuum & formale est, Dignitatis illius apprehensio, ob quam honor alicui defertur: ita vt si nulla talis dignitas apprehendatur, sed solùm actio externa honoris exhibeatur, non honor, sed honoris sit simulatio illi similis, quo Iudæi Christum adorabant fictè: si verò alia atq; alia dignitas apprehendatur, alium quoq; atque alium honorem esse necesse est. Nam si dignitas ciuilis apprehendatur, honor quoq; ciuilis erit: si Diuina, Diuinus: si infra Diuinam, sed supra ciuilem, honor quoq; erit Diuino inferior, ciuili tamen superior. Etsi igitur eosdem actus externos honoris exhibere se dicant Christo Ariani, quos nos exhibemus Sanctis; tamen cùm eos actus cum apprehensione & respectu Diuinitatis exhibent, & *Smalcij deceptio.* *Honoris formalitas quæ?*

Christum tanquam Deum venerantur, longè diuersum honorem exhibere conuincuntur, quàm nos; qui non tali respectu, sed alio multò inferiori, idem præstamus Sanctis.

Commune Catholicorum argumentum, ad probandum Christum esse vnum cum Patre Deum, à Smalcij cauillationibus defenditur. CAP: XV.

HActenus ea in medium attulimus, quibus manifestè probatur, Christum nullo modo alium Deum, hoc est à Patre diuersum, dici posse: iam ad ea gradum faciamus, quæ expressè naturæ Diuinæ vnitatem in Christo & Patre docent. Ac inprimis, commune illud Catholicorum argumentum ex vnitate Dei ductum, ita veritatem hanc persuadet, vt Aduersarij, aut Christum esse Deum verum negare cogantur, aut vnum cum Patre Deum asserere. Etenim cùm scriptura semper, vnum Deum verum nobis proponat, sequitur aut Christum non esse Deum verum, aut esse illum vnum Deum. alioqui si sit alter Deus, non erit verum, vnum esse Deum.

Quòd Christus sit vnus cum Patre Deo, probãt potẽtissimè Catholici.

Agnoscit quidem Smalcius aliquam esse in hoc argumento apparentiam, sed ait, Deum idcirco eam extare voluisse, vt homines qui magis amant tenebras, quàm lucem, haberent quo se tueantur. Sed hæc verba sunt inania. etenim si argumentum lucem continet, eamq; Diuinam, vt potè ex scripturarum ipsis fontibus haustam, quis non videt eos non esse filios lucis sed tenebrarum, qui lucem tam splendidam repudiant. Eam enim Deus idcirco extare voluit, vt in tenebris luceret, easq; illuminaret.

Vel ipso Aduersario teste.

Ariani non sunt filij lucis.

At enim inquit Smalcius, eadem scriptura, quæ vnum esse Deum testatur, Christum ab illo vno Deo distinguit, cùm eum Dei vnius Verbum nominat. Qui enim Dei est, quomodo Deus ipse esse potest. Futilis omnino coniectura, vt ex innumeris planè exemplis doceri potest. quis enim nesciat spiritum, qui in homine est, & hominis esse & idem esse quod homo. Sapientiam etiam, bonitatem, charitatem, & alias perfectiones Diuinas, & Dei esse dicimus, & Deum esse sapientiã, bonitatem, charitatẽ. Verissimũ enim est illud axioma Theologorum, quidquid in Deo est, Deus est Vnde & Ioannes 1. Ioan: 4. dixit charitatem, & Deum esse, & Dei esse, & Deum charitatem habere. Non igitur ista secum pugnant, vt opinatur Smalcius Dei esse, & Deum esse. quod enim est idem cum Deo, & Dei esse, & Deus esse

Smalcij coniectura futilis & inepta.

Quidquid in Deo est, Deus est.

Idem potest esse & Dei & Deus.

Deus esse rectè dici potest, vt adducta exempla luculentè docent. eoq; consilio D. Ioannes vtrumq; de Verbo asseruit, nempe & Verbum fuisse apud Deum, & Verbum fuisse Deum. ne aliquis fortè Arianorum putaret, Verbum ita esse apud Deum, tanquam aliquid extraneum, sed tanquam idem cum Deo. Ineptè igitur colligit Smalcius, ex eo quòd Christus sit Dei Verbum, non posse dici, idem cum Deo, nec eundem Deum.

Ineptiæ solennes Smalcij. *1.*

Sed pergit ineptire, ne dicam delirare Smalcius, cùm ait Christum secundùm scripturas esse hominem oriundum ex Patribus secundùm carnem, & tandem mortuum. qui verò homo est essentialiter, is Deus esse nequit essentialiter. nisi velimus de vno eodemq; subiecto contraria essentialiter prædicari posse. At non minus inepta est hæc argumentatio, quàm præcedens. neq; enim sequitur, si Christus secundùm carnem sit essentialiter homo, non posse secundùm aliam naturam, esse essentialiter Deus. Solùm enim ex illo antecedente sequitur, Christum secundùm carnem non esse Deum essentialiter; cùm alia carnis, alia Dei sit essentia. At verò non sequitur, secundùm aliam naturam non esse essentialiter Deum. vtrumq; enim de Christo asserit S. Paulus Rom: 1. 3. & quòd factus sit ex semine Dauid secundùm carnem: & quòd prædestinatus vel declaratus sit Filius Dei in virtute secundùm spiritum sanctificationis: sicut enim per carnem, carnis naturam intellexit: ita per spiritum sanctificationis naturam Diuinam, vti nos alibi demonstramus. Hoc verò loco, satis est, ostendere argumentis Aduersariorum eiusmodi, concludi non posse, Christum secundùm naturam aliam, non posse dici essentialiter Deum.

2. *Deus & homo contraria sunt iuxta Smalcium. Refutatur.*

Illud verò quàm ineptè similiter à Smalcio dicitur, Deum & hominem contraria esse: ex eo fortasse, quòd spiritus & caro contraria Smalcio videantur. At cùm in homine spiritum & carnem in vnius eiusdemq; hominis essentiam concurrere per se manifestum sit, quis non animaduertit, Diuinam naturam non esse ita humanæ contrariam, vt vtraq; eidem conuenire non possit? Nam etsi in eo sit discrimen, quòd spiritus & caro sint partes vnius naturæ: Diuina verò & humana natura non sunt partes, sed duæ completæ naturæ & integræ: tamen in eo, quod vrgemus, nullum est discrimen, nempe in oppositione carnis & spiritus. non enim de naturarum integritate hoc loco negotium est, sed de oppositione & contrarietate. Cùm igitur videa-

 tur videa-

tur videamus ſpiritum & carnem non eſſe naturas ita contrarias, vt eidem conuenire non poſſint, idem quoq; de Diuina & humana natura dicendum arbitramur.

5. *Smalcius falſum aſſumit contra omnium ſapientum ſenſum*

Addit Smalcius. is qui homo eſt, perſona etiam humana vt ſit, neceſſe eſt. quòd ſi in Chriſto perſona humana ſit, Diuina iam eſſe non poteſt, niſi in vno duas perſonas ſtatuamus. Falſum aſſumit, & omnium ſapientum doctorumq; virorum ſenſui repugnans: qui vti perſonam à natura diſtinguunt: ita conſequi negant, eum qui natura homo ſit, perſonam quoq; humanam non poſſe non habere. Neq; repugnare aiunt perſonam Diuinam in humana natura ſubſiſtere.

Futiles ratiunculæ Smalcij.

Ex quibus manifeſtum eſt, Smalcium non ex ſcriptura, ſed ex futilibus ratiunculis colligere, Chriſtum non eſſe eundem cum Patre Deum. vbi enim hæ ratiunculæ in ſcriptura inueniuntur? quibus ſublatis, nihil habet Smalcius, quo ſuum errorem confirmet. oppoſitū enim ſcriptura clarè pronunciat, non eſſe alterum Deum, niſi vnum, 1. Cor: 8. 4. Vnde manet argumentum Catholicum inſolubile, quo ex vnitate Dei, quam ſcriptura ſemper aſſerit, inferimus Chriſtum eſſe eundem cum Patre Deum, ne duos Deos ſtatuere cogamur.

Catholicum argumētum inſolubile manet.

Smalcij euaſio inculcata ſæpius.

Deniq; Smalcius ait, ſe vim huius argumenti in hunc modum euadere poſſe. Scriptura dicit, ſolum Deum eſſe beatum, & immortalitatem habentem, neq; tamen ex eo conſequitur, Angelos aut non eſſe beatos & immortales, aut eſſe vnum illum Deum. Pari ergo ratione, etſi ſcriptura dicat, eſſe vnum Deum, non conſequitur Chriſtum aut non eſſe Deum, aut eſſe illum vnum Deum.

Sæpius deſtituitur.

Verùm egregiè fallitur Smalcius. etenim, vt in cap: 4. deductū eſt, non eo modo dicitur in ſcriptura, vnus & ſolus Deus, quo dicitur ſolus beatus & immortalis. Nam dicitur ſolus beatus & immortalis propter excellentiam, non propter veritatem. vt ex ſubiecta materia & loci circumſtantijs patet. quare non ſequitur, Angelos non eſſe verè beatos & immortales. At eſſe Deus vnus dicitur propter veritatem, non propter excellentiam, nempe quòd præter vnum, non ſit alius Deus verus. quod tum ex eo manifeſtum eſt, quòd additur particula, *Verus*; vt de veritate, non de excellentia agi intelligatur: tùm quia opponitur ibi Deus verus idolis, reſpectu quorum non ſecundùm excellentiam, ſed abſolutè ſecundùm veritatem dicitur Deus verus. neq; enim idola, ſunt Dij minus excellentes, ſed omnino Dij veri non ſunt vllo modo. Deniq; ita ſolus Deus verus dicitur,

Deus vnus dicitur verus propter veritatem. 1. Ratio. 2.

3.

vt non

vt non sit alter Deus nisi vnus. vti explicat Paulus, 1. Cor: 8. 4. quo in loco Paulum constat vnum Deum opponere idolis; quæ tantùm abest, vt Dij minus excellentes dici possint, vt ibidem nihil esse à Paulo dicantur, hoc est nullo modo Dij veri. non igitur propter maiorem excellentiam Deus verus, dicitur vnus & solus, sed propter veritatē: ita vt omnes alios Deos, qui pro veris habentur, excludi oporteat: nec exempla Smalcij continent similitudinem, sed magnam dissimilitudinem; ostenditurq; manifestè argumentum esse insolubile, quod Smalcius conquisitis vndiq; rationibus dissoluere non potuit, nec si crepet, poterit vnquam. *Non propter excellētiam.*

Verba illa, Ego & Pater vnum sumus, non posse nisi de vnitate naturæ intelligi ostenditur. CAP: XVI.

TRes sunt horum verborum expositiones, ex quibus duas Ariani, tertiam Catholici amplectuntur. Prima, de vnitate & concordia voluntatis. Altera, de vnitate potestatis non omnimoda, sed quæ sit eiusdē generis. Tertia, de vnitate naturæ & cōsequēter potestatis. *Triplex interpretatio horum verborum.*

Primò igitur Aduersarij, cùm exponunt ea verba de vnitate & concordia voluntatis, hac ratione adducuntur. Promittit, inquiunt, Christus hoc loco suis omnibus æternam felicitatem. quam promissionem esse certam, probat eo argumento, quòd ipse & Pater vnum sint, nempe voluntate. Si enim quod vult Christus, Pater etiam velit, sequitur de Christi promissione neminem dubitare debere. Verùm isti duplici nomine errant. *Prima Arianorum de vnitate voluntatis.*

Primùm in eo, quòd non satis intelligant, quid hisce verbis Christus probare intendat. id enim ex ℣. 28. colligitur, vbi probandum proponit, neminem posse oues de manu ipsius rapere. quia inquit, Pater qui eas mihi dedit, maior omnibus & potentissimus est. & nemo potest eas rapere de manu Patris propter summam eius potētiam. idcirco nec de manu mea. Ego enim & Pater vnum sumus. non igitur certitudinem promissæ felicitatis, vt Aduersarij volunt, sed magnitudinem suæ potestatis in ouibus suis protegendis, hoc loco probare contendit Christus. ita vt mirum sit rem tam claram à Smalcio negari potuisse. Nam & manus Christi ac Patris potentiam significat, & non posse quenquam rapere oues de manu Patris ac Christi, magnitudinem potentiæ in Christo & Patre denotat. & comparatio ipsa manus Christi cū manu Patris, comparationē potentiæ designat. *Reijcitur primo. Scopus verborum Christi. Clarissima negat Smalcius.*

Alterum

2. *Ariani Christum ineptè argumētantem faciunt.*

Alterum est, in quo turpiter errant, quòd Christum ineptè argumentantem faciunt. Christum enim ex sua vnitate cum Patre, magnitudinem suæ potentiæ demonstrare voluisse, satis iam ostensum est. Atqui ex vnitate voluntatis & concordiæ, inferri nullo modo potest magnitudo potentiæ in Christo, sed in Patre. ergo cùm verba Christi de vnitate voluntatis & concordiæ interpretantur, Christum ineptè argumentantem faciunt. Minorem ita demonstro. ex eo enim quòd Pater volente Christo velit protegere oues ipsius, non sequitur in Christo potestas, sed in Patre. is enim qui protegitur ab aliquo non sua potentia, sed alterius vtitur: imò ex eo quòd aliena potentia & auxilio indiget, conuincitur vel nullam, vel satis exiguam aut certè non parem in seipso habere. quare ex eo, quòd Pater velit volente Christo oues eius defendere, non sequitur magnitudo potentiæ in Christo, sed in Patre, neq; Christi manum esse potentem sed manum Patris.

Probat hîc Christus intrinsecā potentiam suam.

Ex quo etiam manifestum est, Christum probare hoc loco suam potentiam non extrinsecam solùm, prout protectionem & auxilium extrinsecum Patris significat, sed intrinsecam & in seipso residentem. Nam hæc potentia & hoc loco manus nomine designatur, & ex alijs scripturis abundè constat Christum potestatē intrinsecam habere in semetipso, qua oues suas & custodit, & protegit, & vita æterna donat, vt propterea dicatur vitam habere in semetipso. quia in semetipso habet potestatem, quos vult viuificandi, tùm in corpore, tùm in anima. quam potestatem in Christo perpetuò manentem, & ipsimet aduersarij agnoscunt, eiusque respectu Christus æqualis Deo dicitur.

Secunda Smalcij expositio de vnitate potestatis.

Alterum horum verborum sensum affert & sequitur Smalcius, cùm ea de vnitate potestatis intelligi vult, Christumq; asserere hoc loco, se & Patrem, esse vnum potentia: non quòd vna numero sit potentia Patris & Christi, sed quòd sit eiusdem generis, id est eiusdem generis effectus respiciat, licet potestas Patris & qualitate & quantitate sit maior potestate Christi.

Ineptior priore.

Hæc interpretatio hoc modo explicata est multò ineptior priore. inprimis enim Christum facit nil singulare de se asserere, quodq; non de quauis re creata dici possit. Si enim ad hoc, vt Christus dicatur esse vnum cum Deo, sufficit, quòd habeat potentiam eiusdem generis, hoc est, vt aduersarij definiunt, respicientem eiusdem generis effectus,

1. Quia sequitur ex ea o-

ris effectus, consequens est, omnes res creatas, cùm habeant potentiam eiusdem generis, cũ potentia Dei, (siquidem eosdem effectus producere possunt, quos producit Deus) esse quoq; vnum cum Deo. Quapropter & sol & ignis erunt vnum cum Deo; quia potest illuminare & calefacere, quod etiam potest Deus: & quamuis Deus & plura possit, & perfectiori ratione; tamen hoc etiam aduersariorum sententia non obstat, quominus potentia dicatur eiusdem generis, in certo rerum genere; cùm illam dici velint potentiam eiusdem generis, quæ respicit eiusdem generis effectus, siue absolutè omnes, siue in certo rerum genere. *omnes creaturas esse vnum quid cum Deo.*

Quod si dicat Smalcius, hanc potentiam rerum creatarum non esse Diuinam, sed naturalem; respondendum est, quòd quemadmodum potentia Christi secundùm Smalcium dicitur Diuina, quia est eiusdem generis cum Diuina: ita & potentia naturalis rerum creatarum diceretur Diuina, quia esset eiusdem generis cum Diuina. *Smalcius instat. Refutatur.*

Quòd si Diuinam, dici velit Smalcius, solùm respectu eorum effectuum, qui à solo Deo effici possunt, vt sunt effectus supernaturales, ea res inprimis ad vnitatem potentiæ nihil facit. Nam si per hoc solùm dicuntur aliqua vnum potentia, quia habent potentiam generis eiusdem, id est eosdem effectus spectantem: potentia autem eiusdem generis potest esse tâm in ijs effectibus, qui sunt proprij Deo & supernaturales rebus creatis, vt sunt opera miraculosa: quàm in ijs effectibus, qui sunt naturales rebus creatis, æquè in his ac in illis effectibus res creatæ dicerentur vnum cum Deo. Deinde saltem homines & Angeli, cùm opera Dei propria, virtute sibi à Deo communicata faciunt, possunt dicere, ego & Deus vnum sumus. haberent enim potentiam eiusdem generis. *Diuina potentia quæ dicatur secundũ Smalcium.*

Neq; verò satis facit Smalcius, cùm ait, eam potestatem, licet suo modo Diuina sit; tamen si cum Christi potentia comparetur, humanam potiùs quàm Diuinam censendam esse. ea enim comparatio, solùm ostendit Christi potentiam esse maiorem, quàm aliorum hominum. ac proinde Christum esse maiori ratione vnum cum Deo, quàm alios: cùm tamen alij quoq; propter potentiam eiusdem generis, dici debeant vnum. Potentia enim dicitur à Smalcio vna, propter vnitatem effectuum eiusdem generis, non propter amplitudinem aut perfectionem potentiæ. *Responsio Smalcij non satisfacit.*

Cùm igitur absurdum sit propter potentiam eiusdem generis, res

creatas absolutè dici vnum cum Deo, non minus etiam absurdum censeri debet, Christum hoc loco propter potentiam eiusdem generis, dicere, se esse vnum cum Patre. quòd si non reputatur absurdum, absurdum saltem erit, nihil peculiare hoc loco Christum de se asserere, quod ei non esset cum cæteris rebus creatis commune: cùm & ipsi Iudæi tantùm id esse reputarent, vt ex eo colligerent, Christum, homo cùm esset, seipsum fecisse Deũ. quod se vnum cũ Patre assereret.

2. *Quia facit Christũ inepte argumẽtantem.* Deinde facit etiam Christum ineptè argumentantem. etenim ex vnitate potentiæ eiusdem generis, non sequitur Christi potentiam esse tantam, vt superari à nemine possit. quod Christus hîc probare contendit. Nam etsi eiusdem generis potentia sit in vtroque, hoc est in ordine ad eosdem effectus: tamen in Patre est longè perfectissima & maxima: in Christo verò secundùm istos est multò minor. atque idcirco non sequitur, si ex manibus Patris, qui maiorem & perfectiorem potentiam habet, nemo potest oues rapere: pari ratione nec ex manibus Christi possit eas quisquam eripere. Notum enim omnibus est, à maiori ad minus affirmatiuè nullam esse consecutionem. Ex quo patet, si verba Christi de vnitate potentiæ eiusdem generis exponantur, ineptissimam fore Christi argumentationem.

Christi potentia tanta quanta Patris. Accedit quod Christus disertè sua argumentatione concludere vult, suam potentiam esse tantam, quanta est potentia Patris: si enim tanta non esset, sed longè minor, non esset consequens, si ex manibus Patris oues nemo possit rapere; pari ratione neq; ex Christi manibus rapere posse. etsi enim duo habeant potentiam eiusdem generis eorundem operum effectricem; si tamen vnus habeat imbecilliorem & infirmiorem quàm alter, fiet vt is superari facile possit. alter verò eiusdem generis potentia, sed longè maiori præditus, nõ possit.

Quomodo id probat Christus ipse. Porrò tantam esse suam potentiam, quanta est Patris probat Christus ex sua cum Patre vnitate, ita vt non solùm æqualem esse Christi & Patris potentiam oporteat, sed & vnam numero, quod maius est. de tali enim vnitate loquitur, ex qua inferri possit æqualis potentiæ cum Patre. Atqui nulla alia dari potest vnitas, ex qua possit inferri hæc æqualitas, nisi vnitas numerica potentiæ. Nam vnitatẽ illam, quam aduersarij statuunt, eiusdem generis ad id non sufficere, satis ante demonstratum est; constatq; posse aliquos vnam, id est eiusdem generis potentiam habere: qui tamen non sint æqualis prorsus potestatis, sed vnus altero potentior. Vnitas etiam secundùm

speciem,

ſpeciem, pari ratione, potentiæ æqualitatem non infert: cùm ij, qui habent potentiam eiuſdem ſpeciei, ſæpènumero inæqualem potentiā habeant. vt in duobus hominibus, quorum alter viribus infirmus ſit, alter potens, manifeſtum eſt: quos tamen eiuſdem ſpeciei vires habere nemo inficiabitur. Reliquum ergo eſt, vt eam potentiam eſſe numero vnam oporteat, ex cuius vnitate æqualitas potentiæ inferri poſſit. cùm neq; ex vnitate generica aut ſpecifica potentiæ æqualitas inferri poſſit: neq; alia detur vnitas poſt genericam & ſpecificam, quæ ad rem noſtram faciat, niſi numerica.

Deniq; quæ infinitè in ratione potentiæ diſtant, ſunt potiùs non vnum, quàm vnum quæ enim diſtant, quatenus diſtant, non ſunt vnum, ſed diuerſa. Si ergo infinitè diſtent, ſolùm verò finita aliqua ratione non diſtant, magis erunt non vnum, quàm vnum, & abſolutè non vnum. Cùm igitur Chriſti & Patris potentia infinitè in ratione potentiæ diſtent; ſiquidem ex doctrina aduerſariorum Chriſti potentia eſt infinitè minor potentia Patris; conſequens eſt, Chriſtum & Patrem dici non poſſe abſolutè vnum in ratione potentiæ.

Chriſti potentia eſt infinita.

Minor potētia Patris iuxta Arianos.

Ait Smalcius, parum verum eſſe, Dei potentiam infinitè maiorem eſſe, omni rei creatæ potentia. Poteſt enim inquit, Deus rei creatæ, ſaltem in quibuſdam rebus, talem & tantam largiri poteſtatem, quæ ſit par ſuæ poteſtati. quod inquit, in Domino IESV eueniſſe teſtantur ſacræ literæ his verbis: *Pater neminem iudicat.* hoc eſt, neminem ex ſua perſona nunc regit, & olim ſeruaturus eſt, ſed omne iudicium dedit Filio. Verùm hæc nimis abſurdè à Smalcio dicuntur. aut enim negare debet Dei potentiam eſſe infinitam: aut concedere, infinitè à potentia creata diſtare. infinitum enim à finito diſtare infinitè neceſſe eſt.

Perabſurdū dictūSmalcij.

Parum verum eſſe, Dei potentiam maiorē eſſe omni rei creatæ potētia. Refutatur.

Neq; verò tueri ſe poteſt, ſi dicat: Dei potentiam ſi abſolutè & reſpectu omnium effectuum conſideretur, eſſe infinitam; ſi verò in quibuſdam tantùm rebus ſumatur, non eſſe infinitam. id enim nulla ratione admitti poteſt. Etenim Dei potentia, non ſolùm qua Deus omnia poteſt, ſed etiam qua ſingula poteſt, infinita eſt: neq; idcirco ſolùm Deus infinitus eſt, quòd omnia poſſit, ſed & quòd ſingula, infinita quadam ratione & perfectione poſſit: infinita inquam perfectione, tum ob modum agendi independentem, qui virtutem infinitam in agente requirit: tum ob infinitam perfectionem potentiæ, quæ eadem eſt prorſus cum illa, qua Deus omnia poteſt. Quocirca ſicut

Dei potentia infinita.

 circa ſicut

circa sicut finitum infinito par esse non potest: ita fieri nequit, vt creata & infinita potestas, par esse possit Diuinæ potestati infinitæ, ac ex consequenti, neq; fieri poterit, vt Deus parem suæ potestati, potestatem rei creatæ communicet.

Aliud dictũ Smalcij excutitur de potestate Christi.

Quod verò ait, Deum Christo parem suæ potestati contulisse; id si de Christi creata potestate intelligat, falsum est. dependens enim potestas (qualem omnem creatam esse necesse est) par esse potestati independenti non potest. neq; enim ex eo, quod eiusdem generis effectus efficit, quos efficit Diuina potestas, par esse Diuinæ potestati dicenda est. Nam eosdem effectus infinita & independenti quadam (vt dictum est) perfectione Diuina potestas efficit, quos creata potestas dependenti & limitata ratione facit, ac proinde admodum inæquali ratione. Deinde ea ratione sequeretur, cuiuslibet rei creatæ potestatem, parem Diuinæ potestati dicendam esse: quippe quæ eiusdem generis effectus efficiat in certo quodam rerum genere. quod tamen ita absurdum est, vt asseri nullo modo possit. Si verò in Christo parem prorsus perfectionẽ Diuinæ potestati agnoscat Smalcius, verum quidem erit, Christo eiusmodi potestatem collatam esse; at talis potestas, cùm sit independens, non erit creata, nec nisi cum natura Diuina Cristo communicari potuit. nam neq; par esse Diuinæ potestati posset, nisi esset independens: neque potestas independens absq; natura independenti, cum qua idem prorsus est, communicari potest.

Instantia Smalcij difficultatem non tollit.

Frustra etiam se torquet Smalcius, cùm ait, posse aliqua esse vnum & diuersa, ob aliam & aliam causam. id enim etsi verum est, difficultatẽ tamen minimè tollit. Nostrũ enim argumentũ id præcipuè vrget, ea quæ infinitè secundùm aliquã rationẽ à se distant, secundùm illam eandem rationem, non esse absolutè vnum, & magis non vnum quàm vnum. Etsi igitur secundùm diuersas rationes, possit aliquid dici vnum & non vnum: tamen secundùm illam rationem, secundùm quam aliqua infinitè à se distant, non possunt dici absolutè vnum, licet non repugnet dici secundùm quid vnum. Quocirca cum in ratione potentiæ, Dei potentia, ab omni creata potentia infinitè distet, non potest secundùm eam rationem dici absolutè vna, ac ex consequenti, nec Christus illa ratione posset dicere absolutè. *Ego & Pater vnum sumus.*

Catholica verborum Christi, Ego & Pater vnum sumus, expositio comprobatur. CAP: XVII.

CVm igitur neutra verborum Christi interpretatio, quam aduersarij adferunt, consistere possit, verissima erit Catholicorum omnium interpretatio, verba Christi de naturæ vnitate exponentium: ita vt sensus sit: quia, Ego & Pater, natura vnum & idem sumus: idcirco vnum & idem possumus: & ideò sicut è manibus Patris nemo rapere potest oues meas, ita nec de manibus meis: quorum enim vna est natura, est etiam vna eademq; potestas. *Tertia verborũ Christi explicatio de vnitate naturæ confirmatur.*

Hanc Catholicam & omnium SS. Patrum explicationem, ex eo primùm confirmare possumus: quòd nulla alia vnitas faciat ad inferendam æqualem & vnam, Patris ac Christi virtutem atque potentiam. ergo cùm Christus parem suam cum Patre potestatem ex vnitate sua cum Patre deducit, non de alia vnitate, quàm de vnitate naturæ loqui existimandus est. Nam & ex hac vnitate sequitur par Christi & Patris potentia; & ex alia vnitate non sequitur. Nam si de vnitate voluntatis & concordiæ sermo sit, ex ea non Christi potentia, sed Patris auxilium & protectio inferri solummodo potest. quia enim idem vult Pater, quod vult Filius: idcirco volente Filio oues suas conseruare, volet etiam Pater, easq; summa sua potestate, cui repugnare nemo potest, conseruabit. 1.

Similiter si de vnitate potentiæ eiusdem generis loquamur, non sequitur, si qui habeant potentiam eiusdem generis ad eosdem effectus producendos, tantam esse vnius potentiam, quanta est alterius potentia. neq; si potestas vnius superari à nemine possit, idem fateri necesse est, de alterius potestate. ad eosdem enim effectus producendos, alter summam & inuincibilem potestatem habere potest: alter verò debilem & infirmam. vti in præsenti negotio de Patris & Christi potestate fateri coguntur Ariani. Porrò ex vnitate naturæ optimè sequitur vnitas & æqualitas potentiæ. quorum enim vna est eademq; natura, est quoq; vna & eadem potestas, maximè si potestas sit idem, quod natura, vti in Deo esse credimus. quapropter nisi de vnitate naturæ verba Christi exponantur, totam Christi argumentationem concidere, & nullo modo posse consistere, consequens est.

Eadem expositio alio quoq; argumento confirmari potest, nempe quòd Iudæi eo sensu, hoc est de vnitate naturæ, verba Christi intellexe- 2. *Catholica expositio probatur.*

tellexerunt, cùm idcirco lapides sustulerunt, vt iacerent in eum. quia inquiunt, homo cùm sis, facis teipsum Deum. Intellexerunt igitur illis verbis, *Ego & Pater vnum sumus*, illud contineri, quòd homo ille faceret se vnum cum Patre Deum. Porrò cùm hunc sensum è verbis Christi conceptum, eidem Christo obijcerent, tanquam blasphemum, eumq; propterea lapidare vellent, Christus nunquam negauit se hoc dixisse, quod illi obijciebatur; neq; eum esse verborũ suorum sensum (quod tamen proculdubio facere debuisset, si id falsum esset, tùm ne grauissimi scandali occasionem præberet Iudæis, tùm vt ea ratione se à præsenti mortis periculo liberaret) sed solùm negauit, id esse blasphemum, quod illi obijciebatur; Itaq; non negauit à se dictum, & quòd illis verbis, *Ego & Pater vnum sumus*, se diceret naturâ Deum & vnum cum Patre Deum, sed solùm negauit id esse blasphemum, ad idque solùm rationes suas accommodauit, vt probaret non esse blasphemum, hominem dici Deum. si enim sine blasphemia homines in scriptura dicuntur Dij; multò maiori ratione se posse sine blasphemia affirmare, se esse Deum. quod & ex sua sanctificatione & missione in mundum confirmat, & ex operibus Diuinis demonstrat: ac planè cogit Iudæos vt credant, quod illis impossibile videbatur. Si mihi non creditis, operibus credite, vt credatis quia Pater in me est, & ego in Patre, quod idem est, ac esse vnum cum Patre. propter vnam enim communemq; naturam & ipse in Patre, & Pater in ipso erat.

Iudæi meliꝰ verba Christi intellexerunt quàm Ariani.

Ait Smalcius primùm nulla ratione probari posse, Iudæos hoc sensu verba Christi intellexisse. Nam etsi blasphemiam verbis Christi contineri intelligerent: tamen hæc blasphemia non in eo erat posita, quòd Christus se vnum naturâ cum Patre dixerit, sed quòd cùm esset vilis & abiectus homo, se Deo nimis familiarem & coniunctũ affirmaret. At errat Smalcius; nam eam blasphemiam, quam in verbis Christi contineri arbitrabantur, satis ipsi exposuerunt, cùm dicerent, de bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia. quia cùm homo sis, facis teipsum Deum. Non igitur in hoc ponebant blaspemiam, quòd se faceret coniunctũ & familiarem Deo, vt Smalcius nugatur, sed quòd cùm homo naturâ esset, faceret se naturâ Deum. hoc enim illa verba, Homo cùm sis, & illa hominis & Dei oppositio, in quo totam blasphemiam fundant, indicat. neq; enim erant adeò absurdi, vt putarent, nulla ratione hominem dici Deum posse,

Responsio Smalcij prima, mera nuga.

Reijcitur.

posse, sed solùm, si dicatur esse naturâ Deus. Hanc verò blasphemiam ex illis Christi verbis, *Ego & Pater vnum sumus,* non alia ratione deducere poterant, quàm quòd in eis vnitatem naturæ asseri intelligerent. qui enim se esse vnum naturâ cum Deo affirmat, ex consequenti se esse naturâ Deum affirmat.

Ex quo patet Iudæos non alia ratione blasphemum existimâsse, hominem dici Deum, quàm ea qua id homini repugnare censebant; hanc enim vim habent illa verba, Homo cùm sis: ac si dicerent; facis te esse Deum, tali ratione, quæ in hominem cadere non potest. Non existimabant autem proculdubio in hominem cadere non posse, vt Deus dicatur, Diuinitatis aliqua participatione. Sic enim non semel in scriptura homines, Dij dicuntur, sed solùm id blasphemum arbitrabantur, si homo Deus naturâ diceretur. Ex quo patet Arianos eodem planè argumenti genere aduersus nos vti, quo Iudæi olim aduersus Christum vtebantur, nempe quod Christum, cùm homo sit naturâ doceamus & credamus esse naturâ Deum. Vtrorumq; autem perfidiam æquè Christus coarguit. *Ariani contra Catholicos ita argumentantur, vt Iudæi olim contra Christum.*

Ait deinde Smalcius, Iudæos, si ita verba Christi intellexerunt, grauissimè errâsse. At longè alia est Christi, de errore Iudæorum, sententia: neq; enim in hoc à Christo redarguuntur Iudæi, quòd malè Christi verba intellexerint, sed quòd eum sensum, blasphemiam continere arbitrati sint. Non igitur error Iudæorum in eo fuit, quòd alio sensu verba Christi acceperint, sed quòd eum sensum cum blasphemia esse coniunctum censuerint, & Christo exprobrauerint; Christusq; non hoc vrget, quòd nihil tale dixerit, quale illi obijciebatur, (quod tamen facillimum illi erat ad se calumnia & mortis periculo liberandum) sed quòd illa, quam putabant esse blasphemiam, longè à blasphemia abesset. *Secunda responsio Smalcij diluitur.* 1. *Ariani sapientiores se faciunt Christo, dum id in Iudæis redarguunt, quod Christus non redarguit.* 2.

Accedit & alia ratio. etenim si Iudæi in sensu verborum Christi errâssent, correcti proculdubio à Christo fuissent; nam etsi Christus cùm manifestis calumnijs peteretur, vt cùm dicebatur Samaritanus, non respondendo, sed tacendo calumniam soluit, quippe quæ ita manifesta esset, vt alia dilutione opus non haberet; nec vllum ex silentio scandalum aut periculum sequeretur: at tamen hoc loco in re omnium grauissima, & ad salutem hominum spectante, Christus tacere nullo modo debuit. Etenim cùm ex verbis Christi ea opinio in animis Iudæorum nasceretur, & grauissimi scandali atq; peccati illis oc-

illis occasionẽ daret, dissimulare proculdubio Christus rem tantam non debuisset, sed corrigere, & illos ab errore liberare. quod cùm non fecerit, eo ipso veram esse indicauit. quamuis enim non omne id, quod à Christo non est correctum, sequitur illico esse verum: tamen cùm error eiusmodi est, qui nisi corrigatur, in Christum ipsum redundat, eiq; tota illius erroris causa tribueretur, corrigi proculdubio debet. quòd si non corrigatur, idipsum argumento est, errorem non esse: quare sicut nullum bonum virum decet, alteri iustam errandi occasionem præbere, vel alium verbis in errorem inducere: ita id multò minus bonitatem Christi decuit. Nam etsi permittere peccata & errores Deus ob iustas causas quandoq; possit: at esse peccati errorumq; causam, omnino Dei bonitati repugnat. quem velle omnes homines saluos facere, non in errores & peccata impellere, Sacræ literæ testantur.

Smalcius perperã verba Christi exponit.

Verùm correctam quodammodo Iudæorum sententiam Smalcius ait, cùm Christus se, iniuria, blasphemiæ accusari pronunciat, quòd dixerit, *Sum Filius Dei*; quod sine vlla blasphemia in hominem cadere potest. Sed fallitur Smalcius, & perperam Christi verba exponit. Etenim Christus non negat, id se dixisse, quod sibi obijciebatur à Iudæis, sed solùm negat id esse blasphemum, indicant hoc illa verba. Vos dicitis, quia blasphemas, quia dixi Filius Dei sum. quibus verbis ostendit, id, quod dicebant Iudæi, nullam esse blasphemiam. Corrigit ergo Iudæos non in sensu verborum malè accepto, sed in blasphemia verbis Christi immeritò attributa. neq; negat se id dixisse, quod illi obijciebatur, sed solùm negat, id esse blasphemum. Quocirca si decreto Christi standum est, sine vlla blasphemia dici potest, Homo naturâ Deus, cùm in eo nullam blasphemiam contineri Christus docuerit; & decreto Christi repugnare conuincuntur Ariani, cùm id esse blasphemum vna cum perfidis Iudæis ore sacrilego pronunciant.

Homo dici potest natura Deus, Christi decreto.

Et sanè si Christus dixisset absolutè, se non dixisse talem blasphemiam, proculdubio negâsset se eo sensu dixisse, quo Iudæi obiiciebant. at Christus solùm dicit in ijs verbis, quæ illi à Iudæis obijciebantur, nullam blasphemiam contineri: ita vt non neget verba, sed blasphemiam in verbis. vnde non corrigit sententiam Iudæorum in sensu verborum, sed in afficta verbis blasphemia.

Id Ariani cum Iudæis blasphemiã pronunciãt.

Peruertit verò Smalcius cum Socino responsionem Christi, ac si dicere vo-

Smalcius v-

dicere voluisset, se non alia ratione, se Deum fecisse, nisi ea, quæ nihil amplius contineat, quàm quòd Dei Filius esset. quod cùm in hominem cadere possit, nullam blasphemiam continet. *nà cum Socino Christi peruertit.*

Peruertit inquam Smalcius Christi verba. non enim Christus ait, se nihil aliud dixisse, nisi quòd Filius Dei sum; sed ait, Iudæos immeritò dicere in eo, quod Christus dixit, Filius Dei sum, blasphemiam esse, vt patet ex illis verbis: Vos dicitis, quia blasphemas, quia dixi, Filius Dei sum; ita vt Christus Iudæorum obiectionem, non suam sententiam referat. Iudæi enim quemadmodum blasphemiam iudicabant, hominem esse naturâ Deum; ita & esse naturâ Filium Dei, cùm is, qui est naturâ Filius Dei, sit quoq; naturâ Deus. vtrumque enim impossibile esse putabant, vtrumq; blasphemum. Christus verò, vtrumq; sine blasphemia dici posse, affirmat.

Ex quo tale confici potest argumentum. Christus eo modo dicit, non esse blasphemum, se esse Filium Dei, quo modo Iudæi obijciebant esse blasphemum. At Iudæi non alia ratione blasphemum esse iudicabant, hominem dici Filium Dei, nisi de eo, qui naturâ Filius est, intelligendo, ergo Christus hoc sensu negat esse blasphemum, se facere Filium Dei. 3.

Tertium argumentum pro Catholica interpretatione sumitur, ex illis Christi verbis, quibus docet, se meritò & sine blasphemia dicere potuisse, se esse Filium Dei. nam inprimis pro illis verbis, *Ego & Pater vnum sumus*, substituit hæc verba, *Filius Dei sum.* istis illa explicans, & simul ostendens modum, quo dixerat se esse vnum cum Patre, nempe sicut Filius dicitur vnum cum Patre, cum quo est vnius eiusdemq; naturæ. Porrò quemadmodum Iudæi, cùm iudicarent blasphemiam, Hominem dici Filium Dei, id illi de Filio Dei naturâ intelligebant: ita & Christus cùm id vacare omni blasphemia affirmat, se esse naturâ Filium Dei agnoscit, & ex consequenti naturâ Deum, & vnum naturâ cum Patre. *Tertiò Catholica expositio probatur.*

Negat quidem Smalcius, ea verba pro illis substituta, Christũq; ad alios suos sermones respexisse, quibus directè aliquando dixerat, se esse Filium Dei; verùm ista nulla probabilitate à Smalcio dicuntur. etenim luce ipsa clarius est, Iudæos, non aliorum verborum occasione, sed illorum, *Ego & Pater vnum sumus*, erga Christum commotos, eidem exprobrâsse, quòd homo cùm esset, faceret seipsum Deũ; quod ex illis verbis, quibus se vnum cum Deo affirmabat, deducebant. Et *Negatio Smalcij improbabilis.*

bant. Et Christus ad hanc obiectionem respondens, eam alijs verbis explicat. cùm enim Iudæi pro blasphemia obijcerent, quòd cùm homo esset, faceret seipsum Deum, Christus eandem obiectionem repetens, dicit eos sibi obiecisse, quòd se faceret Filium Dei. Pro eodem igitur ista sumuntur, facere se vnum cum Patre, facere se Deum, facere se Filium Dei, cùm alterum contineatur in altero. Cùm verò Christus non negat se dixisse, id quod sibi obijciebatur, admittit eo ipso se, esse talem Filium Dei, qualem obijciebant Iudæi, nempe naturâ Filium Dei, & in eo nullam blasphemiam contineri, neque alios suos sermones de hac re aliâs habitos respexit Christus, cùm nō de alijs sermonibus, sed de illorum verborum sensu, *Ego & Pater vnum sumus*, controuerteretur hîc à Iudæis.

Quartò probatur Catholica sententia.

Huc spectant illæ rationes, quibus probat Christus se multò maiori ratione dici posse Deum, & Dei Filium, quàm alios homines. *quem* inquit, *Pater sanctificauit & misit in mundum*: quæ quidem iuxta Catholicam de Christi Diuina natura doctrinam optimè explicantur. Tribus enim rationibus suam Diuinam naturam indicat.

Christus ipse naturam suam Diuinā indicat tribus rationibus.

1. Prima est, quòd Deum habeat Patrem, & consequenter sit æquè, vt Pater, Deus. quam etiam ob causam aliâs, *volebant eum Iudæi interficere, quòd Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.* Ioan: 5. 18. scilicet non quomodocunque, neq; communi ratione, Deum dicebat Patrem, sed eo modo, quo Iudæi blasphemum putabant, nempe eiusdem naturæ & essentiæ cum Patre, cui ipse esset æqualis, Ioan: 5.18. & vnum cum ipso, Ioan: 10. 30. quæ verò hîc opponit Smalcius, sequenti capite commodiùs refellentur.

2. Altera ratio est, Sanctificatio, quæ & missionem eius in mundū præcessit, & consistit in Sanctitatis paternæ vnà cum natura communicatione. Homo enim ille, priùs Diuinæ naturæ hypostatica vnione sanctificatus est, tum missus in mundum, & quemadmodum naturâ vnum erat cum Patre, ita etiam erat vnum sanctitate, sibi per vnionē hypostaticam communicata, & cum ea sanctitate missus est in mundum. Atq; eam vim habere videntur illa verba, *quem Pater sanctificauit*, vt Paternæ sanctitatis vnà cum naturâ communicatio intelligatur. quod etsi Smalcius reputat impossibile, tamen id non esse impossibile sequenti cap: docebitur.

3. Tertia ratio est, Missio in mundum, talis videlicet, qualem describit ipse apud Ioan: 16. 28. *Exiui à Patre & veni in mundum: iterum*

relinquo

relinquo mundum, & vado ad Patrem. Sicut enim reditus ad Patrem, est reditus in cœlum, ita exitus à Patre, est exitus de cœlo. Fuit igitur in cœlo, tanquam vnigenitus in sinu Patris, antequam veniens in mundum homo fieret.

Oppositioni Smalcij satis fit.

Cùm verò Smalcius opponit, nos pro concesso multa sumere. Respondemus, satis nobis hoc loco esse, ex nostra de Christi Diuinitate doctrina, quam aliàs ex scriptura probamus, rationes quas hîc Christus adduxit, optimè explicari posse, cum eaq; multo melius consentire, quàm cum coactis & violētis aduersariorū interpretationib9.

Quintò.

Accedit quòd Christus, non solùm non cedit Iudæis obijcientibus blasphemiam, sed etiam vrget ipsos, & cogit operibus suis miraculosis, in hunc finem diuinitùs editis, vt sibi asserenti credatur, quòd Pater in ipso, & ipse in Patre sit. scilicet id vrget, quod alijs verbis ante dixerat, *Ego & Pater vnum sumus.* Propter hanc enim vnitatem cum Patre, & Pater in ipso, & ipse in Patre est per communem Diuinitatis naturam. Quamuis enim alijs quoq; modis ipse in Patre, & Pater in ipso esse dici possit: vti & fideles per charitatem dicuntur manere in Deo, & Deus in illis. tamen hoc loco non aliam inexistentiam intelligit, quàm eam, quæ ex vnitate naturæ vtriusq; proficiscitur. Hanc enim vnitatem negabant tunc Iudæi; hanc blasphemiam reputabant, de hac disceptabant cum Christo, Christus deniq; hanc contra illos vrget varijs argumentis, & eam varijs formis dicendi explicat. Vbi etiam tacitè ex vnitate operum, vnitatem naturæ indicat, ac si diceret: quorum eadem prorsus opera sunt, ij quoq; sunt vnum & idem. Cùm igitur sua Christus opera esse Patris opera ostenderet, meritò vrgere poterat Iudæos, vt crederent Patrem in ipso esse, & ipsum in Patre, per communem vtriq; naturam eorundem operum Diuinorum effectricem.

Smalcij Responsum inane.

Nam quod Smalcius ait, non de omnibus operibus hîc Christum loqui, sed tantùm de miraculosis & Diuinis operibus, id Christi argumentationem in concludenda communi vtriusq; natura non impedit. licet enim de ijs præcipuè loquatur, alia tamen non excludit: & quemadmodum ista à communi vtriusq; natura proficisci ait: ita & de alijs sentire par est.

Aliud falsum.

Neq; enim verum est, quod Smalcius ait, multa esse opera Dei, quæ non sunt Christi, vt est creatio Angelorum & omnium rerum, earumq; conseruatio. Nam etiam scriptura hæc opera Christo tribuit, Col:

Christus cōditor omni-

um à Paulo asseritur cōtra Smalcium. buit, Col: 1. 16. quoniam in ipso condita sunt vniuersa in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue Principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Quibus verbis expressè tam creatio, quàm conseruatio omnium Christo tribuitur, vt suo loco demonstrauimus, quidquid perstrepant infideles Ariani.

Horror Smalcij nimis religiosus. Horret verò Smalcius, quòd à me scriptum est, ne furentes Iudæorum animos magis exasperaret, non dixisse apertè se Deum esse, sed moderatioribus formis dicendi vsum esse. Apage inquit, istam à Christo seruatore nostro astutiam. *Non ex astutia Christus Diuinā gloriam suam occultabat.* Quasi verò quoties Christus suam Diuinam gloriam iustis de causis occultabat, & alijs manifestari vetabat, quòd nondum venisset hora eius, id astutiæ, & non summæ potiùs eius sapientiæ, qua omnia suo tempore fieri decernebat, adscribendum sit. Quamuis igitur veritatem non dissimulauerit Christus: nam tali modo locutus est, vt Iudæi, ex verbis Christi illicò inferrent, quia tu cùm homo sis, facis te ipsum Deum, tamen eam in dicendo moderationem adhibere pro sua sapientia voluit, vt quàm minimum animos Iudæorum læderet, ab expressa Diuinitatis suæ mentione, quam tantùm oderant Iudæi, abstinendo.

Smalcij in soluēda quæstione ruditas. Cùm verò similiter petimus ab Arianis, quare Christus apertè non negauit se Deum esse, cùm ea re videret vehementer torqueri Iudæos? Respondet Smalcius de hac re nullam habitam fuisse quæstionem vnquam, sed perpetuò, an esset Messias vel Filius Dei. At ista Smalcij ruditas & ignorantia est. Etenim eam quæstionem hoc loco expressis vrserūt verbis Iudæi, *quia tu homo cùm sis, facis teipsum Deū.*

Cùm verò ait Christum aliàs millies tacitè negâsse, se esse illum vnum Deum, dum docuit se Deum habere, se esse à Deo missum, doctum, sanctificatum, omnia ab eo accepisse, præcepta eius seruare, dum eum inuocauit, ei se commendauit, ea omnia cùm de Christo *Millies insulsus & stupidus Smalcius.* secundùm humanam eius naturam exponi possint & debeant, millies insulsum & stupidum Smalcium indicant, qui ex his, quæ Christo, quà homo est, conueniunt, stultè colligit, Christum non esse naturâ Deum. Vt enim humanæ naturæ respectu, Patrem suum Deum dixit, à quo missus, sanctificatus est, cuius præcepta seruauit, quem inuocauit: ita se Patri æqualem in forma Dei probauit, Phil. 2. 6. Ioan: 5. 18, vt vnum naturâ cum Deo. Ioan: 10. 30. idq; ita apertè, vt eapropter non semel illum interficere Iudæi voluerint: quòd id

quòd id sine blasphemia dici non posse putarent. neq; tamen Christus vel minimum de sua assertione cessit. Tota etiam scriptura, eadem omnia Christo, quæ Patri tribuit, vt omnium rerum creationẽ, conseruationem, & alia, Col: 1. 8. Ioan: 1 3. Hebræ 1. 10.

Deniq; cùm ait, hoc loco, Christum se tacitè negâsse Deum esse, nempe tali modo, qui in hominem non cadat. dum dicit se non blasphemare, quòd dixerit, Filius Dei sum. Filium enim & Deum esse naturâ prorsus secum pugnant: id verò iam satis paulò ante refutatum est. Nam his verbis repetit ea Christus, quæ Iudæi illi obijciebant. & negat esse blasphema, quæ ipsi esse blasphema dicebant, nempe hominem esse naturâ Deum, & naturâ Filium Dei. Non igitur alium modum, quo sit Filius Dei, diuersum ab eo, quem apprehendebant Iudæi, infert, sed illum ipsum blasphemum non esse ostendit. *Refutatur iterum.*

Falsum etiam est, pugnare secum ista, esse naturâ Deum & Dei Filium. non enim repugnat Filium, esse eiusdem naturæ cum Patre. & quamuis Dei natura multiplicari non possit, cùm sit vna numero: tamen vna numero Filio communicari potest. quod etsi Smalcius non capiat, capit tamen totus mundus & credit. *Smalcius non capit, quod totus mũdus credit.*

Non repugnat rationi, vnam numero essentiam esse in pluribus personis. Cap: XVIII.

OStendimus in monstris Arianismi, cum ratione non pugnare, vnam numero essentiam esse in pluribus personis, hoc argumento. Id enim quòd nullam contradictionem inuoluit, rationi nõ repugnat. Atqui vnam numero essentiam esse in pluribus personis, nullam implicat contradictionem. Non igitur hoc rationi repugnat. Minorem probauimus ex definitione personæ. est enim persona subsistentia incommunicabilis naturæ intellectualis. At non implicat contradictionem, naturam intellectualem subsistere pluribus subsistentijs. ergo pari ratione contradictionem non implicat subsistere in pluribus personis. *Argumentum potens contra Arianos. á definitione personæ.*

Hîc Smalcius primùm ait esse petitionem principij: siquidem idem esse ait, vnam numero naturam habere plures substistentias, quod plures habere personas. Verùm si hæc non est magna imperitia inscitiaq; Smalcij, consequetur, semper fore petitionem principij, cùm per definitionem aliquid de definito probatur, & ex consequenti potissima demonstratio, in qua pro medio ad demonstrandum as- *Smalcij imperitia in obijcienda petitione principij.*

dum assumitur definitio subiecti, semper petitionem principij continebit. Discat ergo Smalcius, definitione rei cuiusque essentiam & proprietates illustrari. Quare cùm persona per subsistentiam definiatur, non erit petitio principij, plures personas ex pluribus subsistentijs probare, sed rei de qua agitur illustratio, cùm quod minus notum est, ex eo, quod est notius comprobatur.

Docetur Smalcius.

Alia imperitia eiusdē.

Illud quoq; ruditatem Smalcij prodit, cùm in definitione personæ, substantiæ nomen pro naturâ, non pro subsistentia accipiendum putat: & idcirco superfluum esse nomen naturæ, quod in definitione additur, censet. Etsi enim nomen substantiæ pro naturâ accipi possit, tamen cùm in definitione personæ ponitur, non pro natura, sed pro subsistentia naturæ accipitur, non vt illi respondet vox *ὀσια*, sed vt illi respondet vox hypostasis: ita vt alij claritatis maioris causa pro substantia nomen subsistentiæ substituant, quod ne ignoraret Smalcius, maiori diligentia eum libros Theologorum euoluere oportuit.

Substantia dupliciter accipitur.

Probatio in gratiam Smalcij.

At fortasse probationem à nobis desiderat, eius propositionis, qua asserimus, nullam implicare contradictionem, eandem numero essentiam posse plures subsistentias habere: id etsi per se manifestum sit, in gratiam tamen Smalcij facere non grauabor. Aio igitur. Cùm aliqua duo ratione aut definitione à se distinguuntur, nullam inuolui contradictionem, si multiplicato vno aliud non multiplicetur: tunc enim multiplicari & non multiplicari; esse vnum & non vnũ, quæ videntur esse contradictoria, non in vnam rationem (quod ad contradictionem requiritur) sed in aliam atq; aliam cadit: neque enim contradictoria sunt, quæ rei vni secundum diuersas rationes tribuuntur, sed solùm cùm secundùm eandem prorsus rationem esse, & non esse, res illa dicitur. Cùm igitur essentia & subsistentia, omnium sapientum sententia, ratione & definitione distinguantur, veluti res & modus, (est enim subsistentia modus quidam per se existendi, essentia verò est natura ipsa illo modo existens) fit vt nullam contradictionem implicet multiplicari subsistentias non multiplicata naturâ: & è conuerso, multiplicari naturas non multiplicata subsistentia: quorum alterum in Deo fide agnoscimus, in quo naturâ vna numero tribus diuersis subsistentijs subsistit: alterum in Christo, in quo duas naturas, Diuinam scilicet & humanam, vna verbi subsistentia subsistere pari ratione certa fide credimus.

Essentia & subsistentia quomodo distinguuntur.

Nullius

Nullius igitur momenti est illa, quæ à Smalcio affertur contradictio, cùm ait eodem tempore fore vnicam numero essentiam & plures numero essentias. Etenim cùm subsistentia ratione distinguatur ab essentia, nulla implicatur contradictio, si subsistentiæ multiplicentur, non multiplicata essentia. siquidem alia ratio est, illa, quæ dicitur multiplicari, nempe subsistentia, alia quæ dicitur non multiplicari, nempe natura. tuncq; solùm multiplicari & non multiplicari sunt contradictoria, cùm circa vnam & eandem rationem versantur. quare aut subsistentiam ab essentia definitione distingui neget Smalcius: aut si distingui concedat, quod omnis ratio efflagitat, negare non potest, posse absq; vlla contradictionis implicatione multiplicari subsistentias non multiplicata natura; & ex consequenti nullam inuolui contradictionem, si vna numero essentia existente, sint tres subsistentiæ, atq; adeò tres personæ, quæ subsistentijs definiuntur. neq; sequetur tres essentias fore, sed tres essentiæ subsistentias. siquidem subsistentia ab essentia ratione distinguitur.

Contradictio Smalcij nulla.

Verùm alia argumenta aduersariorũ expendamus. PRIMVM est, cùm persona non sit secunda substantia, sed prima, sequitur nil aliud personam esse, quàm indiuiduam substantiam. primæ enim substantiæ sunt indiuidua. non possunt igitur multiplicari personæ, nisi multiplicetur indiuidua substantia; neq; fieri potest, vt manente vna numero substantia, multæ sint personæ. SOLVITVR.

Argumenta aduersariorum. Primum.

Diluitur.

Si persona esset idem formaliter, quod prima substantia, benè concluderetur non posse multiplicari personas, manente vna numero natura. alioqui idem secundùm idem multiplicaretur & nõ multiplicaretur. At cùm falsum sit, personam esse idem formaliter, quod prima substantia, tota etiam consecutio argumenti est falsa. Etenim si formaliter loquamur, persona non tàm est prima substantia, quàm primæ substantiæ incommunicabilis subsistentia. Prima enim substantia est natura indiuidua: persona verò formaliter, est naturæ indiuiduæ subsistentia, & primam substantiam esse personam, est esse subsistentem incommunicabiliter. Ex quo fit, vt in vna numero natura possint esse plures personæ: quia possunt esse plures subsistentiæ incommunicabiles. quamuis autem negemus personam, formaliter acceptam, esse primam substantiam, materialiter tamen concedimus: cùm illa natura, quæ esse debet persona, debet proculdubio esse indiuidua. nihil enim subsistit in rerum naturâ, nisi indiuiduum. Verùm non per hoc est natura illa

ra illa persona, per quod est indiuidua: estenim persona per hoc quod subsistit incommunicabiliter: est verò indiuidua per hoc, quia in plures naturas diuidi non potest. Sicut igitur subsistentia à natura, ratione & definitione distinguitur: ita & personam distingui à natura indiuidua necesse est, neq; multiplicato vno, aliud multiplicari opus est, cùm habeant rationes distinctas.

Smalciana dicta soluuntur. *Primum.* Aduersus hanc doctrinam multa Smalcius affert, quæ, quàm sit in libris Theologorum hospes & peregrinus liquidè demonstrant. Ait igitur, omnẽ substantiam necesse est, esse primam vel secundam; persona igitur cùm nõ sit secunda substantia, necesse est, vt sit prima. Respondeo. illam diuisionem substantiæ in primam & secundam, esse diuisionem naturæ & essentiæ. quod vel ex Græco vocabulo patet. ουσιαν enim, quæ essentiam significat, diuisit Aristoteles in primam & secundam essentiam. Cùm igitur persona formaliter nõ sit ουσια seu essentia, sed της ουσιας, seu essentiæ subsistentia, non est necesse, vt formaliter sit vel prima, vel secunda substantia. licet naturaliter ad primam substantiam spectet: cùm non secundæ sed primæ substantiæ subsistant incommunicabiliter. Neq; verò sequitur, si persona materialiter sit idem, quod substantia indiuidua, non posse multiplicari personas, nisi multiplicetur natura indiuidua. Etsi enim materialiter sint idem, formaliter tamen non sunt idem; potestq; esse multiplicatio rationis formalis sine multiplicatione materialis: cùm hæ rationes sint distinctæ: ac ex consequenti multiplicatio vnius, non est multiplicatio alterius.

Secundum. Ait secundò Smalcius, idem esse naturam indiuiduam, & naturam subsistentem incommunicabiliter. quæ enim est inquit, natura indiuidua, quæ non subsistat incommunicabiliter? aut quid est hoc subsistens, quod non sit hæc numero natura? quæ item est substantia in plures naturas indiuisibilis, quæ non sit incommunicabilis? eo enim ipso, quo incommunicabilis est, est etiam indiuisibilis; & quo indiuisibilis, est etiam incommunicabilis.

Soluitur. *Smalcius ignarus Metaphysices.* Hæc tota argumentatio Smalcij in ignorantia Metaphysicæ fundatur. clarè enim docent Metaphysici, aliud esse, naturam esse indiuiduam, aliud subsistentem incommunicabiliter. est enim natura indiuidua, quæ in plures naturas diuidi non potest, cùm sit vna numero natura. Nam genera & species sunt tales naturæ, quæ in plures naturas diuidi possunt: natura siquidem generica diuiditur in plures

naturas specificas (animal v. g. in hominem & brutum) natura etiã specifica in plures naturas indiuiduas, (homo v. g. in multos numero homines) natura verò indiuidua non potest amplius in plures naturas diuidi, cùm sit vna numero. Porrò naturam in subsistendo, incommunicabilem & indiuisibilem volunt esse illam, quæ ita per se subsistit, vt alteri ad subsistendum communicari non possit, nec alterius subsistentia subsistere. qua ratione anima rationalis, etsi sit natura indiuidua, non est tamen incommunicabilis; communicari enim potest homini ad subsistendum, vt hominis subsistentia subsistat: & idcirco non dicitur esse persona, quia non est incommunicabiliter subsistens.

Quæstionibus Smalcij satisfit. *1.* *Anima rationalis est naturâ indiuidua: tamẽ non subsistit in cõmunicabiliter.*

Quare cùm quærit Smalcius, quænam sit natura indiuidua, quæ non subsistat incommunicabiliter? respondemus, animæ rationalis esse talem naturam, quæ indiuidua est, & tamen non subsistit incõmunicabiliter. communicatur enim homini ad subsistendum. Notum enim est apud Philosophos, partes in toto totius subsistentia subsistere. Similiter omnes partes cuiuscunq; compositi sunt naturæ indiuiduæ, quæ tamen non sunt incommunicabiliter subsistentes, cùm toti, quod cõponunt, cõmunicentur, & totius subsistentia subsistant.

2.

Cùm iterum quærit, quid sit hoc subsistens, quod non sit hæc numero natura? respondemus, in rebus quidem naturalibus hoc subsistens, esse simul hanc numero naturam, non formaliter sed concomitanter: per Dei tamen absolutam potentiam non repugnat hoc numero subsistens, in alia quoq; numero natura subsistere. cùm enim ista sint distincta, non implicat contradictionem, vno multiplicato, aliud non multiplicari, idq; omnes Catholici credunt in Christo, nempe vnum numero subsistens, vnamq; numero personam in duabus numero naturis, Diuina scilicet & humana subsistere. Similiter etsi in rebus naturalibus hæc numero natura, sit quoq; hoc numero subsistens: Diuina tamen potestate oppositum fieri nullam implicat contradictionem: idq; de Deo nostro credimus, quòd vna numero natura tribus numero distinctis subsistat; & vnus numero Deus subsistat in tribus numero personis: cùm enim subsistentia & natura sint ratione distincta, non implicat contradictionem vnum multiplicari non multiplicato alio, hoc est multiplicari naturam non multiplicatis personis; & è conuerso, multiplicari personas, non multiplicata natura. aliud enim multiplicari naturas, aliud subsistentias.

8. Similiter cùm quærit, quæ sit substantia in plures naturas indiuisibilis, quæ non sit incommunicabilis: dicimus animam rationalẽ esse huiusmodi, & omnes naturæ cuiusq; partes: ita vt idcirco turpiter erret Smalcius, cùm infert, naturam eo esse indiuiduam, quo subsistit incommunicabiliter.

Tertiũ Smalcij dictum. Ait tertiò Smalcius, subsistere incommunicabiliter non esse id, quod personam constituit: alioqui omne illud esset persona, quod incommunicabiliter subsistit. Nam non solùm intellectu carentia, sed sensu quoq; omni destituta incommunicabiliter subsistunt: quæ tamen personæ non dicuntur. At frustra rem inuoluit Smalcius, cũ satis ex definitione personæ à nobis allata constet, non quamcunque subsistentiam incommunicabilem personam constituere, sed eam tantùm, quæ est naturæ intellectualis: non igitur subsistentiæ incommunicabiles naturarum intellectu carentium sunt personæ, sed eæ solùm quæ conueniunt naturis intelligentibus.

Smalciana definitio personæ vitiosa. Affert denique definitionem aliam personæ, vt persona sit indiuidua essentia intelligens. Aio hanc definitionem esse vitiosam, *1. Quia cõpetit alijs à definito.* primùm quòd etiam ijs, quæ personæ non sunt, competit. quod maximum est definitionis vitium. Anima enim rationalis est indiuidua essentia intelligens: neq; tamen est persona. alioqui homo, qui ex anima rationali & corpore compositus est, diceretur ex persona componi, quod omnem rationem personæ euertit. *2.* Deinde quia pro substantia essentiam contra omnem Doctorum auctoritatem substituit. *3.* Tandem, quia id omittit in quo præcipuè ratio personæ posita est, & sine quo persona consistere non potest, nempe incommunicabilem naturæ intellectualis subsistentiam. Satis enim ostensum est, aliud esse, naturam esse indiuiduam, aliud incommunicabiliter subsistentem; vt in exemplo animæ rationalis per se manifestum est. Et licet natura indiuisibilis in plures naturas, sit quoq; incommunicabilis pluribus naturis, non tamen ex eo sequitur esse incommunicabilem ad subsistendum. anima enim rationalis indiuidua, est incommunicabilis pluribus animabus, & tamen non est incommunicabilis homini, cuius est pars, & cuius subsistentia subsistit.

Smalcij arrogãtia & temeritas. Non possum autem non notare magnam Smalcij, vel arrogantiam, vel temeritatem, quòd reiecta personæ definitione à doctis & sapientibus viris vsurpata, suam nobis malè materiatam obtendat, cùm non cuiusuis sit definitiones condere, aut conditas iam & vsitatas reijcere.

Pergit

Pergit Smalcius, pueris in Scholis notum esse, aliud esse subsistentiam, aliud personam: est enim subsistentia, quæ non sit persona. nimis certè acutos pueros, esse oportet, qui priusquam grammaticam norint, quid inter subsistentiam & personam intersit, dignoscunt. At quis credat pueros id nosse, quod vel ipse Smalcius, Doctor alioqui tantus, quantus sibi videtur, ignorat: aut si à pueris didicit aliud esse subsistentiam, aliud personam, meritò ea doctrina tãquam puerilis à doctis viris reijcienda est. quippe communi & declamatæ definitioni Personæ contraria. Nam cùm ait esse subsistentiam, quæ non sit persona, vt in brutis, id iam satis refutatum est, cùm non quæcunq; subsistentia, sed solùm illa, quæ est naturæ intellectualis, dici debeat persona, vt ex definitione apud omnes Sapientes, celebri & peruulgata perspicuum est. *Quartũ dictum Smalcij.*

Ex quibus satis liquet, contradictionem illam, quam nobis opponit Smalcius, esse vanam, atq; adeò nullam. ait enim, si vna numero natura existente multiplicentur personæ, fore naturam simul indiuiduam & non indiuiduam, vnam numero & non vnam. quam nos non contradictionem sed ignorantiam iudicamus. Etenim lex contradictionis est, vt secundùm eandem rationem res esse & non esse dicatur. At si multiplicentur personæ, vna numero naturâ existente, secundùm aliud natura dicetur vna, secundùm aliud multiplex. vna secundùm essentiam indiuisibilem in plures naturas; non vna secundùm naturæ subsistentiam, in quo propria ratio personæ posita est. Non igitur in eo vlla contradictio inuoluitur. Quam responsionem nostram bellam fore Smalcius affirmat, si constet subsistentiam esse quid à natura distinctum. quod cùm satis à nobis iam demonstratum sit & ratione & exemplis, iudice Smalcio palmam obtinuimus. nempe Arianos, eo, quod tantopere vrgent, argumento, ostendere non posse, aliquam contradictionem implicari, si dicatur vna numero essentia in tribus personis & subsistentijs. *Cõtradictio alia à Smalcio opposita euanescit.*

SECVNDVM argumentum. Substantia prima non est in subiecto, neq; dicitur de subiecto, teste Aristotele, in prædicamento substantiæ. At si vna numero essentia esset communis multis personis, inesset multis subiectis, & diceretur de multis subiectis. SOLVITVR. *Secundum argumentũ aduersariorum contra fidem Catholicam.*

Substantia dicitur ab Aristotele non esse in subiecto, quia non est in alio tanquam in subiecto inhæsionis per modum accidentis. neq; enim repugnat substantiæ esse in alio alijs modis, sed solùm eo *Diluitur.*

modo quo accidens est in subiecto. Nam & secunda substantia secundùm Aristotelem, non est in subiecto. & tamen verum est genera esse in speciebus, species in indiuiduis. Pari ergo ratione, si vna numero sit in pluribus personis, non erit in illis tanquam in subiecto, neq; per modum accidentis, vt per se manifestum est. quare talis existentia in personis non repugnat substantiæ.

Dicitur etiam ab Aristotele, prima substantia non dici de subiecto: quia non supponit aliam naturam subiectam vel inferiorem, de qua dicatur secundùm nomen & rationem: Sicut enim secundæ substantiæ dicuntur de primis tanquam de subiecto: quia primæ substātiæ sunt subiectæ secundis: ita primæ substantiæ de nullo subiecto dicuntur, quia nullam habent naturam sibi subiectam, de qua dicantur. Hoc igitur modo, si vna numero natura sit in multis personis, non dicetur de illis tanquam de subiecto: quia persona non est alia quæpiam natura subiecta naturæ indiuiduæ, sed est natura ipsa indiuidua, quatenus est subsistens incommunicabiliter, eritq; hæc prædicatio naturæ indiuiduæ de seipsa vt subsistente, non verò de aliqua alia natura sibi subiecta.

Ineptia Smalcij. Ex quo apparet inepta Smalcij argumentatio, cùm ait, si plures personæ sint in vna natura indiuidua, fore vt prima substantia sit in alia tanquam in subiecto. est enim inquit, persona prima substantia. Etenim ostensum est non omnem inexistentiam repugnare substātiæ, sed tantùm inexistentiam in subiecto per modum inhæsionis, quod est subiectum sustentans, neq; ex omni inexistentia licet inferre inexistentiam in subiecto: in vtroq; autem labitur Smalcius.

Tertium. TERTIVM argumentum. demonstrata hac numero essentia, demōstratur persona. ergo idē est, hæc numero essētia, quod persona.

Diluitur. Soluitur negando consequentiam: non enim si demonstrato vno, demonstretur & aliud, sequitur illa duo esse vnum. satis enim est, si coniuncta sint simul. Sic demonstrato corpore, demonstro consequenter & animam: non tamen corpus & anima sunt vnum, sed simul existunt. Cùm igitur hanc numero essentiam, necessarium sit etiam subsistere in aliqua persona, fit vt demonstrata hac numero essentia, demonstretur consequenter persona. Ex quo non licet inferre, hanc numero essentiam esse personam formaliter: satis enim est, quòd sit persona concomitanter & consequenter. Non est igitur extra rem, vt insulsè obijcit Smalcius, dicere personam & naturam indiuidu-

indiuiduam, non esse vnum formaliter, & alio respectu naturam esse indiuiduam, alio personam. ex eo enim sequitur, non nisi consequenter demonstrato vno, demonstrari aliud, non autem formaliter.

QVARTVM argumentum. Cùm dicimus hoc numero, excludimus plura numero. ergo & cùm dicimus hanc numero essentiam, excludimus plura numero ac proinde plures personas: quia personæ sunt plura numero. non poterit igitur vna numero essentia esse in pluribus personis. Respondeo, argumentum totum æquiuocatione vitiosum esse. numerus enim & vnitas, potest spectari tum in essentia, tum in subsistentijs: & sicut essentia & subsistentia non sunt idē, ita nec vnitas aut numerus essentiarum, est idem cum vnitate & numero subsistentiarum. Cùm igitur dicimus hoc numero, intelligendo de essentia, excludimus plura numero, non quæcunq; sed plura numero secundùm essentiam. vnitati enim essentiæ pluralitas in essentia opponitur, & ex consequenti per vnitatem numericam essentiæ excluditur. Non igitur vnitas numerica essentiæ pluralitatem subsistentiarum & personarum excludit, sed vnitas essentiæ pluribus essentijs opponitur: vnitas subsistentiæ pluribus subsistentijs & personis. Hæc Smalcius vel non intellexit, vel se non intelligere simulauit. Quorsum enim tot quæsita impertinentia?

Quartum.

Soluitur.

Æquiuocatione laborat Smalcius.

Anne inquit, subsistentiæ non sunt plura numero? Rectè quidem, sed non illa plura numero, quæ vni numero naturæ opponuntur: alia enim sunt plura numero, quæ vni numero naturæ opponuntur: alia quæ opponuntur vni numero personæ: illa sunt plura naturâ: hæc sunt plura subsistentijs. per se enim clarum est, subsistentias non omni ratione, nec in omni genere esse plura numero, sed tantùm in certo & determinato genere, nempe in genere subsistentiæ, hoc est plures numero subsistentias; neq; sequitur si sint plures numero subsistentiæ, esse quoq; plures numero naturas: cùm subsistentia & naturâ ratione & definitione differant, vt modus & res. est enim subsistentia modus naturæ: & transcenditur de genere in genus, cùm ex vna pluralitate infertur altera, hoc est ex pluralitate subsistentiarum pluralitas naturarum. Constat enim has pluralitates esse diuersas; sicut & res, quibus hæ pluralitates conueniunt, sunt diuersæ. Subsistētiæ igitur sunt plura numero, id est plures numero subsistentiæ: non sunt autē plura numero, id est plures numero naturæ.

Quæsita Smalcij impertinentia. *1.*

Si inquit, hæc numero essentia pluribus personis competit, non est vna *2.*

est vna numero. Indiuiduum enim de vno solùm prædicatur. At supra ostensum est, vnum numero pluribus competere posse: quod etiam exemplo animæ rationalis planum fit, quæ vna numero est in diuersis numero membris.

Cùm verò ait, indiuiduum de vno solo prædicari. Respondendum est, Indiuiduum sicut est vnum in natura, ita de vno numero in natura prædicari posse. At quia non repugnat id, quod est vnum naturâ, esse multiplex subsistentia, idcirco etiam non repugnabit, vnum numero indiuiduum de pluribus numero personis, quæ plures sunt solùm secundùm subsistentiam, non secundùm naturam prædicari. Cùm enim, vt dictum est, natura & subsistentia sint diuersa, vnitati numericæ naturæ non opponitur multitudo numerica subsistentiarum, sed naturarum duntaxat: neq; ex hoc quòd sunt multæ numero subsistentiæ, sequitur, vt dictum est, esse multas naturas numero. quare non repugnat indiuiduum, quod est vnum numero naturâ, de pluribus personis & subsistentijs prędicari, sed solùm de pluribus naturis. alia enim est vnitas numerica naturæ: alia subsistētiæ.

Cùm igitur indiuiduum dicitur de vno solo prædicari, intelligendum est, de vno secundùm naturam. idcirco enim dicitur indiuiduum, quia est in plures naturas indiuisibile. hic homo v. g. de vno solo homine, non de multis hominibus prædicari potest. Quòd si hic homo, haberet plures numero subsistentias, posset quidem dici de pluribus numero subsistentibus, non verò de pluribus numero hominibus. illi enim plures numero subsistentes, essent vnus numero homo. Quare hic homo quatenus indiuiduum est, requirit vt de vno numero homine, non de pluribus numero hominibus prædicetur. Cùm hoc tamen stat, quòd si vnius hominis essent plures numero subsistentiæ (sicut de Deo fide Catholica credimus) posset hic homo, salua sua vnitate numerica, de pluribus numero personis, hoc est de pluribus numero subsistentibus prædicari; Nam & in naturâ esset vnum numero, & in personis ac subsistentijs multiplex numero. quæ non sunt contradictoria, cùm secundùm diuersas rationes spectentur. Et sicut non repugnat vnum numero accidens, salua sua vnitate numerica communicari pluribus numero subiectis: siquidē secundùm diuersas rationes esset vnum & non vnum; vnum quidem secundùm naturam, non vnum secundùm subiecta: ita & de vna numero naturâ, respectu plurium personarum existimandum est.

Pergit

Pergit Smalcius. Hæc numero essentia excludit plures numero essentias. Cùm igitur persona sit hæc numero essentia, sequitur vnam numero essentiam excludere plures numero personas. sed vehementer errat. Non enim persona formaliter loquendo, est hæc numero essentia, sed huius numero essentiæ subsistentia: diuersa enim cùm sit ratio essentiæ & subsistentiæ, esse quoq; numericum vtriusq; diuersum erit. 4. Smalcius labitur iterū.

Similiter labitur cùm ait, hoc numero excludere plura numero. Si enim putat, hoc numero excludere omnia plura numero, errat proculdubio. non enim hoc numero excludit plura numero, secundùm aliam omnem rationem, sed solùm plura numero secundùm illam vnicam & eandem rationem. Natura igitur cùm sit hoc numero secundùm essentiam, nō excludit plura numero secundùm subsistentiam, sed tantùm plura numero secundùm essentiam: quare nec excludit plures numero personas. eæ siquidem sunt plures secundùm subsistentiam, non secundùm essentiam, iterumq́ labitur.

QVINTVM argumentum. Non potest fieri, vt hic homo, nempe Socrates, sit alius à Socrate distinctus. ergo non potest fieri, vt in vna numero essentia sint plures personæ. Quintū Arianorū argumentum seu potius æquiuocatio.

SOLVITVR. æquiuocatio est in voce alius. nam si vox alius referatur ad hominem, sic verum est non posse fieri hunc hominem, vt hic homo est, nempe Socrates, sit alius homo. id enim contradictionem implicat. Si enim hic homo sit alius homo, non erit hic homo, sed alius ab hoc homine. Si verò referatur vox, alius, ad subsistentiam vel personam, sensus erit hunc hominem esse quoq; aliud subsistens & aliam personam. hoc verò non implicare contradictionem ex eo patet. quòd hic homo secundùm aliam rationem diceretur hic homo, secundùm aliam alius. Nam hic homo diceretur, propter hanc numero naturam. alius verò diceretur propter aliam in eadem naturâ subsistentiam. Quare Socrates non potest quidem esse alius homo à Socrate distinctus: potest tamen per absolutam Dei potentiam, esse alia persona & aliud subsistens. Sicut hic Deus non solùm est Pater, sed & Filius. quæ verò hic adscribit Smalcius, tam futilia sunt, vt ea non solùm refellere, sed & referre pudeat. Dissoluitur

SEXTVM argumentum. Si Filius sit vnus Deus cum Patre, consequitur Filium esse Patrem. SOLVITVR. Sextum. Reijcitur.

Cùm in Deo Patre sit essentia & subsistentia, nullo modo sequitur,

quitur, si Filius sit vnus cum Patre essentia, sit etiam vnus subsistentia, ac ex consequenti persona. Etenim cùm essentia & subsistentia sint diuersa, & distinctas rationes ac definitiones habeant, non sequitur ex vnitate essentiæ vnitas subsistentiarum & personarum.

Smalcij nouus insultus.

Hîc miratur Smalcius, nos discrimen inter subsistentiam & essentiam indiuiduam facere, conaturq; nouo argumento ostendere subsistentiam nihil esse aliud, quàm essentiam indiuiduam. Subsistentia inquit, necesse est ad prædicamentum substantiæ referri, ac ex consequenti vel ad secundam, vel ad primam substantiam. cùm igitur secunda substantia esse non possit, prima sit necesse est. Porro cùm prima substantia sit essentia indiuidua, subsistentia quoq; erit essentia indiuidua. Verùm iterum ignorantiam suam prodit Smalcius; ea enim quæ per se ponuntur in prædicamentis, sunt naturæ & essentiæ rerum genericæ, specificæ, numericæ, modi verò, differentiæ, partes non per se ponuntur in prædicamentis sed reductiuè, vt omnes norunt, qui Logicam vel primis labris degustârunt. Cùm igitur subsistentia non sit essentia, sed modus quidam essentiæ indiuiduæ, quo essentia indiuidua subsistere dicitur, non est necesse, vt sit vel prima vel secunda essentia, sed satis est, quòd sit primæ essentiæ modus. Neq; id quispiam, nisi expers & ignarus Philosophiæ in dubium vocare potest. qualem se esse in toto hoc capite ostendit Smalcius, cùm contradictiones probare volens, æquiuocationes manifestas pro contradictionibus substituit, vt quid sit contradictio, quæue contradictionis leges ignorâsse prorsus videatur.

Reprimitur Quomodo subsistentiã ad prædicamentum referatur?

Quantus Philosophus Smalcius?

Iam verò cùm Ariani hucusq; nullam contradictionem ostendere potuerint, in eo quod dicimus vnam numero essentiam esse in multis personis, facile quisq; perspiciet, quàm debile suæ fidei fundamentum habeant. Idcirco enim scripturas de Christo vero Deo, ad alios sensus improprios & violentos detorquent, quòd contradictionem inuolui existiment, si Christus vnus naturâ cum Patre statuatur. quam contradictionem cùm hactenus probare non potuerint, temerarij planè & in Christum blasphemi censendi sunt, cùm ob inanes ratiunculas scripturis vim faciunt, & communi Ecclesiæ & Catholicorum sensui sine vllo solido fundamento aduersantur.

Ariani temerarij & blasphemi in Christũ meritò censendi.

DE ERRO-

DE ERRORIBVS Nouorum Arianorum.

LIBER SECVNDVS.

N hunc librum eos præcipuè errores referemus, qui circa Christi Diuinitatem, dominium, potestatemq; versantur. Et verò toti sunt in eo Ariani, vt Christo Diuinitatem partim auferant; partim mutilam & imperfectam reddant. Auferunt enim Diuinam eius naturam, cumq; de summo ad imum per summum scelus & impietatem deijciunt, hoc est ab altißimo Diuinitatis gradu ad participatam quandam Diuinitatem. Cùm verò in potestate totam Christi Diuinitatem collocant, eam ita fuisse imperfectam docent, vt Christum toto vitæ suæ tempore perfectè Deum ac Dominum fuisse negent: ex quo sequitur semideum potiùs semidominumq; fuisse. Oderunt quidem has voces Ariani, at meliores tam crassus error haud meretur. Conueniant enim rebus nomina quæq; suis. Rem enim imperfectam semitalem appellare, nulla iniuria est. Odissent potiùs errorem, quo Christum imperfectum Deum, & Dominum imperfectum esse volunt. Eo enim admisso, quî voces eius proprias renuere, nisi proteruè & insipienter possunt? Imperfectus enim Deus, semideus: & imperfectus Dominus, semidominus meritò dici debet. Quòd si talia portenta verborum horrent, horreant etiam errorem suum; & ex vocibus quas piæ aures ferre non possunt, aliquando tandem miseri agnoscant, quàm absurda, & impia sint, quæ de Christi Diuinitate Dominioq; sentiunt. *Christus Ariani semideus & semidominus.*

Fucus verò est, quem facit Smalcius, cùm ait se Christum pro integro Deo ac Domino habere. quî enim integer Deus ac Dominus dici potest sine integra Diuinitate & potestate? Eam verò isti, non integram, sed diminutam toto vitæ Christi tēpore fuisse aiunt. Atq; ita rem se habere pleniùs capita sequentia demonstrabūt.

Perperam Ariani Christi Diuinitatem potestate definiunt. CAPVT I.

SAtis præcedenti libro demonstratum est, Dei nomen esse naturæ non potestatis, nec vlli, qui natura Diuina careat, tribui propriè posse, nisi similitudine & participatione aliqua: ex eoq; consequi, si Christus naturam Diuinam non habeat, neque Deum verum esse: *Sine diuina natura Christus verus Deus non est.*

 neq; vero

neq; vero Diuino cultu dignum: in quæ absurda necessariò impingere Arianos abundè docuimus. Christi enim Diuinitatem non natura sed potestate definiunt; potestate verò non omni, sed ea duntaxat, quæ ad nos regendos & saluandos requiritur. Quasi verò potestas à natura Diuina abiuncta, verum Deum facere possit. Etenim, quod in cæteris quoq; rebus cernimus, non proprietas sed natura rem vnāquamq; verè talem efficit: si enim adsint proprietates duntaxat, sine ipsa rei natura, nullo modo res illa vera erit, sed similitudo tantùm & participatio quædam veræ rei. Sic aurum chimicum, quòd auri proprietates tantùm aliquas absq; auri natura habet, non dicitur aurum verum, sed auri similitudo. Cùm ergo potestas sit, veluti quædam Dei proprietas, eius sola communicatio absque naturæ Diuinæ communicatione verum Deum non efficiet, isque, qui potestate tali præditus esset, solùm secundùm quandam imperfectam participationem, eamq; accidentalem, non essentialem, dici Deus posset. Deinde quemadmodum solius naturæ Diuinæ respectu Deus, est verus Deus: ita qui naturam Dei non habet, sed potestatem duntaxat, dici ver⁹ De⁹ nō potest. Res enim vnaquæq; à natura sua dicitur verè talis.

1. Potestas absque natura Deum verū non facit.

2.

Accedit quòd in scriptura, Deus verus, vnus tantùm esse dicitur. quod, si naturæ Diuinæ respectu intelligatur, ipsa veritas est. Etenim natura Diuina, vna numero est, nec esse multiplex vllo modo potest. At si potestatem spectemus, non erit verum. Nam potestas Diuina multiplex est, multisq; communicari potest. Quocirca si in potestate vera Diuinitas constituta esset, non vnus tantummodò Deus verus esset, sed multi: cùm tamen scriptura nunquam nobis multos Deos veros, sed vnum tantùm proponat. Præterea verus Deus est is, qui coli pro Deo debet; atqui sola potestas minimè efficit, vt quis Diuino cultu sit dignus. non igitur potest facere verum Deum. Minor probatur exemplo hominum & Angelorum, qui quantauis potestate Diuina sint præditi, Diuinum cultum tamen minimè merentur. vti supra deductum à nobis est. patet idem in ipso Deo, cuius potestas idcirco Diuinum cultum meretur, quia est idem quod Deus; vt si, (quod est impossibile) natura Diuina careret Deus, quantauis intelligeretur potestate præditus, nec verus Deus esset; nec honore Diuino dignus, quia non esset natura omnium excellentissima, propter quam præcipuè colitur Deus.

3. Ratione potestatis Deus non dicitur vnus.

4. Ex cultu Diuino.

Iam si penitiùs inquiramus, qualis sit ista potestas, in qua ab Aduersa-

Aduersarijs Diuinitas Christi constituitur, liquidò apparebit, non in sola potestate sed in natura, Christi Diuinitatem positam esse. Inprimis igitur quæro ab Aduersarijs, cùm Diuina potestas sit multiplex, quænam præcipuè sit illa, in qua Christi Diuinitatē collocant? Respondent, potestatem illam regendi nos & saluandi, Christum & verum Deum facere, & Diuino cultu dignum. quia nimirum ea potestas est & Deo propria, (Dei enim proprium est nos regere & saluare) & Christo ita conuenit, vt ipsi Deo. Sed expēdam⁹ hæc singula.

In quanam potestate diuinitatem Christi collocant Ariani.

Si potestas saluandi, quia Deo est propria, Christum verum Deum facit, ergo & omnis alia potestas supernaturalis, cùm sit Deo propria, verum Deum faciet. Ea enim, quæ supra naturam sunt, facere solius Dei proprium est, non minus quam nos regere & saluare. Cùm igitur hominibus & Angelis Deus sæpenumero potestatem suam supernaturalem communicet: consequens est homines quoq; & Angelos veros Deos esse, & Diuino honore dignos: siquidem non minus quàm Christus Dei solius propriam potestatem participant: aut si illi propterea nec sunt veri Dij, nec Diuino honore digni, idem de Christo quoq; dici debebit. Si dicant Christi potestatem esse longè maiorem potestate hominum & Angelorum, dicam & ego cultum Diuinum Christi esse multò maiorem, cultu aliorum hominum & Angelorum, non verò homines & Angelos nullum Diuinum cultum promereri, cùm verè Diuinam, hoc est quæ soli Deo propria est, potestatem participent. A potestate enim Diuina absolutè Dij dicuntur; à tanta vel tanta potestate maiores vel minores Dij, quod cùm concedere non audeant Ariani, manifestè ostendunt, hanc rationem Diuinitatis non esse eiusmodi, vt propter eam Christus pro Deo haberi & coli possit. Deinde iudices in scriptura Dij appellantur, non propter aliquam supernaturalem potestatem, sed propter potestatem iudicandi à Deo deriuatam, (omnis enim potestas à Deo est, Rom: 14.) qua etiam Deum repræsentant. Moyses quoq; constitutus est Deus Pharaonis propter potestatem miraculorum, qua Deum referebat. Neutri tamen, etsi Dij appellentur, pro veris Dijs habendi proponuntur, nec Diuino cultu afficiendi, solùm ex eo, quòd eiusmodi Diuinitas in similitudine potestatis Diuinæ consistens, sufficiens non sit ad hoc, vt quis pro vero Deo colatur.

Illud etiam, quod secundo loco dicitur, eam potestatem ita Christo conuenire, vt ipsi Deo, si id de potestate regendi nos & sal-

An potestas saluādi Christo æquè vt

Deo conueniat. uandi, quæ Christo, vt homo est, competit, intelligatur, vti reuera ab Aduersarijs intelligitur, nullo modo verum esse potest. longè enim aliter regit & saluat nos Deus, quàm Christus homo. Nam modus regendi Christi, quo nos dirigit ad vitam æternam, describitur Psal: 2. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo prædicans præceptum eius.* *Christ9 quomodo nos saluat vt homo.* Regit ergo nos Christus in his, quæ ad salutem nostram spectant, prædicando præcepta Dei. Prædicatione enim sua viam hominibus ad salutem demonstrabat, eisdemq; præcepta Dei proponebat, quibus homines obligabantur ad sibi obediendum & Deo. Hoc ergo modo habuit potestatem hominibus imperandi, & eos obligandi, sed virtute præceptorum Dei, à quo se missum esse docebat. Porrò hic modus regendi non conuenit Deo, sed ei solùm, qui à Deo mittitur; quiq; Dei auctoritate præsit & imperet, vrgendo homines Dei mandatis. Non igitur potestas regendi, qua vsus est Christus in mundo, ita Christo conuenit vt Deo; imo nullo modo conuenit Deo, aut conuenire potest. Quod verò attinet ad potestatem saluandi, quam Christus, vt homo exercuit, ea similiter Deo non conuenit. Christus etenim saluat nos sanguinem pro nobis fundendo, Act: 2. dando seipsum redemptionem pro nobis, 1. Tim: 6. offerendo Deo sacrificiũ pro nobis, & accedendo ad Deum ac interpellando pro nobis, Hebr: 7. 8. 9. Hoc verò modo Deus non saluat nos, sed potest absoluta sua potestate, nihil aliud requirendo, nec vlli supplicando, gratiam & vitam æternam nobis donare.

Ex quo patet, non verè dici ab Aduersarijs, potestatem regendi & saluandi nos, quam Christus vt homo in nos exercet, esse planè talem & tantam, qualis & quanta est in Deo, cùm sit longè à Diuina potestate diuersa, tam in qualitate, quàm in quantitate atq; essentia.

Christi vt hominis potestas non est par potestati Diuinæ. *1.* Sequitur etiam ratione huius potestatis Christum non posse dici Deum verum, sed ministrum Dei veri: siquidem ea potestate non nisi Deo se subijciendo, & à Deo nobis omnia procurando, vtitur. quod Ministri Dei est, non Dei. Falsè igitur Ariani, Diuinitatem Christi in potestate constituunt.

2. *Potestas Domini est potestas primi principij.* Accedit, quòd Deus saluat nos, vt prima causa salutis, Christum verò non nisi secundariam causam salutis faciunt; quomodo igitur causa primaria & secundaria pares esse possunt? Deinde potestas Dei, est potestas primi principij: quia enim Deus est, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia; idcirco ipsi honor & gloria dicitur, Rom: 11.

Rom: 11. At Christi potestas secundùm istos, non est potestas primi principij. non igitur esse par potest potestati Dei. Deniq; potestas saluandi Christo conuenit propter redemptionem; quia enim redemit nos sanguine suo, ideo potest nos, & à peccatis, & à condemnatione liberare, & vita æterna donare.

Atqui Ariani negant Christum nos sanguine suo verè redemisse, sed solùm annunciâsse nobis Dei gratiam, & voluntatem de salute nostra, & ad eius veritatis confirmationem seu testimonium mortem oppetijsse. non verò sanguine suo aut pro peccatis Deo satisfecisse; aut remissionem peccatorum & vitam æternam nobis promeruisse. Tales enim blasphemias non verentur scriptis edere, & Diuinis testimonijs comprobare. Negare igitur conuincuntur, Christum veram potestatem nos saluandi habere. Potestas enim saluandi in Christo homine est potestas redemptoris, vt in locis innumeris Sacræ scripturæ docent. Apoc: 5. 9. 12. Hebr: 9. 14. 15. 1. Tim: 2. 5. 6. 1. Ioan: 2. 2. Cùm igitur negant Christum nos verè redemisse precio sanguinis pro redemptione nostra soluto, negant ex consequenti veram potestatem nos saluandi habere.

3. Christũ Ariani verè nos redemisse negant.

Dicent fortasse, saltem nunc in cœlo regnans Christus, alio modo regnat & saluat nos. At si sententiam à nobis Catholicam rogẽt, dicemus Christum in cælis regnare, tàm vt Deum, quàm vt hominem. quà Deus, regnat eadem cum Patre potestate, cùm sit vnus cum ipso Deus. At quà homo, regit & saluat nos eadem, quam in terris habuit, potestate. Nam per Ministros suos prædicatione & Diuinorum præceptorum propositione nos gubernat, & subijcit suæ obedientiæ, legi ac potestati, adiungendo noua in dies membra in ædificationem corporis sui, donec occurramus omnes in vnitate fidei in virum perfectum. Eph: 4. 13. ab eaq; regendi nos ratione tùm demum cessabit, cùm tradet regnum Deo & Patri. Oportet enim illum hoc modo regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis. 1. Cor: 15. 24. 25. Similiter potestatem saluandi nunc quoq; in cœlis exercet, accedens ad Deum, pro nobis interpellans, offerens sacrificium. vt ex capite 7. 8. 9. ad Hebræos perspicuum est.

Christus in cælo quomodo nos saluet.

Neq; verò nobis obijciant, datam Christo iudicandi potestatem eo fine, vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant & Patrem: illa enim potestas iudicandi, est summa Dei potestas ad viuificandos homines, & vita æterna donandos. quam tunc ostendet Christus, & simul

Potestas iudicandi in Christo est summa.

& simul ostendet se esse verum Deum: siquidem summa illa potestate, vt Deus, homines vita æterna donabit, & tunc implebitur illud, vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. & quod Paulus habet, Rom: 14. 11. omnes stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim: Viuo ego dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. Dicitur autem ea potestas data Christo homini, quia Filius hominis est: quia nimirum data est, vt per hominem illum & actus illius hominis humano modo propter homines exerceatur. ita vt cùm potuerit ille homo, quà Deus est, exercere hanc potestatem, nullo actu humano interueniente: placuit tamen Deo ad illustrandam hominis illius gloriam, vt per actus hominis illius iudicium illud exerceretur à Deo: vt ita se homo ille demonstraret esse Deum verum, cui omne genu curuari debet ac flecti, sicut & Patri.

Christo potestatem imperfectã tribuunt.

Alterum est, quod de hac potestate, in qua Christi Diuinitatem collocant, ab Aduersarijs peto: sitné ista Christi potestas absolutè tanta in ratione potestatis, quanta est in Deo: an verò minor aliqua, limitata & finita. Respondent, non esse absolutè tantam, sed solùm in certo genere, nempe in nobis saluandis. Nam Dei potestas absoluta omnem potestatem includit, non solùm homines saluandi, sed etiam omnia possibilia faciendi, diciturq; omnipotentia: talem verò potestatem Christum non habere isti dicunt: neq; enim habet, inquiunt, potestatem creandi, resq; creatas conseruandi, & omnia possibilia faciendi. In hominibus verò saluandis & regendis omnẽ potestatem Dei habere aiunt, & tantam quantam Deus.

Verùm si Christus non habeat tantam absolutè potestatẽ, quantam Deus, non erit perfectè Deus, nec Diuinitate æqualis Patri contra scripturas, Phil: 2. Si enim Deus potestate dicendus sit, vt isti volunt; Deus autem ab absoluta potestate, vt omnem potestatem comprehendit, dicitur Deus; sequitur, Christum cùm à multò minori potestate dicatur Deus, esse minorem Deum, nec Diuinitate æqualem Patri. Si enim Diuinitas est potestas, potestas autem Dei infinitè distat in ratione potestatis à Christi potestate; consequens est etiam in Diuinitate infinitè distare: quomodo autem in eo, in quo infinitè distant, sunt æquales? Etenim Deus non solùm ratione potestatis nos saluandi, sed ratione totius suæ potestatis & omnipotentiæ dicitur Deus: ita vt tota eius potestas ad ipsius Diuinitatem pertineat:

tineat: neq; enim solùm nos saluat vt Deus, sed & creat vt Deus, & conseruat vt Deus, & omnia potest vt Deus. Hinc Apoc: 4. 11. Deo datur honor & gloria, quia creauit omnia, & propter voluntatem eius omnia sunt. Ergo non solùm, quia saluat, sed etiam quia creat & regit omnia, est Deus & Diuino cultu dignus. & ibidem ℣. 8. propter æternitatem gloria Diuina Deo tribuitur, quia est, erat, & venturus seu futurus est. Si ergo Christo desit infinita Dei potestas, deerit quoq; infinita Diuinitas. quare sicut in potestate, ita & in Diuinitate non erit æqualis Deo.

Si verò dicatur Christus habere potestatem tantam, quantam Deus, non absolutè in omnibus rebus, sed tantùm in nobis saluandis, ne id quidem verè ab istis affirmari potest. Etenim etiam in nobis saluandis Deus habet maiorem potestatem, quàm Christus quâ homo. nam Christus quâ homo saluat nos dependenter à suo sanguine, dependenter à sacrificio, dependenter ab interpellatione pro nobis. Deus autem independenter ab omnibus istis potest nos saluare. quocirca maior est Dei potestas in nobis saluandis, quàm Christi quâ homo est. Deinde cùm hæc tota potestas in Christo nos saluandi, sit cùm dependentia à Deo, & cum subiectione ac interpellatione, eo ipso non est sufficiens ad hoc, vt faciat Christum Deum. Deus enim vt Deus saluat non submittendo se, sed absolutè volendo, & sine dependentia ab alio, dando salutem. necesse est igitur, vt Ariani agnoscant aliam in Christo potestatem, qua non solùm vt homo, sed etiam vt Deus est, absolutè & independenter ab omni alia re possit nos saluare. alioqui ex illa, quam vt homo est, habet, potestate, inferre non poterunt, Christum esse verum Deum.

Dei & Domini nomina sunt distincta.

Tertio loco quæro ab Arianis, an Dei, & Regis, & Redemptoris nomina confundant, ac pro eodem habeant: an potiùs distincta putent, & distinctas res significare concedant. Si enim affirment esse distincta, consequetur malè illos Diuinitatem potestate regendi & saluandi nos definire; nam potestas regendi ad Regem, quà Rex est, spectat. potestas saluandi nos per redemptionem, spectat ad Redemptorem, quâ Redemptor est. Cùm igitur alia est Dei, alia Regis ac Redemptoris ratio, malè Diuinitas definitur Regis & Redemptoris potestate. Si verò ista confundant, redargui possunt, tùm scripturis, tùm ratione. Scripturæ enim voces Dei & Domini, ita distinguunt, tanquam res diuersas significantes. Vnde Dei nomen Patri peculiari

peculiari ratione accōmodant, Christo verò Domini nomen. & Thomas duo distincta confessus est de Christo, cùm dixit: *Dominus meus & Deus meus.* Et quidem Domini nomen ad potestatem refertur; Dei verò ad naturam. vt patet Exodi 3. vbi Deus Israëlis describitur à natura, non à potestate: Ego sum, qui sum, qui est, misit me ad vos. In psalmo etiam cùm Propheta dicit, Deus meus es tu. causam reddit, quia bonorum meorum non eges. hoc est quia es independens ab omni re creata, omnis boni copiam & plenitudinem in te habens: quod est esse naturam & essentiam independentem ac infinitam. Cùm igitur Deus non à potestate sed à natura independenti & infinita dicatur, Dominus verò & Rex à potestate, consequens est malè Arianos Diuinitatem potestate definire, cùm potestas ad Dominum; independens verò & sibi per se sufficiens natura ad Deum referatur.

Absurdè Arianos potestatem & Diuinitatem imperfectam Christo tribuere, ex scripturis docetur. CAP: II.

NOn calumniamur Arianos, cùm illos imperfectam Christo potestatem & Diuinitatem tribuere dicimus: ipsorum hæc est assertio & veritas (vt Smalcius loquitur) sanctissima, quam illi ex multis scripturarum locis pessimè intellectis didicisse se gloriantur. Aiunt igitur Christum cùm adhuc mortalis esset, non omnem Diuinam suam potestatem, ac ex consequenti Diuinitatem, habuisse: sed post suam in cœlo exaltationem, perfectè consecutum esse. In particulari autem aiunt non potuisse tunc immortalitatem hominibus conferre, cùm ipse mortalis esset: nec Spiritum sanctum hominibus largiri, nec eos saluare & vita æterna donare, nec fuisse omnium hominum Dominum, nec in omnes homines potestatem habuisse: in aliquos verò etsi potestatem aliquam habuerit, non tamen summam, nec eorum Dominum absolutum fuisse: in Dæmones etiam ante resurrectionem, summam potestatem non habuisse; deniq; Angelorum Dominum nec fuisse, nec illis præcipere aliquid potuisse, aut ministeria præscribere, nec vllam omnino in cœlo, & super ea, quæ ibi sunt, re ipsa potestatem habuisse, priusquam illuc ascenderet. Hæc ipsis fere Smalcij verbis ex Cap: 9. descripsimus, vt omnes intelligant sanctissimam istorum, vt ipsi vocant, veritatem, horrendas cōtinere in Christum blasphemias, quibus ne Dæmones quidem ipsi grauiores effutire auderent aut possent. Verùm blasphemiam hanc

Horrenda Arianorum blasphemia.

am hanc ſatis coarguunt Scripturæ ſacræ, dum contra Arianos pronunciant, Chriſtum in terris degentem, omnem poteſtatem à Patre acceptam habuiſſe, nullamq; ei poteſtatis partem defuiſſe. quæ enim poteſtas ei deeſſe poterat, qui omnem poteſtatem habuit? aut qui omnem poteſtatem habuit, quomodo aliquid non potuit? Loca illuſtria ſunt, Ioan: 16. 15. *Omnia, quæ habet Pater, mea ſunt, propterea dixi, quia de meo accipiet.* Ioan: 17. ℣. 2. *Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis.* & ℣. 10. *Omnia mea, tua ſunt; & tua, mea ſunt.* Matth: 11. 22. *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo.* Ioan: 5. *quæcunq; Pater facit, hæc & Filius ſimiliter facit.* Ioan: 3. 35. *non enim ad menſuram Deus dat ſpiritum. Pater diligit Filium & omnia dedit in manu eius.* Quæ teſtimonia licet luce clariora ſint, & omnem poteſtatem Chriſto tribuant, iſtis tamen talpis, quæ gloriam Chriſti Diuinam ferre non poſſunt, obſcura videntur. quare quam operam in alijs ſcripturæ locis, quæ Chriſti gloriam & Diuinitatem ſatis deprædicant, detorquendis ponunt, eam in his quoq; ſtrenuè collocant.

Omnem poteſtatẽ Chriſtus habuit ſecundùm ſcripturas.

Primùm igitur omnium Smalcius ait, non eſſe accipiendum vniuerſè de omnibus, quæ habet à Patre, alioqui inquit ſequeretur, perſonam quoq; Patris & poteſtatem generandi habere. quia hæc Pater habet: imo & immortalitatem tunc habuiſſet Chriſtus, ſicut & Pater. Vox igitur, ait, *Omnia*, reſtringenda eſt ad ſubiectam materiam: nempe ad eas res, quas Chriſtus erat reuelaturus Apoſtolis: vt Socinus in Catecheſi exponit.

Primus locus ſcripturæ.

Abſurdè negat Smalcius Chriſtum omnia habere quæ Pater.

At nihil agit Smalcius. nimis enim clarũ eſt, de quibus rebus hîc agatur, & quæ ſit hoc loco ſubiecta materia. agitur enim hîc primùm de omnibus rebus ad Euangelium ſpectantibus, quas Spiritus ſanctus accepturus erat à Patre ad reuelandum Apoſtolis. de quibus ℣. 13. dicitur: *Spiritus S. docebit vos omnem veritatem. non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audiet, loquetur & annunciabit vobis.* Deinde agitur, ex quonam fonte hanc omnem veritatem accepturus erat. quem fontem indicat Chriſtus illis verbis; *de meo accipiet.* & *Omnia quæ habet Pater, mea ſunt.* ita vt de fonte Filij ac Patris Spiritus S. dicatur accepturus omnem veritatem. quis porrò ſit fons ille in Patre, omnium veritatum quas accepturus erat Spiritus S. niſi ſapientia Patris? ea enim eſt fons non ſolùm veritatum ad Euangelium ſpectantium, ſed omnium omnino veritatum. Hunc igitur fontem ſuum quoq; appellat Chriſtus illis verbis; *de meo accipiet*, probatque eo argumento, *omnia quæ*

Idẽ fons omnis ſapientiæ in Patre

X Pater

& in Christo. Pater habet, mea sunt. ideo dixi, quia de meo accipiet, vbi particulare ex vniuersali deducit. Si enim omnia, quæ habet Pater, mea sunt, non est mirum, eum quoq; sapientiæ Diuinæ fontem, de quo omnem veritatem accipit Spiritus S. esse meum. & sicut fons hic sapientiæ est meus, quia est Patris, ita & cætera omnia mea sunt, quia sunt Patris, nẽpe & potestas, & bonitas, & æternitas. Totum enim pondus & momentum argumenti in hoc est. omne id, quod est Patris, ex eo quod est Patris, est etiam meum. Vnde & Spiritus S. quia accipit omnem veritatem ex fonte sapientiæ Patris, accipit ex fonte sapientiæ meæ. quæ consecutio tota fundatur in ea propositione, *omnia quæ Pater habet mea sunt,* ex eo præcisè, quòd sunt Patris.

Christi argumentatio.

Cùm ergo Socinus ait, in hac Christi sententia; *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt,* intelligi omnia, id est omnes veritates ad Euangelium spectantes, quas accepturus erat Spiritus S. à Patre, turpiter errat: non enim distinguit hoc loco duplicem subiectam materiam, vna continet ea omnia, quæ Spiritus S. erat accepturus à Patre, quæ sunt omnes veritates ad Euangelium spectantes. de quo ℣. 13. altera continet ea omnia, quæ sunt in Patre, & de quibus Spiritus S. erat omnes illas veritates accepturus: & hæc omnia, sunt illa omnia, quæ habet Pater, id est omnes perfectiones Diuinæ, inter quas est sapientia Diuina, quæ est fons, de quo Spiritus S. omnem veritatem accepit. Hæc ergo omnia in Christi sententia ℣. 15. intelliguntur, suntq; ipsius subiecta materia, non illa omnia, quæ ex his à Spiritu S. accepta sunt, & quasi deriuata.

Quæ sunt illa õnia, quæ Pater habere dicitur.

Infertur cõtra Arianos. I. Diuinas perfectiones habere Christum.

Ex hac igitur Christi sententia & argumento inferimus tria contra Arianos. Primum est omnem potestatem quam habet Pater, Christo quoq; conuenire. Sicut enim ex illa propositione vniuersali, *Omnia quæ habet Pater, mea sunt*: deducit Christus sapientiam Patris, de qua Spiritus S. accipit omnem veritatem, esse suam, quia omnia quæ habet Pater, ipsius sunt: ita & omnes alias perfectiones Diuinas, quas habet Pater, Christo quoq; conuenire, ex eodem principio deduci potest. similisq; est nostra argumentatio, Christi argumentationi, cũ dicimus; Si omnia, quæ Pater habet, Christi sunt, Patris quoq; potestatem, esse potestatem Christi, & id omne posse Christum, quod Pater potest. Et sicut Christus deducit, ex eo, quòd Spiritus S. accipit de eo, quod est proprium Patris, accipere quoq; de eo, quod est Filij: ita nos deducere bellè possumus, ex eo quòd omnia fieri possunt ex potę-

ex potestate Patris, omnia quoq; fieri posse ex potestate Filij. Horum enim omnium vna communisq; ratio est, qua probatur & nostra & Christi consecutio: quia nimirum omnia, quæ Pater habet, Christi sunt: ita vt si ea ratio in vno non concludit, non concludet in alio; quod si concludit in vno, concludat in omnibus necesse est. quia eadem est ratio in omnibus, eadem vis consecutionis.

Alterum est, quod inferimus, omnes Diuinas perfectiones, nulla excepta, Christum habere. Etenim cùm probatum sit in hac Christi sententia, nomine omnium intelligi Diuinas perfectiones, quas Pater habet, sequitur omnes Diuinas perfectiones, quascunq; Pater habet, esse in Christo. Nam ex numero eorum omnium, quas habuit Pater, est sapientia & scientia Patris, ex qua Spiritus S. accepit omnes veritates, quas Apostolis reuelauit. Cùm igitur sapientia & scientia Patris est perfectio Diuina, ea omnia, quæ Pater dicitur habere, erunt omnes perfectiones Diuinæ. Et quemadmodum illud, de quo accepit Spiritus S. dicit Christus esse suum: ita & reliquas omnes Diuinas perfectiones dicit esse suas. *2. Nulla excepta.*

Tertium est, quod inferimus, omnia quæ habet Pater, eadem numero habere & Christum. Sic enim Christus argumentatur. quicunq; de bonis Patris accipit, de meis bonis accipit. quod non esset verum si bona Patris & Filij sint distincta. tunc enim posset quis accipere de bonis Patris, non accipiendo de bonis Filij: sed quia eadem numero sunt bona Patris & Filij, idcirco qui accipit de bonis Patris, necesse est vt accipiat de bonis Filij. Cùm igitur bona Patris sint perfectiones Diuinæ, sequitur Christum habere easdem numero perfectiones Diuinas, quas habet Pater. ac ex consequenti eandem numero naturam. alioqui non esset vera consecutio Christi. ideò de meo accipiet, quia omnia quæ habet Pater, mea sunt. *3. Eadem numero omnia.*

Iam quod verebatur Smalcius, ne, si omnia quæ Pater habet, Christus quoq; habeat, personam quoq; Patris sit habiturus, ac potentiam generandi, immeritò id veretur. Est enim sermo de ijs quæ habet Pater, seu de bonis Patris. non dicitur autem Pater habere seipsum & suam personam, sed esse suam personam: non igitur consequetur Christum habiturum personam Patris, sed solùm habere omnia bona Patris, quæ sunt Diuinæ illius perfectiones. Quod ad potentiam generatiuam attinet, docent Theologi omnem potentiã, quæ est in Patre, esse in Filio, secundùm omnem suam perfectionẽ; *Refellitur Smalcius.* *An potentia generãdi sit in Filio.*

ſed illam potentiam, vt eſt in Patre, eſſe generatiuam, & prodire in actum generandi: in Filio non eſſe generatiuam, nec prodire in actum generandi; non ex defectu virtutis, ſed quia vt eſt in Patre, eſt actuata adæquatè: & per eam re ipſa genitum eſt totum, quod generari potuit, ita vt amplius per illam nil generari poſſit: quare ſicut Pater per eam non poteſt generare alium Filium, præter eum quem ab æterno genuit, ita nec Filius per eam poteſt generare vel ſeipſum, vel aliquid aliud. Sic etiam dicimus, Deum poſtquam creauit mundum, non poſſe illum ipſum mundum creare, quamdiu eſt; non quòd virtute creandi careat, ſed quia iam creatus eſt. non poteſt enim creari, quod eſt, ſed quod non eſt.

Iam immortalitatem etſi Chriſtus in humana natura hîc non habuit; habuit tamen in Diuina. non enim ſecundùm humanam, ſed ſecundùm Diuinam naturam, illa Chriſti verba; *Omnia quæ habet Pater, mea ſunt*, accipienda.

Secundus locus ſcriptura de perfecta Chriſti poteſtate.

Alter locus eſt, Ioan: 17. 2. in quo Chriſtus diſertè ait, Patrem ſibi, vt homo eſt, poteſtatem dediſſe omnis carnis. id eſt, omnium hominum, eo fine, vt omnibus daret vitam æternam, quæ in cognitione veri Dei & Chriſti conſiſtit. Smalcius hunc etiam locum detorquet, ita vt nolit Patrem tunc re ipſa dediſſe Chriſto poteſtatem omnis carnis, ſed tantum dare decreuiſſe: quomodo 2. Tim: 1. 9. dicitur datam nobis eſſe gratiam ante tempora ſecularia. Verùm locus, quem adducit Smalcius, non eſt ad propoſitum; in eo enim expreſsè additur, ante ſecularia tempora, vt ex eo intelligatur non re ipſa, ſed per prædeſtinationem datam eſſe. At in præſenti loco nihil addit Chriſtus, quod prædeſtinationem indicet, & ad improprium ſenſum verba determinet: imo toto hoc capite oſtendit, ſe hac poteſtate reipſa vſum, in eos quos dicit ſibi datos à Patre. Dicitur autem propriè & re ipſa ſibi datos à Patre, & à ſe re ipſa ſeruatos.

Non poteſt de prædeſtinatione accipi.

Chriſto omnis caro ſubiecta ſemper

Friuola etiã eſt ratio Smalcij, cùm ait, nondum tunc fuiſſe omnem carnem Chriſti poteſtati ſubiectam, quia nondum gentes reipſa ad Chriſtum pertinerent, cùm ad ſolos Iudæos ſe eſſe miſſum fateatur. Math: 15. 24. Neq; enim vt Chriſtus habeat in omnem carnem poteſtatem, neceſſe eſt, vt actu illam exerceat, & vt omnis caro actu ſit illi ſubiecta, ſed ſatis eſt, ſi ius & poteſtatem ad ſubijciendum ſibi omnes in reipſa habeat: & niſi ita ſit, nec modo quidem Chriſtus haberet poteſtatẽ omnis carnis, cùm Paulus expreſſe dicat, Hebr: 2. 8.

nunc au-

nunc autē necdū videmus omnia subiecta ei: & tamen hoc nō obstante, Christus post resurrectionē ait; *datam sibi potestatem omnem in cœlo & in terra*. eaq; potestate, tanquam reipsa sibi data, vti mox cæpit, dicens. *Euntes docete omnes gentes*, legesq; vitæ & mortis æternæ statuit. *qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.*

Ac ne Deus quidem ipse diceretur hoc modo habere potestatem omnis carnis: quis enim nesciat, non omnem carnem esse actu subiectam Deo, non omnes homines Deum agnoscere & reuereri? Non igitur obstat, quo minus Christus reipsa habuerit tunc potestatem in omnem carnem, etiamsi non omnis caro esset ei subiecta. Non enim potestatis essentia in actuali subiectione posita est, sed in iure subijciendi, quo quis potest, si velit, sibi reipsa subijcere omnes. Temerè itaq; & sine vlla ratione Smalcius à proprio sensu verba Christi detorquet, & ad impietatem suam firmandam impiè euertit. Quare verum esse necesse est, Christum cùm adhuc mortalis esset, reipsa potestatem in omnem carnem habuisse. quid enim illi potestati defuit?

Cùm verò blasphemare pergit Smalcius, nec in omnes homines potestatem, nec in eos, quos habuit, summam potestatem habuisse, vtrumq; ex dictis Christi verbis refutatur, cùm & potestatem omnis carnis sibi datam asserit, & talem potestatem, qua omnibus dare vitam æternam possit; quæ est summa Christi potestas. Nam quòd non omnes ei essent subiecti, non arguit, Christum in eos potestatem, qua illos subijcere sibi & obligare ad suam obedientiam posset, non habuisse, vt dictum est. Cum hac enim potestate misit Deus Filium suum in mundum, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat æternam vitam. qui autem non credit, iam iudicatus est. quia non credit in nomine vnigeniti Filij Dei. Ioan: 3. 16. 18. Hanc potestatem saluandi & condemnandi Christus habuit, toto vitæ suæ tempore, & omnium hominum respectu, non solùm Iudæorum, sed & Gentium. quibus etsi reipsa vitam æternam tunc non conferebat; dabat tamen ius vitam æternam cōsequendi propter fidem in ipsum. Quocirca nihil id summæ potestati eius derogat, quæ non in actu reipsa dandi, sed in dandi potestate consistit.

Tertius locus de perfecta Christi potestate.

Tertius locus est apud eundem Ioannem cap: 17. 10. *mea omnia tua sunt, & tua mea sunt*. Vbi Christus discipulos suos probat esse Patris vniuersali illa ratione, quia mea omnia tua sunt, & tua mea sunt quo indicat vniuersè, in omnia, quæ sunt Patris, se potestatem habere,

tanquam in sua: & in ea omnia, in quæ Pater habet potestatem, se quoq; potestatem habere, cùm æquè sint sua atq; Patris. Ex proprietate enim rectè infertur potestas. cùm igitur quæcunq; sunt propria Patris, sint etiam propria Filij, rectè infertur, in quascunq; res potestatem Pater habet, habere in easdem potestatem & Filium tanquam in res proprias.

Christi argumentatio.

Socinus refellitur.

Socinus in Catechesi ait, hîc tantùm agi de discipulis, quos suos vocat Christus & Patris, non verò de alijs rebus omnibus. At non aduertit Socinus agi quidem hîc de discipulis, sed ita vt ex propositione illa vniuersali deducat Christus, discipulos suos esse quoq; Patris: quia inquit, *mea omnia, tua sunt: & tua, mea sunt.* idcirco igitur hoc particulare verum est de discipulis, quia illud vniuersale est verum de omnibus absolutè.

Smalcius refellitur.

Smalcius ait, Similiter vocem, *Omnia*, ad subiectam materiam restringendam esse: quasi verò extra subiectam materiam sit particulare, ex principio vniuersali inferre. vti hîc fieri à Christo manifestum est. Probat enim Christus suos discipulos esse Patris. quia omnia sua sunt Patris, & omnia Patris sunt sua. non solùm igitur discipuli, sed vniuersè omnia, quæ sunt Patris, sunt Christi: cùm & discipuli ideo sint Christi, quia omnia vniuersè, quæ sunt Patris, sunt Christi.

Falsò inquit, absolutè diceretur, omnia quæ sunt Christi, esse etiam Patris; multa enim inquit, sunt Christi, quæ Patris esse nullo modo possunt. Atsi hæc accipiantur, vti accipi debent secundùm Diuinam vtriusq; naturam, sic verissimum est, nullam rem esse propriam & in potestate vnius, quæ non sit simili ratione propria & in potestate alterius. Agitur enim hîc de ijs rebus, in quas tanquam in suas æquè Pater ac Filius habet ius & potestatem. ex quo genere rerum erant discipuli, qui erant non minus Christi, quàm Patris: neq; de prædestinatione hîc agitur, sed de potestate reipsa habita & exercita tàm à Christo, quàm à Patre, verè enim discipuli reipsa tunc erant & Christi & Patris.

Quartus locus de perfecta Christi potestate.

QVARTVS est locus Matth: 11. 27. vbi omnia sibi tradita esse à Patre asserit, hoc est omnem potestatem in homines ad ipsos saluandos & regendos. quamobrem mortales omnes inuitat ad se, vt veniant & reficiantur, & submittant se potestati & iugo ipsius, quod ait esse suaue & onus leue. Smalcius ait, per omnia hîc intelligi omnem

omnem rerum ad ſalutem neceſſariarum cognitionem. Sed vehementer errat. non enim hoc ſolùm, ſed vniuerſè omnia, ad ſalutem hominum ſpectantia Mox enim hoc, quod ſibi traditum eſt, explicans, oſtendit ſe eum eſſe, qui & omnem cognitionem ad ſalutem neceſſariarum rerum reuelare poſſit, & omnes laborantes & oneratos peccatis, gratia ſua reficere. Idcirco vniuerſim inuitat omnes, vt ad ſe veniant, ſeq; iugo & poteſtati eius ſubmittant, vt & veram rerum ad ſalutem ſpectantium cognitionem ab eo conſequi, & peccatorum remiſſionem obtinere poſſint. Omnem enim eiuſmodi poteſtatem ad ſalutem ſpectantem, ſibi traditam eſſe affirmat. Quanquam cùm aduerſarij ex hoc loco concedant omnem rerum cognitionem Chriſto, annon ſeipſos condemnant erroris, cùm illum multa ignorâſſe reipſa & verè in ſapiētia creuiſſe impudenter affirmant? Sed de hoc poſtea.

QVINTVS locus eſt Ioan: 5. 19. *quæcunq; Pater fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit.* hinc enim ſequitur, omnia opera Patris poſſe facere Filium; ac ex conſequenti eam omnem poteſtatē habere, quam Pater: nihilq; ad eius poteſtatem deſiderari poſſe. Reſpondet Smalcius, hoc in loco agi de operibus ſolùm, ijſq; nō omnib⁹, ſed ijs tantùm quę tūc fiebant. Verùm refellitur Smalcius. non enim hic ſenſus eſt verborū Chriſti, quæcunq; opera tunc faciebat Pater, Filium quoq; facere: ſed abſolutè & vniuerſè, quæcunq; opera fecerit Pater, Filium quoq; facere. Patet id ex duobus. Primò, quia ſicut cùm de Filio dixit, non poſſe Filium à ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem, non intellexit de ijs tantùm operibus Filij, quæ tunc faciebat, ſed vniuerſim de omnibus operibus quæ vel faciebat, vel facere poterat. hoc enim indicant illa verba : *non poteſt facere quidquam* Indicat & ratio; quemadmodum enim illa opera, quæ tùm faciebat, non poterat facere à ſe, niſi videret ea Patrem facientem : ita alia quoq; opera facere non poterat, niſi videndo Patrem ea facientem. Pari ergo ratione cùm è conuerſo de Patre dicit, *quæcunque Pater fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit,* vniuerſè intelligit de omnibus operibus Patris, quæ Pater poteſt vnquam facere. Senſus enim Chriſti verborum eſt, nec poſſe Filium facere quidquam ſine Patre, ſimul operante, neq; Patrem poſſe facere quidquam ſine Filio ſimul operante : non propter defectum potentiæ, ſed propter vnitatem naturæ & inſeparabilitatem Patris & Filij. quemadmodum enim artifex non po-

Quintus locus de perfecta Christi potestate.

Reijcitur Smalcius.

1.

non potest quidquam facere, nisi quod sua sapientia faciat. quia per sapientiam omnia facit: nec sapientia artificis quidquam potest facere, nisi quod artifex ipse simul faciat: ita cùm Filius sit virtus & sapientia Patris non potest quidquam sine Patre facere, nec Pater sine illo. quia sunt à se inseparabiles. Pater in Filio, Filius in Patre

2. propter vnitatem naturæ. Secundo, quia Christus particulare probat ex vniuersali; nempe opus illud, quod tunc fecerat, esse ex Patre: quia vniuersè omnia opera eius essent ex Patre. nam *nec Filius potest à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem*: & *quæcunque Pater fecerit, hæc & Filius similiter facit.* Vniuersè igitur loquitur de operibus Patris, sicut de operibus Filij: non de ijs duntaxat, quæ tunc faciebat.

Christus probat se esse æqualem Deo potestate.

Adhæc Iudæis exprobrantibus Christo, quòd opus illud fecisset in die Sabbathi, respondit Christus, exemplo Patris id sibi licitum esse: *Pater* inquit, *operatur vsque modo & ego operor.* ac si diceret, si licet operari Patri in die Sabbathi, mihi quoque licet: quibus verbis & se æqualem Deo esse docuit, vti etiam intellexerunt Iudæi: & totum id se posse, quod Pater posset, indicauit. alioqui nisi parem & eandem haberet potestatem, non fuisset bona consecutio à maiori ad minus. Si Pater, qui maior est, id potest, Filium quoque si is multò minor sit, idem posse. Hanc igitur parem, imò eandem cum Patre potestatem, in qua tota consecutio argumenti consistit, exprimit cùm ait, *quæcunque Pater facit, hæc & Filius similiter facit.* ac si diceret, tanta est vnitas naturæ & potestatis inter Patrem & Filium, vt quæ alter fecerit, alterum quoque facere sit necesse; vt nec Filius quidquam facere possit, nisi viderit Patrem vnà secum facientem: nec Pater quidquam faciat, quod non faciat idem Filius. de qua re plura inferiùs.

Sextus locus de perfecta Christi potestate.

SEXTVS locus est Ioan: 3.35. *Pater diligit Filium, & omnia dedit in manu eius.* quibus verbis Ioannes Baptista agnoscit omnia ad saluandos homines spectantia iam tum dedisse in manu eius, nō in prædestinatione sed re ipsa. quod enim datur in manu alicuius, re ipsa datur, vt eo possit vti prout vult. Manus porrò Christi, est potestas Christi. Omnia igitur Pater dedit in manu Christi, quia omnia posuit in potestate Christi, & Christi potestati cuncta subiecit. Habuit ergo Christus cùm adhuc mortalis esset, omnem potestatem ad salutem hominum spectantem. Huc enim spectat, quod ibidem addit Ioannes: *non enim ad mensuram Deus dat spiritum.* Alijs enim ad mensuram dat. Filio sine mensura. Filius ergo sine mensura Spiri-

In Christo adhuc mortali omnis potestas ad hominum salutem.

tum Dei

tum Dei habet, atq; ideo sine mensura omnia quoq; dedit ei Pater in manus, omnia in potestate eius posuit. Addit etiam, *Pater diligit Filium, & omnia dedit ei in manus.* non enim ad mensuram est illa dilectio, qua omnia dedit ei in manus. Vt enim cum Augustino loquar, Pater nonne diligit Ioannem? & tamen non omnia dedit in manu eius. Pater nonne diligit Paulum? & tamen non omnia dedit in manu eius. *Pater diligit Filium*, sed quomodo Pater Filium, non quomodo Dominus seruum; quomodo vnicum, non quomodo adoptatum. Itaq; *omnia dedit in manu eius*, quid est *omnia?* vt tantus sit Filius, quantus est Pater. & cùm Pater ad nos dignatus est mittere Filium, non putemus aliquid nobis minus missum quàm sit Pater. Pater mittens Filium, se alterum misit. Idem dicitur Ioan: 13. 3. *sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus*; si omnia, nil igitur erat, quod non esset in manu & potestate ipsius: & quidem verè & propriè: sicut verè & propriè habetur, quod in manu habetur. nec vlla loci circumstantia requirit, vt de prædestinatione impropriè intelligendum sit. Cùm igitur tot tamq; illustria sint sacrarum literarum testimonia, de perfecta & omnimoda Christi potestate, cùm adhuc in terris degeret, summam Arianam temeritatē incredibilemq; impudentiam esse necesse est, dum eam Christo, tanto tamq; pertinaci conatu denegare audēt.

Refelluntur ea, quæ aduersus perfectam Christi potestatem & Diuinitatem à Smalcio afferuntur. CAP: III.

AIt Smalcius, disertè legi in scriptura, Christum creuisse, quemadmodum Ioannes minuebatur. Ioan: 3. 30. *Illum oportet crescere, me autem minui.* At stulta obiectio. non enim hæc de incremento Diuinitatis aut Diuinæ potestatis dicuntur, cùm Ioannes in Diuinitate, quam non habuit, minui non potuerit, sed de incremento honoris & gloriæ Christi. Ioannes enim, qui Christus putabatur, non debuit credi esse Christus. Christus autem qui minor Ioanne putabatur, longè maior Ioanne credi debuit. & sic Ioannes debuit minui, id est minor reputari. Christum autem oportuit crescere, id est super Ioannem exaltari & maiorem reputari. Simili ratione accipiendum est, quod Lucæ 2. 52. dicitur. *Proficiebat sapientia & ætate, & gratia apud Deum & homines.* non enim proficiebat sapientia in seipso, vti nos proficimus, qui pleni sapientia non sumus: sed eo modo, quo is proficit, qui plenus sapientia est, cùm nouis operibus suam sapientiam ma-

Smalcij inepta refellitur.

Christū crescere & proficere quomodo intelligendum.

tiam magis demonſtrat. ibidem enim ℣. 40. *plenus ſapientia* dicitur. & Ioan: 1. 14. *plenus gratiæ & veritatis.* Proficiebat igitur, ſed operibus ſapientiæ. ſiquidem maioribus indies operibus ſuam ſapientiam, qua ſemper plenus erat, demonſtrabat. Sic ſolem dicimus in meridie magis calidum, non quòd in ſe maiorem habeat calorem, ſed quia magis calefacit.

Gratia etiam proficiebat apud Deum, quia Diuinis operibus, quæ maiora in dies faciebat, ſuam gratiam apud Deum, ſeu quàm gratus eſſet Deo, magis ac magis demonſtrabat. Summè enim gratum Deo fuiſſe ſemper ex eo etiam intelligitur, quia non ad menſuram ei dedit ſpiritum Deus: & ita eum dilexit, vt omnia dederit ei in manus. vt paulò ante ex c. 3. Ioan: 35. demonſtratum eſt.

Altera obiectio Smalcij diluitur.

Pergit Smalcius, Chriſtum vnctum fuiſſe ſuper omnes ſocios ſuos, & Spiritum S. certo tempore in illum deſcendiſſe, & ſuper eum requieuiſſe. non igitur pro omni tempore, perfecto modo Deus & Dominus dici poterat. At nos Chriſtum eſſe vnctum non inficiamur, *vnctum* inquam, *Spiritu S. & virtute*, vt Actorum 10. 38. dicitur.

Verùm hãc vnctionẽ, certo aliquo tempore vitæ Chriſti factam fuiſſe, non autem ab ipſa Chriſti conceptione concedere non poſſumus. ſemper enim Chriſtus fuit plenus Spiritu S. ſemper Chriſtus, id eſt vnctus, vnctus inquam tam oleo Diuinitatis, quàm oleo gratiarum omnium. Et alij quidem pleni fuerunt, ſed ad menſuram. Chriſto autem dedit Deus *Spiritum non ad menſuram.* Ioan: 3. 35. In baptiſmo verò Spiritus S. deſcendit ſuper Chriſtum, non vt illum impleret, ſed vt eum eſſe plenum apparitione illa externa declararet. Sicut & Pater tunc, illum Filium ſuum eſſe, voce facta de cœlo declarauit ſolùm, non fecit, cùm ante ſemper Filius eius eſſet.

Aliter Chriſtus plenus Spiritu, aliter alij.

Ineptè pergit Smalcius

At inquit, reſpectu illius temporis, quo vixit in terris, Chriſtus vocatur Miniſter Circumciſionis, id eſt, populi Iſraëlitici, Rom: 15. 8. Miniſtrum autem eſſe & Dominum hominum abſolutè & re ipſa, pugnant inuicem.

Arianis Chriſtus etiam nunc nõ eſt Dominus hominum.

Si ita res habet, ne nunc quidẽ in cœlo ſententia Smalcij, Chriſtus erit Dominus hominum abſolutus. quis enim neſcit Chriſtum in cœlo regnantem vocari Pontificem à Paulo, & Pontificis munus obire? Hebr: 7. & 8. & 9. cap. Cùm ergo Pontifex, quà Pontifex ſit Miniſter, non Dominus: offert enim Deo ſacrificium, vt miniſter: conſequens erit, ne nunc quidem, Chriſtum eſſe Dominum hominũ abſolutè.

absolutè. Dico igitur Christum diuerso respectu dici Ministrum & Dominum. Nam vt officium Ministri & Pontificis gerit, Minister est: vt verò simul est, & Diuina potestate præditus, qua, cùm voluerit, potest vti, est Dominus. Hæc enim inter se non pugnare, vel ex eo patet: quod minimè repugnat Dominum, ministri officium assumere, & in eo exequendo, non Domini sed Ministri officio fungi. Pugnare enim non possunt, quæ secundùm diuersas rationes sumuntur. *Christus aliter Dominus, minister aliter.*

At enim ad Diuinum dominium in homines requiri, ait potestatem seruandi homines, & immortales eos efficiendi. quam potestatem tunc Christus non habuit, cùm mortalis esset. nemo enim dare id alteri potest, quod ipse non habet. *Smalcij blasphemia insignis.*

Verùm negari ea potestas Christo in terris agenti sine insigni blasphemia non potest, cùm scripturæ testentur, eum omnem potestatē nos saluandi habuisse. quod etiam hoc argumento doceo. Is qui non habet potestatem in rem aliquam, ius ad illam rem nemini donare potest. At Christus omnibus in se credentibus, ius vitæ æternæ & immortalitatis futuræ donabat. hanc enim legem, Dei decreto firmatā omnibus proponebat. *qui credit in me, habet vitam æternam.* quod quid aliud est, quàm per fidem in Christum homines acquirere ius ad vitam æternam? lex enim Dei & Christi tale ius tribuit. ideoq; se *Panem vitæ* nominat. Ioan: 6. 48. imò ipsam *vitam*; & carnem suam Sacramentū instituit, vt *qui eam manducaret, viueret in æternum* Ioan: 6 59. *Dedit*, etiam omnibus, *qui credunt in nomine eius, potestatem filios Dei fieri.* Ioan: 1. *Quòd si filios & hæredes*, vt argumentatur Paulus, Rom: 8. 17. Neque dubitari potest, filios Dei, etiam dum hîc agunt in terris, re ipsa habere ius vitæ æternæ: sicut re ipsa sunt filij Dei, teste Ioan: 1. epist: 1. 2. *Nunc*, inquit, *filij Dei sumus.* *Ostenditur Christum in hac vita manētem dare potuisse vitæ æternæ potestatem hominibus.*

Id verò, in quo labitur Smalcius, est; quod inter potestatem & effectum potestatis non distinguit. Habetur enim potestas vitæ æternæ, etiamsi actu ipsa vita æterna non habeatur: neq; ex eo, quòd quis potestatis effectu caret, vel potestate non vtitur, vel eius vsum ad aliquod tempus differt, dicendus est carere potestate, vel imperfecto modo illam habere. alioqui Deus quoq; potestatem creandi, imperfecto modo habuisse dicendus esset, antequam mundum condidisset: hoc est per totam æternitatem. Idem in humanis quoq; rebus videmus. Nam potest quis certum & integrum ius habere ad bona & esse verus Dominus illorum, & tamen ea vitio & malitia hominum *Lapsus Smalcij, & ignorantia. Habere potestatem & vti illâ, diuersum.*

re ipsa non possidere. Non igitur Christus propterea imperfectam potestatem, vitam æternam & immortalitatem alijs dandi, habuisse dicendus est: quia dum in terris vitam ageret, immortalitatem actu non dedit. non enim hoc ex defectu potestatis procedebat, sed ex voluntate & dispositione ipsius, qua ea, quæ poterat, non nisi suo tempore dare & efficere statuebat.

Ridicula Smalcij argumẽtatio.

Illa noua ratio Smalcij quàm inepta est, Christum mortalis cũ esset, immortalitatem alijs dandi potestatem non habuisse. Si enim existimat immortalitatẽ nostram ita causari ab immortalitate Christi, vt calor à calore, rudis est: neq; enim immortalitas est actiua: alioqui sequeretur quemlibet beatum sua immortalitate posse causare immortalitatem in altero. Si verò id non existimat, sed aliud quid esse in Christo immortalitatem; aliud potestatem Diuinam, qua nos à morte liberare, & vita æterna donare potest, concedit, inepta erit tota argumentatio ipsius, quæ in eo fundatur, quòd nemo alteri dare possit, quod ipse non habeat. quæ propositio mille exemplis falsa esse conuincitur. Etsi enim si quis de manu in manum det aliquid per motum localem, debeat illud prius apud se habere: tamen si det aliquid per veram actionem & productionem, non est necesse, vt illud habeat actu, sed satis est, si habeat virtute. Sic sol etsi non sit actu calidus, calorem in terra producit. Ossa Elisei, etsi non essent viua, suo contactu viuificârunt cadauer iniectum in sepulchrum. 4. Reg: 13. 21. propter quod Eccles: 49. 14 corpus Elisei mortuum dicitur prophetâsse, id est, Prophetarum virtutem exercuisse. Etsi igitur Christus, cùm adhuc mortalis esset, potestatem habuit nos immortales reddendi; ea tamen vsus non est, nisi postquàm ipse immortalis resurrexit, scilicet vt sic esset primus inter omnes, ad cuius exemplar resurgendo omnes immortales redderentur; propter quam causam vocat illum Paulus, *primogenitum ex mortuis, vt sit in omnibus primatum tenens.* Colos: 1. 18. Et *primitias dormientium.* 1. Cor: 15. 20. D. Ioannes in cap: 5. multa adducit de potestate Christi amplissima; quã habet æquè vt Pater ad viuificandos homines, & vita æterna donandos. *Sicut* enim, *Pater suscitat mortuos & viuificat: sic & Filius, quos vult viuificat.* neq; enim *Pater iudicat quenquã, sed omne iudiciũ dedit Filio. sicut* enim *Pater habet vitam in semetipso; sic dedit & Filio vitam habere in semetipso.*

Axioma Smalcij falsum esse ostenditur.

Christus cur mortalis immortalitatẽ non dedit hominibus.

Hæc omnia Smalcius re ipsa Christo conuenire negat, nisi post eius resurrectionem, sed ea de prædestinatione dandi accipi vult.

Erratum Smalcij enorme.

Contraria

Contraria enim inquit, ſunt, vitam in ſemetipſo habere, & naturâ mortalem eſſe. At errat turpiter. Nam poteſtas viuificandi & iudicandi ſemper fuit in Chriſto re ipſa, vt ſcripturæ teſtantur. licet perfectus eius vſus ad reſurrectionem differretur. Aliud verò eſt, actũ poteſtatis re ipſa non habere, aliud poteſtatem ipſam. Quare non rectè Smalcius, ex eo quòd actus poteſtatis re ipſa ante reſurrectionẽ non fuerit, infert poteſtatem ipſam in Christo non fuiſſe. alioqui ea ratione probaret, Deo quoq; poteſtatem creandi ante mundum conditum, defuiſſe, quòd nullus tunc eſſet talis poteſtatis actus. Quod verò contraria putat, vitam in ſemetipſo habere & mortalem eſſe, id ſi ad eandem naturam referat, verum eſt; ſi ad diuerſas, falſum. habere enim vitam in ſemetipſo, eſt vitam habere independentem, & quæ ab alio non ſuſtentetur; qualis vita proculdubio eſt immortalis & indeficiens, ac proinde contraria naturæ mortali. Chriſto igitur cùm vtrumq; ſimul ſcriptura tribuat, & habere vitam in ſemetipſo, & mortalem eſſe, duas in illo vitas & naturas indicat. ita vt ratione vnius, nempe humanæ, mortalis fuerit; ratione alterius, nempe Diuinæ, immortalis; quippe vitam in ſemetipſo habens. Neq; refert, quòd vitam ſuam acceperit à Patre. accepit enim vitam independentem & immortalem, æquè vt eſt in Patre, quæ à nulla alia re dependeat aut ſuſtentetur. æquiùs ergo erat Smalcium, duas naturas in Chriſto agnoſcere, quàm ex mortalitate naturæ humanæ, impugnare immortalitatem naturæ eius Diuinæ.

Ineptè Smalcius ex actꝰ carentia etiam virtutis carentiam in Chriſto colligit.

Fatetur quidem Smalcius in cap: 10. vitam in ſemetipſo habere, eſſe vitam ita poſſidere, vt non aliũde ſuſtentetur: tamen hoc ait, Patrem habere naturâ, Chriſtũ verò Dei beneficio. Aio ego, ſi Chriſtus habet vitam, quæ aliunde non ſuſtentetur, habet vitam ipſius Dei, & eadem vita viuet, qua Deus. Nihil enim præter Deum eſt, quod ſuſtẽtatione nõ egeat: *in ipſo enim viuimus, mouemur & ſumus.* Act:17. *& omnium vita eſt in manu Dei.* Si in manu Dei, ergo à poteſtate eius dependet & ſuſtentatur, ita vt ſi ipſe ſubtrahat manum ſuam, non poſſet conſiſtere. Quocirca ſi Chriſtus habeat vitam independentẽ, & quæ ſuſtentatione non egeat, eo ipſo habebit vitam ipſius Dei, quæ ſola eſt independens, & vt ſuſtentetur aliunde non eget.

In Chriſto duplex vita, & natura.

Confeßio Smalcij nolens dat Chriſto Diuinitatem.

Ex quo etiam infertur, ſi Chriſtus habuit vitam in ſemetipſo, habere etiam naturam Diuinam, quæ ſola eſt independens. quomodo igitur verum eſt, quod ait Smalcius, Chriſtum habere vitam in

Smalcius ſibi contrarius.

ſemetipſo Dei beneficio. quæ enim Dei beneficio ſunt, pendēt à Deo, & à Deo ſuſtentantur vt ſint, poſſuntq; ad nutum illius non eſſe. At habere vitam in ſemetipſo, eſt habere vitam independentem, & quæ ſuſtentatione non egeat. Non poteſt igitur vita in ſemetipſo haberi, Dei beneficio. ad quid enim beneficio Dei egeret, ſi per ſeipſam conſiſteret abſq; alterius ſuſtentatione?

Vitam in ſemetipſo habere, & independentē ab alio, idē eſt.

Porrò vitam in ſemetipſo, eſſe vitam independentem & aliunde non ſuſtentatam, facilè probare poſſumus. ſiquidem vitam habere in ſemetipſo, & vitam habere in alio, opponuntur. quemadmodū igitur viuere in alio; eſt viuere dependenter ab alio, & ſuſtentari ab alio. quomodo nos omnes in Deo *viuimus, mouemur & ſumus.* Act: 17. quia vita noſtra à Deo ſuſtentatur & conſeruatur: ita vitam habere in ſemetipſo, eſt habere vitam independentem, & non ſuſtentatam aut conſeruatam aliunde. Quocirca cùm apud Ioannem dicitur, *ſicut Pater habet vitam in ſemetipſo: ita & Filio dedit habere vitam in ſemetipſo*: illa particula, *in ſemetipſo*, hanc vim habet, vt ſignificet tantùm in ſeipſo, & non in alio extra ſeipſum: alioqui nihil hîc diceretur, quod non ſit commune omnibus viuentibus. Omnia enim, quæ viuunt, viuunt ſuo modo in ſeipſis, ſed ideo non dicuntur vitam habere in ſemetipſis, quia viuunt etiam in Deo, cuius poteſtate omnis vita creata ſuſtentatur & conſeruatur. Neq; verò poſſibile eſt, imò manifeſtam contradictionem implicat, vt Deus efficiat aliquam rem creatam independentem à ſe; quæq; ipſius poteſtati, dominio & omnipotentiæ non ſubiaceat. Quare cùm Filio dedit vitam in ſemetipſo, id eſt independentem, non aliquid creatum dedit, ſed ſuam ipſius increatam vitam, quæ eſt ipſa eius Diuinitas.

Ex quo infero, ſi ea vitæ in ſemetipſo definitio vera eſt, vt omnino eſt, vnum ex duobus debere admittere Smalcium, aut Chriſtum naturam Diuinam habere, eo quòd vitam in ſemetipſo habeat, aut ſi Diuina natura careat, vitam quoq; in ſemetipſo non habere. Etenim ſi vita in ſemetipſo eſt vita independens; nulla autem res extra Deum poteſt eſſe independens, ſequitur vitam independentem, eſſe vitam ipſam Diuinam. atq; adeò naturam ipſam Diuinam. Sola enim natura Diuina, eſt independēs, Chriſtumq; eo ipſo, quòd vitam in ſemetipſo habet, habere naturam Diuinam. Sicut enim Pater, ideo habet vitam in ſemetipſo, quia habet vitam independentem ab omni alia re, à qua ſuſtentatur vel conſeruatur, quod ſolius naturæ Diui-

Vita independens, & in ſemetipſo habita, eſt vita & natura Diuina.

ræ Diuinæ proprium eſt: ita & Filius eadem ratione habebit vitam independentem. quæ eſt vita naturæ Diuinæ propria.

Duo tamen ſunt, quæ obijci poſſunt. Alterum, *ſi Pater dedit Filio habere vitam in ſemetipſo,* ſequi Filium habere vitam dependentem à Patre. Alterum eſt, quòd Chriſtus ipſe hoc eodem capite dicat, *ſe viuere propter Patrem.* Sed reſpondetur ad primum, Patrem eo ipſo quòd dedit Filio habere vitam in ſemetipſo, dedit habere vitam independentem. Vita enim in ſemetipſo, eſt vita independens. Vnde ex tali datione potiùs infertur independentia, quàm adſtruatur dependentia. Deinde ſi Pater dediſſet Filio vitam creatam, & à Diuina diuerſam, cùm omnis vita creata, & à Diuina diuerſa, ſit fragilis & conſeruatione ac ſuſtentatione Diuina ſemper egeat, proculdubio dediſſet vitam dependentem Filio, qualem vitam dat rebus creatis. At cùm dederit vitam ſuam Diuinam, quæ ſola eſt vita in ſemetipſo, dici non poteſt dediſſe vitam dependentem, & Filium accepiſſe à Patre vitam dependentem. Adhæc etſi in ijs, quæ in hac vita accipiuntur, verum ſit non accipi ſine dependentia ab alio: quia ante non habebantur, & poterant non haberi, niſi data fuiſſent, & idcirco accipiuntur ad ſupplèndam inopiam. idq; verum eſt, tàm de ijs, quæ accipiuntur ex liberalitate, quàm de ijs, quæ accipiuntur naturaliter: genitum enim in tempore, talis eſt conditionis, vt & ante generationem non fuerit, & potuit non fuiſſe, ſi genitum non fuiſſet, ac proinde à generante dependet: At in ijs, quæ accipiuntur ab æterno, cùm nulla præceſſerit inopia, nec præcedere potuit, nulla eſt dependentia, nec ex parte eius, qui accipit, quia nunquam ea re caruit, neq; carere vnquam potuit, ſed habuit ſemper, & non potuit non habere; nec ex parte eius, qui dedit. is enim dedit ab æterno, nec potuit non dare. quia ita dedit, vt nullum tempus ante fuerit, quo dare non potuerit. In æternitate enim non eſt ante. Solùm verò tunc eſt dependentia, cùm vel is, qui dat, ex liberalitate dat: potuit enim non dare. vel is qui accipit, accipit ex indigentia & inopia, ita vt potuerit non accipere, & ea re carere. ad dependentiam enim requiritur potentia non habendi. Et hoc eſt, quod Aug: 3. contra Maximinum c. 4. ait. Beatius eſt dare, quàm accipere, ſed in hac vita, vbi eſt inopia: qua vtiq; melior eſt copia. Cùm igitur Pater Filio dederit ab æterno habere vitam in ſemetipſo, eo ipſo dedit habere abſq; omni dependentia. quia abſq; vlla præcedente inopia. Nam neq; Pater

Soluuntur duæ obiectiones.

Ad primã.

Diſcrimen inter ea quæ in tempore, & quæ ab æterno accipiuntur ab alio.

Pater eo ipſo quia dedit vitã filio ab æterno,

dedit independenter. neq; Pater dedit Filio vitam ex liberalitate donando, sed naturaliter generando. neq; Filius vnquam fuit sine vita, neq; potuit esse. quæ enim æterna sunt, semper sunt: & si necessario æterna sunt, nũquam possunt non esse. Semper enim esse & aliquando non fuisse, sunt cõtradictoria. quare & Aristoteles omne æternum esse necessarium, & aliter se habere non posse asseruit.

Occurritur obiectioni. Christo vt homini quomodo datũ vitam habere in semetipso in tempore. Quod si quis opponat, non solùm Filio Dei ab æterno, *Pater dedit habere vitam in semetipso,* sed & homini illi in tempore. Respondeo etiam homini illi datum esse, *habere vitam in semetipso,* sed in persona Filij Dei, quatenus homo ille est etiam Deus æternus. quia enim illa persona vitam in semetipso habuit ab æterno, vt Deus, habere etiam cæpit eandem in tempore, factus homo. vniendo enim suam personam naturæ humanæ, fecit, vt omnia quæ erant suæ personæ ab æterno per naturam, essent quoq; eiusdem personæ, vt hominis, per communicationem idiomatum. Quocirca illi homini datum est habere vitam in semetipso, quatenus illi homini datum est per vnionem hypostaticam vt sit etiam Deus. Sic enim ea quæ Dei sunt, facta sunt propter vnionem, illius hominis. Non igitur alia vita data est homini illi, sed illa æterna: quam enim habuit ab æterno vt Deus, cæpit habere vt homo, seu in humana natura, postquam cæpit esse homo, idq; non per aliã donationẽ, sed per solam vnionẽ hypostaticam.

Negabunt quidem ista omnia Aduersarij. At potentissimè vrgentur à nobis, quòd cùm homini illi, humanæ naturæ respectu, vita in semetipso dari non potuerit, consequens esse, vt ratione alterius naturæ, nempe Diuinæ, quæ in vna persona est vnita illi homini, id intelligi debeat.

Ad secundã, Christum viuere propter Patrẽ quid sit. Ad secundam obiectionem respondendum est, Christum viuere propter Patrem, quia vitam suam Diuinam habet à Patre, eamq; non diuersam, sed eandem, quæ est in Patre. atq; idcirco æquè independens est, vt in Patre. Si enim vitam diuersam haberet, haberet vitam dependentem & sustentatam à Deo, atq; idcirco non haberet vitam in semetipso. quidquid enim est extra Deum & diuersum à Deo, eget Dei conseruatione & sustentatione: neq; potest Deus per absolutam suam potentiam facere rem à se independentem, & quæ Diuina ope non egeat: quod si eo loco, de vita sua, quâ homo est, loquatur, facilè concedimus talem vitam esse dependentem à Patre: neq; ex eo quidquam contra nos sequi.

Pergit

Pergit Smalcius, alijs quoq; argumentis Christi perfectam & summam potestatem impugnare. quomodo inquit, is perfectè Dominus & Deus est, qui quoad naturam suam, tantùm differt à Deo, quantùm summum cœlum ab infima terra?

Stulta Smalcij ratiocinatio, etiã hoc probat quod non vult Smalcius.

Quæ interrogatio si quid concludit, concludet quoq; Christum post resurrectionem non esse perfectè Deum & Dominum. nam per Resurrectionem non mutauit naturam; sed in eadem natura resurrexit, quam ante Resurrectionem habuit. Sicut ergo ante, quoad naturam tantùm distabat à Deo, quantùm cœlum à terra: ita & post resurrectionem idem dicendum esset. id enim quod post resurrectionem illi accessit, naturam eius non mutauit. alioqui non esset idem Christus, qui erat ante resurrectionem.

Cùm verò ait, summam potestatem in naturam mortalem cadere non posse; dicendum est, si absolutè summa sit, ea in solam naturam Diuinam cadere potest. Solus enim Deus est summus, & omnia extra ipsum minora sunt & inferiora Deo. Si verò non absolutè summa sit, sed post Deum summa, aio talem potestatem in quamcunq; naturam, quantumuis mortalem, Dei voluntate cadere posse. etenim Deus ita est omnipotens, vt *per infirma, fortia quæq; confundat*; & per debilia fragiliaq;, summa perficiat; & *per ea quæ non sunt, facit ea, quæ sunt.* vt loquitur Paulus 1. Cor: 25. 28.

Quanquam quid Ariani summam Christi potestatem memorant, qui toti in eo sunt, vt omnem Christi potestatem in nobis saluandis euacuent, tantùm abest vt ei summam concedant? neq; enim aliam potestatem ad nos saluandos Christum habere volunt, præterquam annunciandi Dei voluntatem de nostra salute, ita vt ad eam solùm veritatem conseruandam, velint Christum mortem oppetijsse. Cùm igitur ex ipsorum doctrina nihil nobis ad salutem Christus attulerit, nisi nuncium à Deo de salute nostra, consequens est nullam ipsos veram potestatem, qua verè salutem nostram operetur, Christo concedere. Nuncium enim de salute afferre, non est salutem efficere, sed efficiendam à Deo declarare.

Gratis Arianus de aliqua summa Christi potestate agit, quam omnẽ tollit.

Christus secundum Arianos salutis tantùm nuncius non dator.

At enim inquit, Spiritum S. largiendi potestatem, cùm adhuc mortalis esset, non habuit. *Nondum enim erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.* Ioan: 7. 39. verùm locum citatum non de quacunq; datione Spiritus S. accipiendum esse, sed cum illa duntaxat plenitudine, vt in die Pentecostes, indicant primùm illa verba præcedentia.

Perperã adductus locus à Smalcio, rectius explicatur.

cedentia. *Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ*: quæ tantam abundantiam significant, quantam flumina designant. Erat enim tunc tanta plenitudo Spiritus S. vt ij in quos tunc descenderat, omnem veritatem mox addiscerent, & omnium linguis loquerentur, & in alios viros, Dei charitate ardentes, nullaq; pericula metuentes commutarentur. Deinde scriptura disertè docet, ante Christi glorificationē Spiritum S. multis fuisse datum. Nam & *Prophetæ Spiritu S. inspirati locuti sunt de Christo.* 2. Pet: 1.21. & Christum recens natum in Spiritu S. agnouit Simeon; agnouit & Anna vidua; agnouit Ioannes, qui ipsū baptizauit. Impletus Spiritu S. Zacharias multa vaticinatus est: Spiritum S. ipsa MARIA, vt Dominum conciperet, accepit. Necesse est igitur non de omni datione Spiritus S. Ioannis verba interpretari. Adhæc post resurrectionem legimus etiam, Christum insufflando dedisse Apostolis Spiritum S. ante illam in cœlo glorificationem, quam consecuta est missio Spiritus S. iuxta illud Ioan: 16. *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.* Restat igitur, vt prædictus locus de plenissima illa & solenni ac publica Spiritus S. missione interpretand⁹ sit, quæ ante Christi in cœlo glorificationem non accidit. quo posito nihil hic locus habet momenti ad minuendam Christi in terra agentis potestatem. etsi enim plenitudinem Spiritus S. non dederit, nisi glorificatus in cœlo, id tamen non ex defectu potestatis accidit (quippe qui ante non semel Spiritum S. hominibus largitus est) sed ex ordinatione sapientiæ & voluntatis ipsius, qua omnia suis temporibus & locis conuenienter efficit. Conueniebat enim, vt tunc maximè plenitudo Spiritus effunderetur in homines, quando Christus summam gloriam in cœlis adeptus se esse Dominum cœli & terræ palam & publicè demonstrauit. ea enim effusio, Diuinæ maiestatis eius & gloriæ magnum fuit argumentum.

Spiritus S. etiam ante Christi resurrectionē & ascensionem datus.

Plenitudo Spirit⁹ cur nonnisi post ascensionem à Christo data.

Cùm verò addit Smalcius, potestatem peccata perfectè remittendi Christum in terris non habuisse, quòd potestatem auferendi reatum mortis, & donandi immortalitatem, cùm re ipsa mortalis esset, non habuerit: quis non miretur hominis istius temeritatem? An verò, qui potestatem mortuos ad vitam reuocandi habuit, eaq; non semel vsus est, non habuisse dicendus est potestatem, reatum mortis auferendi? An qui se vitam ipsam esse & resurrectionem nō semel est confessus, mortem extinguere, si vellet, non potuit? ad quid enim vita

Mira Smalcij temeritas.

Christ⁹ mortis Domin⁹ absolutus.

enim vita, nisi vt esset hominum vita, & vitæ hominum auctor? Actor: 3. 15. quæ verò maior potestas in mortem cogitari potest, quàm ea cùm diceret, vel solam fidem in seipsum tanti esse momenti, vt homines à morte liberaret. *qui* inquit, *credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet. & non morietur in æternum.* Ioan: 11. 25.

Christus hominum vita immortalis. Simili ratione quis dubitare poterit, Christum potestatem dandi immortalitatem habuisse, dum adhuc mortalis esset: si toties se vitam esse hominum affirmauit, vitam inquam æternam, *quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis*, 1. Ioan: 1. Etenim cùm Christus diceret, *ego sum via, veritas & vita*, procul dubio quid tunc esset, hisce verbis indicauit. Erat ergo tunc hominum vita tàm animorum quàm corporum. quia potestatem habuit vitam vtramq; hominibus dandi. Neq; refert tunc vitam immortalem re ipsa nemini contulisse. Satis enim est, quòd ius ad eam habendam concesserit. *Dedit enim potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius.* Ioan: 1. *qui* autem *sunt Filij Dei, hi & filij resurrectionis.* Luc: 20. 36. Neq; verò id ex defectu potestatis, sed ex ordinatione sapientiæ suæ accidit, vt ius quidem vitæ æternæ mox hominibus daret, ipsam verò vitam æternam, non nisi post suam resurrectionem. Voluit enim sua morte & resurrectione esse causa vitæ & resurrectionis nostræ. Neq; rectè quis ex eo, quòd potestate sua pro aliquo tempore non vtitur, potestate ipsa carere censetur. alioqui Deus quoq; ipse eandem ob causam non semper perfectam suam potestatem haberet, cùm actu suæ potestatis non semper vtatur. Præterea, si quia mortis reatum ante suam resurrectionē non sustulit Christus, negatur illi potestas reatum mortis tollendi, pari ratione cùm etiam nunc ante diem iudicij hunc reatum non tollat, nisi post nostram resurrectionem, neganda esset Christo perfecta potestas mortem abolendi; & sic ne nunc quidem in cœlis regnans; esset perfectè Deus ac Dominus perfecta potestate præditus.

Christus iuxta Smalciū neque modò est mortis Dominus perfectus & absolutus.

Nam quod respondet Smalcius, constare, Christum nunc habere potestatem mortem re ipsa abolendi post corporum resurrectionē, dico & ego Christum cùm viueret, eandem potestatē plenam & perfectam habuisse secundùm scripturas citatas; mandandam tamen executioni nonnisi facta resurrectione corporum. Cùm enim scripturæ clarissimè Christo adhuc mortali, omnem potestatem tribuant, non alia ratione Aduersarij negant, scripturas de reali potestate intelligendas esse, nisi quòd tum nec immortalitatem, nec æternam vi-

Solutio Smalcij soluitur.

tam cuiquam dederit. quæ ratio & infirmiſſima eſt, & nihil derogare poteſt poteſtati Chriſti. Neq; enim ex eo ſequitur, Chriſtum abſolutè non potuiſſe, etiam pro illo tempore quo viuebat, omnia facere, ſed ſolùm noluiſſe & ſtatuiſſe non facere, niſi mediante morte & reſurrectione ſua; ſicut & Deꝰ ſtatuit nõniſi per Chriſtũ hominẽ, homines ſaluare; cùm tamen abſolutè, alijs quoq; vijs eos ſaluare potuerit.

Deinde ſatis eſt, quòd aliquos actus ſuæ poteſtatis exhibuerit tunc, in dando hominibus iure & poteſtate ad immortalitatem conſequendam. is enim qui non habet poteſtatem in rem aliquam, neq; ius in rem illam cuiquam tribuere poteſt.

Blaſphemat Smalcius. *Mors Chriſti nõ neceſſaria, ſed ſpontanea.*

Cùm verò ait Chriſtum non potuiſſe ſeipſum à morte liberare, an non horrenda atq; deteſtanda eſt in Chriſtum blaſphemia? cùm enim diſertè de ſeipſo dixerit: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Ioan: 2. 19. & *poteſtatem habeo ponendi animam, & iterum ſumendi eam.* Ioan: 10. 18. quis alicuius iudicij homuncio dubitare poteſt ſeipſum liberare à morte potuiſſe? Etenim etſi Chriſti reſuſcitatio Deo & Diuinæ eius virtuti tribuatur: tamen Chriſtus quoq; id nõ humana ſed Diuina virtute, quæ illi cum Patre communis eſt, efficere debuit, non vt homo, ſed vt Deus. quæcunque enim Pater fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit. Ioan: 5. quà homo, ſubiacebat morti, quà Deus, poteſtatem habuit in mortem.

Non igitur Chriſti mors, impotentiæ aut neceſſitati adſcribenda eſt, ſed voluntati, & nimiæ charitati Chriſti, qui *cùm auctor eſſet vitæ, morti ſe ſubiecit.* Act: 3. 15. quam etiam Paulus cõmendat. Hebr: 2. 14. *quia enim pueri communicauerunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit eiſdem, vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium.* quibus verbis indicat Apoſtolus, Chriſtum vt mori poſſet pro nobis, participâſſe carni & ſanguini: cùm alioqui id eſſet à natura illius alienum, mortalitati ſubiacere. Si enim hæc fuiſſet propria ipſius natura, habere carnem & ſanguinem, non propter pueros communicâſſet carni & ſanguini, nec vt mori poſſet, ſed quòd ea eſſet ipſius natura. Indicat ergo fuiſſe alienum ab eius natura participare carni & ſanguini, & mori, tamen quia nos participauimus, voluit & ipſe participare eiſdem & ſubdere ſe mortalitati, cùm ipſe naturâ immortalis eſſet.

Non rectè à Smalcio ple

Iam verò Smalcius, Chriſtum ſummam in Dæmones poteſtatẽ nullo modo habuiſſe, antequam ex mortuis reſurrexiſſet in hunc mo-

dum pro-

dum probat. Per mortem enim aboleuit eum, *qui habebat mortis imperium,* hoc est Diabolum. Hebr: 2. 14. & Christus de sua morte ratiocinans, tanquam de re futura ait, *iam Princeps huius mundi eijcietur foras.* Verùm hæc probatio futilissima est. Etenim sicut Rex non tunc primùm habet potestatem in rebelles, cùm illos actu sibi subijcit, sed etiam antequam subijciat, habet potestatem legitimam illos sibi subijciendi: imò nisi haberet antè potestatem legitimam ad illos sibi subijciendos, neq; postquam illos sibi subiecit, haberet in eos legitimã sed vsurpatam potestatem: ita & Christus antequam per mortem aboleret Dæmonem, habuit perfectam potestatem dæmonẽ abolendi. *num Christi in Dæmones imperiũ tollitur; rectè adstruitur.*

Deinde hac potestate in Dæmones non semel est ante vsus: siquidem ante mortem sæpenumero homines à potestate Diaboli liberauit, cùm eos tam à morte corporis, quàm animæ totius vindicaret. cuius duplicis mortis Diabolus dicitur habere imperium; quia postquam primum parentem ad peccatum induxit; omnes homines, lege Dei, mortis & temporalis & æternæ condemnati sunt; Dæmonisque tanquam mortis auctori, potestati subiecti. Et quamuis ab hoc mortis imperio & potestate Dæmonis, perfectè tunc liberandi sint homines, quando ad statum illum immortalem transferentur: tamen etiã ante Christi mortem acquirebant à Christo ius & potestatem, huius immortalitatis & immunitatis à morte, consequendæ per fidem in ipsum. quod signum est euidens perfectæ in Christo potestatis, tum in mortem, tum in mortis auctorem Diabolum. *Christus imperium in Dæmones exercuit plenissimè ante mortem.*

Nec obstat, quòd morti Christi ea liberatio in scriptura tribuatur. nam etiam ante mortem à Christo re ipsa obitam virtute mortis futuræ, & à peccatis, & à Dæmonis potestate homines liberabantur. Absit enim quenquam, nisi per Christum saluari: saluari autem per Christum, est per sanguinem & redemptionem eius saluari. Quare & ij, qui ante Christum iustificabantur à peccatis, per Christum gratiam consequebantur, nempe virtute passionis & mortis Christi futuræ. Quocirca scriptura dicit: *Christum esse propitiationem pro peccatis, non nostris tantùm, sed etiam pro totius mundi.* 1. Ioan: 2. 2. Quòd si multò ante Christi aduentum Isaias de se suisq; dicebat, *cuius liuore sanati sumus.* Isa: 53. 5. quis dubitet eos, qui vnà cum Christo vixerunt, mortis Christi fuisse participes, & virtute mortis eius iustitiam & peccatorum remissionem obtinuisse. *Occurritur obiectioni.* *Omniũ salq per Christi mortem.*

Malè igitur deducit Smalcius, ex eo quòd per mortem Christi *Illatio Smalcij ineptaes.*

 aboli-

Iſ concluditur. abolitum eſt imperium Diaboli & poteſtas, Chriſtum ante mortem non habuiſſe poteſtatem Diaboli imperium abolendi. tum quia neceſſe eſt prius habuiſſe poteſtatem legitimam abolendi, quam re ipſa aboleuiſſet: tum quia etiam ante mortem, virtute mortis ſuæ Diaboli imperium abolebat, & homines à peccatis, & ex conſequenti à poteſtate Dæmonis liberabat: deniq; etiam ante mortem dabat hominibus ius immortalitatis & vitæ æternæ ſuo tẽpore conſequendæ.

Quod ſi Smalcius non omnem, ſed ſummam tantùm poteſtatẽ in Dæmones Chriſto neget, eadem ratione conuinci poteſt. Summa enim Dæmonis in homines poteſtas, eſt poteſtas mortis tam temporalis, quàm æternæ. cùm ergo ab vtraq; morte homines Chriſtus tunc eximeret, dando illis ius vtramq; ſuo tempore euadẽdi, eo ipſo ſummam in Dæmones poteſtatem habuiſſe manifeſtum eſt; eamq; tunc etiam demonſtrabat, cùm Dæmones imperio eijceret. Nam Apoſtoli Chriſti imperio & autoritate Dæmones eijciebant, & idcirco non erant Domini Dæmonum. Chriſtus verò, vt Dominus proprio imperio & auctoritate eos cogebat exire. *Ego*, inquit, *præcipio tibi, exi ab eo.* Marci 9. 24.

Smalcius falſitatis arguitur. Quod verò ait Smalcius, de poteſtate Chriſti ante mortem in Diabolum, nullo modo in ſcripturis conſtare; falſum eſt: omnes enim ſcripturæ id teſtantut, quæ omnem poteſtatem ad nos ſaluandos in Chriſto degente in terris, agnoſcunt. Ad poteſtatem quippe ſaluandi ea quoq; pertinet, quæ eſt in Dæmones, tanquam in Chriſti & ſalutis hominum capitales hoſtes. Etenim ad regiam poteſtatem pertinet, ius & poteſtas legitima ad hoſtes ſuos, & omnes rebelles ſibi ſubijciendos & ſubditos, ab eorum ſeruitute vindicandos. alioqui dicendum eſſet, Chriſtum Dæmoni poteſtate imparem aliquando fuiſſe, imo & inferiorem, ſi Dæmon maiore in homines poteſtatis tyrannide ſæuiret, quàm Chriſtus eoſdem vindicare poſſet.

Chriſtum ante mortem, Angelorum Dominum non fuiſſe, impiè à Smalcio aſſeritur. CAPVT IV.

Stultè Smalcius Chriſti in Angelos poteſtati derogat. NON minori temeritate & impudentia Smalcius negat, Chriſtum, ante mortem, Dominum Angelorum fuiſſe, nec poteſtatem, qua illis imperare poſſet aliquid, habuiſſe. id enim non ſolùm ex ſacris literis deduci non poſſe, ſed etiam ijſdem prorſus eſſe contrarium vult. antequam enim *gloria & honore coronaretur, fuit minor Angelis*. Hebr;

gelis. Hebr: 2. 7. & in Passione fuit ab Angelo confortatus, Luc: 22. 43. *& profectus in cœlum subiecit sibi Angelos, potestates, Dominationes.* 1. Pet: 3. 22.

Verùm hanc tam impiam & impudentem Smalcij assertionem, primùm eæ scripturæ redarguunt, quæ omnia, quæ Patris sunt, esse quoq; Filij testantur. Ioan: 16. 17. Ioan: 17. 10. Si enim omnia, ergo & Angeli. quod si Christus eo argumento discipulos esse suos & Patris probauit: quia *omnia,* inquit, *mea, tua sunt: & tua, mea sunt.* proculdubio probari quoq; poterit, Angelos esse non minùs Dei, quàm Christi, quia omnia, quæ Patris sunt, sunt etiam Christi. Idem cõuincunt illæ quoq; scripturæ, quæ Christum conditorem Angelorum agnoscunt: Si enim creauit Angelos, iure creationis est illorum Dominus, & omnem in eos potestatem exercere potuit. Insignis ea de re locus est, Colos: 1. 16. *quoniam in ipso condita sunt vniuersa in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue Dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipsum creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.* cuius loci vim non aliter euadere possunt Ariani, nisi solita temeritate, contra omnem verborum proprietatem, negẽt hìc sermonem esse de vera Angelorum creatione, sed de reformatione & officiorum noua distributione. quod à nobis alibi fusè confutatum est. Per se enim manifestum est, aliud esse condi Angelos, aliud condi & creari officiales. Cùm creatur consul, non dicitur creari homo sed consul. Cùm igitur hìc Angeli dicuntur creati & conditi, de vera creatione, non de officiorum impositione sermo est.

Cõtrarium ex scripturis probatur.

Mos Arianorum in euadendo notatur.

Adhæc Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, erant ab ipsa origine mundi. non igitur à Christo homine facti sunt Throni. Nam quod aiunt Thronorum officia esse immutata à Christo, figmenta delirantium & somnia sunt sine vllo scripturæ testimonio asserta. Neq; enim decebat, vt Christus Angelos suis dignitatibus, quas Diuinitùs ab ipsa origine mundi acceperant, & constanter semper retinuerant, spoliaret eorumq; Rempublicam perturbaret. Neq; Paulus alios thronos ait esse conditos à Christo, nisi eos qui in scriptura dicuntur Throni, quiq; à mundo condito sunt throni.

Arianũ aniles fabulæ, & somnia.

Deinde Paulus ait, *in ipso condita omnia visibilia & inuisibilia*, absolutè, nulla facta mentione officiorum. quo significare voluit naturas omnes visibiles & inuisibiles esse conditas. Angeli enim ratione naturarum suarum dicuntur inuisibiles: & res visibiles ac inuisibiles absolutè dictæ, ratione naturarum suarum sunt visibiles &

biles & inuisibiles. Denique si ab ipsa Christi in terris origine, iubentur Angeli Christum adorare, vt Deum, quomodo non fuerunt illi, vt Deo subiecti. Id verò ait Paulus Hebr: 1. 6. *& cùm iterum* inquit, *primogenitum introducit in orbem terræ, dicit, & adorent eum omnes Angeli Dei.* nam cùm Smalcius probat sermonem hoc loco esse de introductione in orbem terræ futurum, quia Paulus cap: 2. ait se loqui de orbe terræ futuro, ineptissimam sanè probationem adhibet. Si enim Paulus in cap: 2. de alia re loquens addit, se tunc loqui de orbe terræ futuro, quis, nisi stultus, inde colligat, etiam alibi, cùm ea de re non ageret, locutum esse de orbe terræ futuro. In cap: enim secundo agit de subiectione orbis terræ, quæ describitur in Psalmo octauo, eamq; accipiendam esse docet de orbe terræ futuro. in capite verò primo de alia re agit, nempe de introductione primogeniti in orbē terræ, eamq; ex alio scripturæ loco demonstrat.

Temeritas Smalcij confutatur.

At enim Smalcius, Paulus cùm ait, *non enim Angelis subiecit orbem terræ futurum, de quo loquimur*; putat illa verba, *de quo loquimur*, ad orbem terræ, cuius in præcedēti cap: meminerat referri, quod falsissimū est. de eo enim tantum orbe terræ, cuius in 2. cap: meminit, ait se loqui. hoc est de orbe terræ subiecto Christo, qui est orbis terræ futur⁹; imo ideò addit, *de quo loquimur*, vt esse alius orbis terræ, ab eo de quo supra locutus erat, intelligeretur. Nam in capite primo, quia de proprio orbe terræ locutus est, non oportebat addere hanc exceptionem: in capite verò secundo, quia non de proprio orbe terræ loquebatur, sed de futuro, idcirco clarè expressit, se de alio orbe terræ, id est futuro, agere. Addo, cùm Psalmus octauus de vero orbe terræ loquatur, mysticè verè orbis terræ futurus designetur, meritò Paulus, locum Psalmi, à proprio orbe terræ, ad mysticum applicans, explicatione illa vti debuit, vt doceret verba Psalmi, non in proprio sed in mystico sensu accipienda esse. tantùm verò abest, vt Paulus indicauerit se ante quoq; de orbe terræ futuro locutum, vt oppositum potiùs indicet, nempe se nunc de orbe futuro loqui, cùm ante locutus non fuerit: vt idcirco addi oportuerit, *De quo loquimur*, ne de illo orbe, de quo ante locutus erat, etiam nunc loqui putaretur.

Error Smalcij, & locus Pauli expositus.

Neq; verò illa particula, *iterum*, mouere quempiam debet, vt existimet necessarium esse, non de prima, sed de secunda primogeniti introductione in orbem terræ, Pauli verba intelligere. illa enim particula non ad introductionem, sed ad nouum de Christo testimonium re-

Occurritur difficultati.

nium re-

nium refertur, vt bene interpretes notant. Similes enim particulæ alijs quoq; scripturæ testimonijs, in eodem capite præponuntur. *Et rursum, &c, ad Filium autem.* Quare & hîc cùm dicitur, *Et iterum,* nouum scripturæ testimonium indicatur. Et sanè verbum ipsum introductionis absolutè positum postulat, vt de prima introductione intelligatur. Introducitur enim quis absolutè, tunc cùm primùm introducitur, eò vbi ante non fuit; cùm verò secundò vel tertiò ingreditur, non dicitur introduci, sed vel redire vel intrare. Quæ non ideo à me dicuntur, vt negem eadem Psalmi verba de adoratione Christi ab Angelis, ad secundum quoq; Christi aduentum in mundum accõmodari posse; cùm Psalmus 96. ex quo ea verba desumpta sunt, de Christi ad iudicium aduentu vaticinium contineat, sed quòd ex mẽte Pauli præcipuè ad primum Christi aduentum accõmodentur. Prima enim in orbem terrarum introductio, est absolutè introductio. Cùm verò Ariani exponunt de introductione in orbem terræ futurũ, id est in illam immortalitatem cœlestem: id huic expositioni maximè obstat, quod absolutè de orbe terræ, non de futuro orbe terræ, vt in cap: 2. loquatur Paulus. Orbis autem terræ absolutè positus, hunc aspectabilem orbem terræ significat.

Non igitur dolosè agit Smiglecius, vt Smalcio videtur, cùm verba Pauli de introductione in orbem terræ absolutè posita, de hoc orbe terræ aspectabili intelligi vult, ac si in textu ipso posita essent, cùm ea expositio in textu ipso contineatur. Potiùs malitiosè agit, Smalcius, cùm ea, quæ de alio orbe terrarum, à Paulo dicta sunt in capite secundo, allegat, ac si de eo orbe terrarum dicta essent, de quo agitur in capite primo: cùm satis constet, vti in capite secundo agit de orbe terræ mystico, ita in primo de proprio. Orbis enim terræ absolutè positus, hunc aspectabilem designat: vt omnia scripturæ loca, in quibus fit mentio absoluta orbis terræ, testantur.

Affingit Smiglecio dolum Smalcius, cùm ipse malitiosus sit in torquendis scripturis.

Adhæc si Christus est *primogenitus omnis creaturæ*, vt testatur Paulus Colos: 1. 16. Primogenitus autem Regis, est naturalis Dominus regni: quare & Christus cùm sit primogenitus Patris, qui est Rex & Dominus omnis creaturæ, est ipse quoq; naturalis Dominus omnis creaturæ, quare & Angelorum. & sicut ante resurrectionem erat Filius primogenitus: ita & Dominus omnis creaturæ atq; adeò & Angelorum. necesse igitur est, vt Angeli, qui sunt naturâ ministri Patris, sint quoq; ministri primogeniti Filij eius. Nam quod ait Smalcius posse

Christus, quia primo genitus, Dominus.

Angeli naturâ Ministri Dei.

eius posse esse ministros Patris, qui sunt pares Filio. id de ministris voluntate, non subiectione verum est. Angeli verò sunt Dei ministri naturâ & subiectione. Similiter sermo est non de Rege liberè electo, sed de naturali Domino regni. Quocirca cùm legimus Angelos Christo in deserto ministrâsse, non alia ratione, nisi vt Domino suo ministrâsse credendi sunt. Nobis enim, vt pupillis curatores, iussu Dei ministrant; Christo verò, qui hac cura non eguit, vt Domino & Principi. quia vt primogenito Filio Dei, ac proinde naturali & hæreditario Domino suo.

Christus duplici titulo verum Dominus.

Cùm verò Smalcius ait, Christum post resurrectionem primùm, constitutum *hæredem vniuersorum.* Hebræ 1. dicendum est, Christum duplici quasi titulo esse hæredem vniuersorum: alter titulus est Filij.
1. filius enim est hæres naturalis regni Patris. Alter Redemptoris, siue
2. sanguine suo omnes à seruitute Dæmonis liberando, & in libertatem filiorum Dei asserendo, iure ipso redemptionis omnes sibi comparauit, & Dominus omnium factus est: siue quòd in præmium passionis & mortis *gloria & honore coronatus est*, omniumq; Dominus & hæres constitutus. Priori titulo semper fuit Dominus & hæres vniuersorum, atq; adeò Angelorum: sicut semper fuit Filius primogenitus: posteriori verò post resurrectionem est hæres constitutus. de quo fusiùs infra.

Cōfirmatur doctrina Smiglecij de Christum Angelos potestate. Responsio Smalcij plena erroribus.

Denique in monstris Arianismi ita sumus argumentati: Christus fuit ante mortem Dominus hominum, ergo & Angelorum. *Angeli* quippe *sunt administratorij spiritus in ministerium missi, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.* vt dicitur ad Hebr: 1. 13. necesse igitur erat, vt & ipsi Christo subiecti essent, tanquam auctori salutis, & ex eius nutu voluntateq; in procuranda hominum salute penderent. Hoc argumentum dissoluit Smalcius, negando Christum fuisse ante mortem, omnium hominum Dominum absolutum. negat etiam Angelos fuisse missos ante annunciatam & confirmatam salutem, propter illos qui salutem essent consecuturi. id enim contradictionem implicare arbitratur. Ad extremum si tunc fuerant missi, non Christi sed Dei auctoritate id factum esse, quod vel inde constare ait, quòd ipse Christus per Angelos à Deo ipsi additos vel missos, custoditus & confirmatus fuit.

Primus error Smalcij, Christus no

Verùm responsio Smalcij tot errores, quot verba continet. Error enim est dicere, Christum aliquorum tantùm hominum, non omnium

mnium fuisse Dominum: qua enim ratione aliquorum fuit Dominus, eadem omnium. Sicut enim aliquos, ita & omnes æquè poterat ad suam fidem & obedientiam obligare, & sibi subijcere: *Si enim* inquit, *non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent: nunc autem non habent excusationem de peccato suo.* Ioan: 15. 22. Peccabant igitur omnes, quicunq; Christo docenti non parebant: & quemadmodum ij, qui tunc Christum docentem audiebant, non obediendo illi, nec agnoscendo illum pro Christo & Domino, peccabant: ita proculdubio omnes alij peccassent, qui prædicationi illius non obtemperassent, & illũ esse verũ Messiã & Dominũ suum non credidissent. ***omnium hominum fuit Dominus in terris viuës.***

Nam quod Smalcius ait, nondum ad Gentes Christum pertinuisse, cùm ad solos Iudæos missus esset, Matt: 15. 24. id non facit quominus Gentium quoq; Dominus esset: etiamsi præcipuè ad Iudæos missus esset: sicut enim Iudæos, ita & gentes potuit obligare ad suam fidem & obedientiam. quod si re ipsa gentibus non prædicauit (paucis quibusdam exceptis) id non facit, quo minus potestatem, vt Dominus habuerit omnes gentes suis præceptis obligandi & sibi subijciendi. Non enim tunc solùm, quis est Dominus, cùm actu imperat & præcipit, sed etiam cùm ius & potestatem habet imperandi & obligandi. & sicut illi gentiles, qui Christum prædicantem audierant, obligabantur in illum credere, & pro Domino atq Messia suo agnoscere: ita & alij omnes gentiles. Nam ignorantia solùm excusabantur, quòd illum pro Domino suo non agnoscerent, cùm Christus reuera esset Dominus: & sicut ab aliquibus agnitus est pro Domino: ita & ab omnibus. ***Christus & gentium Dominus fuit & Iudæorũ.***

Neque valet illa Statorij responsio, potuisse omnes Christum tunc pro Deo & Domino suo agnoscere & colere: non tamen fuisse obligatos. Re ipsa enim obligabantur, eum pro Deo ac Domino suo agnoscere, qui Deus & Dominus erat: verùm excusabantur à peccato propter ignorantiam suæ obligationis, vt Christus ipse loco citato affirmat. Is enim propriè excusatur propter ignorantiam à peccato, qui ignorat id, quod alioqui tenetur facere. Nam qui nullam habet obligationem faciendi, hic non ignorantia excusatur à peccato: sed re ipsa, quòd nullam habuerit obligationem faciendi. ***Statorius refutatus.***

Error etiam est, Angelos ante salutem à Christo annunciatam & confirmatam, non fuisse ad hominum salutem procurandam missos. id enim vel vnicus ille locus abunde docet, vbi Christus ait, Mat. 18. 10. ***Secundus error. Angelos Ante Christum***

curam homi num nõ habuisse. 18. 10. *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.* Docet enim, quemlibet Angelum suum habere ad procurandam proculdubio corporis & animæ salutem: monetq; ne quisquam illos scandalizet, eò quòd quilibet eorum, suum Angelum habeat, talis scandali vindicem. Quare negari non potest, nisi à proteruo & peruicaci, Christo salutẽ prædicãte Angelos custodes hominib⁹ adfuisse, à quibus in ea, quæ annunciabatur, salute dirigerentur & iuuarẽtur.

Tertiò error Angelos à Christo non missos. Error etiam est asserere, Angelos tunc fuisse missos, non Christi sed Dei auctoritate. Si enim vera est Christi apud Ioannem cap: 5. argumentatio: *Pater meus vsque modo operatur & ego operor: & quæcunq; Pater fecerit, hæc & Filius similiter facit,* verè etiam licebit argumentari. Si Dei auctoritate Angeli tunc fuêre missi, Christi quoq; auctoritate missos esse. quanquam in præsenti negotio, non est necesse nos ostendere, Angelos fuisse à Christo missos ad procurandam salutem hominum, sed satis est, quòd in salutis procurandæ negotio, Christo subiecti essent, ab eiusq; nutu & voluntate penderent. quippe qui auctor & præcipuus Dux salutis hominum esset ἀρχηγος, Act: 3. 15.

Verissimè igitur à nobis scriptum est, Christum, cùm adhuc mortalis esset, vno nutu, si voluisset, euocare, quotquot vellet, Angelos potuisse, illisq; pro arbitrio ministerium præscribere. quod etsi *Veritas Ariano falsitas est.* ipsissimam falsitatem dicat esse Smalcius: ea tamen, falsitas est infidelibus Arianis; fidelibus autem veritas ipsissima, qui ex scripturis didicerunt, Christo esse omnia cõmunia cùm Patre, eundemq; Christum & conditorem Angelorum & Deum ac naturalem seu hæreditarium Dominum eorundem esse.

Cùm verò Christus Matt: 26. 53. ait. *An putas, quia non possum rogare Patrem, & exhibebit mihi modò plusquàm duodecim legiones Angelorum?* non negat, se per seipsum aduocare duodecim legiones Angelorum potuisse: quippè qui erat tùm Patri æqualis, & quæ Pater fecisset, ipse quoq; similiter fecisset; sed quod in ijs ipsis, quæ per seipsum facere poterat, Patri deferebat, quo se minorem naturæ humanæ respectu intelligebat. Sic & in resuscitatione Lazari Patrem inuocabat, ad id, cuius efficiendi potestatem ipse quoq; plenam habebat.

Smalcij inconsideratio tangitur. Quod si considerâsset attentiùs Smalcius, non tam facilè dixisset, ista duo è diametro pugnare, orare & summam potestatem habere. etenim qui orat ex necessitate, is proculdubio plenam potestatem rei faciendæ non habet. Christus autem non necessitate sed voluntate ora-

tate orauit, vt & Patris gloria magis eniteret, & se esse à Patre missum confirmaret. Deferre inquit, Patri Christus quomodo potuit, si idem Deus cum Patre fuit, & per omnia illi æqualis? Atqui humanæ naturæ respectu, & minor Patre fuit, & deferre illi tanquam maiori potuit.

Sed iam ad obiecta Smalcij dissoluenda veniamus. ac inprimis, cùm sic argumentatur. *Eius rationes expediuntur.*

Christus in Passione fuit minor Angelis. non igitur habuit tunc summam potestatem in Angelos. Consecutio hæc nullius est momenti: potest enim quis, in aliquo minor esse altero, in alio verò maior. Christus igitur, etsi minor fuerit Angelis, siue carnis natura, siue tolerantia mortis, vt innuit Apostolus ℣. 9. (pati enim & mori poterat, quod in Angelos non cadit) potestate tamen fuit æqualis Deo, ac proinde maior Angelis, & summum ius in Angelos habuit.

At enim inquit, Si Christus in passione fuit confortatus ab Angelo, non habuit tunc summam potestatem in Angelos. Et hæc consecutio nulla est. quis enim non videt, Dominum si à seruo consolationem capiat, non idcirco desinere esse Dominum, nec amittere ius & potestatem in seruum. Accedit, quòd Christus non ex necessitate fuit indigus consolationis, sed ex nimia sua charitate; qua sicut volens subiecit se passioni & morti nostra causa: ita & tristitiæ illi afflictioniq;, ratione cuius voluit ab Angelo confortari. Hæc igitur confortatio ab Angelo, non defectũ potestatis in Christò arguit, sed affectũ nimiæ charitatis, quo se omni cõsolatione pro nobis priuauit.

Quo etiam modo dicendum est, cùm Smalcius ait Christum ab Angelis custoditum, Marci 1.13. non enim custodia Angelorum eguit, vt infirmas & fragilis, sed ministerium admisit, vt Dominus: cuius etiam ministerij, non custodiæ, meminit Marcus citato loco. *Christum ab Angelis custoditum falsò Smalcius asserit.*

Deniq; cùm Petrus ait, Christum profectum *in cælos subiectis sibi Angelis & potestatibus*: non ita accipiendum est, quasi tunc primùm cæperit esse Dominus Angelorum, & potestatẽ in eos habere, sed quòd tum re ipsa & in effectu clarissimè hoc dominium in eos exercuit, & declarauit se esse Dominum Angelorum. & quamuis potestate semper eos habuit sibi subiectos; post resurrectionem tamen etiam re ipsa, & vsu potestatis amplissimo. *Locus D. Petri exponitur.*

 Ex æqua-

Ex æqualitate Christi cum Patre, perfecta Christi potestas demonstratur. CAP. V.

PRæter ea, quæ adduximus, Scripturæ clarissima testimonia de perfecta Christi potestate, quam Ariani imperfectam & mutilam esse volunt: illud quoq; premit aduersarios potentissimè, quòd cùm Christus toto vitæ suæ tempore fuerit æqualis Deo, necessariò quoq; debuerit esse æqualis potestate. Etenim *cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, se esse æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit*. Phil. 2. quid clarius? quid illustrius? Nam si forma Dei, qua erat æqualis Deo, sit natura Dei, vt omnes Catholici credunt, non dubium est eum qui naturâ Deo æqualis est, esse quoq; potestate æqualem. Si verò forma Dei, sit Diuina potestas, vt aduersarijs placet, necesse quoq; erit, Christum ante suam exinanitionem & humiliationem ad mortem, fuisse Deo potestate æqualem, ac proinde non imperfectam, sed plenã & perfectam potestatẽ in omnia habuisse. non enim potest cogitari maior potestas illa, quæ est par & æqualis Diuinæ potestati.

Qui Deo naturâ æqualis est, est etiam potestate.

Neq; verò dubitari potest, asseri hoc loco à Paulo, Christi æqualitatem cum Deo. Non enim (vt quidam parùm consideratè dixerunt) Paulus dixit, Christum non esse arbitratum facere hanc rapinam, vt esset æqualis Deo, sed esse se æqualem Deo, non arbitratus est esse rapinam. quod est, suam æqualitatem, quam habebat cum Deo, non existimasse rapinam esse. vt idcirco vereri & recusare posset humiliationem: vti faciunt ij, qui per fastum aut vim, honorem rapiunt: partim enim nolunt, partim timent se humiliare, ne honorem illum periculo exponant. At Christus libens & intrepidè humiliauit seipsum, sciens se illum honorem & æqualitatem cum Deo, nec cum fastu possidere, vt nollet: nec cum vi & rapina vt timeret humiliari. quòd verò hanc æqualitatem cum Deo ante mortem habuerit, dubitari non potest, sicut & formam Dei, in qua erat æqualis Deo. Hac enim æqualitate non obstante exinaniuit seipsum, & humiliauit vsq; ad mortem.

Responsio Smalcij inualida ostenditur.

Respondet Smalcius, hanc æqualitatem, non fuisse absolutam, & absolutè parem potestati Diuinæ, sed in certo genere rerum. hoc est in nobis saluandis. At non euadet hinc tam facile, vt putat Smalcius. Nam etiam post resurrectionem negant isti Christo absolutam æqualitatem cum Patre; & tamen fatentur esse potestatem perfectã & summam. quia est æqualis perfectæ & summæ potestati Diuinæ, ergo pari

ergo pari ratione, negare non possunt, ante resurrectionem fuisse perfectam in Christo potestatem, cùm fuerit æqualis Diuinæ, quantumuis ea æqualitas non esset absoluta. Quocirca aut negare debent Ariani Christum ante resurrectionem fuisse æqualem Deo, contra expressa Pauli verba; aut si id negare non possunt, non poterunt etiam vllo modo negare ante resurrectionem perfectam in Christo potestatem fuisse, vtpote æqualem potestati Dei. quæ enim potestas est æqualis perfectæ potestati, ipsam quoq; perfectam esse necesse est. Nam etsi quia non est absolutè æqualis, non est absolutè perfecta: tamen quia ponitur in aliqua ratione æqualis, erit in illa eadem ratione æquè perfecta: alioqui si id negetur de potestate Christi ante resurrectionem, pari ratione negãdum idem erit de potestate Christi post resurrectionem, cùm vtrobiq; dicatur esse æqualis potestati Diuinæ.

Ariani repugnare Apostolo velit nolint debẽt

Quanquam Ariani, si in sua sententia de Christi potestate persistant, nullo modo affirmare possunt, Christum fuisse potestate æqualem Deo, neq; ante resurrectionem, neq; post. Nam Christi potestatem non absolutè esse æqualem arbitrantur Diuinę potestati, sed in certo tantùm genere, id est in nobis saluandis. Atqui ante resurrectionem non concedunt Christo potestatem æqualem Dei potestati etiam in nobis saluandis. quippe cùm contendant non omnem potestatem in nobis saluandis tùm habuisse, videlicet neq; potestatem peccata perfectè dimittendi, neq; Spiritũ S. dandi; neq; nos immortales reddendi, nec omnibus hominibus, Dæmonibus, Angelis imperandi, vt ex cap: 3. manifestum est. Si igitur non omnem potestatem saluandi Christus ante resurrectionem habuit, sequitur non habuisse parem ac æqualem Diuinæ potestati, sed multò minorem: siquidẽ multæ eius potestatis partes in ea desiderentur. Si enim æqualis potestas, est tanta potestas, quanta in Deo ad nos saluandos. Christus autem ante resurrectionem, non tantam quantam Deus habuit potestatem ad nos saluandos: ergo ne in potestate quidem nos saluandi fuit æqualis Deo. Quare cùm nec absolutè, nec in certo genere potestatis fuerit æqualis Deo, nullo modo fuit æqualis Deo, contra Apostolum hanc æqualitatem Christo tribuentem.

Christus etiam post resurrectionẽ nullo modo Deo æqua-

Post resurrectionem etiam non possunt in sua sententia tribuere Christo æqualitatem cum Deo, nec absolutam, vt vltro fatentur, nec in certo rerum genere. quod ostendo. Nam Christus post resurrectionem secundùm ipsos, saluat nos, pro nobis offerẽdo, in cœlo in-

terpellan-

lis iuxta Arianos. terpellando pro nobis, & Deo se subijciendo. Deus verò saluat nos absolutè, sua potestate absoluta & independenti, nulli se pro nostra salute subijciendo: quæ est magna admodum inæqualitas potestatis saluandi. Deinde Christus saluat nos dependenter à suo sanguine, & redemptione facta. Deus autem sua potestate absoluta nullis medijs est subiectus, nec ab vllis medijs dependet: cùm etiam sine Christi sanguine possit nos saluare. Quare ne in nobis quidem saluandis possunt affirmare in sua sententia, Christum æqualem cum Deo potestatem habere: nisi ad Catholicam sententiam se transferant, & agnoscant in Christo non solùm potestatem nos saluandi per redemptionem & sanguinem, & sacrificium, quæ conuenit Christo, quâ homo est, sed etiam absolutam, quæ illi, vt Deus est, conuenit. eius enim respectu dicitur absolutè æqualis Deo.

Ineptiæ Smalcij detectæ. Futiles enim sunt Smalcij ratiunculæ, quibus suaderi existimat, Christum non esse absolutè æqualem Deo. Christus enim, inquit, cùm sit homo, non potest esse tantus, quantus Deus ac proinde nec æqualis: quasi verò Christus, quâ homo est, & non, quâ Deus est, dicatur æqualis Deo. Nam & Paulus, cùm eum æqualem Deo dixit, nominauit formam Dei, in qua esset æqualis Deo: in forma enim serui & hominis est multo minor & inæqualis. rectèq; Catholici concludunt; Cùm homo, quâ homo, non possit esse æqualis Deo, necesse esse Christum Deum verũ esse: alioqui esse æqualis Deo nõ potest.

Deinde ait de ea æqualitate Paulum locutum, quam Christus non habuerit pro rapina, quamq; pro rapina habere potuerit, quod de illa æqualitate absoluta dici non potest. At minimè necesse est, Christum potuisse habere pro rapina suam æqualitatem: neq; id modus loquendi requirit. Satis enim est ad dictum modum loquendi, quod non habuerit pro rapina: sicuti alij habere solent, cùm rapiunt alienos & sibi non debitos honores: sicut & lucifer per rapinam sibi arrogauit cum Deo æqualitatem: *ero* inquit, *similis altißimo.*

Deniq; cùm ait æqualitatem istam, talem fuisse, quam Christus deponere, & qua seipsum priuare ad tempus potuit. At Deus nunquam potest deponere suam æqualitatem, quia non potest desinere esse tantus, quantus est. non igitur Christus absolutam illam cum Deo æqualitatem, qua tantus esset, quantus ipse Deus, habuit.

Christ9 nũquam depo- Dico vti verissimũ est, Deum suam æqualitatem deponere nullo modo posse, nisi Deus esse desinat: ita falsissimum est, Christum aliquando

aliquando suam æqualitatem cum Deo deposuisse. primùm quod Apostolus disertè ait, Christum seipsum exinanisse, non deponendo formam Dei, qua erit æqualis Deo, sed accipiendo formam serui, qua erat similis hominibus. Quæ ergo temeritas Smalcij est, longè aliter hanc exinanitionem interpretari, quàm eam Paulus explicârit? Optimè enim ea exinanitio in forma serui intelligi absq; vlla depositione formæ Dei potest ac debet. Vt enim si Rex aliquis aut Princeps à rebellibus subditis indignè tractetur vt vilis aliquis ac vulgaris homuncio; non illico necesse est, vt Rex esse desinat, nec potestate Regia in subditos priuatus existat, nec tantus in seipso esse cesset, quantus ante pro sua Regia dignitate fuit; licet non tantus apud illos rebelles habeatur: ita Filius Dei cùm in forma serui omnes miserias atq; adeò mortem ipsam crucis ignominiosam ab hominibus excepit, non idcirco necesse erat, vt Deus esse desineret, & omni Diuina potestate, qua erat æqualis Deo, priuatus; sed solùm, quòd cùm Deus esset, & tantæ in se dignitatis & maiestatis, vt esset æqualis Deo: tamen non pro sua Diuina dignitate habitus & tractatus sit.

suit æqualitatem cum Deo. Smalcius à Paulo dissentit.

Deinde idem ratione quoq; efficacissima probamus. nam formam Dei & æqualitatem Christus deponere non poterat, nisi desineret esse Deus, & Filius Dei. Atqui toto illo exinanitionis suæ tēpore, Christus non desiit esse Deus, aut Filius Dei. ergo toto illo exinanitionis tempore formam Dei & æqualitatē non deposuit. Minorem ita probo. Nam quod ad exinanitionem attinet, eam Paulus collocat in Formæ serui acceptione. ita enim ait: *Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens.* magna enim Domini exinanitio est, fieri seruum, & vt seruum tractari. Atqui dum formam serui acciperet Christus, non desijt esse Deus & Filius Dei. ergo cùm se exinaniret, non desijt esse Deus & Filius Dei. siue enim tunc formam accepit, cùm homo factus est, quod & Catholici credunt, & Paulus hoc loco indicat, formam serui vocans similitudinem hominum & habitum hominum: est enim humana natura serui natura, si ad Dei naturam comparetur: sicut natura Dei, est natura Domini: siue tunc formam serui accepit, cùm vt seruus tractari cœpit, capi, ligari, flagellari, crucifigi, vti aduersarij volunt: certè vtrumuis dicatur, Christus in forma serui, suam Diuinitatem retinuit, nec desijt esse Deus, & in forma Dei: alioqui toto passionis tempore non fuisset Deus, nec Dei Filius: neq; tunc credi à quoquam Deus & Dei Filius potuisset.

Christus si deposuisset æqualitatē cum Deo, deposuisset & naturam Filij Dei.

isset. quod tamen ita à vero abhorret, vt etiam tunc Diuinitatem suam declarauerit Christus, cùm & Caiphæ adiuranti, se esse Filium Dei benedicti fassus est, & Pilato interroganti an Rex esset, respondit, se esse Regem non de hoc mundo, sed cœlestem planè & Diuinū. Malcho etiam dum caperetur, auriculam abscissam Diuina sua virtute restituit. Latro similiter in cruce, eum Dominum suum & Regni illius cœlestis Regem agnouit, eidemq; Christus paradisum mox promisit. Centurio itidem cum suis, videns & terræ motū, & quòd clamans expirâsset, ex ijs veluti Diuinitatis eius argumentis credidit, & confessus est, illum in cruce morientem fuisse Filium Dei: *Verè hic homo,* inquit, *Filius Dei erat,* Mar: 15. 39. Matt: 27. 54. Deniq; Paulus ipse, Christum in cruce patientem, Filium Dei fuisse disertè fatetur, Hebr: 5. 8. *Cùm esset, Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam.*

Veritate Smalciŭ cōuictus aliquid fatetur, in aliquo hallucinatur.

Tandem & Smalcius in cap: 12. veritate ipsa cogente, fatetur Christum in cruce fuisse Filium Dei & Deum: in morte tamen formam Dei amisisse, cùm mori & desinere esse idem sint, in eoq; potissimùm exinanitionem, quam Paulus commemorat, ait esse positam. Sed turpiter hallucinatur Smalcius: primùm quòd Paulus nō loquatur de exinanitione formæ serui, sed de exinanitione in forma serui, quam Christus, in forma serui accepta & retenta, habuit: *Formam* inquit, *serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.* Atqui mori, non est formam serui accipere, sed amittere; non est in similitudinē hominum fieri, sed est similitudinem hominū perdere: nec est habitu inueniri, vt hominē, sed est habitu inueniri, vt nō hominem. Non igitur Paulus de ea exinanitione, quæ fuit in morte & ex morte, loquitur; ea enim est exinanitio formæ serui, non in forma serui, sed de ea quæ mortē præcessit, & fuit ipsius mortis causa; nec dicit, Christum humiliâsse seipsum in morte, sed factū fuisse obedientem vsq; ad mortem, ponens humiliationem in illa obedientia peracta, ad quam se demisit, cùm ex mādato Patris subiecit se tam acerbæ passioni & morti. Obedientia enim ad mortem seu subijciendum se morti, mortem præcessit, tanquam ipsius causa. Quocirca Smalcius sua responsione, Potiùs formæ serui, quàm formæ Dei depositionem adstruit. nam quòd in morte Christi, forma serui amissa sit & exinanita, nemo dubitat: licet de tali exinanitione non loquatur Paulus: quod verò sit amissa & exinanita forma Dei, Paulus non

Smalcius aliud dicit, aliud dictum vult.

lus non dicit, sed Smalcius. qui est secundus lapsus Smalcij. Etenim Christum mori, est desinere esse hominem, non verò est desinere esse Deum, nisi forte ex mente Smalcij, non Pauli. Paulus enim nihil tale loquitur, sed Smalcius ex sua erronea opinione, qua putat Christi Diuinitatem fuisse accidens illius hominis, infert desinente homine illo, Diuinitatem quoq; desijsse. quippe accidentia desinunt, quando eorum subiecta desinunt. At nos, qui Christi Diuinitatem non accidens, sed naturam esse confitemur, minimè concedimus aut concedere debemus, Christo mortuo, ipsius quoq; Diuinitatem extinctam esse. Homine enim mortuo, Deus mansit, qui etiam hominem illum ad vitam reuocauit. Disertis enim verbis Christus hanc se potestatem (quæ proculdubio Diuina erat) & sumendi iterum animam suam, & templum corporis sui reædificandi ait habuisse. non igitur morte perijt, eius Diuinitas.

Smalcius Diuinitatem Christi, accidens putat eius humanitatis.

Eadem Dinina potestate, Christus illo ipso die, quo mortuus est, Latronem induxit in paradisum, & descendens in infernum, in eo spiritu, in quo se viuificauit, his qui in carcere erant, Spiritibus prædicauit. 1. Pet: 3. 19. Idq; etiam ex eo ipso, de quo agimus, loco deducitur. Etenim si Christus talem formam Dei habuit, qua esset æqualis Deo, ex consequenti talem Diuinitatem habuit, quæ esse nunquam desineret. nam Diuinitas desinens esse, non est æqualis Diuinitati, quæ non potest desinere.

Christus mortuus Deus fuit.

Pessima igitur est Smalcij consecutio, cùm ex morte Christi, Diuinitatis quoq; mortem ac interitum infert: cùm hæc illatio non ex Pauli verbis, sed ex Smalcij absurdis & præconceptis erroribus contra scripturas, inferatur. Ex quibus etiam patet, exinanitionem, de qua Paulus loquitur, non in depositione formæ Dei, sed in susceptione formæ serui, & demissione illa ac obedientia, qua se passioni & morti Christus submittere voluit, positam esse; nec in morte, sed ante mortem factam esse: neq; quomodo per mortem se exinaniuerit Christus, docet Paulus; sed quomodo se infirmitati & malis omnibus vsq; ad ipsam mortem subijciendo, exinaniuerit & humiliauerit seipsum.

Smalcio, dũ Christus moritur etiam Diuinitas interit.

Obijcit Smalcius, Deum eo die, quo Christũ suscitauit ex mortuis, Filium suum genuisse, vt dicitur Act: 13. 33. & Hebr: 5. 5. quod signum est, Filium Dei per mortem esse desijsse. At negandum est, scripturas vspiam dicere, Filium Dei esse per resurrectionem genitũ.

Obiectio Smalcij emendata.

Nam in Actis non dicitur, Deum, resuscitando Christum, ipsum genuisse. Vnde enim hoc colligi potest? an quia citatur locus Psalmi secundi: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* At non citatur ad resurrectionem comprobandam, sed ad ostendendum promissiones de mittendo Saluatore impleuisse Deum, cùm Christum resuscitauit. Quis enim & quantus sit Christus, quamq; ad saluandum efficax, id ex eo patet, quod Psalmo 2. ad eum dicitur: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Neq; verò resuscitatio propriè generatio dicitur, (quanquam regeneratio dici possit) nec aliquid est, quòd vrgeat generationem de resurrectione interpretari. Ad Hebr: verò cap: 5. non dicitur, post resurrectionem, ea verba ad Christum dicta esse, *Filius meus es tu, ego hodie genui te*: sed solùm eundem esse, qui Christum constituit Pontificem: & qui ad eum multo ante, imò ab omni æternitate dixit: *Filius meus es tu.* & quemadmodum in 2. Psalmo illis verbis declarauit eum esse Filium suum: ita & in Psalmo 109. declarauit eum esse Pontificem, illis alijs: *Tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech.*

Error Smalcij. Nam quòd Smalcius putat Christum post resurrectionem factum esse Pontificem, error apertus est contra scripturas, quæ asserunt, semel, idq; in cruce Christum sacrificâsse, Heb: 9. 28. & cap: 10. 10. 12. Solùm enim post resurrectionem factum est, vt Christus cœlum, quasi Pontificatus sui propriam sedē intraret; vt in æternū in ea resideret, hostiasq; ac oblationes secundùm ordinem Melchisedech Deo pro nobis offerret. Hebr: 8. 1. 2. 3. 4. Et quamuis verum esset, Christum post resurrectionem primùm factum Pontificem, non illico sequeretur, tunc primum ad eum dictum; *Filius meus es tu.* Nam qui ante dixit ad eum: *Filius meus es tu*: postea etiam dixit: *Tu es sacerdos.* neq; Paulus præter hoc quidquam amplius vrget.

Errore Smalcij concesso, ille nil concludit.

Refutatur Smalcij alia obiectio. Iam & illud obiectum Smalcij diluendum, cùm ait: si Christus dicatur absolutè æqualis Deo: fore vt duo Dij introducantur: quod, ait, Smiglecium & eius asseclas moliri. At nō Smiglecius id molitur, aut quispiam Catholicorum, sed stupiditas, & ignorantia Smalcij facit, vt arbitretur, non posse Christum dici æqualem Deo, nisi sit alter Deus. Nam etsi statuatur vnus Deus cum Patre, verissimè dici poterit, esse tantus Deus, quantus Pater, hoc est tanta virtute, perfectione, potestate, quanta Pater. Si enim vna sit vtriusq; Diuinitas, etiam quantitas & magnitudo Diuinitatis erit vna. Quorum autem vna est magnitudo, sunt in quantitate æqualia. quod ita esse facilè deprehende-

hendemus, si concipiamus animo (id quod Deus per absolutam suam potentiam facere potest) duo corpora diuersa, vnam numero quantitatem habere: tunc enim tanta esset vnius magnitudo, quanta alterius. quæ est æqualitatis definitio æquè conueniens diuersis quantitatibus, ac eidem in diuersis subiectis constitutæ.

Smalciũ nil eorum quæ recepit probare posse, concluditur

Concludo igitur Smalcium cum omnibus suis asseclis probare nunquam posse, repugnare Christum dici absolutè Deo æqualem. Cùm enim Paulus absolutè, & absq; illa, quæ à Smalcio fingitur, æqualitatis limitatione loquatur, absolutè quoq; verum erit esse æqualem Deo, hoc est tantum Deum, quantus est ipse Pater, tantæ perfectionis, potestatis, maiestatis. Rationes verò, propter quas id admittere Smalcius veretur, non tam rationes dici debent, quàm somnia ac deliramenta Cætus Rakouiensis Multò enim efficacius argumentum est ab auctoritate Pauli absolutè asserentis, quàm ab auctoritate Smalcij absolutè negantis. Accedit quod, vt à nobis deductum est, nisi Ariani absolutam Christo æqualitatem concedant, nullam concedere possunt. Nam etiam illa limitata, quam fingunt in rebus ad salutem spectantibus, æqualitas, nullo modo dici potest æqualitas, sed summa inæqualitas; cùm non æquali cum Deo ratione Christum nos saluare, fateri, velint nolint, debeant: Christum quidem Patri se subijciendo, sacrificando, interpellando pro nobis, sanguine nos redimendo: quorum nihil Deo Patri conuenit, qui absoluta potestate nos saluat, non dependenti, sicuti Christus homo.

Ariani aut omnem aut nullam cum Deo æqualitatem conce dũt Christo, necesse est.

Christum, æqualitatem suam absolutam cum Patre, ex vnitate virtutis & operationis, probare, cõtra Arianos ostenditur. CAP: VI.

Christ9 ipse se æqualem Deo probat.

SI Paulo credere nolunt Ariani, Christi cum Deo æqualitatem tam perspicuè asserenti; credant saltem Christo, eandem argumento efficacissimo comprobanti. Etenim cùm grauiter argueretur à Iudæis, eo nomine quòd in Sabbatho curaret, Diuinamq; legem, id vetantem, violaret, non alio aduersus eos argumento vsus est, quàm eo, quo suam cum Patre æqualitatem, ex vnitate virtutis & operationis vtriusq; asseruit. Ioan: 5. 17. *Pater meus* inquit, *vsq; modo operatur, & ego operor.* hoc est, si Pater meus, etiam modo, id est etiam in Sabbatho, operatur: ergo & mihi licitum est operari. quæ consecutio, nisi Christus Patri æqualis esset, nulla esset omnino. Nam quod maiori operari licitum est, non illico sequitur minori quoq; licitum

citum esse: cùm à maiori ad minus argumentum affirmatiuè non valere, omnes norint.

Smalcius refellitur.

1. Quod si dicat Smalcius, id quod Patri licitum est, licere quoq; Christo ob concessam à Patre potestatem, etiamsi illi absolutè æqualis non sit. id duplici ratione refellitur. Primùm, quia non sequitur, si Pater vti potest sua potestate in die Sabbathi, Christum quoq; sua potestate à Patre participata vti similiter posse: non enim par esset vtriusq; ratio. Pater enim, quia est supra Sabbathum & supra omnem legem, nulla lege impediri potest ab vsu suæ potestatis: Christus verò cùm statuatur minor Patre, subiacet legi Paternæ de non operando in Sabbatho.

Quod si dicatur, Patrem non solùm communicâsse potestatem Christo ad operandum, sed etiam concessisse, vt ea posset vti die Sabbathi, id etsi verum esset, non tamen facit ad Christi argumentationem. neq; enim Christus ex dispensatione à Patre obtenta argumentatur, sed à pari potestate. Pater operatur, ergo & ego operari possum. alioqui non quia Pater operatur, liceret Christo operari, sed quia Pater dispensauit cum ipso in lege. quod alienum esse à Christi argumentatione nemo non videt. Quare etiam Iudæi, hanc consecutionem non aliter intellexerunt, nisi quòd Christus faceret se æqualem Deo. mox enim ℣. 18 addit Euangelista: *Propterea ergo magis quærebant Iudæi eum interficere, quòd non solùm soluebat Sabbathum, sed & Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo* Nimirum æqualem se Patri faciebat: quia quod Patri licitum est, sibi quoq; licitum esse pari ratione affirmabat.

Iudæi meliꝰ verba Christi acceptârunt quàm Ariani.

2. Alterum est, quo refellitur Smalcius. quòd Christus ipse longè aliam suæ consecutionis rationem reddit, non ex concessa à Patre virtute, sed ex vnitate virtutis & operationis ductam. quia enim neq; Filius potest operari sine Patre, neq; Pater sine Filio, idcirco si Patri licitum est operari in die Sabbathi, consequens est, Filio quoq; similiter esse licitum operari. hoc enim est, quod ait ℣. 19. *Amen Amen dico vobis, non potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quæcunq; enim ille fecerit, hæc etiam Filius similiter facit.* quibus verbis vna & eadem operatio Patris & Filij luculenter designatur. quod ita ostendo. Etenim si diuersæ essent operationes Patris & Filij, non esset verum, Filium non posse facere, nisi quod viderit Patrem facientem. alioqui Christus non potuisset suscitare mortuos, cæcos il-

Vnitas operationis Patris & Filij, probat Christum Deo æqualem.

cœcos illuminare, ſanare infirmos, niſi ſimilia opera priùs Pater operaretur, & Filius ea videret Patrem operantem: quod tamen falſiſſimum eſſe quis non videt?

Similiter neq; verum eſſet, quæcunq; Pater fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit; neceſſe enim eſſet, ſi Pater aliquid faciat, Filium aliud opus ſimile efficere: quod proculdubio falſiſſimum eſt. Pater enim ſua Diuina virtute fecit, vt ſtella noua oriretur & duceret Magos in Bethleem: neq; tamen Filius aliam ſtellam produxit, aut fecit vt ſimiliter moueretur. Pater fecit deſcendere Spiritum S. ſicut columbam, neq; tamen filius fecit aliam ſimilem columbam deſcendere. Cùm igitur non poſſint hæ propoſitiones exponi de diuerſis operationibus Patris & Filij, neceſſe eſt de vnitate operationis, ac ex conſequenti de vnitatē virtutis intelligi. Si enim non vna numero virtus eſſet vtriuſq;, non eſſet neceſſarium vnam quoq; operationem eſſe. à diuerſis enim virtutibus quis prohibet diuerſas numero operationes proficiſci, vt à duobus caloribus duas calefactiones. ergo ſi verum eſt, quod hoc loco aſſeritur, non poſſe non eſſe vnam vtriuſq; operationem, ſequitur vnam eſſe vtriuſq; virtutem. Ex quibus manifeſtum eſt, cùm vna & eadem ſit Patris & Chriſti operatio, rectè inferri: Si Patri licitum eſt operari in die Sabbathi, Chriſto quoq; idem licitum eſſe.

Chriſtus nō facit opera ſimilia Paternis, ſed eadem.

Smalcius cùm id argumentum à nobis propoſitum nititur refellere, id vnicum refellere omittit, in quo totum argumenti pondus verſatur. Nos enim ex vnitate virtutis & operationis à Chriſto expreſsè aſſerta, æqualitatem abſolutam cum Patre aſſerimus: ille, cùm nihil, quo hanc vnitatem operationis oppugnaret, haberet, id ſolùm refellere diſſimulauit, quo tota res conficitur, ſolùmq; alia quædam minora conatus eſt refellere, quæq; vnitate operationis ſuppoſita, nullam vim habent ad abſolutam æqualitatem Chriſti euertendam.

Smalciꝰ difficultatis nodum vitat.

Primùm igitur pertinaciam & cœcitatem eorum deplorat, qui in his Chriſti verbis inæqualitatē Chriſti & Dei non aduertunt: quomodo enim is, qui nihil à ſe facere poteſt, æqualis abſolutè eſt ei, qui nihil non à ſeipſo facit, & qui ſi à ſeipſo omnia non faceret, Deus nō eſſet. At quanto maior cœcitas & pertinacia eſt, qui quod totus mūdus in verbis Chriſti videt, viditq; ſemper, ipſe ſolum cœcutiens non videat? Euidens enim per ſe clarumq; eſt, ſi Chriſti & Patris vna ſit, eademq; operatio, vt nec ipſe ſine Patre, nec Pater ſine ipſo, quidquā

Smalciꝰ cæcus, videntes cæcos facit.

facere

Vnitas operationis vnitatem virtutis & naturæ in Christo & Deo arguit.

facere possit, Christum esse omnino æqualem Patri. quorum enim est vna eademq; operatio, est etiam numero vna eademque virtus ac natura, vt paulo ante deduximus: siquidem si diuersæ virtutes essent, possent etiam diuersæ operationes esse. vbi ergo non possunt esse diuersæ operationes, ibi nec sunt diuersæ virtutes. vna ergo numero virtus, ac ex consequenti vna numero natura. Quod si vna sit natura Patris & Filij, non potest non esse perfecta & omnimoda æqualitas. quomodo igitur in tanta luce caligat Smalcius? Nam & ex vnitate operationis sequi omnimodam æqualitatem perspicuum est, & vnitatem operationis hoc loco negari nullo modo posse, nisi vis Christi verbis afferatur. Etenim vti ostendimus, illa Christi verba, *non potest Filius à se facere quidquam, nisi viderit Patrem facientem*; si de diuersis operationibus Patris & Filij exponantur, falsa erunt: nec aliter esse vera possunt, nisi de vnitate operationis intelligantur.

Ad captum Smalcij aliquid dicitur.

At non capit Smalcius, quomodo Filius cùm nihil à seipso faciat, sit æqualis Patri absolutè, qui omnia à seipso facit. Capiat igitur & discat id fieri posse propter vnitatem virtutis. Etenim qui vna eademq; virtute operantur, ita vt non possint non nisi vna virtute operari, pares omnino potestate esse necesse est, tantamq; omnino esse vnius, quanta est alterius, virtutem. Cùm igitur Filius eadem omnino virtute, qua Pater, operetur, vt ostensum est, non est mirum æqualem esse absolutè Patri potestate, ac ex consequenti natura. Nec obstat quòd à se non faciat quidquam, sed à Patre. id enim sicut non tollit vnitatem operationis & virturis: ita neq; tollere potest æqualitatem potestatis: Per eãdem enim virtutem & Pater operatur à seipso: quia illam habet à seipso, & nullum habet autorem, sicut virtutis ita & operationis. Filius verò operatur non à seipso: quia Patrem sicut virtutis suæ habet autorem, ita & operationis. Et sanè inæqualitas tunc inferri posset, cùm quis non posset quidquam facere à seipso ob defectum vel dependentiam potestatis: at si vna & eadem potestate vna manu operentur, non potest quidem alter sine altero operari, sed id fit propter vnitatem potestatis, quæ est in vtroque, & propter inseparabilitatem vnius ab altero, (qui enim virtute non separantur, nec operatione separari possunt) non verò propter defectum aliquẽ potestatis: ac proinde citra inæqualitatem. Hunc verò modum non nos ipsi fingimus (vt calumniatur Smalcius) sed ex Christi verbis manifestè deduci ostendimus; ita vt aliter Christi verba intelligi nullo modo possint.

Christus, etsi nil à se faciat, quomodo æqualis Patri sit, docetur.

Smalcij calumnia.

Nam

Nam quod obijcit Smalcius, eũ qui nihil potest facere à seipso, non esse verum & summum Deum, pari modo distinguendum est. Si enim ob defectum vel dependentiam virtutis non possit, verissimum est, talem non esse verum & summum Deum. Deo enim nec vlla virtus deesse, nec esse dependens potest. At si non ob defectum, nec ob dependentiam virtutis, non possit à se facere quidquam, sed ob vnitatem & inseparabilitatem virtutis & naturæ, eum dici verũ & summum Deum, nullo modo negari potest. quomodo enim is, qui vnam cum Deo virtutem & naturam habet, esse Deus verus negari potest? Tali porrò ratione Christus non potest facere à se quidquam, nempe propter vnitatem virtutis & naturæ. Cùm enim vnam eandemq; virtutem habeat cum Patre, non potest operari, nisi Patre simul operante. Et nihilominus est vnus cum Patre Deus; quia vnam & eandem virtutem, & ex consequenti vnam naturam habet cum Patre; eritq; Deus de Deo. Pater verò est Deus à seipso, id est non ab alio. vterq; tamen verus & summus Deus ob vnitatem virtutis & naturæ. Alioqui simili argumento neq; Pater esse verus Deus & summus probaretur. is enim qui sine alio nihil operari potest, non est summus Deus. Atqui Pater sine Filio nihil operari potest. non est igitur Deus. Minor habetur hîc ℣. 20. quæcunq; enim Pater fecerit, hæc & Filius similiter facit. nihil ergo Pater facit, quod non sit necesse Filium quoq; simul facere. hæc enim de vnitate operationis accipi necessariò debere demonstrauimus. Hoc igitur argumentum simili modo, sicut illud Smalcij dissoluendum est, nempe Patrem non posse sine Filio facere quidquam, non propter defectum potestatis, sed propter vnitatem operationis & virtutis. Et sicut cùm Apostolus ait, *Deum mentiri non posse*, non defectum Diuinæ potestatis, sed immutabilitatis virtutem in Deo indicat: ita hîc non defectum virtutis, sed inseparabilitatem & vnitatem virtutis indicari manifestum est.

Eiusdem obiectio.

Smalcij ratio nec Patrem DEVM esse probat, si quid probat.

Quòd si non intelligit Smalcius, quomodo Filius omnem suam virtutem accipiat à Patre, absq; omni tamen dependentia: reputet secum, dependentiam propriè illam dici, cùm quis ita accipit ab alio, vt potuerit non accipere: vti in ijs accidit, quæ ex liberalitate dantur: tali enim acceptioni opponitur inopia. Filius non ita accipit virtutem à Patre, vt potuerit ea vnquam carere: non enim ex liberalitate & gratia, sed naturaliter & necessario. idq; ab æterno: quod enim est ab æterno, semper fuit, & nunquam non esse non potuit. Adhæc

Dependentia propriè q̃d est?

Christus quomodo accipit à Patre virtutem operandi.

si eadem virtus æquè independens accipiatur, poterit accipi talis virtus absq; dependentia. Cùm igitur constet ex hoc loco, Filium propter vnitatem operationis habere eandem virtutem cum Patre, non sequitur eam virtutem accipere cum dependentia. Si enim eandem virtutem accipit, accipit æquè independentem vti est in Patre, ac proinde sine dependentia.

Ex quibus infero, pessimè inferre Arianos ex eo, quòd Filius à se ipso non possit quidquam facere, esse Patri inæqualem. id enim Christo conuenit propter identitatem virtutis & operationis, vt ex Christi verbis manifestum est. At ex identitate virtutis non aufertur, sed infertur æqualitas: qui enim eadem virtute operatur, pari potestate operatur, & omnino æquales sunt; sicut potestate ita & natura. quod vt magis pateat; Quæro ab Arianis, quænam sint illa opera, quæ Filius non potest facere, nisi videat Patrem facientem? suntné diuersa Patris & Filij opera, an eadem? si diuersa, sequetur illud absurdum, quod ante deducebamus, priùs Patrem opus suum facere debere, tum Filium aliud simile opus exemplo Patris facturum, quod per se falsum & absurdum est. Si eadem; ergo Patris & Filij est vna eademq; operatio, & ex consequenti eadem virtus & natura. Sicut enim sapientia artificis, nihil potest operari, nisi quod operatur artifex: nec distincta est operatio sapientiæ & artificis, sed vna & eadē: ita Filius, cùm sit sapientia Patris; nihil potest operari, nisi quod operetur Pater.

Ariani vrgentur.

Infero præterea pessimè Smalcium cum Socino interpretari Christi verba: cùm aiunt Filium idcirco non posse quidquam facere à seipso: quia nihil potest facere nisi potestate concessa, & iussu, ac nomine Patris. Ea enim interpretatio omnem planè sensum Christi verborum euertit. Non enim hanc Christus verborum suorum reddit rationem; neq; concessionem vel iussum Patris vrget, sed identitatem operationis; *nisi* inquit, *viderit Patrem facientem.* idcirco igitur non potest facere à seipso, quia non potest quidquam facere, nisi videat Patrem quoq; eadem opera facientem. Non dicit, nisi videat Patrem potestatem faciendi concedentem, sed facientem: neq; dicit iubentem, sed facientem: facientē inquam, nō diuersum aliquod opus, sed illud idē opus, quod Filius facit: mox enim subiungit: quæcunq; enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit Deniq; non dicit, Patrem demonstrantem, quæ soli Filio facienda sunt, sed quæ Pater

Socinus & Smalcius quales Christi verborū interpretes.

ipse

ipse vnà cum Filio facit. Demonstrare autem Pater, se vnà cum Filio facientẽ non potest, nisi re ipsa faciat idem, quod facit Filius. Quemadmodũ igitur aliud est facere, aliud potestatem faciendi concedere, vel iubere: ita longè aliud Christ⁹ his verbis dicere existimandus est, quàm quod isti absurdi & insulsi homines Christum dicere volunt. Volunt enim illa verba, *nisi viderit Patrem facientem*, sic accipi, ac si dictũ fuisset, [Nisi quod faciendi potestatẽ aut iussum à Patre habuerit] Hæc enim sunt ipsa verba Socini contra *W*uiecum folio 254. Scilicet istis hominibus peracutis, idem est facere, quod faciendi potestatem concedere, vel iubere. O cœcas hominum mentes! Si enim tam impudenter scripturas peruertere liceat, quid veri vnquam ex scripturis elici poterit? Similis est illa, sequentium verborum interpretatio: *Quæcunq; enim Pater fecerit*, id est quæcunq; Patrem facientem viderit: quid stolidius ac absurdius? nonné aliud est, Patrem facere; aliud facientẽ à Filio videri. Nam quod vrget Socinus particulam (*enim*) quæ habet vim reddendi rationem, id sanè friuolum est: ea enim particula reddit rationem, cur Filius non possit à se quidquam facere nisi videat Patrem facientem. quæcunq; enim Pater re ipsa fecerit, hæc & Filium similiter facere necesse est.

Arianis idẽ est facere, & potestatẽ faciendi concedere.

Eorũ in interpretando nequitia.

Quibus verbis nouum & efficacissimum sumitur pro absoluta Christi æqualitate argumentum. Si enim *Quæcunq; Pater fecerit, hæc & Filius similiter facit.* est igitur Filius absolutè æqualis Patri. Quæ enim sunt illa opera, quæ si Pater fecerit, & Filius similiter facit; num diuersa sunt Patris & Filij opera, vel eadem numero? Si diuersa, sequetur absurdum; cùm plurima Pater fecerit, quibus similia Filius non facit, vt supra deductum est. Si eadem numero opera. ergo vtriusq; est vna numero operatio, & ex consequenti vna numero virtus & natura, vt ante deducebamus: alioqui nisi sit vna numero virtus in vtroq;, non erit vna numero operatio. à diuersis enim virtutibus, diuersæ numero operationes proficiscuntur: & sicut in priori sententia non potest Filius operari, nisi Pater operetur propter identitatem virtutis; ita in posteriori, propter eandem identitatem nihil Pater operatur, quod Filius similiter non operetur: ita vt similiter idcirco dicatur operari; quia eadem numero virtute operetur.

Denuo Ariani vrgentur.

Imperitè verò Smalcius obijcit Smiglecio summam audaciam, cùm ex illis Christi verbis, *quæcunq; Pater fecerit, hæc & Filius similiter facit*, infert,

Smalcius crasse ignarus.

cit, infert, nil Patrē facere nisi quod Filius similiter facit. Iudicent docti, an nō sit hæc Smalcij supina & crassa ignorantia. Cùm enim, *omnia* dicat; nihil excipi, nemo diffiteri potest. Quare & cùm dicitur, *Quæcunq; Pater fecerit*, nihil excipitur ex ijs, quæ Pater facit, quominus idem Filius faciat. Quòd si nihil facit Pater, quod non faciat Filius: ergo nihil facit, nisi quod facit Filius. Nam si aliquid faceret, quod non facit Filius, non esset verum, *quæcunq; Pater facit, hæc & Filius similiter facit.*

Eiusdem inepta argumentatio.

Nec minus futilis est illa Smalcij argumentatio, cùm idcirco negat, eadem numero potestate Patrem & Filium operari: quia Filius à se non potest facere quidquam. Etsi enim vna sit numero potestas: tamen in Filio est à Patre, in Patre non est ab alio, sed à se: & idcirco eadem numero potestate & Filius non à se dicitur operari, & Pater à se. Non igitur ex hoc capite refelli potest vnitas numerica potestatis: siquidem stante vnitate potestatis, & Filius eadem potestate nihil potest à seipso: quia ea potestas in Filio non est ab ipso, & Pater omnia potest à seipso. quia eadem potestas in Patre est ab ipso, hoc est à Patre.

Christo Pater non solū ex dilectione sed ex naturâ etiam opera demōstrat.

Alterum argumentum ad oppugnandam Filij Dei æqualitatem cum Patre, adducit Smalcius, cùm ait. Quomodo is, cui Pater ex dilectione omnia, quæ facit, ostendit, æqualis esse absolutè potest, ei qui omnia naturali potestate agit? sed facile refutatur. Nam quia Filius eadem prorsus opera, & eadem qua Pater virtute operatur, est vnius virtutis & naturæ cum Patre, vt dictum est: ac proinde verus Deus, & sic illi non ex dilectione, sed naturaliter demonstrantur opera Patris, eaq; Filius naturaliter videt. quatenus verò ex dilectione demonstrantur eadem opera, indicatur in Christo alia quoq; natura, humana videlicet, cui ex gratia demonstrantur opera Patris videnda. hæc enim demonstratio non fit docendo, sicut magister demonstrat discipulo: sed opera re ipsa exhibendo, vt pote, quæ Filius videre debeat Patrem facientem. ℣. 19. Quod opus à Patre exhibitum Filius vt Deus naturaliter videt: vt homo, ex gratia Patris: sicq; vtrumq; verum est, & Filium esse vnius operationis ac naturæ cum Patre, & Patrem ex dilectione demonstrare ei, quæ facit. vt dicitur: ℣. 20. *Pater enim diligit Filium, & omnia demonstrat ei quæ facit.* Vtrumq; diuersarum naturarum respectu saluari potest ac debet, cùm id verba Christi postulent.

Tertio

Tertio loco sic argumentatur Smalcius. quomodo is absolutè Deo æqualis esse potest, in quo incrementa operum locum habent: & cui præter ea, quæ habet, plura dari possunt? cùm certissimum sit, Deum, vt omnia à seipso habet: sic etiam simul, & semel habere, quæ scilicet in eius natura sita sunt.

Sed quæro à Smalcio, an in Deo incrementa operum, locum habeant, necne? si affirmet, seipsum euertet, cùm ex eo Christum æqualem Deo neget, quòd in eo sint operum incrementa, iuxta id quod ℣. 20. dicitur. *Et maiora his demonstrabit ei opera, vt miremini.* Si negat, sequetur, Deum omnia simul & semel fecisse, nec vllum opus nouũ deinceps facere posse. Vnde neq; verum erit, quod hîc Christus ait, Patrem demonstraturum Filio maiora opera sua, quæ facit. vt enim dictum est, hæc demonstratio, est operum à Patre effectorum exhibitio, perficiturq; operando, non docendo. Quod si Smalcius non solùm operum, sed etiam virtutis incrementa intelligat, primùm impropriè loquitur: deinde probabit nunquam, in Christo virtutis & potestatis incrementa locum habuisse: omnem enim virtutem suam & potestatem Christus semper habuit. vt cap: 2. demonstratũ est. *Reijcitur Smalcius.*

Vrget adhæc Smalcius argumentum Socini, qui ait. Si Christus sit æqualis Deo, sequitur eum non esse æternum & summum Deum. nemo enim sibi ipsi æqualis esse potest. Id nos ita diluimus: Christum non sibi sed Patri esse æqualem, & quamuis Pater sit idem Deus cum Christo, non tamen est eadem persona. Hîc Smalcius clamat peti principium. At immeritò, imò stultè. Respondens enim non petit principium, cùm ex suis principijs respondet, & ostendit id quod obijcitur non sequi ex suis principijs: quod iustissimè fieri, nemo, nisi stolidus, negabit. Hîc verò ita accidit. oppugnant enim nos aduersarij, quòd ex nostra, de æqualitate Christi cum Deo, sententia, sequatur Christum sibi ipsi esse æqualem. nos refellimus negando id sequi, cùm ex nostra & omnium sapientum sententia, natura & persona distinguantur: & quamuis Christus & Pater sint idem Deus, non tamen eadem persona. Adhæc distinctio naturæ & personæ ita à nobis ante probata est, vt non sine summa temeritate pertinaciaq; ab aduersarijs negari possit. quocirca cùm in toto fere suo libro similem petitionem principij nobis obijcit Smalcius, non solùm nos improbè calumniatur, sed etiam quid sit petitio principij, turpiter ignorat. *Smalcius cũ Socino resutati.* *Principium quando non petitur.* *Smalcius petere principium quid sit, ignorat.*

Smalcius temerè verba Christi intorquando, Christo imponit.

Mirari verò non possum eius incredibilem temeritatem, cùm Christi hoc loco verba detorquet, ita vt eum oppositum dicentem faciat, nempe se non omnimodè Patri æqualem esse, quòd ipse concessa à Patre potestate operetur, Pater verò absolutè operetur: cùm nihil tale Christus loquatur. non enim ait, *Filium non posse à se facere quidquam*, nisi quod Pater ei concesserit, sed, *nisi quod viderit Patrem facientem*, facientem, inquam, non aliud simile opus, sed idem opus, quod facit Filius: ex vnitate autem operationis æqualitatem omnimodam sequi manifestum est: non igitur inæqualitatem, sed æqualitatem probat Christus; nec id dicit Christus, quod illi affingit Smalcius, sed prorsus oppositum.

Duobus argumētis probatur Christi æqualitas absoluta.

Restant duo alia in eodem capite, pro Christi absoluta æqualitate argumenta. Alterum sumitur ex ℣. 25. *Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit & Filio vitam habere in semetipso.* Si enim Filius æquè ac Pater habet vitam in semetipso, erit proculdubio absolutè æqualis Patri. Vita enim in semetipso, vt fatetur ipse Smalcius, est vita, quæ aliunde non sustentatur. alia enim dicuntur habere vitam non in semetipsis, sed in alio, quia ab alio sustentantur: *in ipso enim viuimus, mouemur & sumus.* Atqui vita quæ sustentatione nō indiget, est vita Diuina. omnia enim alia præter Deum à Deo dependent, & sustentatione indigent. *in manu enim eius sunt omnes fines terræ, & ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Rom: 11. Si igitur Filio dedit Pater vitam habere in semetipso, dedit vitam Diuinam, talem qualem habet ipse. ac proinde dedit Filio, vt sit æqualis absolutè. Habendo enim vitam Diuinam seu naturam Diuinam, tantus est, quantus ipse Pater, cum ratione Diuinæ naturæ, Pater sit id quod est.

At inquit Smalcius, vitam in semetipso Patrem habere naturâ, Christum verò Patris beneficio. sed longè à proposito aberrat. Nam si vita in semetipso est vita Diuina, & idem quod natura Diuina; Natura autem Diuina, facit naturâ, non beneficio Deum. Christus quoq; data sibi vita in semetipso, erit naturâ, non beneficio Deus: vita enim in semetipso nō potest, nisi cū natura Diuina cōmunicari.

Alterum sumitur ex pari cum Patre honore. Si enim Pater omne iudicium dedit Filio, vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant & Patrem, vt dicitur ℣. 23. ergo pari honore honorandus est Filius, sicut honoratur & Pater: quæ consecutio non fundatur in particula, *sicut*, Grammaticè sumpta: ea enim non semper quantitatem.

tatem, sed aliquando qualitatem & similitudinem, eamq; sæpè imperfectam significare potest: vt si dicam, Sicut honorificant Dominum: ita & famulum honorificare debere, sed fundatur in ratione honoris. Sicut enim Pater propter potestatem iudicandi, honore Diuino honorandus est: ita cùm omne iudicium, seu omnem suam potestatem iudicandi dederit Filio, eo fine, vt honoretur: idcirco Filius honore pari honorandus est: quia propter eandem iudicandi potestatem. In quibus enim est eadem honoris ratio, eis idem etiam honor competit.

At inquit Smalcius, esse in eo imparitatem, quòd Filius ob datum sibi iudicium & potestatem honorandus est: Pater verò absolutè propter suam potestatem à nemine acceptam. Verùm si in hoc solo statuatur imparitas, quòd in Filio sit potestas accepta, in Patre nõ accepta; ea profectò nulla est imparitas. Nam si par potestas accipiatur, vti est in dante, accipiens æqualem potestatem habebit cum dante, & æqualem honorem merebitur. Exemplum esto. Si Pater Rex creet Filium Regem, pari dignitate & potestate Regia prędítum, nemo inficiabitur Filium pari honore regio dignum esse, sicut & Patrem ob parem dignitatem Regiam; neq; ex eo, quòd ea dignitas sit accepta à Patre, minorem honorem merebitur in Filio, quàm in Patre. Non igitur sola acceptio præcisè facit imparitatem, quando in re accepta non est imparitas. *Smalcio prima euasio nõ succedit.*

Addit Smalcius aliam imparitatem; Nam Filium ait honorari tantùm, vt missum à Patre. idcirco enim dicitur ℣. 23 *Qui non honorificat Filium, non honorificat & Patrem, qui misit illum.* Itaque solùm propter missionem, & tanquam missus à Patre, est honorandus Filius. nunquam autem idem prorsus honor debetur misso, qui mittenti. At ridiculus est Smalcius, qui non intelligit, quod vel rudissimi quiq; intelligunt. Etenim, vt in eodem exemplo persistam; Si Rex Pater creet Filium suum Regem, cumq; ad subditos mittat, nemo diffitebitur missum Regem pari honore à subditis excipiendum esse, sicut & ipsum Patrem; cùm par sit in vtroq; Regia dignitas, Regij honoris causa. Non igitur omnis missio facit imparitatem, sed missio subditi & inferioris, qui mittitur non cum pari potestate & dignitate: non verò cum mittitur quis cum pari cum mittente potestate & dignitate, vt cùm Pater Rex, Filium à se creatum Regem, mittit ad subditos sibi subijciendos. quod exemplum est maximè appositũ *Nec secũda.*

& accom-

& accommodatum ad missionem Filij Dei à Patre explicandam, citra vllum æqualitatis præiudicium. Quare quod ℣. 23. dicitur, eum qui non honorificat Filium, & Patrem non honorificare, qui misit illum, non quæcunq; missio indicatur, sed missio cum pari potestate & dignitate cum mittente. Sicut cùm Rex Pater mittit filium Regem. Talis enim missio requirit, vt parem honorem missus cum mittente habeat.

Ex his omnibus concluditur, Christum esse, & tota vita fuisse æqualem Patri absoluta & omnimoda æqualitate, ac proinde & potestate parem eidem fuisse: nec vlla potestatis parte caruisse. vti Ariani non minus absurdè quàm impiè calumniantur.

Quomodo Christus post resurrectionem dicatur factus Dominus. CAP: VII.

NImis impudenter Aduersarij ad dominium Christi minuendum abutuntur eo scripturæ loco, quo Christus post resurrectionem dicitur factus Dominus. ita enim dicitur Act: 2. 36. *Certissimè sciat ergo omnis domus Israël, quia & Dominum eũ & Christum fecit Deus, hunc* IESVM, *quem vos crucifixistis.* Quod isti ita intelligendum existimant, vt Christus dicatur tunc factus Dominus, quia factus est perfectè Dominus, cùm ante non esset perfectè Dominus. Et verò impiam hanc & blasphemam expositionem esse, primùm ostendunt illæ omnes scripturæ, quas de perfecto Christi Dominio supra adduximus. Illæ enim testantur Christum ita fuisse Dominum, vt esset æqualis Patri, & omnia essent in manu eius; & quæcunq; Pater faceret, illum quoque facere, vna eademq; operatione, vna virtute. quæ proculdubio ostẽdunt illum perfectè Dominum fuisse, nec vllam potestatem ad perfecti dominij rationem illi defuisse. Adieceram duo alia loca illustria. Alterum ex cap: 3. Ioan: 34. *non enim ad mensuram Deus dat spiritum.* alterum ex cap: 1. 14. *Verbum Caro factum est, plenum gratiæ & veritatis.* quæ testimonia cùm Christo nihil defuisse manifestè doceãt, quid enim illi defuit; qui non ad mensuram Spiritum accepit, & qui plenus fuit gratia & veritate. à Smalcio tamen, vsitata ipsi temeritate, detorquentur. Et quidem quod ad primum attinet, nec ad Christum ea verba referenda putat, nec denotare supra omnem mensurã, Deum dare spiritum, sed non ad vnam mensuram. qua in re suum, hoc est Hæreticum ingenium ostendit. Horum enim proprium est, nouas in

Blasphemare est Christo aliquãdo imperfectũ dominiũ affingere.

Hoc tripliter probatur.

Improbatio prima aduersariorũ reprobatur.

nouas in dies artes, ad receptos ab omnibus scripturæ sensus euertendos, excogitare.

Aio igitur ea verba necessariò ad Christũ pertinere. primò quia ad eum finem commemorantur, vt probent Christum Dei verba loqui. non enim ad mensuram Deus dat Spiritum: ac si diceret: quia nulli alteri contigit non ad mensuram Spiritum accipere à Deo, nisi Christo, cuius mensura est sine mensura habere omnia; idcirco solius est Christi verba Dei loqui: alij siquidem sicut ad mensuram accipiunt Spiritum; ita & verba Dei quadam tantùm ratione loqui possunt: At Christus perfectissimè & omnimodè. quia non ad mensuram accepit spiritum à Deo. Quocirca particula, *enim*, coniungens hæc verba cum præcedentibus tanquam rationem ipsorum, satis ostendit ad Christum referenda esse, sicut & præcedentia. Deinde statim adiungit: *Pater diligit Filium, & omnia dedit in manu eius*; quibus verbis explicat causam, quare nõ ad mensuram Deus det Spiritum Christo. quia nimirum Pater diligit Filium, & ex hac dilectione omnia dedit in manu eius. cui enim absq; mensura dedit Spiritum, nihil quoq; negauit, sed omnia dedit in manu eius. Adhæc nisi de Christo intelligantur, de nullo alio intelligi possunt. Alijs enim ad mensuram Deus dat Spiritum, vt scriptura testatur. Nam & omnia in mensura, numero, pondere facit Deus: & in particulari Spiritum distribuit ad mensuram. vt dicitur 1. Cor: 12. 11. Rom: 12. 3. Eph: 4. 7. Soli verò Filio non ad mensuram. quod enim datur ad mensuram, datur parcè aut mediocriter: quod verò datur non ad mensuram, datur largissimè & effusissimè. Inanes verè atque adeò nullius momenti sunt coniecturæ Smalcij: Nam etsi non nominetur Filius: tamen ex subiecta materia apparet, alteri quàm Filio accommodari non posse. Quod verò dicitur, *dat*, in præsenti; cùm Filio iam ante dedisset, modus est loquẽdi vsitatus, quo præsens, tum pro futuro, tum pro præterito solet accipi. Sic Ioannis 21. 23. *& non dixit ei* IESVS, *non moritur*, id est non morietur. Sic Ioan: 5. cùm dicitur, *Quæcunque ille fecerit, hæc & Filius similiter facit*: vox *facit* æquè præteritum ac futurum tempus respicit. Et hoc ipso loco de dilectione præterita loquens, ex qua Pater omnia dedit in manu Filij, ait in præsenti: *Pater diligit Filium, & omnia dedit in manu eius*. Inutilis ergo prorsus est illa Grammatica Smalcij, quam adeò vrget ad id, quod intendit probandum. Vox enim (*dat*) nihil prohibet,

 quomi-

quominus de præterita datione accipi poſſit. Deniq; cùm Smalcius, non ad menſuram dare, exponit, non vna eademq; menſura dare, an non manifeſtam vim facit ſcripturæ? aliud enim eſt non ad menſurã dare abſolutè; aliud non ad vnam eandemq; menſuram dare. ſicut aliud eſt menſura, aliud vna eademq; menſura. Scriptura igitur primùm dicit, non ſecundùm, & abſolutè, non ad menſuram dare, eſt, nulla menſura ſeruata, & ſine omni mēſura dare. Sicut enim dare ad menſurã, eſt dare iuxta menſurã, & ſecundùm menſurã Rom: 12. 3. Eph: 4. 7. ita non ad menſuram dare, eſt, non iuxta menſuram nec ſecundùm menſuram dare, ſed ſupra omnem menſuram. Deniq; hoc ſenſu ſcripturam his vocibus vti, loca citata liquidò monſtrant.

Secunda ſimiliter reijcitur. Quod ad alterũ attinet locũ, inprimis falſũ eſſe ait, & errorẽ reputat (eum enim primũ errorẽ Smiglecij recenſet) legere apud Ioannem; *Verbum caro factum eſt*; cùm legendum dicat, *fuit*, non factũ eſt.

At ſi is error eſt, omnium, qui hucuſq; vixerunt, Chriſtianorum error eſt. nullus enim vnquam aliter legendum exiſtimauit; ne Ariani quidem ipſi: adeò vt intoleranda ſit Smalcij præſumptio & arrogantia, qui omnium communem ſenſum, errorem appellare non veretur. Et ſanè vel ex hoc perſpicitur, quo ſpiritu Ariani ſcripturas interpretentur. Si enim credendum eſt, Spiritum Dei in Eccleſia eſſe, & in ea manere in æternum, ſecundùm promiſſa Chriſti, vt doceat eam omnem veritatem, is proculdubio non priuati alicuius ſpiritus erit, ſed communis omnium fidelium, & in toto Eccleſiæ corpore reſidens. Cùm igitur omnes, qui vnquam fuerunt fideles, in aliquid conſentiunt, id proculdubio in Dei ſpiritum referendum eſſe nemo dubitauerit. è conuerſo, qui communi omnium fidelium ſenſui contradicit, non Dei, ſed cacodæmonis ſpiritu agitari credendus eſt. is ſiquidem vti communem fidelium conſenſum ferre non poteſt, ita id vnicum machinatur, vt nouitatibus Eccleſiam perturbet, & in nouos errores quotidie inducat. Tales ſunt omnes Ariani, quibus nihil curæ eſt, quid omnes fideles ſentiant, quid totus orbis, vbiq; terrarum doceat & amplectatur, dummodo ſua dogmata falſiſſima & peſtilentiſſima tueri & quoquomodo confirmare valeant. Vnus illorum ſe meliùs ſapere & acutiùs longiuſq; videre arbitratur, quàm mille Auguſtinos (quæ, malùm, tanta arrogantia & ſuperbia!) quamq; omnes in vniuerſo orbe terrarum Chriſti fideles. quod & in præſenti loco ſcripturæ ſatis oſtenditur, quem cùm omnes ad

nes ad hunc vſque diem, ita, vt nos legimus, legerint, legendumq; non aliter putauerunt vnquam, vtpote ad id omnibus loci ipſius circumſtantijs pene adacti: ſoli Ariani contemptis omnibus omnium iudicijs, aliter legendum intelligendumq; arbitrantur. Verùm quid dicat Smalcius, expendamus. ait enim vocem ἐγένετο hanc etiam ſignificationem habere, vt in vocem, *fuit*, verti poſſit. Eſto. at etiam verti poteſt, *factum eſt*: vti omnes, quotquot hucuſq; fuerunt, ſcripturæ interpretes vertendum putauerunt. Quod proculdubio ita conſtanter & vnanimi conſenſu non cenſuiſſent, niſi omnis ratio ex circumſtantijs loci ducta, ita omnino fieri poſtularet. Vt enim cætera omittam; poſtquam dixiſſet Ioannes, quid Verbum fuerit in principio, vbi fuerit, quid egerit; deinceps narrare incipit, quid eſſe poſtea conſequenti tempore cœperit. & ante quidem erat Deus, nunc verò cœpit eſſe caro. ante erat apud Deum, nunc cœpit eſſe apud homines; ante omnia per ipſum facta ſunt, nunc gratia & veritas per ipſum facta eſt, & de plenitudine eius accepimus omnes. Cùm igitur docere voluerit, Verbum cœpiſſe eſſe carnem, proculdubio nō potuit dixiſſe, & Verbum caro fuit, ſed Verbum caro factum eſt. ſicut & quod adiungit, *& habitauit in nobis*, indicat cœpiſſe in nobis habitare in carne, cùm ante eo modo non habitâſſet. & gratiam ac veritatem per eum factam eſſe, vbi pariter eſt vox ἐγένετο. Deinde docti cenſent vocem ἐγένετο tunc verti debêre per Verbum *fuit*, cùm res aliqua fuit olim, & nunc non eſt talis. Atqui Verbum etiam nunc eſt caro, ergo non debet verti per verbum *fuit*. Nam etſi horreat Socinus, Chriſtum modo dicere carnem, quod caro duntaxat mortalem carnis conditionem ſignificet; tamen id minimè neceſſarium eſt. Sæpè enim abſolutè hominem vel carnis naturam & ſubſtantiam ſignificat. Certè in paradiſo ante peccatum mors nondum erat, quia per peccatum ingreſſam eſſe in mundum ſacræ literæ docent: & tamen Adam de Eua dicit, *hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea.* Hoc etiam in loco D. Ioannes abſolutè carnis naturam, non mortalem conditionem reſpexit: idem enim dicere voluit per Verbum carnem factum, quod verbum hominem factum. & in verbo in carne poſito, non tam infirmitatem, quàm maieſtatem & gloriam quaſi vnigeniti à Patre conſiderat, plenitudinemq; gratiæ & veritatis.

At inquit Smalcius, multa iam ante de Chriſto in mundo con-

uersante dixerat. non igitur potuit ista de incarnatione loqui, quæ illa omnia præcessit: sed occurrendum est, etiam multa, habitationem Christi nobiscum subsecuta, in antecedentibus dixisse, non igitur debuisset quoque dicere; *& habitauit in nobis.* Sanè præposterum censeri non debet, si posteriora priùs narrentur, non per se, sed occasione aliqua, ad alia meliùs explicanda: vti hoc loco fecisse Ioannem per anticipationem, non dubium est.

Ait deinde Smalcius, non statim ac Verbum caro factum est, fuisse plenum gratiæ & veritatis, sed postquam habitauit inter Apostolos, & quando visa est ab illis gloria eius. Verùm errat Smalcius. Nam verba illa, *plenum gratiæ & veritatis*, iunguntur cum illis, *Verbum caro factum est*, *& habitauit in nobis.* vt ex Græco textu manifestum est. Cætera verò de visa gloria eius, veluti in parenthesi posita intelliguntur. Verbum igitur statim ac caro factum est, habitauit in nobis, & ex consequenti statim fuit plenum gratiæ & veritatis. non enim de habitatione inter Apostolos, sed inter homines id intelligendum esse docet ipsa anthitesis. Sicut enim ante dixerat, in principio habitâsse apud Patrem: ita nunc dicit habitâsse in nobis, id est inter homines. Cœpit autem habitare inter homines statim, ac est caro factum.

Neq; satis fuit Smalcio, loci huius lectionem mutare, plenitudinemq; gratiæ & veritatis, Christo, ab ipso eius in terris ortu, denegare; sed & ipsam plenitudinem gratiæ & veritatis non absolutè & simpliciter, sed respectiuè & secundùm quid, ratione doctrinæ accipi omnino vult; nempe vt nihil eorum omittat, quibus Christi dignitati & maiestati quocunq; modo detrahi possit. At tota via errat. Sicut enim gloria eius, fuit gloria quasi vnigeniti à Patre, hoc est talis & tanta, quanta vnigenitum Dei Filium decuit: ita & plenitudo gratiæ & veritatis, tanta intelligenda est, quanta vnigenitum Filium Dei decuit: hoc est non ad mensuram, vt dicitur. Ioan: 3. Pater enim, sicut non ad mensuram diligit Filium: ita nec ad mensuram eum implet, vt alios, sed omnia dedit in manu eius. vt ibidem dicitur. Quod si plenitudo non est ad mensuram, consequens est esse plenitudinem absolutè & simpliciter, non secundùm quid tantùm, ita vt nihil sit, quod non dederit: hoc enim est, non ad mensuram dare, non ad mensuram diligere. Vt enim Filio Dei vnigenito nil maius cogitari potest; ita & plenitudo gratiæ, quæ illi, tanquam v-

nigenito

nigenito Dei, competit, tanta est, vt maior cogitari non possit.

Sunt quidem & leguntur in scriptura alij quoq; gratia pleni, vt B. Virgo. S. Ioannes Baptista, S. Stephanus, sed magno discrimine: nullus enim est plenus, vt vnigenitus Filius Dei, sed vt serui pro modulo suo. & sicut alia est plenitudo maris, alia fluminum: item alia plenitudo lucis in sole, alia in stellis: ita alia est plenitudo Filij Dei, alia seruorum Dei. Hi enim, vt vasa quædam modica & angusta, pleni sunt: Filius autem, vt vas quoddam immensum: quantùm enim dignitas Filij Dei, excedit omnem aliam hominum omnium dignitatem (qui excessus dubio procul est immensus) tantùm plenitudo Filij Dei excedit, aliorum Sanctorum plenitudinem: quæ etiam ad plenitudinem Christi, vt flumina ad mare comparatur. Vt enim flumina ex mari: ita de plenitudine Christi nos omnes accepimus, gratiam pro gratia, id est gratiam legis Euangelicæ, loco gratiæ legis veteris; vt communiter exponunt interpretes. Nam & lex vetus, gratia quædam Dei erat, in beneficijs quibusdam externis constituta, per quam homines adoptabantur in filios Dei, & fiebant populus eius peculiaris, vti id exaggerat Paulus ad Rom: 9. 4. Verùm gratia legis Euangelicæ præcipuè in beneficijs spiritualibus ad salutem spectantibus constituta est; & ideo est lege præstantior.

Tandem ne quid ad oppugnandam Christi plenitudinem desiderari posset, hoc etiam vltimo loco adiungit Smalcius, posse ea verba de eo tempore, quo ista Ioannes scripsit, hoc est post Christi resurrectionem, commodissimè accipi. vt facilè quisque perspiciat in hoc vnico omnem istorum industriam desudare, vt Christi dignitas & gloria, quàm maximè minuatur: hoc enim spectant, dum testimonia pro dignitate & gloria Christi tam studiosè oppugnant & imminuunt. Sed non est consilium aduersus Dominum, & gloria illius oppugnari quidem potest, expugnari verò non potest. Aio igitur, falsissimum esse, quod asserit Smalcius. Etenim verbum, ait Ioannes, fuisse plenum gratia & veritatis, tunc, cùm est Caro factum & habitauit in nobis. At post resurrectionẽ, quo tempore Ioannes id scribebat, non habitabat in nobis, sed in cœlo. Huius etiam verbi, quod habitauit in nobis plenum gratia & veritatis, gloriam se vidisse ait, quasi vnigeniti à Patre: quod proculdubio ante resurrectionem contigit, tunc cùm eius gloriam in Transfiguratione spectaret, Patre attestante: *Hic est Filius meus dilectus.* Agnoscat ergo Smalcius

 se menda-

se mendacium posuisse brachium suum, & nihil ad demoliendam Christi plenitudinem affere posse, quod non sit ipsa falsitate falsius.

Neq; verò dubitari potest duo prædicta loca, quæ ex Ioannis 1. & 3. capite adduximus: valere plurimùm ad perfectum Christi dominium comprobandum: licet enim expressè de Christi dominio nō loquatur, tamen ea continet, ex quibus Christi dominium necessariò inferri debet. Nam si Christus gratia plenus semper fuit: cùm secū- dùm aduersarios præcipua Christi gratia & beneficium fuerit, potestas illa ac dominium in res omnes; ea quoq; gratia plenum semper fuisse consequens est. Similiter si Deus non ad mensuram dat Spiritum Filio, & non ad mensuram diligit Filium, omnia absolutè dedit in manu eius, & omnem illi potestatem in omnia concessit, vt ibidem infert S. Ioannes. quod est perfectum dominium ei contulisse. Dominium enim perfectum, perfecta potestate continetur.

Patet igitur ex dictis, quod in Actis legimus, Deum post resurrectionem, Iesum fecisse Dominum, non posse ab Aduersarijs eo sensu exponi. quasi tunc primum perfectè fuerit factus Dominus, cùm ante perfectè Dominus non esset; cùm omnes scripturæ testentur, Christi potestatem semper fuisse perfectam, ac proinde & dominium, quod potestate definitur. At neq; verba in Actis vllo modo cogunt, vt eum sensum concipiamus, propter duo. Primum quòd alioqui necesse esset omnino affirmare, Christum nullo modo ante fuisse Dominum. Scriptura enim absolutè loquitur, Deum, fecisse Christum, Dominum. Si ergo ad id necessarium est, Christum re ipsa non fuisse Dominum, sequetur absolutè non fuisse Dominum, & absolutè caruisse omni Dominij potestate. non enim scriptura dicit, Deum fecisse Dominum perfectum, sed Dominum absolutè. Quod si propter alias scripturas, quæ illum testantur ante fuisse Dominum, dicere nolunt Ariani, eum absolutè factum Dominum, sed tantùm secundùm quid, id est factum perfectum: licet enim absolutè fuerit Dominus, tunc tamen non absolutè fuit factus Dominus, sed tantùm quoad perfectionem dominij: pari ratione nos dicimus, propter scripturas, quæ illum ante fuisse perfectè Dominum testantur, non eo sensu dici factum Dominum, quòd ante nō esset perfectè Dominus, sed alijs modis, quibus is, qui est perfectè Dominus, dici potest factus Dominus: quæ est altera ratio, propter quam ostendimus, locum hunc nullo modo nos cogere, vt intelligamus Christum vel

nullo mo-

nullo modo ante fuiſſe Dominum, vel certè perfectè non fuiſſe Dominum. Etenim cùm ſit etiam alius modus, quo is qui fuit verè & perfectè Dominus, poſſit dici factus Dominus, nulla neceſſitas eſt priori tantùm modo, non autem poſteriori verba ſcripturæ exponere: imò cùm priorem modum ſcripturæ omnes non admittant, neceſſarium prorſus eſt, poſteriori hunc locum exponere.

Duplici ſensu Christus post reſurrectionem dicitur factus Dominus.

Duo igitur modi ſunt, quibus Chriſtus poſt reſurrectionem dici poteſt factus Dominus, etiamſi ante perfectè fuerit Dominus. primus eſt, quoad actum dominandi: quamuis enim quoad poteſtatem fuerit ſemper perfectè Dominus: non fuit tamen, quoad actum dominandi: ſiquidem ab actu dominandi, ſalutis noſtræ cauſa, tota ſua vita abſtinuit. Vt enim ipſemet Apoſtolis dixit, ſe quidem eſſe Dominum, & rectè dici Dominum, tamen non veniſſe ſe in hunc mundum, vt illi tanquam Domino miniſtraretur, ſed potiùs vt ipſe alijs miniſtraret. quod idem Paulus dicit, cùm aſſerit, eum in forma Dei, formam ſerui aſſumpſiſſe, & in ſimilitudinem hominum factum eſſe: hoc eſt Dominum non pro Domini maieſtate, ſed pro ſerui humilitate ſe geſſiſſe, hocq; ipſum eſt ſe exinaniſſe, nempe à Dominantis maieſtate ad ſerui humilitatem ſe deieciſſe. non poſſet autem dici ſe exinaniſſe, niſi ante fuiſſet Dominus; & quidem talis ac tantus Dominus, vt eſſet æqualis Deo. Hoc idem etiam alibi Paulus commemorat, cùm ait Chriſtum cùm diues eſſet, pro nobis egenum factum eſſe. Hoc igitur modo rectè dici poſſe, Chriſtum factum eſſe Dominum: teſtatur inprimis S. Paulus, Rom.: 14. 9. *In hoc*, inquit, *Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, vt & mortuorum & viuorum dominetur.* quibus verbis Chriſtum, poſt reſurrectionem, tam viuis quàm mortuis dominari cœpiſſe oſtendit; idq; poſt reſurrectionem aſſecutum eſſe; vt cùm ante non dominaretur, inciperet actu dominari. Ad Philip: etiam cap: 2. dicit donatum eſſe Chriſto poſt reſurrectionem nomen ſuper omne nomen, vt in nomine IESV omne genu flectatur, & omnis lingua confiteatur: quod totum ad dominantis regnantiſq; maieſtatem ſpectat. qua maieſtate, tota ſua vita, ſalutis noſtræ cauſa, carere voluit. Poſt reſurrectionem igitur, IESVM illum crucifixum, ea ratione Deus fecit Dominum. quia cùm is viuens omnem à ſe maieſtatem & ſplendorem remouiſſet, & non dominanti ſed ſeruo potius ac miniſtro ſimilis eſſet, fecit Deus, vt re ipſa dominaretur omnibus, Dominiq; maieſtatem ac poteſtatem aſſumeret, in eaq; ab omnibus cole-

retur &

retur & adoraretur. Sicut enim is meritò diceretur aliquem fecisse Regem, si illum regnare renuentem & humilem, ac priuatam vitam agentem, ad regnandum & regia potestate maiestateq; vtendum induceret, faceretq; vt omnes illi seruirent, regiosq; honores exhiberent: ita proculdubio meritò Deus dici potest & debet, fecisse Christum Dominum, cùm illum tota vita sua regnare nolentem, & humilem vitam agentem, ad Regiæ dignitatis maiestatem post resurrectionem euexit, & vt regnaret ac omnibus dominaretur, effecit. quod etiam SS. Patres declarationem Christi dominij appellant, & factũ, id est declaratum Dominum interpretantur: non de verbali, vt ita dicam declaratione intelligendo, sed de reali, quæ non verbis, sed rebus perfecta est, reali nimirum regnandi maiestate, quam fecit Deus Christum post resurrectionem habere.

Alter modus, quo Christus post resurrectionem dici potest & debet factus Dominus, quòd per passionem & mortem, nouum ius & titulum dominij sibi aquisiuerit: etenim non dubium est non vno iure & titulo, sed multiplici posse aliquem Dominum esse regni alicuius. primùm iure & titulo naturali ac hæreditario. deinde iure belli, si illud ex hostium manibus bello & armis vindicauit, & à tyrannide in libertatem restituit. Hoc igitur modo Christus post resurrectionem nouo iure & titulo factus est Dominus, nempe iure Redemptoris: etenim cùm ante iure naturali, tanquam verus Deus & verus Dei Filius, esset omnium Dominus, non solùm secundùm Diuinam naturam, sed etiam secundùm humanam, vt ex scripturis ante citatis manifestum est: post resurrectionem nouo iure, iure inquam redemptionis factus est Dominus. Etenim, si, qui alium pretio emit, Dominus ipsius efficitur, & eum in suam potestatem pretio transfert, quantò magis Christus, qui nos non corruptibilibus, auro & argento, sed sanguinis sui pretio emit; quod magnum pretium meritò vocat Apostolus, 1. Cor: 6. 20.

Deinde cùm non solùm ob nimiam suam in nos charitatem, sed etiam ob obedientiam, & mandatum Dei Patris, humiliauerit semetipsum vsq; ad mortem, mortem autem crucis, Deus tantam in homines charitatem, & tantam obedientiam eo præmio afficere voluit, vt hominem illum nouo iure & titulo, Dominum cœli & terræ constitueret, data ei omni potestate in cœlo & in terra. Matth: 28. constituens eum ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem principatum.

cipatum & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro, & omnia subijciendo sub pedibus eius. Eph : 1. 21. hoc enim tum dicta loca indicant, tum alia, quæ passioni & morti Christi, eam, quam post resurrectionem consecutus est, gloriam attribuunt. Philip : 2. 9. Hebr : 2. 9. Apoc : 5. 12. Dan : 7. 13.

En quomodo, non obstante perfecto Christi Dominio ante habito, dici potest & debet Christus post resurrectionem Dominus factus. vt vel ex eo intelligi possit, quàm imperitè Ariani argumententur, ex eo quòd Christus post resurrectionem dicatur Dominus factus, concludentes, ante resurrectionem perfectè Dominum non fuisse. vtrumq; enim secundùm scripturas tenendum est, Christum & ante resurrectionem perfectè Dominum fuisse, & post resurrectionẽ nouo iure ac titulo Dominum factum, req; ipsa dominari ac regnare in cœlo & in terra cœpisse. Non igitur gratis supponit Smiglecius, Christum tota vita perfectè Dominum extitisse, vt illi opponit Smalcius: sed ex scripturis supponit, quæ clarissimè vbiq; perfectum Christi, cùm in terris ageret, dominium testantur : nullæ verò sunt, quæ illud mancum, imperfectum, diminutum indicent : neq; id quod de Domino post resurrectionem facto dicitur, eam vim habet, vt inferre possit, Christum ante vel nõ fuisse, vel perfectè nõ fuisse Dominũ.

Errores Arianorum de Christi post resurrectionem exaltatione refelluntur, & locus ad Philip : ab eorundem cauillationibus vindicatur. CAP : *VIII.*

NIhil est in scripturis ad Christi gloriam spectans, quod Ariani non minuant, vel vt minimum, in dubium reuocent. ita sunt de Christi gloria, non tam augenda, quàm minuenda vel euertenda soliciti. quod cùm in alijs locis faciant, tum in eo quem tractandum suscipimus ex cap : 2. ad Philip : vbi de Christo in hunc modum loquitur Paulus. *qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine* IESV *omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & inferorum : & omnis lingua confiteatur, quia Dominus* IESVS *Christus est in gloria Dei Patris.* Hic primùm proclamat

 Smalcius,

Smalcius, exaltari & semper esse altissimum, inuicem pugnare. cùm igitur Christus ob obedientiam, quam Patri suo ad mortem vsq; præstitit, fuerit exaltatus, necesse est, vt ante exaltationem altissimus, vel non fuerit, vel esse desierit, ex eoq; consequitur, nonnisi post exaltationem perfectè factum esse Dominum & Deum. At errat toto cœlo Smalcius, siquidem & Paulo & rationi repugnat. Etenim Paulus disertè docet Christum, cùm in forma Dei esset æqualis Deo, ac proinde altissimus, tam humiliatum quàm exaltatum esse: non igitur repugnat, imò verissimum est, altissimum & humiliari posse, & post humiliationem exaltatum esse. Et qua ratione non repugnat altissimum humiliari, eadem non repugnat post humiliationẽ exaltari.

Altissimum humiliatũ & post exaltatum esse, sed non à sensu Smalciano qui est contrarius Apostolo.

Nam quod respondet Smalcius, Christum ita humiliatum esse, vt formam Dei & æqualitatem cum Deo deponeret, id expressè refellit Apostolus, cùm ait, exinaniuisse semetipsum forma serui accepta. Non igitur formam Dei deponens, sed formam serui accipiens, seipsum humiliauit secundùm Apostolum.

Dicet fortàsse. formam serui accipi non potuisse, nisi forma Dei deposita. At id falsissimum est; Nam Christus ad mortem vsque, tam formam Dei, quàm formam serui retinuit, vti supra demonstratum est: cum ipso etiam passionis tempore, quo maximè serui formã demonstrauit, & seipsum Filium Dei confessus est: & à latrone in cruce pendens pro Domino agnitus; & à Centurione, eo quòd sic clamans expiràsset, verè Filius Dei creditꝰ; & à Paulo in cruce pendens Dominus gloriæ appellatus; deniq; dũ caperetur, Diuina sua virtute Malcho auriculã restituit. Fuit igitur forma Dei simul cũ forma serui, & ex consequenti fuit & æqualitas cum Deo ratione formæ Dei.

Ridiculus verò est Smalcius, cùm ait, in ipsa morte, cùm esse Christus desijt, formã quoq; Dei amisisse. Nam si, quia esse per mortem desijt, formam Dei amisit: pari ratione formam quoque serui amisisset: aut igitur nunquam fuit Christus in forma serui, aut antè mortem fuit. Porrò ante mortem, ita fuit in forma serui, vt simul formam Dei retineret. quod etiam negare non audet Smalcius, cùm concedat illum in cruce Filium Dei fuisse, consequens est, formam serui non excludere formam Dei, & accipiendo formam serui, non deposuisse formam Dei. Quod si verum est, toto passionis tempore Christum formam Dei retinuisse, verum quoq; erit suam æqualitatẽ cum Deo retinuisse. Secundùm enim formam Dei, erat æqualis Deo.

Quod si.

Quod si æqualis Deo fuit, fuit & altissimus. altissimo enim æqualis esse nonpotest, nisi altissimus. Verum igitur erit, secundùm Paulũ, altissimum toto passionis tempore humiliatum fuisse: nec tamen desijsse esse altissimum. Quòd si altissimus, manens altissimus humiliari potuit, potuit etiam exaltari: cùm exaltatio in eum, qui humiliatus ante fuit, propriè conueniat.

Dicet fortasse, saltem in morte Christum formam Dei deposuisse. At id Smalcij, non Pauli assertum est. neq; verò rectè inferri potest: Si Christus per mortem homo esse desijt, Deum quoq; esse desijsse. Et vt minimum, Paulus non in hoc humiliationem Christi collocat, quòd formam Dei deposuerit, sed quòd formam serui acceperit, & in ea vsq; ad mortem versatus sit, & ea Christi humiliatio, quæ mortem Christi præcessit, satis est ad id, de quo agimus, nempe Christum cùm esset altissimus in forma Dei, vt potè æqualis Deo, seipsum humiliasse.

Miror verò Smalcium negare ausum esse, Christum tunc, cùm crucifigeretur, Dominum gloriæ à Paulo appellatum, 1. Cor: 2. 8. illis verbis. *Si enim cognouissent, nunquam gloriæ Dominum crucifixissent*; vult enim eo tempore, quo hæc scribebat Paulus, fuisse Dominum gloriæ, non cùm crucifigeretur: quo etiam sensu dicitur, auctor vitæ interfectus, Act: 3. 15. At longè clariora sunt Pauli verba, quàm vt sensum eiusmodi admittant. Vult enim dicere Paulus, si Iudæi cognouissent id, quòd tunc erat Christus, nempe Dominus gloriæ, non fuissent ausi, ei manus inferre, sed maiestate eius deterriti, à tanto scelere abstinuissent. Concedit ergo Paulus in Christo cruci affixo, eam maiestatem, quæ si cognita fuisset, Iudæos à scelere illo deterruisset.

Adhæc quî negari potest, Christum in cruce fuisse re ipsa Dominum gloriæ? Si enim Dominus gloriæ, is intelligendus est, qui est gloria & honore dignus; sicut & Deus gloriæ, & Rex gloriæ eodem sensu accipiuntur; proculdubio Christus in cruce Deus gloriæ fuit. quippe qui à multis, etiam tum, Domini honore & gloria cultus & honoratus est; Nam etiam latro eum Dominum suum reuerenter confessus est, & Centurio, vnà cum aliis, qui cum ipso erant.

Tanta verò maiestas in cruce pendentis erat, vt & terra tremeret. Terræ enim motu, Dei præsentiam & maiestatem sæpissimè in scripturis denotari, nemo est qui ignorat. Psalmo 67.8. Psal: 97.7. Psal: 98.1. Psa: 113. 6. Ioelis 2. 10. Itaq; ex hoc veluti Diuinitatis signo, &

præterea ex eo, quòd magna voce clamans expirâsset (quod proculdubio naturam hominis morientis excedit. morientes enim vox & vires omnes deficere solent. hunc nec vox magna, nec vires integræ, Diuina scilicet virtute operante, defecerunt) illum vt Filium Dei Centurio agnouit & veneratus est. Si igitur re ipsa tūc fuit Dominus, & pro Domino creditus & cultus, cur etiam Dominus gloriæ re ipsa tùm fuisse non credatur? Nam quòd similem modum loquendi in illis verbis (*auctorem vitæ interfecistis*) indicat, nos simili quoque modo accipiendum docemus: nempe Christum, qui in cruce pendens & moriens fuit auctor vitæ, interfectum fuisse. morte enim sua vitam nobis comparauit: quæ licet omnibus tunc non daretur, omnibus tamen parta erat & oblata. Neq; enim author vitæ hîc solùm dicitur, cùm actu vitam dat, sed cùm id efficit, quo viuere, si velimus, possimus. Morte autem Christi nos esse viuificatos, nemini dubium est. quocirca necesse est Christum moriendo authorem vitæ fuisse. Ridendus verò est Smalcius, cùm negat, Christum vita priuatum, vitam in semetipso habuisse, & multò minus alijs dare potuisse. Non enim vita ista carnali, vitam alijs conferebat, sed alia vita, longè diuiniori tàm seipsum quàm alios viuificare poterat, vti supra demonstrauimus.

Cōtrariatur & rationi. Verùm non solùm Paulo Smalcius repugnat, cùm altissimum negat humiliari vel exaltari potuisse, nisi altissimus esse desinat, sed & ipsi rationi. Etenim in eo, qui altissimus est, duo necessariò distinguenda sunt. primum potestas illa & dignitas summa, qua excedit omnes & in se dignissimus est, vt ab alijs pro sua summa dignitate summo honore colatur. alterum est, honor ille summus, qui ei, vt altissimus est, debetur. Vt igitur altissimus humiliari dicatur, non est necesse, vt summam illam potestatem & dignitatem amittat, sed satis est, si non pro dignitate altissimi tractetur, sed vt vilis quispiam, abiectus & infimus. Hoc enim modo si Rex mutato habitu à subditis modis indignis tractetur, & pro vili ac infimo habeatur, verè dici potest humiliatus, eo quòd omnis illius honor conculcetur. neq; tâmen idcirco supremus princeps esse desinit; neq: potestate sua summa, quam in subditos habet, priuatur. Pari ergo ratione Christus, in forma Dei, æqualis Deo existens, humiliatus est: cùm & vilem ac obiectam naturam assumpsit, & in eâ se passioni ac morti subiecit: neq; tamen idcirco Deo esse æqualis desijt dignitate. licet in

effectu non pro tali, qui Deo æqualis esset, tractatus sit. Et sanè aliud est, in seipso esse altissimum dignitate, aliud effectu, seu re ipsa ea facere vel admittere, quæ dignitati eius conueniunt. Altissimum igitur in hoc sensu humiliari non repugnat. quia non repugnat dignitati suæ contraria experiri, quæ est verissima humiliatio, quod sine dignitatis in seipso amissione fieri posse nemo non videt. Etsi enim dignitati suæ contraria patiatur; in seipso tamen dignissimus est, vt omni cultu & honore afficiatur, neq; ex eo, quòd aliquis re ipsa pro vili & abiecto ab alijs habetur; in seipso vilem esse, nulliusq; dignitatis ac pretij oportet: cùm aliud semper sit, in se vilem esse: aliud apud alios vilem haberi, & pro vili re ipsa tractari: aliudq; est esse effectu vilem ac infimum, aliud dignitate: qui enim effectu vilis est ac infimus, dignitate potest esse summus.

Ex quibus manifestum est, optimum & inuictum esse nostrum contra Aduersarios argumentum, quo probamus, Altissimum exaltari potuisse, ex eo quòd & humiliari potuerit. neq; enim vel humiliato repugnat exaltari, vel altissimum humiliari: cùm altissimæ suæ dignitati contraria experitur. Illa enim Smalcij admiratio per se absurda est, cùm ait: si summo honore caruit, quomodo altissimus fuit: idcirco enim altissimus fuit, quòd summo illo honore, quo tùm caruit, dignissim⁹ fuit. Simile & illud. Deo altissimo pati & affligi repugnat: ergo & illo modo humiliari. Nam si de humiliatione passionis & mortis sermo sit, vti verum est, Deum in sua natura Diuina tantam humiliationem recipere non posse; ita in natura assumpta, quæ passibilis sit, posse, non minus veritati consentaneum est. de factoq; Apostolus ait, Christum æqualem Deo formam serui accepisse, in eaq; obedientem ad mortem vsq; crucis. Neq; ex hoc inæqualitas inter Christum & Deum in natura Diuina apparet; vt obijcit Smalcius, sed concors æqualitas. Vterq; enim in natura Diuina absolutè cõsiderata affligi & pati nõ potest; vterq; in natura assumpta potest. *Germanus sensus de altissimi humiliatione & humiliati exaltatione.*

Iam verò cùm sic argumentatur Smalcius, Christi æqualitas in eo etiam consistebat, quòd passim adoraretur & inuocaretur. Ergo cùm passionis tempore re ipsa tali cultu destitueretur, re ipsa desijt esse æqualis Deo. In hac argumentatione tria vitia sunt: Nam inprimis falsum est, Christi cum Deo æqualitatem in actuali illa adoratione & inuocatione vllo modo cõsistere. est enim quid consequẽs ad æqualitatem, non ipsa æqualitas. qui enim pares sunt dignitate & *Tres horrendi lapsus Smalcij.*

potestate, pares quoq; honore censentur, sed ex consequenti. Nam honor dignitatem consequitur: essentia verò ipsa æqualitatis ex potestate & dignitate æstimanda est, siue eam actu honor & adoratio consequatur, siue non. alioqui Deus cùm ante mundum conditum à nemine coleretur & adoraretur, non fuisset tantus in seipso, quantus modo est, dum à mundo vniuerso adoratur & colitur. Non igitur actualis adoratio vim habet, æqualitatem cum Deo augendi vel minuendi.

Illud etiam falsum est, in cruce Christum nec inuocatum fuisse, nec Diuino honore cultum. vt enim ex dictis supra manifestum est, inuocauit eum latro, & Paradysum inuocatione obtinuit. Centurio etiam cum suis honorem Filij Dei eidem detulit, & omnis ratio suadet, ei qui in cruce verè Filius Dei & Deus esse credebatur, potuisse Diuinos honores impendi.

Tandem & ille tertius error est, arbitrari Christum ob defectum actualis honoris & adorationis, Deo non fuisse æqualem; nihil enim ille honor externus ad æqualitatem facit, vt dictum est. nec si desit, eam minuit; nec si adsit, auget. alioqui & Deum ipsum seipso quandoq; minorem esse oporteret, & Christum si à paucis vel nullis coleretur, non fore Deo æqualem. non enim coli, sed cultu Diuino dignum esse, ad æqualitatem cum Deo, facit. Non igitur vlla firma ratione nostrum argumentum impugnari à Smalcio potuit, ne dicam expugnari, firmumq; manere necesse est, Deum vti se humiliare potuit, ita & exaltari posse.

At cùm Smalcius de exinanitione & humiliatione Christi longè aliter sentiat, quàm à Diuo Paulo doceatur, illud etiam diligentiùs expendendum est. Paulus enim exinanitionem Christi, in forma serui accepta collocat: per formam serui naturam humanam intelligens; ratione cuius in similitudinem hominum factus est, & habitu inuentus vt homo. vti mox ipse Paulus exponit. Eam enim & serui naturam esse, si ad Diuinam (quæ natura Domini est) referatur, & maximam Christi exinanitionem continere manifestum est. Tam enim parua & exigua res est Deo hominem esse, vt inane quiddam & prope nihil Deus dicatur factus, cùm homo est factus: nempe tam magnus erat, vt æqualis Deo esset: factus est tàm paruus, vt in similitudinem hominum esset, & habitu inuentus vt homo.

Longè aliter Smalcius formam serui interpretatur, vt conditionem ser-

nem ſeruilem tantummodo denotat. Seruorum enim eſt premi, affligi, malè mulctari. At non ſic S. Paulus formam ſerui explicat. non enim ait in ſimilitudinem ſeruorum factum eſſe, ſed in ſimilitudinem hominum; nec habitu inuentum eſſe vt ſeruum, ſed vt hominem. Forma igitur ſecundùm Paulum eſt forma hominis, non forma mancipij. Et ſanè nemini dubium eſt, Chriſtum nunquam fuiſſe vllius hominis mancipium, nec in numerum ſeruorum ſub alicuius dominio redactum, nec ab vllo pro tali habitum. imò, vti dictum eſt, in ipſa cruce pro Filio Dei & Domino agnitum, & Diuinitatem ſuam verbis & factis tum docuiſſe. imò hac de cauſa condemnatum ad mortem & cruci affixum fuiſſe, quòd Filium Dei ſe faceret, vti ex accuſationibus Iudæorum, & proceſſu contra Chriſtum iudiciali patet. Quod ſi in eo forma ſerui conſtituatur, quòd captus, ligatus, cæſus, cruci deniq; affixus ſit, ea forma non ſerui, ſed hominis nocentis eſt. Neq; enim iſta Chriſto contigerunt vt ſeruo; ſed vt reo & nocenti. nam cùm ſeruus premitur & affligitur, ex dominio & abſoluta poteſtate premitur, non ſeruato iuris vllo proceſſu; contra Chriſtum verò, tanquam contra reum & ſontem proceſſum eſt, accuſationes adhibitæ, teſtimonia, conſilium, iudicium, deniq; condemnatio per ſententiam & decretum iudicis, non per abſolutam poteſtatem, vt cum ſeruis fieri ſolet, cùm vt ſerui condemnantur. Non igitur hoc ſenſu Chriſtus in paſſione formam ſerui ſuſtinuit, ſed formam rei & nocentis hominis. Forma autem rei & nocentis hominis, non eſt forma ſerui; cùm non ſerui ſolum, ſed & liberi homines rei fiant in iudicio, & ſæpè innocenter accuſentur & condemnentur, & procedatur contra illos, non vt in ſeruos, ſed vt in reos. Cùm enim quis innocenter affligitur ex abſoluto dominio, ſiue vero, ſiue vſurpato, tractatur vt ſeruus: cùm verò forma iuris & proceſſu iuridico affligitur, non vt ſeruus tractatur, ſed vt reus. Nullo igitur modo verum eſt, Chriſtũ formam ſerui, vt conditionem ſeruilem deſignat, accepiſſe; ſed ſolùm vt naturam humanam ſignificat, quæ, Dei reſpectu, eſt natura ſerui, & Deum, fieri hominẽ, eſt Dominũ fieri ſeruũ.

Accedit quòd forma ſerui opponatur à Paulo formæ Dei; ſimilitudo hominum æqualitati Dei. Sicut igitur forma Dei, qua Chriſtus eſt æqualis Deo, nulla alia eſſe poteſt, præter naturam Diuinam; nihil enim extra Deum, eſſe æquale Deo poteſt, ſed quidquid eſt extra Deum, eſt infra Deum, vti ſupra luculenter oſtendimus: ita forma ſerui

ma serui est illa, qua similis est hominibus, & ratione cuius inuentus est habitu vt homo, quæ est natura ipsa hominis. Hanc igitur Christus accepit, cùm formam serui accepit: ita vt mirum sanè sit, Arianos audere alias peregrinas interpretationes attexere sine vllo scripturæ fundamento. cùm tam manifestè Paulus seipsum exponat, & ab omnibus bonis Christianis hactenus non aliter intellectus & expositus sit.

Neq; est quod Grammaticam vrgeat, quòd *μορφὴ* formam solùm exteriorem significet. Constat enim apud Doctos non hanc solùm, sed etiam internam & essentialem sæpenumero significare: & quamuis externam duntaxat formam significaret: tamen cùm de vera & naturali, non de ficta forma agitur, ea sine natura assumi non potest. Quis enim formam hominis externam verè assumat, nisi naturam hominis assumat, quòd ea naturæ necessariò cohæreat. Quocirca nec Christus hominis formam isto modo assumere potuit, nisi naturam hominis assumpsisset. Non ergo opponat nobis Smalcius, duarum in Christo naturarum fictionem: ea enim ipsissima est scripturarum doctrina, tum alibi passim, cùm Christo & Diuina & humana verè tribuatur: tum hoc loco expressè, cùm forma in Christo duplex assignatur, altera Diuina qua Christus est æqualis Deo, altera humana, qua Christus est similis hominibus, crepent licet & rumpantur Ariani.

Solent Ariani illa verba Pauli, *in similitudinem hominum factus*, de similitudine vulgarium hominum exponere: vt sensus sit, Christum esse in similitudinem vulgarium hominum factum, & habitu seu figura inuentum, vt hominem vulgarem. At falsissimè & contra Pauli mentem: etenim Christus nunquam, aut pro vulgari homine habitus est, aut se pro vulgari homine gessit. Nam & ipso passionis tempore constanter se Filium Dei professus est publicè in iudicio Caiphæ, & idem miraculis in passione factis declarauit, vt paulò ante docuimus: Regem etiam, licet non de hoc mundo, se fassus est esse à Pilato interrogatus. quin Iudæi eo præcipuè nomine illum accusabant, tùm quòd Filium Dei se faceret, tùm quòd Regem. Ioan: 19.12. adeò vt id etiam in titulum cruci impositum relatum esset; *Rex Iudæorum.* Item quòd commouerit populum docens per vniuersam Iudæam incipiens à Galilæa. Luc: 23. 5. quæ certè non sunt vilis & vulgaris hominis, sed magni & singularis indicia. Quod si Paulus de similitudi-

militudine hominum vulgarium loqui voluiſſet, proculdubio non abſolutè dixiſſet, in ſimilitudinem hominum factus, ſed vel aliorũ vel vulgarium hominum: alioqui in ſimilitudinem hominum abſolutè fieri, eſt ſimilem fieri hominibus abſolutè in natura, vel in ijs, quæ naturam conſequuntur, proprietatibus: quod etiam habitus hominis, id eſt figura hominis, figura inquam naturalis indicat.

Quomodo Chriſtus, licet altiſſimus, exaltatione eguerit docetur Smalcius.

Vrget ſecundo loco Smalcius obiectionem ſuorum, dicentium. quî fieri potuit, vt Chriſtus exaltatione indigeret, ab alio præſertim petenda, quàm à ſemetipſo, cùm Deus aliena ope non indigeat: ex quo ritè inferri putant, Chriſtum, Deum perfectè non fuiſſe, cùm, vt exaltaretur ab alio, egeret. Verùm quod Ariani non intelligunt, nec quomodo fieri poſſit, capiunt: Paulus docet, eum qui in forma Dei erat æqualis Deo, ratione formæ ſerui acceptæ, & humiliatum eſſe, & exaltatione eguiſſe, & nonniſi à Deo illam petere debuiſſe: Deus enim hominem exaltauit in forma ſerui humiliatum. Ergo ſecundùm Paulum, diuerſitas naturarum in Chriſto, vtrumq; facit eſſe verum. nempe & ratione Diuinæ naturæ qua erat æqualis Deo, exaltatione ab alio non eguiſſe, & ratione humanæ naturæ aſſumptæ eguiſſe. Etſi igitur iſta duo ſint inter ſe pugnantia, ſi ad eandẽ naturam referantur: non tamen ſi ad diuerſas naturas. vti hoc loco Paulum referre ex dictis manifeſtum eſt. Non igitur petimus principiũ cùm duas naturas allegamus; ſed Paulum duas in Chriſto naturas aſſerentem producimus, quem per formam Dei & formam ſerui, Diuinam & humanam naturam intellexiſſe, luce ipſa clariùs oſtendimus. Quanquam cùm dicimus Chriſtum, vt hominem eguiſſe, vt à Deo exaltaretur, non excludimus ipſum Chriſtum, quà Deus eſt: eſt enim vnus cum Patre Deus: vna vtriuſq; operatio & virtus, ita vt quæcunque Pater fecerit, hæc & Filius ſimiliter faciat. Quare eguit Chriſtus homo, vt Diuina Patris & ſua virtute in humana natura exaltaretur. Neq; iterum accuſari poſſumus petitionis principij: cùm id manifeſtè ſupra probauerimus, & ex hoc ipſo Pauli loco neceſſariò conſequatur: Si enim ratione naturæ Diuinæ eſt æqualis Deo; cùm natura Diuina non ſit multiplex ſed vna; ſequitur Chriſtum eſſe vnum Deũ vnius virtutis & operationis cum Patre: & quæcunq; Pater facit, hæc & Filium ſimiliter facere. quare ſi homo ille exaltari eguit à Patre, eguit quoq; exaltari à ſeipſo, vt Deo.

Iam cùm quærit Smalcius, cur exaltationem ſuam petierit à Pa-

tre, cùm in seipso vim id præstandi habuerit. Respondeo, hominem illum in humana natura exaltatione eguisse, & illam sibi præstare ratione solius humanæ naturæ non potuisse: petere igitur debuisse, vt sibi Diuina virtute præstaretur. Cùm verò quærit Smalcius, cur à Patre petendum erat, quod à seipso habere potuit. in promptu responsio est: nimirum quia non sua solùm, sed & Patris virtute, hoc est, quæ sibi erat cum Patre communis, id præstari debuit.

Quomodo item quis sibi aliquid cõferre possit, idẽ Smalcius instruitur.

Illud minimè ferendum est, quod Smalcius adiügit: quis inquit, vnquam fando audiuit, aliquem sibimetipsi aliquid dare, vel à semetipso aliquid accipere, cùm hoc manifestam implicat contradictionẽ? Nam si accipit aliquid à semetipso, iam illud habet; si habet, quomodo potest accipere? Itané verò rudis est Smalcius, vt id ignoret, quod omnes norunt? Sic aqua cùm restituit se ad pristinum frigus, nonné confert frigus sibi ipsi? Sic viuentia cùm crescunt & augentur, conferunt sibiipsis augmentum, & perducunt seipsa ad maiorem quantitatem; fructus cùm maturescunt, seipsos ad maturitatem promouẽt, animalia verò cùm vel ira inflammantur, vel alio affectu, alterationem illam in corpore à seipsis excitant; & centum alia exempla suppetunt, quibus clarissimè docetur, idem sibiipsi aliquid afferre posse, & à seipso aliquid accipere. Illud verò quod Paulus monet, vt spiritu facta carnis mortificemus, quo alio modo intelligi potest, nisi in nos ipsos agamus, & potenter nobis resistamus, in luctaque nos ipsos superemus. Quod verò pro contradictione affertur, non contradictio est, sed inscitia. Vt enim quis det aliquid, non est necesse, vt illud habeat actu, sed virtute. Sol enim impertit calorem sublunaribus, ipse tamen non est calidus actu, sed tantùm virtute Deus dat rebus creatis motum & sensum; quæ tamen in se non habet, nisi virtute. Non igitur vllo modo sequitur, quod infert Smalcius, si accipit aliquid à semetipso, iam illud habet: potest enim ante acceptionem nõ habere actu sed sola virtute. ex quo omnis illa structura contradictionis corruit.

Quomodo Christus Patrem inuocauit, idem idiota instruitur.

Carpit etiam Smalcius id quod ex scripturis dicimus. Filium etiam in ijs, quæ erant posita in sua potestate, Patri deferre, eumque inuocare solitum; quod ridiculum planè & insulsum iudicat, id ab alio petere, quod ipsemet in sua potestate habeat. Id si ita est, insulsè & ridiculè fecisse Christus putandus est, cùm Patrem in Lazari resuscitatione inuocauit; quod proculdubio in sua situm erat potestate. Nam

te. Nam etiam aduersarij fatentur, fuisse permanentem in Christo potestatem ad mortuos suscitandos. Parum verò ad rem facit, quod ait Smalcius, in Christo potestatem fuisse à Patre datam: esto enim fuerit data, hîc tamen non de eâ re aitur: sed an quis possit ab alio petere, quod ipse habet in sua potestate; siue illa potestas sit data, siue non data. Cùm igitur negari non possit, in potestate Christi tūc fuisse Lazari resuscitationem, quomodo Patrem inuocauit? quomodo audiri se postulauit? Porrò vera huius rei ratio redditur ibidem à Christo Ioan: 11. 42. *Ego, inquit, sciebam, quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi, vt credant, quia tu me misisti.* Christus ergo, Patris inuocatione ad hoc opus habebat, vt omnes ex eo intelligerent, ipsum à Patre missum esse. Facit etiam & illa altera ratio, quam paulò ante commemorauimus: quia opera Christi, non sola Christi virtute, sed etiam virtute Patris effici debuerunt. meritò itaque Patris auxilium inuocandum fuerat.

Futile & illud Smalcij, si Christus sit idem Deus cum Patre, curare minimè debuisse, vt ei omnia accepta referret. Etsi enim, quâ Deus est, est idem cum Patre Deus: tamen cùm sit Deus de Deo; ratione originis & esse, & omnia accipit à Patre. quâ verò est homo, sic multo maiori ratione dependet à Patre, vt meritissimo iure illi omnia accepta referre debeat tanquam Deo.

Quî omnia Patri Christus accepta retulerit, idem rudissimus homo eruditur.

Tertio loco Smalcius vrget, etiam aliam suorum obiectionem aientium, insulsum nugatoriumq; esse, affirmare illum vnum Deum pro præmio suæ demissionis id habuisse, vt agnosceretur qualis esset. Egregia sanè (inquiunt) præmio afficiendi ratio, id cuipiam dare, quod in ipsius manu & voluntate est positum. Addunt: Egregium porrò illum vnum Deum isti faciunt, qui cum præmio affici, adeoq; affectum fuisse docent. hæc isti. At inprimis si negat Smalcius, posse id in præmium alicui dari, vt agnoscatur qualis est, satis absurdè negat. Nemo enim ignorat, laudem, præmium rectè factorum esse. atqui cognosci dignitatem alicuius, est cum magna eius laude & honore coniunctum; meritò igitur id in præmium Christo dari poterat. Quòd si non in hoc hæreat, sed absurdum reputet id in præmium assignari, quod in eiusdem situm est potestate, in eo etiam grauiter labitur. Nam vt cætera omittam, an non luce clarius est, ea quæ Deo pro beneficijs eius offerimus, magis in Dei quàm in nostra potestate esse. Nunquid igitur tam impudens erit Smalcius, vt ea neget

Non videns Smalcius aliquē agnitione sui præmiari posse, nec hoc præmium repugnare Christo, illuminatur.

 offerri

offerri Deo posse absq; nugatione, vt ait, magna & absurditate, quòd ea sint in ipsius potestate? Facessant tales ineptiæ. constat enim offerri alicui posse etiam id, quod in eius cui offertur est potestate

Quanquam si Smalcius Diuinam & humanam naturam cum Paulo distingueret in Christo, intelligeret Christi exaltationem non fuisse in eius potestate, quâ homo, sed quâ Deus erat. Deus enim hominem exaltauit. Nullum verò inconueniens est, hominem in præmium id accipere, quod non sit in eius, quâ homo est, potestate, sed solùm quâ Deus. Adhæc cùm Deo derogari putat, si præmio afficiatur, rursum in eundem errorem incidit. Deum enim in natura assumpta præmio affici nullum inconueniens est: siquidem in natura assumpta, donationis & præmij capax est. Hoc verò modo Paulus, Christum in forma Dei, æqualem Deo, ait, in forma serui assumpta, propter humiliationem suam præmio affectum esse. Vnde patet nō potuisse inferre Smalcium, ex eo quòd Christus præmio affectus sit, Dominum ante perfectum non fuisse, sed præter Deum, hominem etiam extitisse, vt in humana natura præmio affici possit.

Quarto loco Smalcius illa Pauli verba: *Donauit ei nomen, quod est super omne nomen.* de Diuinitate donata intelligenda putat: ex quo cōsequitur Christum ante donatam in resurrectione Diuinitatem, perfectè Deum non fuisse. At nos clarissimè docemus hoc loco non Diuinitatem donatam, sed Diuinitatis honorem, ac nominis celebritatem. Nam & nomen, pro nominis fama & celebritate, sumi posse, innumera exēpla docent. *Melius est nomen bonum,* inquit Salomon Prou: 21. 1. *quàm diuitiæ multæ*: hoc est bona fama. & 2. Reg: 7. 9. dicit Deus Dauidi: *feci tibi nomen grande iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra*, hoc est nomen celebre. & hoc loco: *Nomen supra omne nomen*, eo sensu accipi; vt idem sit, quod nomen celebre super omne nomen, docet Paulus, cùm statim exponens addit: *vt in nomine* IESV *omne genu flectatur, & omnis lingua confiteatur.* Nomen igitur IESV esse supra omne nomen, est esse in toto mundo celebre, & omne illi genu flecti, omnēq; linguam confiteri, quod nemo non videt, (nisi qui nihil videt) ad celebritatem pertinere. Neq; enim nomen IESV donatum tunc absolutè fuisse dici potest, cùm satis constet illud vocatum fuisse ab Angelo, priusquam in vtero conciperetur, & in circumcisione illi re ipsa donatum & impositum esse: hoc igitur solùm in resurrectione donatum est, vt esset toti mundo celebre, & in nomine eius omne genu flecteretur.

Quod si

Quod si etiam per nomē, res ipsa, quæ tali nomine significatur, intelligenda sit, manifestum est, hoc Christo donatum esse, vt is esset celebris, super alios omnes, qui nominari possunt. Idem ratio manifesta conuincit. Etenim IESV nomen semper erat super omne nomen in seipso, id est dignissimum omni honore. hoc igitur illi donari non potuit, sed id solùm donatum est, vt non solùm in ipso, sed etiam in toto mundo esset nomen super omne nomen. essetq; in cœlo ac terra celeberrimum. Neq; enim potest dubitari Christi nomen semper fuisse super omne nomen in seipso, & omni alio nomine dignius. Nunquam enim in mundo quid maius erat Christi nomine, vtpote, qui semper fuit æqualis Deo, quod nulli hominum vel Angelorum vnquam contigit. Nullus tàm præstanti ratione Deus & Filius Dei fuit, etiam ipsis Aduersarijs testibus, vti fuit tota vita sua Christus. Nam quod Smalcius ait Christum in passione & morte modico minoratum esse, quàm Angeli; non de Diuinitate procul dubio intelligendum est, secundùm quam erat longe alijs præstantior. Nullus enim Angelorum talem ac tantam Diuinitatem habuit, propter quam pro Deo coli, & Diuino honore affici posset. quod cùm Christus ante mortem haberet, consequens est fuisse illum, tunc etiam Angelis præstantiorem. Solùm verò naturæ humanæ respectu, quæ pati & mori poterat, & re ipsa passa & mortua est, dicitur *minoratus paulominus ab Angelis*, cùm Angeli nec pati nec mori possint. Cùm verò æqualitatem illam Christi cum Deo ait fuisse non absolutam, sed limitatam: & falsum asserit, vt supra demonstratum est: & non ad rem respondet. Nam etiamsi admittatur illa æqualitas limitata, illa tamen talis est, & tanta, vt nulli alteri præter ipsum contigerit vnquam. quis enim dicere audeat, aliquem hominum vel Angelorum fuisse vnquam æqualem Deo? Quare necesse est affirmare, Christum etiam hac sua æqualitate limitata, fuisse supra omnes homines & Angelos.

Cùm verò Smalcius verba illa Ioannis, *Qui de cœlo venit, super omnes est,* ita restringit, vt nolit absolutè super omnes tàm homines, quàm Angelos intelligi, sed solùm super omnes Prophetas & Diuinos homines, primùm ostendit se, sui semper similem esse, id est gloriæ Christi hostem & detractorem: deinde erroris ab ipso Ioanne conuincitur: idcirco enim super omnes esse affirmat. quia vt ℣. 34. subiungit, *non ad mensuram à Deo Spiritum accepit*; & sicut Pater non ad

mensuram diligit Filium; ita supra omnem mensuram dedit omnia in manu eius. Sicut igitur dubium non est, Christum mensura Spiritus sui à Deo accepti, & dilectione Patris, superâsse omnes homines & Angelos: ita dubitari non potest, Christum absolutè fuisse super omnes Angelos & homines. Accedit quòd Christum Ioannes dicit esse super omnes, non quocunq; modo, sed vt Filium Dei. Atqui dignitate Filij Dei, erat semper super omnes non homines tantùm sed etiam Angelos. cùm nullus hominum aut Angelorum tam præstanti ratione fuerit Filius Dei, vt Christus: ita vt idcirco vnicus, proprius, vnigenitus Filius dicatur, quòd alterũ similem non habeat. Absolutè igitur super omnes Christum tunc fuisse, intelligendũ est omnino.

Ait quidem Smalcius, nos confundere causam cum effectu, cùm celebritatem nominis, quæ est effectus Diuinitatis, pro Diuinitate donata interpretamur. At nulla ratione, sed sola sua auctoritate nudè probat, hoc loco intelligendam esse causam, non effectum: seu Diuinitatem, non verò honorẽ & celebritatem Diuinitati debitam: cùm nos ex aduerso probauerimus verbis ipsis S. Pauli, & ratione, Diuinitatem nullo modo intelligi posse. non ergo causam cum effectu confundimus, sed ipse fingit de causa rem esse, vbi solius effectus fit mentio.

Ineptissimè ad extremum argumentatur sic. Si Christus fuit ante mortem altissimus, quid opus fuit ei à Patre donari honorem summum in toto mundo, cùm iste honor non posset non contingere necessariò Christo? Nam quis hoc ineptissimè dici nõ videat. Paulus enim clarè affirmat, Christum cùm in forma Dei esset, æqualem Deo atq; adeò altissimum fuisse, (quod de tempore mortem ipsius præcedente proculdubio intelligit) neq; tamen idcirco honorem ac nominis celebritatem in toto mundo consecutum ait, sed potiùs humiliatum & obedientem factum vsq; ad mortem. ita vt nemo inficiari possit, ista duo magno discrimine à se distare, altissimum esse & altissimi honorem (præsertim in toto mundo) habere. Cùm igitur Smalcius quærit, quid opus erat, altissimo, honorem summum in toto mundo donari? respondendum est, opus fuisse, quia honorem illum in toto mundo, toto suæ humiliationis tempore non habuit, etiamsi toto illo tempore & dignissimus esset: erat enim altissimus, & altissimi honore dignus. licet altissimi honorem actu non haberet in toto mundo. Falsissimum igitur est, honorem illum non potuisse

illi tunc non contingere, cùm certum sit re ipsa illi toto tempore passionis eius non contigisse.

Similiter & illud quod ait, in perfecta Diuinitate donationi locum non esse, falsum esse multis modis conuinci potest. nam & nos multa Deo dona offerimus, quo tamen illum esse perfectum Deum non negamus: & quod ad Christum attinet, nos non nudè asserimus, altissimo aliquid esse donatum, sed in natura duntaxat assumpta. Non igitur ad hanc donationem accipiendam, opus est Christum nõ esse perfectum Deum, sed solùm opus est, esse quoq; hominem.

Christum meruisse suam exaltationem, ex verbis Pauli ostenditur, & simul errores Smalcij de eadem re confutantur. CAP: IX.

NEgat Smalcius Christum suam exaltationem promeruisse passione sua & morte: etiamsi Paulus disertè doceat, propter illam humiliationem & obedientiam vsq; ad mortem, fuisse à Deo exaltatum. Vrget inprimis vocem, *donauit,* quæ exaltationem illam ex mera liberalitate & gratia, non ex aliquibus Christi meritis processisse demonstrat. At fallitur & impudenter errat. Nam si quis absq; vllo pacto præcedente donat aliquid, is ex mera liberalitate & gratia donat. At si quis donationem in pactum deducit, is proculdubio non ex mera liberalitate & gratia, sed etiam ex iustitia & dona obligatione: pactum enim obligationem iustitiæ inducere, nemo est, qui nesciat. Sic, si Rex promittat duci exercitus, si rem strenuè contra hostem gesserit, se donaturum eidem ciuitatem; eiusmodi donatio in pactum deducta, sub meritum cadit, & obligationem iustitiæ inducit; iniustusq; Rex ille, non solùm non liberalis esset, si duci post victoriam partam, donationem illam denegaret. Porrò tunc donatio in pactum deducitur, cùm sub conditione operis promittitur: operanti enim ex iustitia, debetur merces promissa. Cùm igitur Christo promissa fuerit gloria & exaltatio, si humiliaret semetipsum factus obediens vsq; ad mortem, & pro salute hominum moreretur (hanc enim promissionem in illo noui fœderis pacto contineri necesse est) consequens est, non solùm ex Dei liberalitate & gratia, sed etiam ex pacto & iustitia promeruisse suam exaltationem & gloriam, in præmium suæ humiliationis & mortis. Vt enim rectè D. Paulus argumentatur, Rom: 11. 6. *Si gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia, iam non ex gratia.* Et ad Rom: 4. 4. *Ei qui operatur, merces non impu-*

Hallucinatur Smalcius negans exaltationẽ à Christo promeritã quòd ei sit donata.

non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm debitum. Etsi enim cùm quis operatur, ad aliquid consequendum, nulla promissione & pacto interueniente, ei merces non debetur ex iustitia, quia non ex pacto: tamen si accedat promissio, necesse est, & opus habere rationem meriti, & merces rationem debiti. Cùm igitur Christus operatus sit ad hanc mercedem consequendam, & interuenerit Diuina promissio; merces ei non imputabitur secundùm gratiam, sed secundùm debitum, si vera est Pauli consecutio. neq; donatio illa nominis super omne nomen, gratuitæ donationis rationem habet, sed donationis in pactum deductæ, & ex iustitia debitæ. Quocirca nullam vim habet argumentum Smalcij in donatione fundatum.

Eiusdem aliud ruit fũdamentum, & an Deus obligari possit, docetur.

At enim Deus obligari non potest, sed gratis omnia donat: quæ est altera Smalcij instantia. Verùm est, Deum à nemine obligari absolutè, si nolit, posse; cùm summus sit & nulli subiectus: ipsum tamen, seipsum obligare posse, & re ipsa se obligâsse, & debitorem ex iustitia constituisse, Sacræ literæ testantur. *Fidelis* inquit scriptura, *permanet Deus, seipsum negare non potest.* 2. Thim: 2. 3. quod quid est aliud, quàm Deum sua promissione, necessitatem & debitum quoddam sibi imponere, ad sua promissa implenda, ita vt oppositum facere non possit. Idem dixit Paulus Hebr: 6. 17. cùm ait, Deum *ad confirmandam promissionum suarum immobilitatem interposuisse iuramentum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus*; scilicet promittendo, hanc sibi Deus impossibilitatem imponit, vt quod promisit, non possit non facere. Ac ne quis existimet debitum hoc solummodo fidelitatis esse, non iustitiæ, in eodem capite versu 10. ait: *non enim est iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius*: Ergo secundùm Apostolum iniustus esset Deus, si obliuisceretur operis nostri, & non remuneraretur illud. Idem Paulus 2. Thim: 4. 8. postquam dixisset se bonum certamen certâsse, cursum consummâsse, fidem seruâsse, mox explicat, quale præmium sui certaminis & cursus, & seruatæ fidei expectet à Deo: *in reliquo* inquit, *reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in die illa iustus iudex*; Coronam iustitiæ appellat phrasi Hebræa, coronam iustam & ex iustitia debitam. quod etiam magis explicat cũ ait, *quam reddet mihi in illa die iustus iudex*; Nam & reddere est actus iustitiæ; sicut donare absolutè, est actus liberalitatis, & reddere tanquam iustum iudicem, est ex iustitia reddere. Iustus enim iudex, iu-

dex, iustum decernit, ac id quod iustitia postulat. quare cùm tanquam iustus iudex reddit, ex iustitia reddit. vnde quod ab Augustino quodam in loco de Deo pronunciatur, quòd reddat debita nulli debens, non ita accipiendum est, quòd Deus verè non sit debitor: verè enim reddit debita. Sed idcirco nulli debere dicitur, quia vt idem Doctor sanctus in Psalmo 83. exponit: *Debitorem ipse seipsum fecit non accipiendo sed promittendo; neq; ei dici potest, redde quod accepisti, sed redde quod promisisti.* Quia igitur sponte se fecit debitorem, non verò ab alio impositũ est ei debitum & obligatio, vti ijs accidit, qui accipiendo ab alio, constituuntur debitores: idcirco dicitur reddere debita nulli debens; illo scilicet modo debendi, quo ex necessitate, non ex voluntate fiunt debitores.

Neq; verò ex eo, quòd omnia opera nostra sunt debita Deo, iure negari potest, quidquam nobis à Deo deberi posse. Etenim cùm opera nostra nobis à Deo quodammodo condonentur, ita vt non tanquã debita, sed tanquam liberè præstita exigantur à nobis, non est dubium, quin apud Deum mereri possint: Hoc enim modo opera serui, si ei à Domino donentur, vt liberè illa efficiat si velit; posse, pacto interueniente, aliquid à Domino mereri, est extra controuersiam.

Ex quibus patet, vocem *donauit*, non eam vim habere, vt & meritum tollat, & obligationem iustitiæ excludat, sed solùm vt perpetuã & irreuocabilẽ donationẽ significet. quod enim donatur, perpetuo & irreuocabili iure donatur; siue absolutè donetur, & gratis nulloque interueniẽte pacto; siue ex obligatione iustitiæ pacto interposito.

Quod verò Smalcius ait, Altissimum mereri non posse: id ita soluitur; Christum, quà altissimus erat in forma Dei, mereri non potuisse: at in forma serui accepta, sicut humiliari & pati: ita & mereri potuisse Paulus dicit, cùm ait: *Propter quod & Deus exaltauit illum.* *Tertiũ subuertitur, & Altissimus qui mereri possit exponitur.*

Sed hoc errore Smalcij conuicto, alter eiusdem error refellẽdus est. ait enim, Christus nisi passus & mortuus fuisset, non potuisse vllo alio titulo, gloriam in resurrectione obtẽtam, sibi vendicare. Hoc enim quid aliud est, quàm omnem Christi dignitatem, quam tota vita sua habuit, conculcare? Manifestè docent Sacræ literæ, Christum toto vitæ suæ tempore, *gloriam quasi vnigeniti à Patre* in seipso habuisse: eamq; tum in transfiguratione aliqua ex parte manifestâsse: tum operibus Diuinis sibi deberi demonstrâsse. Sic enim ait D. Ioan: cap: 1. *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre*: ad illam gloriam allu- *Iterũ Smalcius labitur circa Christi exaltationẽ.*

dens & maiestatem; in qua vnà cum Petro & Iacobo ab ipso conspectus fuit, in Transfiguratione, vt dicitur 2. Pet: 1. *Speculatores facti illius magnitudinis.* Hanc eandem gloriam miraculo illo aquæ in vinum Diuina virtute transmutatæ, dicitur manifestasse. Ioan: 2. 11. Hanc gloriam agnouit in Christo Paulus, cùm cruci affixus penderet, eumq; propterea Dominum gloriæ appellauit, 1. Cor. hanc denique Christus ipse dicit se habuisse ab æterno apud Patrem priusquam mũdus fieret. Ioan: 17. 5. eamq; ibidem 22. dicit sibi esse datam, & à se vicissim datam Apostolis, vt vel eam ob causam ad prædestinationẽ id referri non possit. Quod etiam ratione in hunc modum explicatur. Etenim vnigenito Filio Dei, ex hoc quòd est vnigenitus Filius Dei, debetur talis ac tanta gloria, quanta maior cogitari non potest: vt enim Filio Dei, nihil maius est: ita & gloria ipsi debita maior nulla est: Secundùm enim dignitatem cuiusq; maior vel minor gloria illi conuenit. Dignitas autem Filij Dei, omnes alias dignitates longissimè antecellit: quare & gloria, quæ ratione huius dignitatis, illi debetur, omnem aliam gloriam longè superat. Si igitur dignitas Filij Dei, omnem gloriam sibi vendicat; neq; potest cogitari vlla gloria, quæ dignitatem Filij Dei excedat, quaq; Filius Dei non sit dignus; quis tam hebes est, vt non intelligat gloriam quoque in resurrectione per passionem obtentam, fuisse etiam alio titulo illi debitam, nempe titulo Filij Dei? Et quamuis de facto, stante decreto Dei & Christi, *oportuit Christum pati & ita intrare in gloriam suam*, Lucæ 24. 26. hæc tamẽ necessitas non fuit absoluta, sed solùm ex suppositione decreti & voluntatis Diuinæ: Decreuit enim Deus, vt, cùm ad salutem hominũ, Christus pati ac mori debuerit, vt nec gloriam suam, corpori suo statim communicaret, (alioqui pati non potuisset:) neq; in maiestate sua mundo appareret: alioqui, vt Paulus ait: *Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*; sed vt eam per passionem & mortem in resurrectione consequeretur, idq; nouo iure ac titulo: ita vt quamuis illi ea gloria, iure & titulo Filij Dei, semper esset debita, vt monstratum est: tamen etiam propter passionem & mortem, quam ex obedientia Patris, salutis hominum causa suscepit, nouo quasi iure ac titulo cœpit ipsi deberi.

Non igitur ex eo, quòd oportuerit Christum pati, inferri potest, absolutè non potuisse Christum, gloriam illam, nisi patiendo, consequi: sed solùm ex voluntate Dei & Christi, vt dictum est, id esse

oportuit.

oportuit. Etsi enim vox *oportuit*, necessitatem indicat; tamen cùm necessitas, alia sit præcepti, hoc est ex præcepto orta; alia sit absoluta, quæ ex natura rei proficiscitur; subiecta materia non patitur, vt hic locus de necessitate absoluta intelligatur, sed solùm de necessitate præcepti. quis enim tam barbarus est, qui nõ intelligat, si Deus, Christum mori, noluisset, pro salute hominum: alijsq; modis salutem hominum per Christum procurâsset, sine vllo Christi detrimẽto, Christum nihilominus Diuina sua gloria dignum futurum fuisse, eamq; re ipsa tunc consecuturum fuisse. si enim in transfiguratione, antequam pateretur, poterat aliquam eius gloriæ partem in corpus effundere, quid ni potuisset reliquam etiam gloriam sibi vendicare? quæ illi eodem titulo Filij Dei debebatur.

Imperitè Smalcius & illud ait, vel veriùs garrit, in hoc toto negotio non spectandam esse dignitatem Christi, sed Dei voluntatem & consilium. Vtrumq; enim necessariò spectandum est. Si enim ea gloria dignitati Christi absolutè debebatur, proculdubio etiam citra passionem ei contigisset ex voluntate Dei, si, vti dixi, Deus Christum mori noluisset: nunc verò ex Dei & Christi voluntate oportuit Christum pati salutis nostræ causa; & ex consequenti gloria sua ad tempus se priuare, eamq; non nisi post passionem & mortem obtinere: cùm tamen absolutè etiam citra passionem, illam obtinere debuisset, si eum pati pro hominum redemptione non oportuisset. Porrò cùm per passionem obtinuisse gloriam suam dicitur, non ita accipiendum est, quasi solo passionis titulo eam obtinuerit; cùm vtroq; titulo illi deberetur, & propter passionem, & propter Filij Dei dignitatem. vtrumq; enim scripturæ testantur. Christum enim, vt pati posset, gloria sua se tantisper priuasse, manifestum vel ex eo est, quòd eam gloriam, quæ partim in Transfiguratione ostensa fuerat, partim ex Petri confessione magnificè ostendebatur, grauiter, ne ante resurrectionem cuiquam manifestaretur, prohiberet, ea potissimùm de causa, ne passioni & morti opponeretur aliquod impedimentum. Ita enim Marci 9. 21. legimus, postquam Petrus magnificè confessus est, ipsum esse Christum Dei, ille mox *increpans illos, præcepit, ne cui dicerent hoc*, subdens hæc verba: *quia oportet Filium hominis multa pati, & occidi, & tertia die resurgere.* quod satis clarè indicat, Christum gloriam suæ Diuinitatis toto vitæ suæ tempore occultare, ne alijs pate-

lijs pateret, voluisse, eo fine vt pati moriq; posset. Si igitur illi moriendum non fuisset, eam proculdubio & in corpore suo manifestasset, & vt toti mundo esset conspicua, sine difficultate vlla effecisset: nunc verò eam post resurrectionem reipsa consecutus est; non solùm propter passionem, sed etiam tanquam debitam suæ dignitati: ea enim vt pati posset, se priuare ad tempus voluit.

Tertiò cadit. Tertius error est Smalcij, cùm illa verba, *Vt in nomine* IESV *omne genu flectatur*, non de actu flectendi, sed de obligatione flectendi, vult intelligi; eo videlicet sensu, vt ea obligatio flectendi ante resurrectionem non fuerit; sed primùm post resurrectionem in præmium Christo sit assignata. ex quo etiam infert, Christum ante resurrectionem, perfectam Diuinitatem non habuisse: quippe cùm nulla fuerit tunc obligatio ipsi genua flectendi. Quod verò Pauli verba de actu flectendi sumi non possint, ex eo ostendit; quòd alioqui Deus homines cogeret, & necessitatem absolutam flectendi illis imponeret. quod & libertatem & religionem euertit. Quæ ratiocinatio ineptissima est. Etenim sapientia Diuina, quæ disponit omnia suauiter & fortiter, facit vt & omnino res eueniant, & suauiter, id est nulla vi libero arbitrio facta. Non enim vi sed suaui gratiæ suæ influxu impellit hominum voluntates, vt non solùm non contra inclinationem suam, sed etiam maxima inclinatione velint Christum & agnoscere, & eidem genua flectere. *Deus enim est, qui in nobis operatur velle & perficere pro bona voluntate.* Philip: 2. 13. alioqui non suauiter sed acerbè duriterq; agere dicendus esset, si vim voluntati afferret.

Hoc igitur in præmium datum est Christo, vt non solùm teneantur ei omnes genua flectere, sed reipsa flectant, vti & prædictum est à Prophetis: *Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei:* & sanè mutilum quiddam & imperfectum esset, si solùm obligatio flectendi mundo esset imposita, nullo vel exiguo secuto effectu, maximè cùm eam obligationem etiam ante resurrectionem fuisse Sacræ literæ doceant: effectum verò secutum, nonnisi post resurrectionem. Quod non eo sensu à me dicitur, quasi rem paruam existimem, quòd omnes Christo teneantur genua flectere, vt falsò interpretatur Smalcius; sed cùm id Christus ante habuerit, nihil ferè noui ex eo præmio accessisset, nisi re ipsa honor illi Diuinus in toto mūdo exhiberetur.

Nihil verò refert, quòd non omnes & singuli homines illi genua flectant; non enim eo sensu dicitur, omne genu Christo flectendum,

quòd sin-

quòd ſinguli flectant, ſed quòd non ſolùm cœleſtium, ſed & terreſtrium & infernorum genu in nomine eius flectatur: ita vt non de ſingulis generum, ſed de generibus ſingulorum id oporteat accipi. Sicut & cùm prædicitur; *& adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient illi*: non eſt neceſſe omnes & ſingulos Reges & gentes Chriſtũ colere. id enim re ipſa fieri non videmus, ſed quòd latiſſimè per totũ mundum Chriſti cultus & gloria propaganda ſit; licet non deſint multi, qui Chriſtum non agnoſcant, neq; colant.

Quod autem ad obligationem genua flectendi Chriſto pertinet; eam, ſicuti non nego fuiſſe nouo quaſi titulo & iure Chriſto poſt reſurrectionem in præmium datam, coniunctam tamen cum re ipſa & actuali flexione: ita eo ſenſu eſſe datam, quòd ante reſurrectionem non fuerit, admittere, Sacræ literæ non permittunt. Etenim, ſi ſecundùm ſcripturas Chriſtus ante reſurrectionem erat verus Deus, & Dominus, Diuino cultu dignus; conſequens eſt omnes illi fuiſſe obligatos genua flectere. Neq; enim alia ratio inquirenda eſt, cur Deo debeant genua flecti, niſi quia Deus eſt: neque alio præcepto opus eſt ad Deum colendum, cùm lex ipſa ſcripta in cordibus noſtris id doceat, eſtq; id vnum ex illis principijs lumine naturæ notis, quæ nemo ignorat. Aut igitur Chriſtus ante reſurrectionem verus Deus fuiſſe negandus eſt, aut cõcedendũ, omnes obligatos fuiſſe, vt illi genua flecterẽt.

Smalcius ſe erigere nititur ſed relabitur.

Reſpondet Smalcius, Chriſtum non fuiſſe perfectè Deum ante reſurrectionem, cùm poſt reſurrectionem ſit factus Dominus, & acquiſiuit nomen ſuper omne nomen, & omne iudicium, omnemq; poteſtatem in cœlo & in terra. At Chriſtum fuiſſe ante reſurrectionem talem Deum, qui eſſet æqualis ſummo Deo, & haberet omnia, quæ habet Pater, ſupra ſatis oſtenſum eſt, ac ex conſequenti fuiſſe perfectè Deum. Quæ verò poſt reſurrectionem conſecutus eſt, vel ad effectum dominij ſpectant, vel ad nouum ius & titulum dominij, vt ſupra abunde declaratum eſt.

Adhæc quantacunq; fuerit illa Diuinitas, negare tamen aduerſarij non poſſunt, fuiſſe illam Diuino honore dignam. alioqui idololatræ fuiſſent, quicunq; Chriſtum pro Deo tunc adorârunt, quales fuiſſe plurimos & ipſe Smalcius fatetur: cùm igitur Diuino honore dignus eſſet, ius habuit honorem Diuinum ab omnibus exigendi, ac ex conſequenti omnes erant obligati ad honorem illi Diuinum exhibẽdum: ius enim obligationem inducere per ſe manifeſtum eſt. Diuinitas verò

nitas verò per se ipsam ius confert ad Diuinos honores. Hoc enim iure, ipse quoq; Deus honorem suum requirebat: *Si ego Deus, vbi honor meus?* Diuinitatis enim ea est ratio, vt ipsa per seipsam omnes sibi subijciat, & obliget ad debitum sibi honorem exhibendum: neq; alio iure Deo seruitus & cultus debetur, nisi iure Diuinitatis, quia Deus est. Etenim Diuinitas est quid summũ & supra omnia. quare omnia sibi subijcit. Ex quo patet, implicare contradictionem manifestam Arianos, nec scire quid loquantur, cùm inducunt Diuinitatem imperfectam. Si enim vera Diuinitas est, summa est; si summa, non est imperfecta, sed perfecta. summo enim quid perfectius? Ea solùm Diuinitas imperfecta est, quæ ob similitudinem & participationem Diuinitas dicitur: qualis est in Angelis & hominibus, dum Dij in scriptura nuncupantur. Et sicut nemo verè dicitur Rex, nisi sit summus in regno Princeps: qui verò post Regem est summus, non Rex sed Prorex, vel primus Senator dicitur, diciq; potest vti Rex, non verò absolutè Rex; ita verus Deus, nemo dici potest, nisi sit summus Deus. quod si est post sũmũ Deũ, Deus: seu inferior & minor Deus; non erit verus Deus, sed similitudine & participatione dũtaxat Deus. quę verò similitudine, non essentia sunt talia, non dicuntur verè talia. Quocirca & Christum scriptura cùm pronunciet esse verum Deum; simul etiam summum & æqualem summo Deo nominat: æqualis enim summo summus est: minor verò summo æqualis dici non potest.

Quod si quis opponat, non omnem dignitatem, obligare omnes, ad honores sibi exhibendos; respondendum est; inferiores dignitates, non omnes, sed aliquos obligare: supremam verò dignitatẽ, qualis est Regia, obligare omnes. Etenim dignitas, quantò maior est, tantò plures comprehendit, quibus præesse facit: Summa verò dignitas super omnes est, & omnibus præesse facit, ac proinde omnes obligat. Regia enim dignitas dici regia non potest, nisi sit in regno summa. & quia summa est, omnes in regno obligat ad honorem Regi debitum suo loco & tempore exhibendum Cùm igitur Diuinitas sit summa quædam dignitas, quæ etiam Regiam in se comprehendat, necesse est vt omnes sibi subijciat, & obliget ad honores Diuinos.

Ex quo etiam tale argumentum contra Aduersarios duci potest. Regi enim omnes in suo Regno tenentur subiectionem & honorem regium exhibère. Atqui ante resurrectionem Christus fuit verè Rex omnium hominum, non designatus duntaxat, vt nugantur Ariani, sed verè

ſed verè & actu Regia poteſtate præditus. quam etiam non ſemel exercuit imperando: & agnouit ſe habere, cùm Pilato reſpondit, ſe eſſe Regem non de hoc mundo. Ergo omnes homines obligati erant illi, honorem vt Regi cœleſti & Diuino exhibere.

Addit Smalcius, Chriſtum ante reſurrectionem non fuiſſe Deū Angelorum, quippe qui minor Angelis fuerit: imò neq; Dæmonum. Nam eum, inquit, tentabant, & mortis illius cauſa erant. nullo igitur modo tenebantur illi genua flectere. Sed rurſus contradictionē implicat Smalcius. non poteſt enim eſſe Deus verus, niſi omnium ſit Deus Diuinitate enim ſupra omnes eſt: & eſt ſummus Deus. quod ſi ſupra omnes eſt, omnes ſibi ſubiectos habet, & poteſtatem in omnes habet. Etenim ſicut Rex, quia eſt ſummus in Regno Princeps, non eſt aliquorum tantùm Rex, ſed omnium in Regno: quippe Regia dignitas cùm ſit in regno ſumma, facit Regem ſupra omnes eſſe: ita Diuinitas, cùm ſit ſumma dignitas in toto mundo, facit toti mundo præeſſe; nec hominibus ſolùm vniuerſis, ſed & Dæmonibus, & Angelis. Diuinitate verò toti mundo præeſſe, eſt poteſtate præeſſe: eſt enim Diuina dignitas, ſicut & Regia coniuncta poteſtate. *Smalcius quot verba tot errata.*

Adhæc cùm ſcriptura diſertè teſtetur, Chriſtum Diuinitate, abſolutè fuiſſe æqualem Deo; an non conſequitur fuiſſe Deum non ſolùm hominum ſed etiam Angelorum? Si enim æquali cum Deo poteſtate omnibus præerat, quomodo Angelis non præerat? Nam futiliſsimum eſt, quod ait Smalcius, Chriſtum idcirco Deo æqualem abſolutè non fuiſſe, quòd poteſtatem ſuam à Deo omnem acceperit. vt enim ſupra Regis exemplo docuimus, id abſolutæ æqualitati minimè præiudicat. Si enim Pater filium ſuum Regem conſtituat, & ad ſubditos mittat; & mitti à Patre poterit, vt Filius: & vt Rex, erit æqualis Patri, æquali abſolutè poteſtate regia præditus. ita & in Chriſto accepta poteſtas à Patre, non cauſat vllam inæqualitatem: quia licet ſit à Patre accepta, æqualis tamen poteſtati Patris, accepta eſt, beneq; conuenire poteſt acceptio cum æqualitate. Neq; verò ex eo, quod legimus, Chriſtum in paſſione fuiſſe paulominus minoratum ab Angelis, licet inferre non fuiſſe Deum Angelorum. Nam ſimili ratione eſſet inferendum, non fuiſſe Deum etiam hominum: ſiquidem & præ hominibus minoratus eſt; de eo enim prædictum eſt: *ego autem ſum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis.* & apud Iſaiam, *non erat ei ſpecies neq; decor.* Vnde & à Pilato demonſtratus fuit

tus fuit Iudæis, illis verbis: *Ecce homo*: quasi qui vulneribus ita deformatus fuerit, vt ne speciem hominis præseferret. Adhæc naturæ mortalis respectu ab Angelis minoratus dicitur; non Diuinitate: qua sicut fuit æqualis Patri, ita & Angelis longè maior atq; superiòr.

& quidem ridicula. Ridendum verò se propinat Smalcius, cùm probat non fuisse Christum Deum Dæmonum, eoq; ab ipsis tentatus fuerit. Nam pari ratione, cùm legamus Deum, etiam ab hominibus non semel tentatum, sequeretur Deum non esse hominum Deum. Si Dæmones tentando, an esset Filius Dei, ipsum esse Deum certò nesciebant, an illico sequitur, illum verè Deum non fuisse? Deus enim est Deus etiam cùm non cognoscitur, neq; creditur. Similiter & illa coniectura, quàm inanis est, quòd Dæmones mortis Christi causa fuerunt: hoc enim solùm arguit eos Christum, pro Deo non omnino agnouisse. *Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* At non sequitur, propterea Deum nō fuisse, quia pro Deo agnitus non fuerit. Non enim ex nostra aut Dæmonum cognitione pendet Christi Diuinitas.

Satis opinor esset ad probandum, omnes homines & Angelos, Christo ante resurrectionem obligatos fuisse genua flectere, quòd esset tunc verus & perfectus Deus. quippe Patri æqualis. neq; ad hoc alio præcepto opus est. Deo enim quia Deus est, omnes genua flectere sunt adstricti; libet tamen duplex præceptum adiungere; alterum hominibus datum, alterum Angelis. Nam quod ad primum attinet, extat Diuinum præceptum omnibus hominibus à Deo impositum. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite.* vbi præcipit audiri Christum, tanquam Filium suum, eiq; tanquam Filio suo in omnibus obediri. Audire enim hoc loco non solùm ad scientiam, sed præcipuè ad obedientiam more Hebræo refertur. Quod si obediendum vt Filio Dei præcipitur, proculdubio illo honore atq; cultu, illaq; reuerentia, quæ Filium Dei decet: ita vt quo iure illi, vt Filio Dei, omnes obedire tenebantur, eodem etiam fuerant obligati, eundem vt Filium Dei colere, & honorem Filio Dei dignum exhibere. Obedientia enim non sine honore conuenienti deferenda est.

Smalcius in biuio valdè ambiguo. Hìc Smalcius in omnes partes se torquet. Ait primùm, valde dubium, immò falsum esse, an omnes & an vi huius præcepti, (*Hunc audite*) Christum audire tenerentur. Nec enim, inquit, vox ista ad omnes delata est; sed tantùm à tribus Apostolis audita fuit, neq; per Apostolos tunc statim alijs omnibus annunciata. At quid hoc aliud

est, quàm nodum in scirpo quærere? hac enim ratione dubitare possemus, an quæ Apostolis præcepta sunt, in rebus ad salutem communem spectantibus, omnes afficere debeant; quod esset omnem vim præceptorum Christi tollere. neq; enim Christus cum omnibus hominibus vnquam loquebatur, sed cum solis Apostolis, in quibus omnes alios instructos esse voluit. id quod ipsemet explicat. *quod vobis* inquit, *dico, omnibus dico.* Cùm igitur Christum audire, sit res ad salutem omnium maximè spectans, necesse est id, ad Apostolos, nō pro ipsis solùm, sed pro omnibus hominibus dictum esse. Non igitur dubium esse debet, nedum falsum, ex vi huius præcepti omnes adstrictos ad Christum audiendum fuisse, nisi de omnibus legis nouæ præceptis similiter dubitare velimus. Quòd lex illa Dei non omnibus illico fuit annunciata, illi quidem à peccato excusabantur, quòd legem quam ignorabant, non implerent: legi tamen ipsi à Deo ipsomet promulgatæ subiecti erant, eaque adstringebantur. Neque enim si subditus ignorat, aliquem esse Dominum suum, eo ipso à subiectione & obligatione liber existit. Ignoratio enim, à peccato solùm liberat, non à subiectione: sicut neque à debito creditori soluendo liber & immunis censeri debet, si illud ignoret.

Ait præterea Smalcius, longè aliud esse Christum audire, & genua illi flectere. nam & Prophetas audire omnes tenebantur, quibus tamen genua non flectebant. At non aduertit magnum esse inter Prophetas & Christum discrimen. Prophetas enim tenebantur audire homines, vt seruos à Deo missos: Christum verò vt Filium. quare & alium honorem Prophetis habere tenebantur, alium Christo. Christi porrò honor, est honor Filij Dei: qui est honor Diuinus. hunc ergo honorem Christo deferre tenebantur, Hic verò honor continetur illis verbis, *Hunc audite.* Cùm enim obedientia & subiectio præcipitur, cum debito honore & reuerentia præcipi non est dubitandū: neq; obedientiam à reuerentia seiungi, sed coniungi necesse est. idem igitur est, Christum vt Filium Dei audire, & cum honore ac reuerentia Filio Dei debita audire; qui honor cùm sit Diuinus, genuflexionem etiam comprehendit. *Smalcij in deuijs.* *Manuducitur.*

Quo etiam modo exponendus est ille locus, quo sub amissione vitæ æternæ, omnes homines Christum etiam ante resurrectionem cognoscere, & audire obstrictos fuisse declaratur: Ioan: 17. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti* IESVM

Christum. Si igitur omnes homines in Christum credere tenebantur, alioqui vitam æternam non haberẽt; tenebantur illum vt Deum agnoscere, & illi vt Deo se subijcere cum debito honore & cultu.

Nam cùm Smalcius respondet, cognitionem Christi præcipuè in resurrectionis eius virtute cognoscenda sitam esse, ideoq; hoc testimonium ad tempora resurrectionis, referendum esse: non aduertit sanè, non solùm post resurrectionem, sed etiam ante resurrectionem in Christo cognoscendo vitam æternam constitutam fuisse: ita vt qui illum etiam ante resurrectionem pro Deo & Domino suo agnoscere nollet, is proculdubio vitam æternam non consequeretur. Quare nihil facit Smalcius, cùm hoc testimonium ad tempora resurrectionem consequentia detorquet: cùm & ante resurrectionem pronunciatum sit, & de tempore etiam resurrectionem antecedente intelligi omnino necesse est. Etsi enim post resurrectionem perfectiùs Christus cognosceretur, cognita virtute resurrectionis eius: tamẽ etiam ante cognosci illa ratione debuit, qua tunc se hominibus manifestabat, idq; sub iactura æternæ vitæ.

Christus ab Angelis adoratus in hoc mundo.

Iam quod ad alterum præceptum datum Angelis attinet, illud exponit Paulus Hebr: 1. *Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: & adorent eum omnes Angeli Dei.* quod de Christi primo in hunc mundum aduentu intelligendum esse, res ipsa loquitur. Nam & orbis terræ absolutè positus, hunc orbem terræ designat, & verbum introducendi, primam Christi in orbem terræ inductionem indicat.

Respondet Smalcius, non esse necesse ea verba de præsenti orbe terræ accipi; cùm orbis terræ, futurum etiam orbem terræ significare possit. At vrgetur à nobis Smalcius potentissimè. Etenim orbem terræ absolutè positũ in propria sua significatione, non in translata & impropria accipiendum esse, per se manifestum est: nisi aliquid eiusmodi addatur, quod ad impropriam & translatam significationem determinet & cogat. alioqui temerè & ad libitum vocũ significationem à propria ad impropriam detorquere, est omnia confundere, & vocibus impudenter abuti. Cùm igitur hoc in loco de introductione in orbem terræ absolutè sermo sit, nihilq; tale addatur, quod orbem terræ impropriè accipi doceat, temerarium planè est, orbem terræ hoc loco improprium, hoc est cœlestem illum intelligere. Affert quidem duo loca Smalcius, in quibus orbis terræ absolutè positus, non præsentem orbem sed cœlestem & futurum significat, vt

ficat, vt cùm Matth: 5. 5. dicitur: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram*: Terra proculdubio non hæc præsens sed illa futura, quæ dicitur terra viuentium, intelligenda est. Secundo cùm ad Hebr: 10. 5. dicitur, *ingrediens mundum dicit, sacrificium & holocautomata noluisti, corpus autem aptasti mihi*; illum mundum cœlestem intelligi vult, in quem ingrediens Christus, sacrificium Deo obtulit. Verùm hæc duo loca non probant id, quod Smalcio probandum fuerat; nempe orbem terræ absolutè positum, sine vlla circumstantia restringente ad impropriam significationem, accipi in impropria sua significatione, non pro hoc mundo præsenti: Nam in priori loco ex omnibus illis circumstantijs manifestum est à Christo agi de mercede cœlesti, quam singulis beatitudinibus apponit. vnde & apud Marcũ dicitur: *merces vestra copiosa est in cœlo.* quid igitur mirum est terræ nomen non in propria significatione accipi; cùm id loci circumstantia requirat. Non enim nos eandem vocem nunc in propria, nunc in impropria significatione accipi posse negamus, sed negamus id temerè & ad cuiusq; placitum fieri debere, nisi loci circumstantia id exigat. quæ si nulla ostenditur, ficta debet iudicari talis acceptio vocis, & propria eiusdem significatio debet retineri. In altero verò loco falsissimum est, mundi nomen pro cœlesti illo mundo accipi; cùm sacrificium propter quod ingressus in mundum dicitur, in hoc mundo præsenti, primum obtulerit Christus, vt aliàs docuimus, & paulò post docturi sumus.

Verùm Smalcius probare nititur, orbem terræ ex Pauli ipsius explicatione, futurum orbem terræ significare. Ita enim in cap: 2. loquitur: *non Angelis subiecit orbem terræ futurum de quo loquimur.* Ergo, inquit, Paulus in cap: quoq; primo de futuro orbe locutus est. illis enim verbis, *de quo loquimur,* indicat se ante de eo locutum. At friuola coniectura: non enim ideo addit, *de quo loquimur,* quòd ante de eodem locutus esset, sed è contrario, quòd cùm ante de eo non esset locutus, nunc se de eo loqui docet. non enim dicit, de quo locuti sumus, sed de quo (nunc videlicet) loquimur. Adhæc non posse Paulum eo modo exponi, ac si in præcedentibus de orbe terræ futuro locutus esset, id argumento est, quod in præcedenti capite, ℣. 10. ipsorum etiam Aduersariorum sententia, de terra præsenti locutus sit. cùm adducit de Christo Dauidis testimonium: *Tu Domine initio terram fundasti.* Futilis verò & inepta est illa expositio Smalcij, quòd ea ver-

ba sint Dauidis, non Pauli. Sunt enim & Dauidis & Pauli, cùm ea Paulus ex Dauide, Christo applicet. Futilior illa alia, Paulum ex Dauide adducere testimonium hoc, & Christo applicare, solùm quoad eam partem, qua docetur per Christum futuram cœlorum mutationẽ, quæ illis verbis continetur: *Mutabis eos & mutabuntur*: hoc inquam longè futilius est, cùm fingat Smalcius, à Dauide id dici, quod ipse minimè dicit. Non enim Dauid dicit quidquam de eo, per quem futura sit mundi mutatio, sed absolutè tantùm dicit, mundũ à Deo mutandum. Falsum igitur est, Paulum adducere Dauidis in ea re testimonium, de qua ille nihil omnino dicit, vt fusius in libro nostro *de Verbo Carne* demonstrauimus. Non igitur aliter testimonium Dauidis Christo à Paulo applicatum censeri debet, nisi quia Christus est ille Dominus, qui initio terram fundauit, & in fine mundum mutaturus est. quod hæresim Arianorum planè iugulat.

At inquit, thesis quam Paulus capite primo probare instituit, tempora post resurrectionem respicit, nempe Christum meliorẽ Angelis effectum: quare & omnes probationes idem quoq; tempus respicere consequens est; Ante enim resurrectionem, minor erat, inquit, Angelis. At hæc probatio satis inepta est. Nam si neget Christũ Diuinitate fuisse præstantiorem Angelis, etiam antequam resurgeret, blasphemus est, scripturisq; repugnat; quæ eum in forma Dei, æqualem Deo, tum fuisse affirmant. quod de nullo Angelorum dici potest. Diuinus etiam honor nulli Angelorum sine sacrilegio potest impendi; vti Christo ante resurrectionem non semel impensus est: Si verò Christum conditione corporis mortalis asserat, minorem fuisse Angelis; verum est, sed non ad propositum: Non enim Paulo propositũ est probare, quomodo Christus carnis immortalitate sit melior factus Angelis, sed quomodo Diuinitate sit longè præstantior omnibus Angelis: quod non tunc primùm factum est, cùm Christus resurrexit, sed cùm *Verbum caro factum est.* Falsò etiam falsius est, eas omnes Christi præ Angelis præstantias, quas in cap: 1. commemorat Paulus, non nisi post resurrectionem Christo contigisse: cùm per se liqueat, Christum tota vita sua & Filium Dei, & Deum fuisse, initioq; terram fundasse. & ea dignitate fuisse, vt sedere à dextris Dei dignus esset, licet re ipsa & in effectu, non nisi post resurrectionem sederit.

Smalcius elabi nititur sed tenetur.

Instat Smalcius, cùm Christus natus est in mundo, & esse cœpit, non rectè dici, tunc introductum fuisse. is enim introducitur, qui

ante ex-

ante extitit; non qui tunc esse incipit. At leuis est instantia. vt enim homines cùm nascuntur, dicuntur à Ioanne cap: 1. venire in mundum hunc: ita & Christus, cùm natus est, rectè dici potest, & in mundum venisse, & in mundum introductus esse: qua enim ratione venire in mundum nascendo potuit, eadem ratione potuit introduci. Nimis etiam acutus videri vult Smalcius, cùm ait eum, qui introducitur, prius tempore existere debere, quàm introducatur. id enim forte verum est, si introductio fiat per motum localem, non verò si fiat per productionem: tunc enim produci est introduci; licet alio respectu produci, alio introduci dicatur. Quanquam ne hoc quidē Christo nato defuit. Extitit enim antequam nasceretur, nouem integris mensibus in vtero virginis. ex quo per natiuitatem eductus, in mundum introductus est.

Pergit Smalcius, Paulus ait Christum iterum introductum in orbem terræ. Atqui in præsentem orbem terræ, non est nisi semel introductus, cùm natus est; in illum verò cœlestem bis est introductus, bis ascendit, semel cùm ascendit in cœlum, & voluntate Dei clarè cognita ad nos descendit: quod ait constare ex illis scripturis, quæ docent Christum ante fuisse in cœlo. Ioan: 3. 13. Ioan: 6. 62. Ioan: 16. 18. Iterum verò introductus est, & ascendit in cœlum post resurrectionem.

At intolleranda est Smalcij & suorum audacia, in duplici Christi assensu asserendo; cùm in scriptura non nisi semel Christū ascendisse legamus, & in Symbolo Apostolorum profiteamur. In locis verò ab ipso citatis, nihil est de ascensu Christi in cœlū, sed solū de existentia Christi in cœlo, quam secundùm Diuinam naturam esse intelligendam omnes Catholici fatentur, & nos in libro de *Verbo carne*, probauimus. Dato etiam illo absurdo, non sequitur necessariò de ascensu secundo in cœlum, verba Pauli intelligenda esse. Nam etiam in hunc orbem terræ non tunc solum introductus est, cùm natus est secundùm carnem, sed etiam cùm resurrexit; nisi forte non in hoc mundo resurrexisse credatur ab Arianis: imò & in secundo aduentu, cùm veniet in mundum iudicaturus, tertio introducetur. Quare si de introductione iterum facta, locus Pauli exponendus est, optimè exponi potest, huius orbis terræ, non illius respectu. Quanquam particulam illam in verbis Pauli, *iterum*, per traiectionem positam, Docti monent coniungendam esse cum particula, *Et*; non cum voce, *intro-*

ducit. vt ſit ſenſus; & iterum, cùm introducit. Nota etiam Paulum non dicere, cùm introduceret, in præterito, ſed verba præſentis temporis vſurpare. quod Smalcius non videtur aduertiſſe.

Smalcius nugatur. Adhuc nugari non deſinit Smalcius: agi hoc loco de introductione primogeniti; at reſpectu natiuitatis nõ dicitur primogenitus abſolutè. non igitur de introductione per natiuitatem agitur hoc loco. Nugæ. Chriſtus enim in ſua ſecundùm carnem natiuitate fuit primogenitus Dei abſolutè, quia fuit verus Dei Filius, licet non ſecundùm eam, quæ ſecundùm carnem eſt, natiuitatem, dicatur primogenitus. Deniq; addit de publicato Angelis decreto de Chriſto adorando hîc agi. Talis verò publicatio nuſquam legitur facta ante reſurrectionẽ. imò ea leguntur, quæ ei contraria ſunt, qualia ſunt, quòd eum Angelus confortauerit; quòd potuerit rogando Patrem obtinere pluſquàm 12. legiones Angelorum, quæ non conueniunt cum adoratione Diuina. Verùm ſi Smalcius non legit publicationem huius decreti ante reſurrectionem, nos quoq; non legimus poſt reſurrectionem. Neque verò contraria ſunt adorationi, quæ de Chriſto ante reſurrectionem leguntur. Nam, quà Deus, erat adoratione dignus: quà homo mortalis & afflictus, conſolatione indigebat: ſiquidem ſponte ſe, ſicut paſſioni, ita & confortationi ſubmiſit. Similiter quà homo rogare Patrem potuit, vt illi daret legiones 12. Angelorum: quà verò Deus, imperare Angelis potuit. Quanquam & quà homo, ſi ſua poteſtate vti voluiſſet, potuit ſine precibus habere, quotquot vellet Angelos ad nutum: quia tamen in forma ſerui, non Domini ſed ſerui modo ſe gerere ex humilitate voluit, idcirco ait ſe rogaturum Patrem. Nullo igitur modo potuit probare Smalcius, locum Pauli de introductione in orbem terræ futurum intelligendum eſſe. quocirca ſequitur de præſenti orbe terræ accipiendum: deq; illa introductione, quæ prima omniũ fuit. ſemel enim introductus, iterũ vt introduceretur nõ eguit.

Patet ex dictis in hoc vtroque capite, quid in ſua exaltatione Chriſtus ſit conſecutus, nempe quòd re ipſa & in effectu ſit exaltatus. cùm in ſeipſo fuerit ſemper altiſſimus & æqualis Patri.

Poteſtatem iudicandi Chriſto ante reſurrectionem datam eſſe, immeritò negant Ariani. CAP. X.

SMalcius cùm omni Chriſtum dignitate ſpoliare cupiat: hoc etiam ad cætera adijcit. poteſtate iudicandi ante reſurrectionẽ caruiſſe, eamque

eamq; nonnisi post resurrectionem obtinuisse. At qua tandem ratione hoc tam audax assertum probat, cùm Christus Ioan: . disertè fateatur, sibi datũ à Patre omne iudicium, ℣. 22. & omnem potestatem iudicium faciendi, ℣. 27. Ait ℣. 20. asseri, Patrem demonstraturum Filio maiora opera. Hæc porrò opera esse, ad iudicium illud extremum spectantia; patere verò id, ait ex eo, quod mox de iudicio agere incipit, quasi explicans, quæ sint opera, quæ Patrem Filio demonstraturum dixerat. At quàm inepta tantæ rei probatio. Nam inprimis Patrem demonstrare opera Filio, non est dare Filio potestatẽ operandi, sed re ipsa exhibere opera sua Filio videnda, ita vt Filius re ipsa videat Patrem secum operantem. vti ℣. 19. dicitur, & nos supra demonstrauimus. Quare etsi demonstraturum Patrem opera sua Filio promittatur: nõ idcirco promittitur danda potestas Filio, sed tantùm Patrem operaturum multò maiora opera cum Filio, eiq; ea exhibiturum videnda. neq; enim tunc solùm habet Filius potestatem operandi, cùm Pater sua opera demonstrat ei, sed etiam antequam demonstret. potestas enim operandi in Christo erat permanens, ipsis Aduersarijs restibus; demonstratio verò operum Patris, erat solùm tunc cũ Filius operabatur. tunc enim videbat Patrem operantem. ℣. 19. Ineptissima est ergo argumentatio à demonstratione operum ad collationem potestatis. Deinde cùm dicitur Patrem demonstraturum maiora opera Filio, non ea solùm intelliguntur, quæ die iudicij demonstraturus est, sed vniuersè, quæ in futurum demonstraturus erat. qualis erat mortuorum viuificatio, quæ paulò post secutura erat. Nam quia tunc Christus solùm infirmos curauerat, nec vllum adhuc mortuum resuscitauerat, ideo minora tantùm opera Patre demonstrante dicitur fecisse: deinceps verò, quando mortuos viuificabit, multò maiora, eodem Patre demonstrante, opera effecturus erat. Porrò non solùm iudicij generalis tempore, sed & ante resurrectionem mortuos erat viuificaturus Christus. Tres enim mortuos suscitauit. Quocirca de operibus viuificandi mortuos tam ante iudicium, quàm ipso iudicij tempore à Christo efficiendis, intelligendum est, quod dicitur: *& maiora his demonstrabit ei opera, vt vos miremini.* quæ etiam vltima verba satis indicant, talia opera demonstraturũ Patrem Filio, quæ illi mox visuri & miraturi essent. quæ proculdubio antecedabant iudicij tempus. Quia verò hac iudicandi potestate præcipuè iudicij tempore vtetur Christus, eamq; tunc insigniter demonstrabit, idcirco de ea loqui incipit, vsq; ad ℣. 30.

Smalcius lenissimè probat errores grauissimos.

Ex qua

Ex quo patet, ſumma temeritate, Smalcium negare Chriſto ante reſurrectionem, iudicandi datam poteſtatem, contra expreſſa Chriſti verba de data ſibi poteſtate. Nam quam poteſtatem tunc habuit ad viuificandos mortuos, eadem, die quoq; iudicij vtetur. quanquam negandum non eſt, Chriſtum in reſurrectione, poteſtatem quoq; iudicandi conſecutum, eo modo, quo ſupra diximus, eſſe Dominum factum, nempe nouo titulo & iure.

Non minus etiam temerè Smalcius, iudicium datum à Patre Filio, gubernationem exponit: quaſi non aliud ſit iudicare, quàm gubernare; cùm nec omnis gubernatio ſit iudicium, nec omne iudicium gubernatio: & licet ij qui gubernant, ſint etiam iudices, non tamen è conuerſo iudices gubernare neceſſe eſt. Porrò cùm dicitur Patrem non iudicare quenquam, ſed omne iudicium dediſſe Filio, non ita accipiendum eſt, ac ſi Pater à iudicio excludatur, vt ſolus Filius ſine Patre iudicaturus ſit. Diſertè enim dixit ℣. 19. *Non poteſt Filius à ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem.* quare nec iudicare poterit, niſi Patrem videat idem ſecum facientem. Cùm enim vna ſit vtriuſq; virtus & poteſtas, vna quoq; eademq; erit operatio. id ergo ita accipiendum eſt, quòd Pater illud iudicium non in ſua perſona, ſed in forma illius hominis exercebit. vnde & ℣. 27. dicitur: *Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis eſt.* homines enim humano more per homines & actus iudicij humanos iudicari conuenit.

Adhæc cùm dicitur, omne iudicium datum Filio, Ariani parem cum Deo poteſtatem intelligunt, parem inquam, ſed ſecundùm quid, non abſolutè; quia nimirum Pater habet eam ex ſe, Filius à Patre. Verùm ſi in hoc ſolo ſtatuatur imparitas, ea nulla eſt, nec vllam vim habet, æqualitatem abſolutam tollendi. Nam ſola acceptio, ſi res accepta ſit par, non minuit æqualitatem. Rex enim Pater, ſi Filium Regem creet, pari regia poteſtate præditum, abſolutè par erit Filius Patri, licet Filius à Patre ſit Rex, non Pater à Filio. quemadmodum verò acceptio paritati abſolutæ non derogat, ita nec honor. quare cũ eo fine dicitur, data ea poteſtas Filio, *vt omnes honorificent Filium, ſicut honorificant & Patrem*; particula (*ſicut*,) licet non ſemper paritatem omnimodam ſignificet, hoc tamen loco ex circumſtantijs loci, colligitur omnimodam paritatem deſignare. Cùm enim par honoris cauſa aſſignatur, parem quoq; honorem aſſignari neceſſe eſt. Hîc autem non ſolùm dicitur, honorificandum Filium, ſicut & Patrem, ſed &

cauſa ho-

causa honoris par assignatur, nempe omne iudicium, seu omnis potestas iudicandi data Filio, propter quam sicut honorificatur Pater, ita & Filius honorificari debet. Porrò sicut Pater propter potestatem iudicandi summam honorificatur vt Deus : ita & Filius eandem potestatem summam habere dicitur, vt pari honore possit affici. Quanquam non nego duplicem in Christo potestatem distingui: alteram Diuinam & increatam, homini illi, vnione Diuinæ naturæ communicatam; alteram creatam, quæ ad Regiam Christi hominis potestatem pertinet. Regia enim potestate, iudicandi quoq; potestas continetur. Vtriusq; verò respectu, Diuinum honorem Christo deberi : prioris quidem respectu absolutè, quia Diuina est, & idem quod Deus : posterioris autem respectu, non secundùm se absolutè, cùm sit potestas creata & infra Deum, sed quia est Dei veri potestas, & Deus est is, qui illa potestate, in humana natura residente iudicat. quod vti bene percipiunt & intelligunt fideles : ita infideles Ariani non capiunt, & absconditum est hoc verbum à cordibus eorum.

Negamus autem, si alicui puræ creaturæ Deus omnem suam potestatem iudicandi communicet, illam eo ipso fore Diuino honore dignam : illa enim potestas, nec Deus est, nec ei, qui Deus est, conuenit. Neq; verò potestas, eo solùm nomine, quòd sit eiusdem generis cum Diuina, Diuinum cultum meretur, vti supra fusè docuimus. Quare cùm talem potestatem Christo tribuant Ariani, minimè affirmare possunt, eum Diuino honore dignum. Nam si dicant, propter iudicium omne datum Filio, Filium honorificari, sicut & Patrem, respondebimus, omne iudicium datum Filio mereri Diuinum cultum, vel quia eo loco summa illa & increata iudicandi potestas intelligitur, vel quia est Filij Dei, qui Deus verus est, potestas. quæ si puri hominis potestas esset, Diuinum honorem nequaquam mereretur.

Patet igitur ex dictis nullam Aduersarios rationem habere, propter quam potestatem iudicandi, Christo in terris agenti datam, negare debeant : quandoquidē ea esse tunc data expressis verbis à Christo dicatur. Illa verò, quam communiter adhibent, probatio ; quòd tunc actus iudicij non exercuerit, toties à nobis iam explosa est, vt dicta repetere non sit opus. Per se enim manifestum est, aliud esse potestatem, aliud potestatis vsum, posseq; vsu potestatis aliquem carere, qui tamen potestate non careat : Pueros enim perfecto vsu rationis carere certissimum est, quis tamen tam [illegible] est, vt [illegible]

ratione carere (nisi homines esse negentur) audeat affirmare? quod etiam sexcentis alijs exemplis illustrari potest. Etsi igitur Christus cū in terris ageret, actum iudicij non exercuerit: potestatem tamen, qua vti, si vellet, posset, habuisse, scriptura teste, non est negandum.

Similis est illa alia consecutio, qua Christum in terris agentem, negant perfectè Christum fuisse; quòd tum sui muneris partes perfectè non exercuerit. Ea enim, simili ratione refellitur à nobis, quòd perfecta potestas haberi possit, etiam tum, cùm nullus illius potestatis vsus habetur. Nam si Christus dicatur, id est *vnctus Spiritu sancto & virtute*, ad tria illa Prophetæ, Regis, Pontificis munera obeunda: proculdubio omnem tam Spiritus quàm potestatis plenitudinē semper habuit, vt abunde supra à nobis demonstratum est.

Et quidem quod ad munus Prophetæ attinet, asserunt id munus ante resurrectionem non impleuisse: quia Dei voluntatem perfectè in sua persona non manifestauit, nempe de Gentium vocatione, & legis veteris abrogatione. in hoc enim Dei voluntatem non nisi per Apostolos patefactam esse dicunt. Verùm iterum in eodem errore versantur. Nam vel existimant, ea quæ Christus ante resurrectionem Apostolis non manifestauit, Christum ignoràsse, & perfectè Dei voluntatem non agnouisse; vel concedunt cum perfecta Diuinæ voluntatis cognitione in mundum esse missum. Si primum asserant, blasphemi sunt, & scripturis coarguuntur. Idcirco enim plenus veritatis in scriptura dicitur, quia omnem Diuinam voluntatem ad salutē nobis necessariam perspectam habebat. & Ioan: 3. 34. eo fine non ad mensuram spiritum accepisse à Deo asseritur: Si verò secundum dicant, sequitur perfectè ad munus Prophetæ vnctum fuisse, & eo nomine perfectè Christum fuisse. Etsi enim multa alia dicenda Apostolis in Spiritum S. referret, ea tamē ait Spiritum S. à se accepturum: ac ex consequenti se eorum omnium perfectam notitiā habere demonstrat. Quod ad alia verò Regis & sacerdotis munera, negant absolutè Christū ea ante mortem re ipsa gessisse, sed solùm ad ea destinatū fuisse. quæ tā crassa absurda in sequentibus capitibus refutanda sunt.

Christum in terris sacrificasse, & Sacerdotem fuissè, contra impias Arianorum voces defenditur. CAP: XI.

NEmo fidelium hucusq; extitit, qui de sacrificio Christi in cruce peracto dubitaret: tam expressè enim in scripturis asseritur,

vt nulli

vt nulli vnquam in mentem venerit, vllam ea de re controuersiam mouere. Socinus auctor primus tanti paradoxi post sexdecim à Christo secula extitit, qui id cum suis Arianis Rakouiensibus impudenter asserere docereq; est ausus, pessimè quibusdam obscurioribus scripturæ locis intellectis. cuius impudentiam secutus Smalcius ita scribit: Nos inquit, affirmamus Christum ante resurrectionem nullo modo Pontificem re ipsa fuisse. Sacrificium enim in terris nullum peregit, nec peragere potuit. Ita isti perfidi stolidiq; homunciones vnicum illud sacrificium, quo salus mundi perfecta est, subuersum volunt. Verùm quantum à vero aberrent, ex scripturis doceamus.

Primùm igitur adduco locum Pauli ad Ephes. 5. 2. quo expressè docet Christum in cruce seipsum pro nobis tradidisse hostiam & oblationem Deo. *Dilexit*, inquit, *nos & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.* quo in loco agi de traditione in mortem non est dubium: Ita enim scriptura semper hoc loquendi modo vtitur, cùm Christum pro nobis ait traditum Rom: 4. 25. Roman: 8. 32. Gal: 2. 20. Eph: 5. 2. quod etiam Aduersarij concedunt. *Pro sacerdotio & sacrificio Christi Argumentum 1.*

Porrò modum, quo seipsum Christus in cruce tradiderit, explicat mox Apostolus, *oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis:* quia nimirum seipsum in oblationem & hostiam Deo tradidit. Nimis luce sua perstringit hic locus oculos Aduersariorum. itaq; aiunt, illa verba *oblationem & hostiam*, non coniungenda esse cum verbo *tradidit*, sed esse illustrationem & commendationē operis Christi, quòd seipsum tradiderit. At fucus iste est, non responsio. quî enim fieri potest, vt verba illa, *oblationem & hostiam*, non coniungantur cum verbo *tradidit*, cùm ab eo regantur; nec aliud verbum sit, cum quo coniungi possint: & nisi verbo *tradidit* coniungantur, nullum sensum per se faciunt. Sicut enim dicit Paulus, *tradidit semetipsum*: ita etiam dicit, *tradidit oblationem & hostiam.* vterq; enim accusatiuus ab eodem verbo regitur, eidemq; verbo subijcitur: cùm verò aiunt ea verba, operis esse commendationem, crassa æquiuocatione rem inuoluere volunt. Non enim traditio ipsa, vt isti volunt, sed res tradita illustratur & commendatur; neq; sensus est, traditionem esse oblationem & hostiam, sed Christum traditum esse oblationem & hostiam. Fatemur sanè similibus titulis opera bona ornari posse, vt Hebr: 13. *Beneficentiæ & cōmunionis obliuisci nolite: talibus enim hostiis promeretur Deus.* At negamus hoc in loco titulos istos traditioni dari sed rei traditæ. Sicut & Phi-

 lip: 4.

lip: 4. 18. (quem locum ineptè pro se citant) cùm dicitur; *quæ misistis odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.* nõ missio sed res ipsa dicitur odor suauitatis, hostia accepta & placens Deo. Hoc igitur modo hoc loco Christus traditus in mortem vocatur *oblatio & hostia Deo in odorem suauitatis*, non verò ipsa traditio. Ex quo consequitur Christum in cruce traditum pro nobis, fuisse oblationem & hostiam Deo: & aduersarios in media luce cœcutire, cùm id summa temeritate negant, & vel ipsis Grãmaticæ regulis, erroris conuinci possunt.

Neq; verò tueri se possunt eo, quòd sicut bona opera similitudine quadam sacrificia dicuntur, non veritate ipsa: ita nec Christus in cruce, dicetur verè sed similitudine tantùm oblatio & hostia. Hoc enim telum ipsimet è manibus sponte dimittunt, cùm neq; post resurrectionem concedunt Christum verè seipsum sacrificâsse, sed ad similitudinem tantùm quandam sacrificij. quia instar sacrificij, est illa actio grata Deo. vti expressè Smalcius docet.

Deinde clarissimè demõstratur, si Christus in cruce fuit oblatio & hostia, non metaphoricã sed veram hostiã fuisse necessariò. Etenim sicut Agnus in veteri lege mactatus in honorem Dei, erat vera hostia, nõ metaphorica: quia vera nõ metaphorica mactatione efficiebatur hostia: ita si Christus in cruce mactatus est hostia, nõ potest nõ esse vera hostia: siquidem per veram mactationem factus est hostia.

Huc spectat, quod Christus iturus ad mortem & de morte sua loquens, ait: Ioan: 17. 19. *& pro eis ego sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati*: nimirum per mortem, quam tunc subibat pro nobis, sanctificabat seipsum pro nobis, id est sacrificabat, vt omnes interpretes exponunt. Nam & passim in scriptura, sanctificare pro sacrificare sumitur: & sanctificandi vox, licet absolutè posita, possit etiam alia præter sacrificium significare: tamen sanctificari pro alijs, non potest nisi sacrificium designare. neq; enim sanctificari pro alio quis nisi seipsum Deo offerendo potest. Neq; vnquam Christus magis propriè est sanctificatus pro nobis, quàm cùm vitam pro nobis fudit. Si enim animal, cùm in honorem Dei mactabatur, sanctificabatur & sanctum fiebat illa ipsa mactatione; quidni Christus cùm mortem pro nobis subijt, proprijssimè sanctificauerit seipsum per mortem?

Argumentum 2. Alter locus est Heb: 1. 3. *purgatione peccatorum per semetipsum facta* (ποιησάμενος) *sedet ad dextram maiestatis in excelsis.* circa quem locum primùm noto, in Græco textu haberi *per semetipsum*, quod desideratur in La-

tur in Latino. deinde participium esse præteriti temporis, ποιησάμενος, vt significet factam ante purgationem peccatorum, quàm Christus consedisset in dextera Patris, ac proinde antequam ascendisset in cœlum. Porrò certum est secundùm scripturas, Christum purgationem peccatorum nonnisi sacrificio perfecisse. Hunc enim modum assignat Christo scriptura peccata tollendi, nempe offerendo se pro peccatis semel. Heb: 7. 27. Heb: 9. 28. Hebr. 10. 10. *Sanctificati sumus per oblationem corporis* IESV *Christi semel.* Vnde hanc ipsam ob causam vocatur Christus *Agnus Dei, qui tollit peccata mundi*; quia vt agnus Deo in sacrificio oblatus & mactatus pro nobis, tollit peccata mundi. Quocirca consequens est, Christum antequam consedisset ad dexteram Dei, sacrificium ad tollenda & purganda peccata obtulisse. Id quod etiam nescio an non expressiùs idem Apostolus ait, *Hebr: 9. 12.* cùm docet Christum *per proprium sanguinem introisse semel in sancta, æterna redemptione inuenta.* Priùs redemptionem inuenit, tùm cœlum introiuit. Redemptionem autem inuenit partam sanguine suo: siquidem scripturæ omnes testantur, Christum non aliter nos redemisse, nisi sanguine suo, seu pretio sanguinis sui. Cùm igitur redemptio hæc facta sit in cruce, in qua pretium redemptionis, hoc est sanguis IESV Christi, est fusum, oblationem quoq; in cruce esse factam necesse est, cùm redemptionem seu liberationem à peccatis non nisi per Christi oblationem factam esse scriptura testatur. Quam quidem redemptionem, etsi in cruce Christus inuenit & perfecit; ad eam tamen nos illico non admisit: sed vt admittamur, semper pro nobis astat & interpellat in cœlis offerens Deo redemptionem à se inuentam & factam in terris.

Ex vtroq; igitur loco apparet, Christum antequam sedisset ad dexteram Dei, imò & antequam introisset in cœlum, nos à peccatis purgasse & redemisse: cumq; purgatio peccatorum & redemptio non nisi per oblationem sit facta, consequēs est Christum ante ascensum in cœlum, in terris oblationem & sacrificium fecisse.

Respondet Smalcius, non exprimi in hac sententia locum, in quo facta sit à Christo purgatio peccatorum: ex alijs autem eiusdem epistolæ locis constare Christum se in cœlis obtulisse, in hoc verò loco affirmari à Paulo purgationem peccatorum factam tunc, quando Christus consedit ad dexteram Dei. nūc enim aliud nihil agit, quàm quòd peccata electorum expiat. At ea responsio nihil penitus veri continet.

continet. Falsum enim est primò in his Pauli verbis, non exprimi locum in quo facta sit purgatio peccatorum. Satis enim pro expresso habendum est, cùm dicitur ante sessionẽ in cœlo, imò ante ipsum ingressum in cœlum factam esse. Heb: 9. 12. Antequam autem ingrederetur in cœlum, non alibi profectò fuit quàm in terra. quare ex verbis Apostoli concluditur, in terra factam esse.

Falsum etiam est, Christum in cœlo primùm seipsum obtulisse. Quamuis enim scripturæ dicant, Christum etiam in cœlis seipsum offerre: non tamen dicunt eam oblationem Christi esse primam, sed prior est illa in terra facta semel, quam eandem Christus in cœlis Deo semper repræsentat, & seipsum tanquam in cruce pro hominibus oblatum offert quotidie offeretq; in æternum. Quare oblatio in cœlis, supponit oblationem factam in terris. vt enim legalis Pontifex ex sacrificio ante Sancta Sanctorũ peracto, sanguinem in Sancta Sanctorum inferebat & offerebat: ita Christus ante Sanctuarium cœleste sacrificio oblato, intulit hoc sacrificium suum in cœlum, hoc est semetipsum, idq; Deo pro nobis quotidie offert; & sicut legalis Pontifex nõ nouum sacrificium in Sanctis Sanctorum offerebat, sed eundem ipsum sanguinem Deo in mactatione ante oblatum, in Sanctis Sanctorum Deo repræsentabat: ita nec Christus nouum sacrificium in cælis offert, sed idem ipsum quod in terris in cruce obtulerat, hoc est seipsum, vt infra magis patebit.

Falsum etiam est, doceri hoc loco à Paulo, factam purgationem peccatorum, eo tempore quo sedit Christus ad dexteram Dei. contrarium enim ex Paulo colligitur, nempe priùs purgationem fecisse, tum sedisse ad dexteram Dei. Facta enim purgatione sedit. sicut cùm quis confecto negotio sedere dicitur, non intelligitur tunc cùm sedet, conficere negotium, sed ante confecisse, & post confectum sedisse. Denique falsum est, nunc nil aliud agere Christum quàm peccata nostra expiare, si id de prima expiatione accipiatur: primò enim peccata nostra expiauit in cruce, in qua redemit nos à peccatis nostris in sanguine suo: deinde verò in cælis ad eam nos expiationem actu admittit, & facit vt eam actu consequamur, cùm illam in cruce perfectè pro nobis comparauerit.

Argumentum 3. Tertio loco illa affero, in quibus Paulus disertè docet Christum semel duntaxat se sacrificasse, Heb: 7. 27. *Hoc enim fecit semel seipsum offerendo.* Heb: 9. 28. *Semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.*

Heb: 10. 10. *Sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel.* quæ loca cùm de cœlesti illa oblatione intelligi nullo modo possint, de sacrificio in terra facto intelligenda omnino sunt. Etenim quæ in cœlis oblatio peragitur, non semel est facta, sed fit semper & in æternum, vt & Aduersarij fatentur; semel autem fieri & semper fieri ita pugnant, vt simul consistere non possint. Si igitur oblatio, quæ semel est facta, dicatur esse in cœlo facta, vt vult Smalcius, non poterit dici semper in cœlo fieri. At enim ait Smalcius, eandem oblationem esse semel factam, & semper fieri in cœlo. Verùm nos quoq; fatemur idem. idem enim Christus eundem seipsum semel obtulit, & semper offert. At non de hoc nobis res est, sed an ea oblatio eo modo, quo in cœlis nunc offertur, sit semel facta. aliud enim est eandem rem fieri, aliud eodem modo. Porrò omnis ratio vrget, eo modo quo aliquid semel tantùm dicitur factum, non posse dici sæpiùs factum; tantùm abest, vt dicatur semper fieri. vnum enim excludit aliud.

At inquit Smalcius, posse id quod semel oblatum est, perpetuo dici offerri, quatenus nulla eius repetitione opus est, sed vnica actio perpetuo durat. Verùm si hæc Christi oblatio in cœlis nihil aliud sit, quàm illa Christi actio, qua interpellat pro nobis, quis non videt nõ vnam actionem esse perpetuo durantem, sed eandem actionem toties repetitam, quoties vel nos interpellatione Christi indigemus, vel eam nobis Christus liberaliter impertit. Neq; enim antequam interpellatione Christi egeamus, Christus pro nobis interpellat: neq; postquam interpellatione Christi consecuti sumus Diuinum beneficium, sed vt Ioannes in sua prima epist: ait cap: 2. 1. *Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum*; non antequam quis peccet habet Christum aduocatum pro peccatis, sed si peccauerit, habet aduocatum apud Patrem IESVM Christum. neq; postquam peccata nobis remissa sunt, opus est Christi intercessione, vt remittantur. Sunt enim iam remissa. Non igitur vna est Christi intercessio, sed multiplex, & prout multi homines sibi longo interuallo succedunt, & multa peccata, & causæ intercessionum: ita & multiplex sit ipsa Christi intercessio. cessat enim cessantibus causis, repetitur causis repetitis.

Ex quo patet, si id dicitur semel factum, quod iterum non repetitur, Christi in cœlis oblationem (si in intercessione pro nobis consistat) non posse dici semel factam; cùm toties, quoties opus est, repetatur: neq; semper eadem durat; cùm non semper sint eædem intercessio-

tercessionis causæ & necessitates, sed interrumpitur & repetitur secundùm interruptionem & repetitionem causarum.

Accedit quòd Paulus Hebr: 9. 26. illam oblationem semel factã agnoscit esse cruentam. quia si repeteretur, *oporteret Christum frequenter pati ab origine mundi.* Ergo loquitur de ea oblatione, quæ facta est in cruce, non in cælo. Nam illa in cælo oblatio, vt dictum est, repeti potest; & quotidiè repetitur, non repetita passione & morte. Deinde ibidem ait, *Christum semel per hostiam suam apparuisse,* id est, hostia sua pro peccatis oblata apparuisse in cælo. quod alijs verbis ante dixerat: *Purgatione peccatorum facta,* c. 1. 3. *& æterna redemptione inuenta,* c. 9. 12. per hostiam enim à se oblatam in cruce, & purgationem peccatorum fecit, & æternam redemptionem inuenit. Denique ibidem probat, Christum semel offerri debuisse: quia sicut statutum est hominibus semel mori; post hoc autem iudicium: ita & Christus hominum saluator, semel mori pro illis debuit & offerre se ad illorum peccata tollenda, deinde venire ad iudicium, sine peccato expectantibus eum in salutem. hoc est, non vt pro peccatis se iterum offerat, sed vt det reipsa salutem expectantibus se, & perducat illos in cælum. Vnde patet, oblationem illam, quam docet semel factam, intelligendam esse illam, quæ fuit in cruce per passionem & mortem.

Non præuidet Smalcius Respondet Smalcius, oppositũ hoc loco potiùs affirmari, nempe Christũ introisse in cælũ, vt se ipsum offerat. Sed errat, cùm putat ista esse contraria. Offerre enim seipsum ad mortem, & seipsum iam per mortem oblatum Deo repræsentare & offerre minimè sunt contraria, sed subalterna: offerri enim sacrificium potest, tum vt fiat, tum vt factum Deo repræsentetur. Priorem oblationem factam dicimus in terra: posteriorem semper in cælo fieri. Secundò ait, non posse rationem Pauli ita intelligi, vt passio sit oblatio; quia idem probaretur per seipsum: oblatio per passionem. At nec hoc quidquam habet momenti. Quis enim vel mediocriter logica tinctus nesciat, modium, quod ad thesim probandam assumitur, non esse necesse vt re differat à thesi, sed satis est, si ratione & conceptu distinguatur: sic per definitionem subiecti, demonstratur de subiecto proprietas: à quo tamen non distinguitur definitio nisi conceptu. Sic igitur oblatio probatur per passionem: quia licet oblatio illa in re sit idem quod passio; tamen conceptu distinguitur: & sicut homo probatur per animal rationale, cum quo est penitus idem, sic oblatio probari potest per pas-

per paſſionem cum qua eſt idem. Tandem cùm hæc ſophiſmata nullam ſolidam probandi vim habere animaduerteret, reſpondet directè, paſſionem & mortem pertinere ad ſacrificiũ, tanquam præparationem quandam; non verò tanquam ipſum ſacrificium: ſicut & mactatio ante Sancta Sanctorum erat præparatio quædam ad ſolẽne illud ſacrificium, quod in Sanctis Sanctorum perficiebatur. Hæc reſponſio manifeſtè refellitur ex eo primùm, quod ſi eſſentia ſacrificij non ſtatuatur in mactatione, ſed in illa interpellatione pro nobis, poſſet repeti illa oblatio cœleſtis, non repetita oblatione: imò de facto repetitur toties, quoties repetitur interpellatio pro nobis, nihil enim aliud volunt eſſe illam oblationem cœleſtem, quàm interpellationem pro nobis apud Patrem. Ex hoc autem ſequetur non eſſe veram argumentationem Pauli, Heb: 9. 26. nec oporteret Chriſtum frequenter pati, ſi frequenter ſe offerret. quidni enim, morte pro nobis ſemel obita, ſæpius eandem repreſentare Patri poſſet, & ad noſtram ſalutem offerre. Deinde ſicut vnum ſacrificium poteſt eſſe præparatio ad aliud: ita ſacrificium in cruce factum, eſt præparatio ad illam oblationem cœleſtem: id enim offertur in cœlo, quod fuit oblatum in cruce. Sicut & in ſacrificio legali, vitulus ille & hircus, qui mactabatur ante Sancta Sanctorum, & quorum ſanguis inferebatur in Sancta Sanctorum, erat verè ſacrificium immolatum pro peccato, vt expreſſè dicitur Leuitici 16. 27. nihil enim illi ad rationem ſacrificij deerat: cùm mactatio animalis in honorem Dei, ſit veriſſimum ſacrificium: alioqui innumera ſacrificia legis veteris, quæ in mactatione victimæ conſiſtebant, non fuiſſent vera ſacrificia; & tamen illud ſacrificium erat præparatio ad ſequentem oblationem. ex priori enim ſacrificio ſumebatur ſanguis, & inferebatur in Sancta Sanctorũ: ita vt ſanguis ille bis fuerit oblatus: primùm in ipſa mactatione pecudis, cùm funderetur in Dei honorem: ſecundò cùm inferebatur in Sancta Sanctorum & Deo præſentabatur: quia enim erat ſanguis rei mactatæ & oblatæ, idcirco verè offerebatur, vt ſacrificium; cùm rem ſacrificatam contineret: Quare typus ſacrificij legalis non ſolùm nõ excludit præcedens ſacrificium; ſed etiam illud ita ſupponit, vt ſine illo non ſubſiſteret: ſupponit autem non vt nudam præparationem, ſed vt veriſſimum ſacrificium: ſiquidem in mactatione illa ſacrificij eſſentia poſita eſt.

Adhæc probare idem poſſumus ex figura Agni Paſchalis, quem Chriſti *Argumentum 4.*

Christi figuram fuisse patet, primùm ex eo, quòd Christus ea de causa passim à Ioanne Agnus dicatur, quòd instar agni occisus est, pro peccatis totius mundi. Ioan: 1. *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Agnus dicitur non quocunque modo, sed Dei, hoc est, Deo oblatus & immolatus: vt etiam Paulus eum vocat, *Pascha pro nobis immolatum,* 1. Cor: 5. Dicitur etiam Agnus, qui tollit peccata mundi, quia per modum Agni occisi pro peccatis, peccata tollit: ac si diceret, idcirco illũ voco Agnum, quia tollit peccata mundi, vt agnus, cùm pro peccatis occiditur & immolatur. quam etiam ob causam appellatur à Ioanne, *Agnus occisus,* Apoc: 5. 6. 12. quia sicut Agnus pro peccatis nostris immolatus est. At longè clariùs idipsum docet S. Paulus, 1. Cor: 5. 7. *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Dicitur enim Pascha, id est Agnus Paschalis. hoc enim sensu legimus apud Euangelistas, occidi Pascha, immolari, Paschari, parari & manducari Pascha. id est, Agnum Paschalem, Luc: 22. 7. Mar: 14. 12. Quemadmodum igitur Agnus ille legalis in Paschate occidebatur & immolabatur, & ideo dicebatur Pascha: ita Christus, vt agnus, die Paschatis occisus & immolatus est. Et sicut ille agnus tunc cùm occideretur, seu in ipsa occisione immolatus & sacrificatus dicebatur: ita noster agnus cùm in Paschate occisus est, in ipsa occisione immolatus & sacrificatus est.

Falsissimum igitur est, quod Smalcius folio 126. scribit, solùm illud sacrificium Pontificis intrantis in Sancta Sanctorum, fuisse typum sacrificij Christi. Nam & cætera legalia sacrificia, erant figura sacrificij Christi secundùm varias & multiplices rationes: *Omnia enim in figura contingebant illis*: & agnus Paschalis erat typus Christi, non solùm proprietatibus agni, videlicet innocentia, mansuetudine; sed etiam occisione & immolatione: omnia enim hæc scriptura ex similitudine agni Paschalis accommodat Christo. Illud etiam legale Pontificis sacrificium typus erat sacrificij Christi, non solùm oblati in cœlo, sed etiam in terra facti, vt paulò ante ostendimus: cùm illud cœleste, supponeret hoc in terra factum. & vt in legali Pontificis sacrificio, sanguis illius sacrificij ante Sancta Sanctorũ facti, importabatur in Sancta Sanctorum: Sic Christus sacrificium in cruce factũ intulit in cœlum, & illud tanquam factum in terra obtulit & offert Patri pro nobis, & à nobis offerri vult in terris ritu Melchisedechiano, vt alibi ostendimus. quam etsi Smalcius more suo Hæretico, Affaniam contumeliosè appellat: ea tamen Affania est omnium san-

ctissimo-

ctissimorum Patrum & sapientissimorum Theologorum, totiusque orbis Christiani: ita vt cum ratione insanire oporteat eum, qui tales duces non sequatur.

Deniq; ratione ita rem concludimus: Christo in cruce morienti pro nobis, nihil omnino deest, quod ad rationem sacrificij spectet. verè igitur in cruce sacrificatus dici debet. Etenim cùm animalia Deo in sacrificium offerrentur, per solam mactationem in cultum Dei ea sacrificij ratio perficiebatur: & Abrahamo cùm Deus praeciperet, vt sibi sacrificaret filium, non aliud praecepit illi, nisi vt tolleret filium & illum occideret; cùmq; illum posuisset super struem lignorum, ait scriptura, extendit manum & arripuit gladium, vt immolaret filium suum. gladio igitur immolabat, & occisione perficere volebat sacrificium. Cùm igitur in cruce Christus se in mortem obtulit, & pro nobis ad Dei honorem occidi voluit, nihil illi ad propriam rationem sacrificij defuit. *Argumentum 5.*

Verum igitur in cruce de se obtulit sacrificium. Et sanè si in coelo intercedendo pro nobis dicitur ab Aduersarijs offerre seipsum & sacrificare: quanto magis moriendo pro nobis, offerre seipsum & sacrificare dicendus est. Magis enim seipsum Deo & nobis impendit moriendo, quàm intercedendo: & si intercedendo potest peccata expiare, quanto magis moriendo.

Et haec quidem argumenta veritatem Catholicam de sacrificio cruento in cruce facto, ita conuincunt, vt stupidum vel truncum esse oporteat, qui ea vel non intelligat, vel non admittat. Verùm ad argumenta Aduersariorum, quibus in tam pudendum errorem inducti sunt, dissoluenda veniamus.

Aduersus Christi in cruce Sacrificium, Arianorum obiecta diluuntur. CAPVT XII.

PRimum itaq; & praecipuè hunc in modum argumentantur ex similitudine legalis Pontificis, quam Paulus Christo applicat ad Hebr: 9. Sicut enim Pontifex legalis non nisi in Sancta Sanctorum ingressus, sacrificium illud annuarium perfecit: sic etiam Christus nonnisi in coelum ingressus, sacrificium suiipsius peregit. *Primus insultus Arianorum contra Christi in ara crucis oblationem reprimitur.*

Verùm Ariani hoc ipso gladio iugulandi sunt. Etenim si sacrificium illud legale, similitudo fuit sacrificij Christi, vt & Paulus testatur, & res ipsa demonstrat: in sacrificio autem illo legali, vitulus

& hircus, priuſquam ſanguis eorum in Sancta Sanctorum inferretur, occidi & pro peccato immolari debuerunt ante Sanctuarium, conſequens eſt Chriſtum quoq; antequam Sanctuariũ illud cœleſte intraret, occidi & pro peccato immolari debuiſſe, tùm in ſanguine ſuo & per hoſtiam ſuam in cœlum intrare. Quia verò Smalcius impudenter negat, illam occiſionem, quæ ante Sanctuarium fiebat, fuiſſe verè ſacrificium, ſed ſolùm vult præparationem quandam fuiſſe ad illud ſacrificium in Sanctis Sanctorum complendum: idcirco verbis ipſis ſcripturæ tam craſſa ignorantia refellenda eſt. Sic igitur ſcriptura ait de hoc legali ſacrificio Leuit: 16. 27. *Vitulum autem & hircum, qui pro peccato fuerant immolati, & quorum ſanguis illatus eſt in Sanctuarium, vt expiatio compleatur, aſportabunt foras caſtra.* En quomodo ante ingreſſum in Sanctuarium immolatio & ſacrificium peragebatur, & ſanguis illatus in Sancta Sanctorum, ex peracto ante ſacrificio aſſumebatur. Quocirca miror Smalcium, qui cùm toties caput Leuitici à me indicatum legiſſe ſe ſcribat; rem tamen adeò claram animaduertere non potuerit, vt, vigilanſné an dormiens legerit, iudicar non poſſim.

At inquit, ſacrificia illa, quæ ante ingreſſum & poſt egreſſum ex Sanctis Sanctorum offerebantur, non eius generis erant, cuius illud eſt, quod Chriſti ſacrificium figurabat, & altare, quod extra Sanctuarium erat, nihil prorſus ad hoc anniuerſarium ſacrificium pertinebat; verùm ſi id de alijs diſtinctis ſacrificijs intelligat, non ad rem loquitur: nos enim non de alio diſtincto ſacrificio loquimur, ſed de illo duntaxat vituli & hirci ſacrificio: ex quo ante Sanctuarium immolato, inferebatur ſanguis in Sancta Sanctorum: licet igitur alia ſacrificia non pertinerent ad illud anniuerſarium ſacrificium: tamen cùm non de illis ſacrificijs ſit ſermo, id totum ad rem non facit. Si verò id intelligat de illo ſacrificio vituli & hirci, cuius ſanguis inferebatur in Sancta Sanctorum, falſum dicit: plurimùm enim pertinebat illa præcedens mactatio ad illationem & oblationem ſanguinis in Sanctis Sanctorum. illa enim oblatio ab hac oblatione dependebat; & niſi vitulus & hircus ante Sanctuarium pro peccato immolatus eſſet, non fuiſſet eorum ſanguis oblatus in Sanctis Sanctorum.

At dicit pertinere, vt præparationem, non vt ſacrificium. Sed illam, quam Smalcius præparationem nuncupat, ſcriptura vocat ſacrificium & immolationem pro peccatis. Leuit: 16. 27. Vtroq; igitur

modo

modo pertinebat, & vt sacrificium, & vt præparatio. Nam supponebatur sacrificium factum, ad hoc vt ex illo sanguis sacrificatus, inferretur in Sancta Sanctorum: neq; verò repugnat vnum sacrificium esse præparationem ad aliud, & vnum sacrificium ab altero dependere. Illam etiam mactationem vituli per modum sacrificij, præparationem fuisse scriptura ipsa testatur.

Ac ne aliqua dubitatio remaneat, ex eo quod Leuit: 16. dicitur, sanguinem illum in Sancta Sanctorum inferri debuisse, vt expiatio compleretur; id non ita accipiendum est, ac si ante Sanctuarium non fuisset peractum verum sacrificium, cùm id scriptura fateatur, sed quòd perfectio quædam maior & complementum illi addebatur in Sanctuario, cùm illud, quod iam erat factum, Deo præsentabatur & offerebatur vt factum. Quod idem fit à Christo, qui nunc in cœlo sacrificium à se in cruce factum Deo repræsentat & offert ad expianda peccata; quod cùm facit, ius quodammodo suum repetit, vt sacrificio à se peracto, hominum peccata expientur, & actu admittantur ad illam peccatorum remissionem, quam illis in cruce parauit.

Duplex igitur hoc loco oblatio distinguenda est, altera quæ est in ipso sacrificio, quæq; est essentialis sacrificio: vt cùm Abraham filium suum offerret in mortem, volens eum occidere: altera est superueniens sacrificio, nempe cùm sacrificium iam factum Deo repræsentatur, commendatur, offertur, ad hoc vt illud Deo sit acceptum, & gratum ad eos omnes effectus, qui ex illo sacrificio dependent, tribuendos. Prior oblatio fuit in cruce, vti demonstratum est: posterior fit in cœlo, fietq; semper. Quanquam Christus nunc in cœlo existens, non solùm offert seipsum in cœlo astando vultui Dei & interpellando pro nobis, sed etiam in terra per institutum à se sacrificium sub panis & vini specie secundùm ordinem & ritum Melchisedech. quemadmodum enim seipsum pro nobis in cruce mortuum, offert in cœlo: ita, quia semetipsum etiam nobis reliquit in terra sub specie panis & vini, consequens est vtraq; ratione seipsum offerre. quod etsi blasphemam matæologiam, pro sua modestia, nuncupet Smalcius, ea tamen non nostra sed Pauli doctrina est.

Vt enim alia omittam, quæ alibi contra vestrum *Wolkelium* docui, Paulus Hebr: 13. 10. agnoscit nos, *habere altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt*: idq; ex eo probat, quòd ijs, qui tabernaculo seu legi veteri deseruiunt, nō licet ijs victimis vesci,

quarum ſanguis infertur in Sancta Sanctorum, ſed earũ corpora cremabantur extra caſtra, non verò ad veſcendum proponebantur, vt ex Leuit: 16. manifeſtum eſt. Talis autem victima Chriſtus eſt, cuius ſanguis in cœlum illatus eſt. Non licet igitur corpus eius edere & ſanguinem bibere, ijs qui tabernaculo & legi veteri deſeruiunt, ita vt ad idem ſignificandum dicat Paulus, Chriſtum eſſe paſſum extra portam, vt ijs, qui ſunt extra caſtra, ſeu extra ceremonias & obſeruantias legis, ſe profuturum oſtenderet, eoſq; ſanctificaret per ſuum ſanguinem. Nobis autem qui Chriſtiani ſumus, & tabernaculo ſeu legi veteri non deſeruimus, licitum eſt edere de hoc altari, in quo apponitur caro & ſanguis huius victimæ illatæ in Sanctuarium cœleſte. Hic ergo diſcurſus S. Pauli an non manifeſtè indicat, eſſe in terra altare, in quo apponitur nobis edendum corpus Chriſti, & ſanguis bibendus, ſub ſpecie panis & vini; quibus illis, qui Chriſtiani nõ ſunt, veſci non licet. quòd ſi altare eſt menſa ſacrificij, conſequens eſt in hoc altari Euchariſtico ſacrificiũ exhiberi corporis & ſanguinis Chriſti: Neq; enim quis poteſt dicere hoc altare eſſe in cœlo, cùm non in cœlo, ſed in terra nobis relictum ſit corpus & ſanguis Chriſti in Euchariſtia ad edendum & bibendum. neq; de ſpirituali duntaxat eſu intelligi poteſt, cùm ore ipſo ſumi à nobis corpus & ſanguinem ſuum ſub ſpecie panis & vini Chriſtus inſtituerit. Non igitur blaſphema matæologia eſt, vt calumniatur blaſphemus Smalcius, corpus Chriſti & ſanguinem ſub ſpecie panis & vini offerre, cùm ad hunc finem ſit altare Euchariſticum, vt in eo ſacrificium peragatur corporis & ſanguinis Domini, veriſſimumq; eſt Chriſtum non ſolùm manifeſtè ſeipſum pro nobis offerre in cœlo, ſed etiam ſub myſterio in panis & vini ſpecie in terra. Scio nonnullos interpretari dictum Apoſtoli, de altari crucis. At certè in altari crucis non proponitur nobis corpus Chriſti edendum, ſed in altari Euchariſtiæ: licet enim idem corpus fuerit in cruce, quod nunc eſt in Euchariſtia: tamen in cruce non habuit ſpeciem cibi, ſed extra crucem ſub ſpecie panis, vt ederetur à Chriſto, inſtitutum eſt. quod ſi interpretentur de eſu ſpirituali per fidem, primùm id dici non poteſt. Paulus enim loquitur de eſu prohibito Iudæis. At Iudæis prohibitum fuit re ipſa, non per fidem edere de ſacrificio in Sancta Sanctorum illato. Per fidem etiam licuit edere Chriſtum Iudæis: ſicut & credere: ſiquidem credere, eſt edere. Deinde Paulus de illo eſu loquitur, qui à Chriſto præſcriptus eſt: no-

bis autem præſcriptum eſt, vt in Sacramento corpus & ſanguinem Chriſti ſumamus. Demum ſi Ariani de altari crucis hæc verba interpretentur, concedere illos neceſſe eſt, Chriſtum in cruce, tanquam in ſuo altari ſacrificaſſe. quod tamen ipſi minimè concedunt.

Adducit Smalcius ſecundo loco Hebr: 2. 17 vbi dicitur, *debuiſſe Chriſtum per omnia fratribus aſſimilari, vt miſericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum, vt repropitiaret peccata populi.* Ex quo infert Smalcius, priùs Chriſtum paſſum eſſe & mortuum pro ſimilitudine, quàm fieret ſummus noſter Pontifex. Egregiè verò, quis enim non videt, Paulum non dixiſſe abſolutè, vt Pontifex fieret, ſed vt miſericors fieret & fidelis Pontifex: aliudq; eſt fieri Pontificem abſolutè, aliud fieri miſericordem. Paulus igitur ait, Chriſtum debuiſſe fratribus aſſimilari in omnibus ærumnis & calamitatibus, non vt Pontifex fieret, ſed vt miſericors fieret. omnium enim ærumnarum experientia facit ad miſericordiam & fidelitatem: *in eo enim, in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt & iis, qui tentantur, auxiliari*, vt ℣. 18. dicitur. Non igitur neceſſariò infertur ex Pauli verbis, Chriſtum ante paſſionem & mortem non fuiſſe Pontificem, ſed ſolùm ante paſſionem & mortem non expertum eſſe ærumnas noſtras, ex quibus fieret miſericors Pontifex.

Secunda impreſſio Arianorum euitatur.

Alterum locum adducit Hebr: 4. 14. *Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetrauit cœlos*: ex quo infert Smalcius, antequam cœlos penetraret, non fuiſſe Pontificem, & eo fine penetrâſſe cœlos, vt fieret noſter Pontifex. At nihil horum ex verbis Pauli cõcludi poteſt: is enim ſolùm dicit, Pontificem penetraſſe cœlos. ex ho cautem non poteſt inferri, vel antequam penetraret non fuiſſe Pontificem, vel eo fine penetrâſſe, vt primò tunc fieret Pontifex; ſed ſolùm concluditur, Chriſtum Pontificem in cœlis quoq; Pontificio munere fungi, cùm eo fine cœlum petierit, vt ibi aſtaret vultui Dei pro nobis. Deinde eadem ſcriptura, quæ ait Chriſtum Pontificem cœlos penetrâſſe, aſſerit etiam peracto in cruce ſacrificio penetraſſe, purgatione peccatorum ante facta & redemptione inuenta. vt in capite præcedenti monſtratum eſt: & ex ſimilitudine legalis Pontificis cõſtat ipſum ante Sanctuarium peracto ſacrificio in Sancta Sanctorum introiſſe. Non igitur eo fine intrauit cœlum Chriſtus, vt eſſet ibi primùm noſter Pontifex, ſed vt ibi in æternum, tanquam Pontifex noſter, pro nobis vultui Dei appareat, & ad Redemptionis ſuæ, quam in cruce fecit,

Tertia ſimiliter declinatur.

fecit,

fecit, possessionem & fructum nos perpetuo admittat: parum enim profuisset redemisse, si ad fructum redemptionis percipiendum re ipsa non admitteremur.

Tertius impetus retunditur.

Tertium locum citat Hebr: 7. 26. vbi Paulus ait: *talem decuisse esse nostrum Pontificem, qui esset excelsior cœlis factus.* ex quo Smalcius infert, necesse fuisse vt cœlis sublimior fieret, si Pontifex esse voluit. At nihil tale Paulus docet. totumq; id affingitur Paulo, quod Smalcius dicit. Paulus enim solùm dicit, Pontificem nostrum excelsiorem cœlis esse factum. ad quod verificandum non est necesse dicere, tunc primùm esse Pontificem factum, cùm factus est cœlis excelsior. Nam etiam ante factus Pontifex, potuit postea fieri cœlis excelsior. idq; reuera Scriptura ibidem docet, Christum non nisi semel peracto sacrificio factum esse cœlis excelsiorem ℣. 27. expurgatione peccatorum facta. Heb: 1. 3. & redemptione inuenta. Heb: 9. 12. id quod Pontificis quoq; legalis similitudo indicat, qui non tunc primùm fiebat Pōtifex cùm in Sancta Sanctorū semel in anno intrabat, sed ante etiam Pontificis munere fungebatur. Non igitur dedecebat Theologiæ Doctorem vt Smalcius obijcit, Scripturas, de Christi Pōtificis in cœlum ingressu ita interpretari: non vt in cœlo primū fieret Pontifex, sed vt cùm in terra Pontificis munere functus esset, in cœlo quoq; munere Pontificis fungeretur. Huius enim interpretationis scriptura ipsa author est.

Præterea Smalcius ait, Scripturam docere, Christum si super terram esset, sacerdotem non esse. Heb: 8. 4. *Si ergo*, inquit, *esset super terram, nec esset sacerdos, cùm esset, qui offerent secundùm legem munera.* At mentem Pauli euertit Smalcius. Non enim asserit Paulus, eum qui super terram est, sacerdos, non esse sacerdotem; cùm hoc & cōtradictionem implicet, & contrarium mox asseratur à Paulo, nempe non defuisse legales sacerdotes, qui super terram offerrēt munera, eosq; fuisse verè sacerdotes: sed id solùm dicere vult; quòd si Christus tantùm super terram sacerdos esset, non esset sacerdos, id est non fuisset factus à Deo sacerdos; quia nimirum talis sacerdos in Pontifice legali figurabatur, qui non solùm ante Sanctuarium, sed & in ipso Sanctuario Pontificis munere fungeretur, vel quòd in idem ferè recidit, non fuisset necesse vt fieret sacerdos: siquidem ad sacrificia super terram, sufficiebant sacerdotes legales, ad eum modum quo capite præcedenti ℣. 11. dixerat. Si consummatio erat per sacerdotium Le-

tium Leuiticum (quod proculdubio fuit ſuper terram) quid adhuc neceſſarium, ſecundùm ordinem Melchiſedech alium ſurgerę ſacerdotem, & non ſecundùm ordinem Aaron dici? Ex quo patet quid Paulus intellexerit per ſacerdotem ſuper terram, nempe eum, qui tantùm ſuper terram ſacerdos eſſet, & ſuum ſacrificium oblatū in terra non poſſet inferre cœlo: id quod patet ex ſubiecta materia, & omnibus loci circumſtantijs, & ex Typo Pontificis legalis. Si igitur Chriſtus talis ſacerdos eſſet ſuper terram, qui ſolùm in terra ſacrificaret, nec ſuum ſacrificium in cœlum poſſet inferre, non fuiſſet à Deo factus ſacerdos: neq; enim tali ſacerdote fuiſſet opus, cùm nō deeſſent ſacerdotes legales, qui ſuper terram tantùm ſacrificabant. Idem etiam patet ex Typo Pontificis legalis, quem Paulus vrget c. 9. is enim non tantùm ante Sanctuarium offerebat, ſed etiam in ipſum Sanctuarium intrabat, inferens ex ſacrificio à ſe oblato ſanguinem in Sancta Sanctorum. Si igitur Smalcius verba non nudè carpſiſſet, ſed ſenſum ex ſubiecta materia & loci circumſtantijs diligentiùs inueſtigâſſet, non fuiſſet turpiter lapſus in ſenſu verborum Pauli: cùm is per ſacerdotem ſuper terram, non eum intellexerit qui in terra ſacrificaret, ſed qui ſolùm in terra & nullo modo in cœlo ſacrificaret ſecundùm Typum Pontificis legalis, quem paſſim vrget S. Paulus in illa epiſtola.

Quartus conatus irritus redditur

Tandem vrget locum Heb: 10. 5. *ideo ingrediens mundum, dicit: Sacrificium & holocautomata noluiſti; corpus autem aptaſti mihi. Tunc dixi, ecce venio. In capite libri ſcriptum eſt de me, vt faciam Deus tuam voluntatem.* Hūc locum ita intelligit Smalcius, ac ſi de Chriſti ingreſſu in cœlum intelligendus ſit. Mundi enim nomine cœlum intelligi vult, in quod Chriſtus ingreſſus illico obtulit ſacrificium. Verùm hæc ſumma temeritate aſſeri ab aduerſarijs, vel ex eo probamus, quòd mundus abſolutè dictus in propria ſua ſignificatione, pro hoc mundo præſenti debet accipi; niſi aliquid eiuſmodi adijciatur, ex quo neceſſum ſit in impropria ſignificatione accipi. Atqui hoc in loco mundi nomen abſolutè ponitur; neq; aliqua loci circumſtantia requirit, vt impropriè ſumatur. Non poteſt igitur mundi nomine cœlum intelligi.

At enim inquit, is mundus hîc intelligendus eſt, in quem ingrediens Chriſtus, ſtatim ſeipſum obtulit. talis autem mūdus non eſt iſte præſens, ſed futurus. Nam in hunc mundum ingreſſus Chriſtus, non illico ſe ſacrificauit; in cœlum autem ingreſſus, mox ſeipſum obtulit. Ve-

lit. Verùm perperam affingitur Paulo, quasi dixerit Christum ingressum in mundū se illico sacrificâsse, solùm enim dicit dixisse illa verba: *Ecce venio*: nō dicit, Ecce venio vt statim me sacrificē; sed venio paratus ad sacrificandū iuxta voluntatē tuam Deus, siue statim, siue quādo opus fuerit. Ad vtrumq; enim hic modus loquendi seruit, & est indifferens ad vtrumq; significandum. Non bene igitur ex hoc loquendi modo colligit Smalcius, Christum venisse in mundum, vt statim se sacrificaret. is enim qui venit, vt aliquid faciat, non est necesse vt statim faciat, sed satis est, vt suo tēpore faciat: sic Christus ait, se ad hoc venisse in mundum, vt testimonium perhiberet veritati. Ioan: 18. 27. attamen non statim ac venit in mundum, testimoniū perhibuit veritati. Sic Paulus 1. Tim: 1. ait Christum venisse in hūc mundū, peccatores saluos facere; & tamē nō statim ac venit in mundum hunc, id fecit. Quod si quis dicat, statim facere cæpisse, ea quæ ad peccatores saluandos referebantur: pari ratione dicam ego, Christum antequam se in cruce sacrificaret, præparasse se ad sacrificium, & multa fecisse, quæ ante sacrificium ex Dei voluntate præmittenda erant: non enim solùm, vt se sacrificaret, venerat in mundum, sed & vt hominibus voluntatem Dei annunciaret: quod tribus ante mortem annis præstitit. Ex quo patet, retorqueri posse Smalcij argumentum in ipsum. Nam si non est necesse, ex illo modo loquendi, vt Christus statim se sacrificauerit, neq; etiam erit necesse, vt mundi nomine cœlum significetur, cùm illud afferatur ab aduersariis pro ratione istius. Ad hæc qui dicit se venire ad faciendam voluntatem alterius, non est necesse, vt statim faciat, sed eo tempore, quo fuerit voluntas alterius. Hoc autem modo Christus ingrediens mundum ait se venire. Deniq; illam oblationem, quam in mundum ingressus fecit; ait Paulus, ibidem factā esse semel; hoc autem de oblatione illa cœlesti non posse intelligi probatum à nobis est: cùm illa non semel sed semper fiat. ergo de oblatione in hoc presenti mundo debet intelligi.

At inquit, verba illa, *Corpus autem aptasti seu perfecisti mihi*, indicant, corpus Christi ad oblationem perfectum, hoc est, immortale reddi debuisse. quale corpus non habuit Christus, in hunc mundum veniens, sed solùm dum cœlum ingrederetur: At respondendum est, siue legamus *Aptasti*, siue *perfecisti*, non de alia perfectione sermo est, quàm de ea, quæ ad finem oblationis est necessaria. Porrò ad ob-

lationem

lationem, quæ ſemel eſt facta in cruce, non requiritur corpus immortale, ſed mortale. Non igitur de perfectione immortalitatis ſermo eſt, ſed de perfectione naturali corporis; vt ſenſus ſit, corpus verum & perfectum omnibus ſenſibus dediſti mihi, vt in eo pati ac mori, & ex conſequenti per mortem illud tibi offerre poſſim.

Ridendus verò eſt Smalcius, cùm ait me petere principium. nõ enim ego peto principium, cùm oſtendo verba Pauli non neceſſario de perfectione immortalitatis intelligi debere, cùm de perfectione naturali poſſint intelligi. Sed Smalcius petit principium, cùm ex eo quod de oblatione cœleſti, de quo eſt controuerſia, hîc agi putat, infert etiam de perfectione corporis immortali ſermonem eſſe. Et ſanè nemo non videt, Smalcio probandum incumbere, omnino de immortalitate hîc ſermonem eſſe, quam ille non aliter probare poteſt, niſi dicat ad oblationem cœleſtem, immortale corpus requiri, & hîc de oblatione cœleſti ſermonem eſſe: quod & falſiſſimum eſt, & illi oblationi cœleſti ſemel factæ repugnans: & clariſſima eſt petitio principij. id enim, quod hîc quærimus, eſt, an cœleſtis oblatio ſit illa, quæ à Chriſto in mundum ingrediente eſt facta, vel non.

Non poſſum verò ferre, quod imprudenter adijcit Smalcius: in ſacrificio Chriſti nullum, propriè loquendo, locum eſſe voluntati ipſius, ſed tantùm Dei, qui Chriſtum ad id ſalutis noſtræ cauſa voluerit extollere. Anné quod Chriſtus propter ſuam in nos charitatem fecit, abſq; voluntate ſua feciſſe putandus eſt? cùm charitas ſit ipſiſſima voluntas diligentis. Chriſtum porrò ex charitate ſeipſum pro nobis obtuliſſe, teſtantur Sacræ literæ. Nam & Paulus Chriſti charitatem vocat ſupereminentem ſcientiæ, hoc eſt excedentem omnem ſcientiam. Eph: 3. 18. illam inquam, charitatem, qua maior eſſe, Chriſto ipſo teſte, nulla poteſt, qua animam ſuam pro nobis poſuit. de qua etiam Paulus ad Gal: 2. 20. loquitur: *qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me.* Eph: 5. 2. 25. Apoc: 1. 5. qui verò tanta charitate ſeipſum pro nobis obtulit in mortem: quomodo non eadem charitate ſeipſum pro nobis in cœlis offert, aſtando Dei vultui & interpellando pro nobis: vt id quod nobis per mortem aquiſiuit, rę ipſa in nos diſtribuat. niſi forte defeciſſe Chriſti charitatem in cœlis dicamus, & maiorem in nos charitatem habuiſſe in terris, quàm nunc habeat in cœlis, exiſtimemus. Faceſſat igitur Smalcius cum talibus nugis, & tam indigna de Chriſti charitate atq; voluntate opinione, & diſcat

Chriſtus voluntariè ſe ſacrificauit.

discat oblationem Christi & ex voluntate Dei Patris, & ex charitate Christi profectam esse: ita vt non solùm voluntati Dei Patris tribuenda sit, sed etiam voluntati Christi, qui pro sua in nos charitate propensissimè seipsum obtulit pro nobis; neq; solùm ob Patris voluntatem, sed etiam ob suam in nos charitatẽ. Quocirca Paulus ad Heb: 2. 17. de illa oblatione in cœlis loquens, ait Christum, vt misericors fieret & fidelis Pontifex ad Deum, omnes nostras calamitates perpessum esse; vt in eo, in quo passus ipse & tentatus est, posset & ijs, qui tentantur, auxiliari. quod nimiam Christi in nos charitatem, etiam cùm in cœlo existit Pontifex apud Deũ, & nobis auxiliatur, ostendit.

Ex quibus omnibus est manifestum, causam tanti erroris in sacrificio crucis negando, non aliam fuisse Arianis, quàm prauam scripturarum interpretationem, in qua, sicut à communi & recepta totius orbis Christiani sensu recesserunt: ita erroris manifesti ex ipsis scripturis à nobis conuicti sunt.

Christ9 quotidie se sacrificat. Impugnat deinde Smalcius id, quod diximus, Christum sub specie panis & vini, seipsum quotidie ritu Melchisedechiano offerre: quòd ille, qua est in omnibus rebus asserendis insigni temeritate, cõmentum Pontificiorũ nuncupat: cùm nos paulò ante doctrinam eam esse Pauli, asserentis altare, de quo edatur corpus & sanguis Christi, ostenderimus: eum verò ritum offerendi panem & vinũ, fuisse Melchisedechianum contra *Wolkelium* fusiùs probauimus in Refutatione vanæ dissolutionis nodi Gordij, cap: 14. ex verbis ipsis Gen: 14. 18. *Melchisedech proferens, panem & vinum, (erat enim sacerdos Dei altissimi,) benedixit ei.* etenim Parenthesis illa, præcedentis non sequentis sententiæ rationem reddit: Non prius enim ponitur ratio thesis, quàm ipsa thesis. vimq; facit scripturæ Smalcius, cùm ita exponit, ac si prius scriptum fuisset, Benedixit ei; & postea ratio reddita, Erat enim sacerdos Dei altissimi. Si igitur illa ratio, præcedentis sententiæ ratio est, necesse est Melchisedechum protulisse panem & vinum, ea ratione, vt ad sacerdotem Dei altissimi spectabat. Panem autem simplicem & profanum proferre non spectabat ad sacerdotium Melchisedechi; sed ad regiam illius munificentiam. necesse igitur est, vt panem & vinum sanctificatum Deo protulerit: id enim & ad sacerdotium eius spectabat; & panis ac vini sanctificati prolatione, inetlligitur etiam Abrahamo vt sacerdos benedixisse.

Indignum verò Smalcius arbitratur, quòd verborum Genesis

interpre-

interpretationem, omnium Sanctorum Patrum & Ecclesiæ Doctorum auctoritate confirmauerim: quasi non indignius multò sit, quod facit Smalcius, dum suam expositionem Roberti Stephani hominis hæretici auctoritate confirmat: quasi non satius sit in exponenda Scriptura Sacra Sanctorum hominum, qui Spiritu Dei pleni erant, ductum sequi, quàm vel hæreticum auctorem, vel proprij capitis figmenta.

Negat etiam Smalcius, Christum dictum sacerdotem secundū ordinem Melchisedech, præcipuè propter ritum sacrificandi. Id verò nos contra *Wolkelium* fusiùs. Nunc vna ratione euinco. etenim si esse sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech, est, secundùm similitudinē Melchisedech esse sacerdotē. vt Paulus exponit Heb:8. 15. Similitudo autem sacerdotis, etsi in persona quoq; attendi possit: præcipua tamen est in ritu & ratione sacrificij, teste eodem Paulo Hebr: 5. 1. vbi ait, omnem Pontificem eo fine præcipuè institui, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis: consequens est similitudinem sacerdotij Melchisedechiani, præcipuè ex ritu & ratione sacrificij spectandā esse. Nam etsi Paulus ad Hebræos scribens, qui Aaronici sacerdotij dignitatem plus æquo extollebant, solùm dignitatem sacerdotij Melchisedechiani vrget, nihil de ritu & sacrificio Melchisedechi attingens; siquidem id solum ad finem & scopum Pauli, tùm faciebat, graui tamen præ occupatione vsus, admonuit, multa esse de Melchisedecho dicenda, & quidem in interpretabilia: quæ tamen propter eorum, ad quos scribebat, imbecillitatem, nolebat attingere: ita vt vel ex eo doceret, se non omnem Melchisedechi similitudinem, quam habet cum Christo, persecuturum. Ineptéque Smalcius argumentatur, cùm ex eo quòd nulla mentio ritus Melchisedechiani sit à Paulo facta, concludit in ritu sacrificij similitudinē inter Christum & Melchisedech nullam intercessisse: eius enim præteritionis, & scopus Pauli, & ipsa excusatio à Paulo præmissa, rationem reddunt sufficientem.

Christus cur sacerdos secundùm ordinem Melchisedech.

Vtinam verò Smalcius eam Christi personæ Dignitatem, quæ illi ex typo Melchisedechi, Paulo interprete, conuenit, meliùs expendisset, aduertisset proculdubio, Christum neq; initium dierum, neq; finem habere, hoc est ab æterno & in æternum existere: non ratione sacerdotij, quod licet finē non habeat, initiū tamen dierū habet, quocunq; tandem modo accipiatur, sed Diuinæ naturæ respectu. Nihil

Votū Smalcio oblatum.

ctu. Nihil enim præter Deum initium non habet; nihil ab æterno exiſtit: omnia certo aſſignato initio ortum habent: Solus Deus eſt, qui nec initium dierum, nec finem vitæ habet.

Scio Socinum & alios eiuſdem farinæ homines, ea verba ad ſacerdotium Chriſti referre, vt ratione ſacerdotij Chriſtus dicatur nec initium dierum, nec finem vitæ habuiſſe, quòd nec alicui ipſe in ſacerdotio ſucceſſerit, nec alium poſt ſe ſucceſſorem habiturus ſit.

At quā iſta à verbis Pauli abhorreant, non eſt difficile iudicare. Nam ſi nulli in ſacerdotio ſuccedere, ſit neminem ante ſe ſacerdotē habere; id Chriſto non conuenit, cùm ante ſe legales ſacerdotes habuerit. Si verò ſit, in aliorum ſacerdotium non ſucceſſiſſe, id quidē Chriſto conuenit, ſed conuenit etiam Aaroni & alijs, qui primi illius ordinis & ritus ſacerdotes fuêre, neq; tamen propterea initium dierum non habuiſſe dicuntur. Adhæc, ſicut finem vitæ non habere Paulo interprete, eſt ſemper & in æternum viuere, ita initium dierū non habere, eſt ſemper & ab æterno exiſtere. id enim ipſius anthiteſis ratio poſtulat. Neq; Paulus hæc explicans vllam ſucceſſionis mētionem fecit. Ex quo patet illa verba non ad ſacerdotiū referri, cùm conſtet ſacerdotij initium, Chriſtum habuiſſe: neq; quod nulli ſucceſſerit, rectè dicitur initium dierum non habuiſſe. Poteſt enim quis nulli in ſacerdotio ſuccedere, ſed primus in illo ordine ſacerdos eſſe; neq; tamen propterea initium dierum non habebit. Neceſſe eſt igitur ea verba ad æternam Chriſti, quæ ſine initio eſt, exiſtentiam referri, ita vt ſit æternus & abſq; initio Dei Filius.

Melchiſedecho quidem conuenit, initio dierum & fine vitæ carere; non reuera: fuit enim homo initio & fine vitæ circumſcriptus; ſed quòd hæc propter myſterium de eo nō recenſeantur in ſcriptura. Producitur enim Melchiſedech, quaſi non de hominibus progenitus ſed de cœlo lapſus, nulla originis eius aut mortis facta mētione. Verùm id non ſine myſterio factum eſt, nimirum, vt ea in re Filio Dei aſſimilaretur, in quo id veriſſimè inuenitur. Re enim vera Filius Dei & initio dierum, & fine vitæ caret Diuinæ naturæ reſpectu. Vnde etiam & in humana natura, ſecundùm quam eſt ſacerdos, in æternum viuere poteſt, & eſſe ſacerdos in æternum. Hoc ſentire de Chriſto typus Melchiſedechi à Paulo expoſitus cogit, qui alia ratione conuenire Chriſto non poteſt, niſi æternus Dei Filius credatur.

Chriſtum

Christum verè & propriè esse Sacerdotem, non metaphoricè & impropriè, contra impiũ Smalcij dogma demonstratur. CAP: XIII.

NOn pudet Smalcium expresſè aſſerere Chriſtum impropriè omnino ac metaphoricè nomine ſacerdotis inſigniri, & ad oblationem impropriè dictam conſtitutum eſſe Pontificem. his enim verbis vtitur folio 129. Etenim ait, nihil propriè Deo nunc offertur, vt olim in legalibus ſacrificijs victimæ offerebantur, ſed id quod Chriſtus nunc in cœlo eſt, & quod noſtra cauſa in cœlo facit, ſacrificium appellatur, quia vt olim ſacrificium, Dei benignitate accedente, populo Dei ad expiationem proderat, ſic nunc quod in cœlis Chriſtus eſt, & ea quæ ibidem facit, nobis proſunt ad remiſſionem peccatorum. hæc Smalcius.

Impietatis in Christum quà sacerdos est Smalcius arguitur.

Quod Smalcij dogma, cùm, vnà cum auctore, impium nuncupauerim in Monſtris Arianiſmi: Smalcius tamen cenſura tanta non putat dignum, ita vt quamuis error eſſet, impius tamen non eſſet, cùm nihil impium de Chriſto contineat.

Primò.

At negari non poteſt multis modis impium eſſe, cùm & Chriſtum ſumma Pontificis dignitate & honore priuet, & Deum ſummo, qui ei per ſacrificium debetur, cultu: & Religionem ſuo fructu, nẽpe ſacrificio. Etenim dubium non eſt, ſummam eſſe in Eccleſia Põtificis dignitatem, in his, quæ ſunt ad Deum, populo Dei præſidẽtis. Ea igitur ſi in Chriſto vera non ſit & propria, ſed metaphorica & impropria: an non conſequens eſt Chriſtum ſumma Pontificis dignitate & honore carere, cùm pro vera metaphoricam tantùm habeat. Nam etſi non deſit Chriſto, alia quoq; dignitas ſumma; tamen quis non videt, ſi ad eam Pontificis quoq; ſumma dignitas accedat, longè maiorem fore Chriſti dignitatem. Adhæc ſummus Dei cultus, ſacrificium eſt, in quo ſumma eius poteſtas in res creatas recognoſcitur, eumq; ſemper ab hominibus Deus requiſiuit, nec fuit vlla gens tam barbara, quæ ſacrificio, eum quem putabat eſſe Deum verum, non coleret. Hoc igitur cultu Deus priuatur, ſi verum ſacrificium & ſacerdotium negetur. Religio etiam ita cum ſacrificio eſt coniũcta, vt ſine eo conſiſtere non poſſit. qualis enim Religio eſt, quæ ſũmum Deo cultum, qui in ſacrificio continetur, denegat? Quod ſi Paulus dixit, tranſlato ſacrificio, neceſſe eſſe, legem quoque, qua Religio & ritus Deum colendi continetur, transferri. Hebr: 7. 12.

meritò

meritò nos quoq; dicere possumus: sublato vero sacerdotio, necesse esse legem quoq; auferri. Hoc igitur facit Smalcius, cùm verum sacerdotium Christo negat. Religionem enim tollit, cùm præcipuam eius partem, quæ sacrificium est, tollit. quod cùm ita sit, an non meritissimo iure, impius censeri debet, qui & Christo & Deo & Religioni iniurius est.

Hæc igitur prima sit Smalciani dogmatis confutatio, quòd proprium & verum sacerdotium Christo negari absq; impietatis flagitio non possit, hoc est absq; summa Christi, Dei & Religionis iniuria.

Secundò. Altera sumitur ex ijs scripturæ locis, quibus ostensum est, Christum verum & proprium sacrificium in cruce obtulisse: ex eo enim consequitur, eum qui verum & propriè dictum sacrificiũ offert, verè quoq; & propriè sacerdotẽ esse: cùm sacerdos respectu sacrificij dicatur; & ad dona sacrificiaque offerenda pro peccatis constituatur. Hebr 5.

Tertiò multifariam. Tertia ducitur ex D. Pauli authoritate, qui in Epistola ad Hebræos ex instituto probat, Christum esse verè & propriè sacerdotẽ. Nam in Cap: 5. definitionem veri Pontificis producit, eamq; mox Christo applicat. *Omnis*, inquit, *Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, in iis quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis, nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* hîc describi verum & propriè dictum Pontificem non est dubium, vt pote, qui electione ad dignitatem Pontificiam opus habeat, qui vt Põtifex præsit hominibus in ijs, quæ sunt ad Deum, qui offerat dona & sacrificia vera pro peccatis. Porrò hanc definitionem veri Pontificis Christo mox applicat. is enim verè & propriè electus ex hominibus est à Deo ad Pontificiam dignitatem ℣. 5. & constitutus est super populum Dei, vt eum regat in his quæ sunt ad Deum, iuxta illud Psalmi 2. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius prædicans præceptum eius.* deniq; constitutus est Pontifex ad seipsum in victimam & sacrificium per mortem semel offerendum, ipsamque victimam in cruce immolatam in cœlum inferendam ad perpetuam expiationem hominum à peccatis, vt ex typo legalis Pontificis in cap: 9. probat Apostolus, iuxta ea, quæ paulò ante à nobis explicata sunt. Cùm igitur omnes partes veri & proprij dicti Pontificis Christo conueniant, consequens est, Christum verum & proprium sacerdotem esse. quippe qui & verè electus fuerit ad Pontificiã dignitatem, & secundùm eam verè præsit populo Dei, & verum

pro

pro peccatis sacrificium obtulerit; mortem enim Christi verissimum fuisse sacrificium satis abundè demonstrauimus.

Adhæc cùm Paulus cap: 8. 3. sic argumentatur: *Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias* (veras proculdubio) *constituitur, vnde necesse est & hunc habere aliquid, quod offerat*; ea argumentatio nullius esset momenti, si Christus non esset verè sacerdos. Responderi enim & meritò posset: verum Pontificem necesse esse, habere quod verè offerat; at qui non est verè Pontifex, is non est necesse, vt habeat, quod verè offerat: non enim quæcunq; veræ rei conueniunt, ea necesse est similitudini rei illius conuenire. Si enim verus homo, sit animal rationale, non est necesse picturam hominis esse animal rationale. Loqui autem Paulum de vera oblatione hostiarum, patet. Nam & verum Pontificem hìc & in cap: 5. definit, & ea quæ vero Pontifici conueniunt, Christo quoq; absolutè conuenire affirmat. Nam quod Smalcius ait, in eo Christum cum Pontifice legali comparari, quòd vterq; habeat, quod offerat, non verò in modo proprio offerendi; id inquam ex dictis refellitur. nam cùm ostensum sit, de vera oblatione Paulum loqui, veramq; oblationem, quæ ad rationem Pontificis requiritur, Christo applicare, consequens est, Paulum velle, Christum verè & non metaphoricè offerre, quia vult ita offerre, sicut omnis Pontifex offert. quod etiam Logicè sic demonstro.

Ea oblatio infertur in conclusione, quæ assumebatur in præmissis: id enim postulant leges bonæ argumentationis; alioqui consecutio esset nulla, & argumentum quatuor terminis constaret. Cùm igitur Paulus in præmissis de vera & propria oblatione fuerit locutus, (in definitione enim Pontificis vera oblatio continetur) sequitur in ipsa etiam conclusione veram Christi oblationem intulisse, nisi ineptè argumentatus esse censendus sit.

Accedit quòd Paulus ex Dauidis testimonio Christum nō quomodocunq; sacerdotem, sed secundùm ordinem Melchisedech toties appellat. & quidem iureiurando, Heb: 7. 21. At qui est sacerdos secundùm ordinem alicuius veri sacerdotis, est verus sacerdos, non improprius nec metaphoricus; ordo enim & ritus sacerdotij verum, & proprium sacerdotem facit. Sic Aaronici sacerdotes, veri erant sacerdotes, quia secundùm ordinem Aaron, qui verus sacerdos erat, erant Sacerdotes. Sic fideles omnes, qui dicimur sacerdotes, spirituales hostias offerentes, nulli certo ordini sacerdotij adscribuntur, ex

eo solùm, quòd non sint veri & proprij sacerdotes; & cùm omnibus ordinibus metaphoricam similitudinem habere possunt. Quare si dicat Smalcius, Christum esse quidem sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech, sed non verè ac propriè; ea responsione efficiet, Christum non magis secundùm ordinem Melchisedech, quàm secundùm ordinem Aaron dici debere sacerdotem. Nam etiam cum Aarone metaphoricam in sacerdotio similitudinem habuit, maximè cùm & typum Pontificis legalis Paulus applicet Christo, Hebr: 9. Necesse igitur est affirmare Christum cum Melchisedecho in vera & propria sacerdotij similitudine conuenire: vt idcirco dictus sit secundum ordinem Melchisedech sacerdos: quod non metaphoricè, sed verè & propriè in omnibus ad sacerdotium Melchisedechi pertinentibus, cum ipso conueniat: Metaphorica enim similitudo imperfecta est, & in multis deficit à re vera. quæ verò similitudo est omnimodè perfecta, iam non metaphorica sed vera similitudo censeri debet. Vera autem similitudo cum vero sacerdote esse nõ potest, nisi sit similitudo in veritate sacerdotij, sine qua nullæ aliæ similitudines verę sunt; extra enim verũ sacerdotiũ, non sunt veræ sacerdotij similitudines.

Accedit quod Paulus in epist: ad Hebr: ex instituto probat Christum in ratione sacerdotij esse longè præstantiorem sacerdotibus legalibus, à cap: 7. ad 10. Atqui Metaphoricus sacerdos in ratione sacerdotij non est perfectior vero sacerdote, cùm minus habeat ex sacerdotio, quàm verus. ergo Christus secundùm Paulum, verus, non metaphoricus est sacerdos. Respondet Smalcius, posse rem figuratè dictam esse perfectiorem re vera, si circa perfectiora versetur: Nam Deus dicitur redemptor noster impropriè & metaphoricè, & tamen lõgè perfectior est omnibus redemptoribus perfectissimè appellatis. At hoc nimis acutum & minimè verum. Quis enim nesciat, posse rẽ figuratam & metaphoricam aliunde habere maiorem perfectionem, sed non vt tali nomine significatur. Nam ex eo, quod metaphoricè aliquo nomine significatur, vera illius rei perfectione caret: ac proinde ex ea parte non potest dici perfectior. Sic Deus dicitur nos perfectissimè redimere. quia in redemptione liberatio continetur, quæ verè & perfectissimè Deo conuenit. non autem propter similitudinem emptionis: quæ Deo non verè sed metaphoricè & impropriè conuenit. Porrò Christus in ipsa ratione sacerdotij dicitur perfectior, quod ratio sacerdotij in ipso sit longè perfectior ac excellentior, quàm in

vllo alio sacerdote: necesse est igitur verè & propriè rationem sacerdotij in ipso esse, secundùm quam veris sacerdotibus perfectior esse possit. Metaphoricum enim verò imperfectius esse necesse est, per se & formaliter loquendo.

Ex quo detegitur error Smalcij, Christum verum & proprium sacerdotem dici posse, asserentis; licet improprijs & figuratis vocibus significetur. Si enim vox sacerdotis, vt Christo tribuitur, sit impropria & metaphorica, nullo modo in Christo propriam & veram sacerdotij rationem significare poterit. implicat enim contradictionem, metaphoram, habere propriam & veram significationem. hoc ipso enim non esset Metaphora, si veram & propriam rem significaret. Non repugnat autem Metaphoræ, supponere rem aliquam verã & propriam in qua fundatur: impropriam enim significationem, rei alicui veræ tribui, necesse est. Sicut risus veræ illi viriditati prati tribuitur, ratione cuius prata dicuntur ridere: verùm illa viriditas, non vt voce risus significatur, est vera & propria, sed vt significatur voce viriditatis: ita vt vniuersè verum sit, nullam rem dici verè & propriè talem, quatenus voce metaphorica & impropria significatur. Quocirca si vox sacerdotis sit metaphorica, vt Christo tribuitur, nullo modo potest, in eo veram & propriam sacerdotij rationem significare. licet enim illa potestas, ratione cuius illa vox metaphorica illi tribuitur, sit vera & propria potestas: non tamen est verè & propriè sacerdotium, si sacerdotium metaphoricè dicatur illi conuenire. Nam quod adducit pro suo errore Smalcius, Christum, etsi per vocem impropriam Redemptoris significetur, esse propriè seruatorem: id errorem ipsius euertit, non confirmat. Ex hoc enim sequitur Christum esse verè & propriè seruatorem, & metaphoricè redemptorem. quia vox seruatoris est propria, Redemptoris metaphorica. neq; cessat esse propriè seruator, ex eo quòd impropria Redemptoris voce describitur, sed non potest dici propriè, id est non metaphoricè Redemptor, quatenus impropria voce Redemptoris significatur. Quanquam in alio sensu propriè Redemptor dici potest, nempe quoad effectum liberationis, quem in nobis efficit, ac si propriè nos redimeret.

Audacia Smalcij cõpescitur circa Christi sacerdotiũ.

Verùm videamus, quibus tandem rationibus Smalcius tam audax suum figmentum de Christi improprio sacerdotio cõfirmat. Ponit primo loco futilem coniecturam. quia inquit, in sola Epistola ad He- *Prima.*

ad Hebræos Christi sacerdotij & sacrificij mentio sit: hinc apparere, ista omnia impropriè & figuratè esse accipienda. Nam si propriè accipienda essent, ijsdem verbis & non alijs, idem Christi munus reliqui descripsissent Apostoli. At nimis est leuis coniectura. Etenim quis non videt eandem rem, secundùm diuersas rationes proprijs verbis posse à diuersis describi. neq; necesse est, si non eodem verbo describatur, impropriè describi. exemplo plano rem doceo. Christus verus seruator noster à diuersis diuersè describitur: propriè tamen. Nam dicitur, nunc mediator Dei & hominum, nunc aduocatus noster apud Patrem, nunc propitiatio pro peccatis nostris, nunc saluator mundi, quæ omnia propriè munus idem, sub alia & alia ratione significant. Similiter ergo, si alij scriptores Diuini alijs vocibus proprijs munus idem Christi exposuerunt, non sequitur Paulũ improprijs vocibus exposuisse. Idem enim secundùm diuersas rationes, diuersis proprijs verbis exponi potest alio atq; alio modo. Deinde si idem scriptores sub ratione Pontificis Christum considerâssent, vel de eo locuti fuissent, non alijs verbis proculdubio vsi fuissent, quàm ijs quibus vtitur Paulus.

Secunda. At enim inquit, quis non intelligit, Christo ea, quæ sacerdos legalis olim faciebat, propriè competere non posse. est igitur idcirco impropriè sacerdos. At quàm inepta est consecutio. quasi qui nõ sit propriè sacerdos legalis, non possit dici propriè sacerdos. si ita est, nec Melchisedech, nec alij ante legem sacerdotes fuissent propriè sacerdotes. quia non erant propriè sacerdotes legales. si enim præter sacerdotium legale datur aliud proprium sacerdotium, falsa est consecutio Smalcij: si non datur, falsum erit ante legem fuisse verè sacerdotes.

Tertia. At inquit, sacerdotium Christi describitur à Paulo phrasi, interpellandi, pro nobis. Porrò actio interpellandi pro nobis & peccata expiandi, non potest dici propriè, sed metaphoricè sacrificium, eo sensu. quòd sicut sacrificia ad peccatorum expiationem proderãt: ita & interpellatio Christi ad peccatorum expiationẽ nobis prodest. Deinde addit. ne interpellationẽ quidem propriè sed figuratè Christo conuenire. is enim propriè interpellat & orat, qui potestatem illud præstandi non habet. Figuratè verò dicitur Christus interpellare, quia eam potestatem, quam habet ad nos saluandos, indicat se à Patre habere.

Verùm

Verùm negandum est, actione interpellandi apud Patrem, totum sacerdotale munus Paulum comprehendisse; sed solùm docere, Christum peracto in terris sacrificio, & purgatione peccatorum facta per sanguinem suum, & redemptione inuenta, cœlum petijsse, vt ibi astet vultui Dei pro nobis, seipsum tanquam verum sacrificiũ pro nobis semel oblatum perpetuo repræsentaturus, interpellando etiam pro nobis, & causam nostram agendo, vt redemptionis per sacrificium in cruce peractæ efficiamur participes. Id quod ex similitudine legalis Pontificis, & ex alijs locis Pauli supra demonstrauimus. Hoc igitur modo interpellare pro nobis conuenit Christo, vt vero & proprio sacerdoti. Nam sicut Pontifex legalis immolatum ante sacrificium inferens in Sancta Sanctorum, offerrebat illud Deo, ad expiationem peccatorum: ita Christus suummet sacrificium in cruce peractum cœlo inferens, offert illud, vt verus sacerdos, Deo. ad eundem enim sacerdotem pertinet immolare victimam & immolatam offerre, ita vt vterq; actus sit proprius sacerdotij. Smalcius verò cum suis Rakouiensibus, quia negat Christum in terra verè seipsum sacrificasse, consequenter negare cogitur illam interpellationem Christi pro nobis esse verè & propriè sacrificium, sed impropriè & metaphoricè, quomodo preces & actus virtutum dicuntur spiritualia sacrificia.

Quanquam Smalcius turpiùs adhuc labitur, cùm ne intercessionem quidem, quam tanta asseueratione scripturæ affirmant, Christo in vera sua & propria significatione concedit. Propria enim huius vocis significatio est, postulatio & deprecatio pro aliquo: in ea enim significatione passim ea vox in scriptura vsurpatur. Hoc verò Smalcius indignum Christi Regnãtis Maiestate arbitratur, si aliquid à Deo postulet, cùm ipse omnia per seipsum possit. At Christum propriè pro nobis interpellare, non solùm Paulus docet, sed & aliæ scripturæ loquuntur. Et enim cùm id Paulus ex typo Pontificis legalis, quem in tota hac Epistola vrget, asserat: eo modo asseruit Christum in cœlis pro nobis interpellare; quomodo legalis Pontifex ingressus in Sancta Sanctorũ interpellabat pro populo. At qui Pontifex legalis inferẽdo sanguinẽ sacrificij in Sãcta Sãctorũ, offerebat eũ Deo ad expianda peccata populi, & hoc modo interpellabat pro populo. ergo & Christus inferens sanguinẽ suũ, & sacrificiũ in Sanctuariũ cœleste, offert illud Deo Patri pro nobis, & sic pro nobis interpellat, sicut id

Quarta & quidem turpior.

ue id voce externa faciat, siue actione mentis interna. Deinde S. Ioan: in prima sua epist: cap: 2. 1. de eadem interpellatione sic loquitur: *Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Interpellat ergo Christus, vt aduocatus, causam nostram apud Patrem agens, & omnia bona nobis impetrans. Interpellat propitiando Patrem, id est propitium nobis reddendo. Vera ergo intercedit actio, qua Christus pro nobis interpellat. Deniq; Christus ipse disertè Apostolis promisit, se in cœlis rogaturum Patrem, vt Spiritum S. illis mittat. Ioan: 14. 16. *& ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis.* Non est autem dubium, Christum de tempore, quo futurus erat apud Patrē, loqui: tum quia iam iam abibat ad mortē, mundū hunc relicturus: tùm quia dixit expressè, *Vado ad Patrem*; cuius respectu duo promittit discipulis: alterum est: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam*: alterum: *& ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis.* vtrumq; igitur beneficium promittit consecuturos discipulos ex suo discessu ad Patrem: eoque nomine iubet eos bono animo esse, & suum discessum, qui tam vtilis esset illis futurus, æquo animo ferre. Iam quod Ioan: 16. 27. dicit: *In illo die in nomine meo petetis, & non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis: ipse enim Pater amat vos*; id non absolutè accipiendum est, quòd nō sit rogaturus Patrem, hoc enim paulò ante affirmauit: sed est modus quidam loquendi, non dico, me rogaturum; quamuis enim reuera sum rogaturus, tamen hoc non dico, non commemoro. Solùm verò id dico, tantam futuram beneuolentiam & amorem Patris in vos, ex eo quia me amastis, vt omnia sitis abundè impetraturi.

Quæ cùm ita sint, manifesti erroris conuincitur Smalcius, cùm veram intercessionem pro nobis, Christo in cœlis regnanti, contra scripturas negat, seu cùm negat intercessionem, veram Christi pro nobis postulationem apud Patrem designare. Neq; verò postulatio illa Regiam Christi potestatem maiestatemq; dedecet. Cùm enim Ariani Christum infra Patrem regnantem constituant, & Patri semper esse subiectum: sicut ei non repugnat esse dignitate & potestate subiectum Patri, ita nec postulationem deferre Patri. *Caput enim Christi Deus* etiam nunc est, cùm in cœlis regnat, vt Paulus ait, 1. Cor: 11. 3. Nos Catholici secūdùm veram de Christo sententiam dicimus, Christum secundùm Diuinam naturam, qua est æqualis Patri, non interpellare pro nobis, sed facere omnia cum Patre, vna virtute, vna operatione:

ratione: secundùm verò naturam humanam, qua minor est Patre, interpellare pro nobis, & Patrem rogare pro nobis. vtrumq; videtur indicasse Christus, Ioan: 14. Nam cùm ait ℣. 13 *quodcunq; Patrem petieritis in nomine meo, hoc faciam*, indicat se vnà cũ Patre facturum omnia, communi vtriq; virtute & potestate. Cùm verò ℣. 16. ait: *ego rogabo Patrem*, indicat alteram naturam, qua est subiectus Patri, & secundùm quam Patrem est rogaturus.

Bene autem notant Doctores, dedecere quidem statum illum Christi regnantis in cœlo, illum abiectum rogandi modum, quo in terris vtebatur, abijciendo se in terram, procidendo in faciem, positis genibus orando: non verò dedecere rogare aliquid à Patre, eo modo quo Dominis quoq; orare conuenit. Et quamuis ea omnia habeat in sua potestate Filius: tamen vult ea quoq; esse ex gratia Patris, vt & Pater glorificetur in Filio, & Filius in Patre: & nec Filius glorificetur sine Patre, nec Pater sine Filio. Pater enim glorificatur in Filio, cùm quæcunq; Pater facit, Filius similiter facit, & quæ à Patre petuntur, à Filio præstantur communi virtute & potestate. Filius verò glorificatur in Patre, cùm quæcunq; postulat Filius, præstat Pater. quam rationem videtur indicasse Christus ipse loco citato. Ioan: 14. 13.

Cùm porrò Smalcius ait, Christum potestate sua ita omnia posse, vt Pater neminem iudicet, dupliciter errat. primùm quia potestatem iudicandi non solùm ad iudicandum in die iudicij, sed ad omnia, quæ Christus facere potest, extendit; cùm neq; vocis significatio id patiatur (longè enim aliud est iudicare, quàm alia omnia facere) neq; vlla loci illius, de data omni potestate iudicandi, circumstantia talem expositionem requirat. Iudicium etiam Christi scriptura ostendit in illo extremo die futurum: cæterarum verò rerũ à Christo effectionem ad illud tempus non determinat, ita vt necesse sit aliam esse potestatem iudicandi, aliam res cæteras efficiendi. Alter error est, quem indicat Smalcius; Patrem videlicet, ita dedisse omne iudicium Filio, vt seipsum à iudicio excluserit: licet enim humana illa & visibili ratione non sit iudicaturus mundum, sed Filio tale iudicium commiserit; tamen vnà cum Filio, Diuina & inuisibili virtute, Patrem quoq; iudicaturum, nemini dubium esse potest, qui Christo dicenti ibidem credat, non posse à se facere quidquam Filium, nisi quod viderit Patrem facientem. Vt igitur Diuina *Quinta.*

illa po-

illa potestate mundum iudicet Filius, debet videre Patrem secum idem facientem.

Atq; hæc de Christi sacerdotio eiusdemq; sacrificio à nobis disputata, manifestè ostendunt, Smalcium cũ suis Rakouiensibus summa temeritate, neq; minori impietate, contra scripturas & omnium seculorum fidem, Christo verũ sacrificium & sacerdotium denegare: neq; aliud fundamentum tantæ blasphemiæ habere, nisi scripturas aliquas prauè intellectas, & præiudicatum de Christi Diuinitate errorem. Iam ad Regnum Christi veniamus.

De Regia Christi potestate errores Arianorum refelluntur. CAPVT XIV.

Differentia Domini & Regis explicatur.

SVpponendũ in hac disputatione est, Regis & Domini nomina nõ esse omnino eadem: etsi enim Regem, esse quoq; Dominũ oporteat, tamen non eodem respectu Rex & Dominus nuncupatur. Nam Dominus ratione potestatis, quam in subditos habet, dicitur; Rex verò à regẽdi munere & officio denominatur: esseq; multos constat, qui propter potestatem in subditos, Domini dicuntur: quia tamen regendi munere carent, & Reges appellari non possunt. Porrò Regis munera sunt, subditos ab hostibus tueri, eosdemq; legibus in pace mutua & officio continere, bonisq; omnibus affluentes facere. His enim modis beatè ac feliciter in Republica viuitur: qui est Regiæ gubernationis finis, eoq; obtento omnis regiæ gubernationis necessitas cessat. Porrò in Rege duo considerari possunt; inprimis Regia dignitas, qua super omnes est: ad quam consequitur maiestas & gloria, veluti splendor quidam Regiæ dignitatis. deinde potestas & officium regendi, de quo diximus. Hinc igitur perspicuum est, Christũ & Regem verè esse, & Regem omnium maximum, Regem regum. & Dominum dominantium. Apoc: 19. 17. Non inquam Regem de hoc mundo, sed cœlestem prorsus ac Diuinum, vt ipse testatus est apud Pilatum de se. Ioan: 18. 38. Reges enim de hoc mundo, sunt Reges regni temporalis, suosq; subditos ab hostibus temporalibus tuentur: leges ad bona temporalia spectantes condunt, bonisq; temporalibus suos subditos adaugent: deniq; pro fine temporalem felicitatem Reipublicæ habent. Christus verò eiusmodi Rex est, qui nos ab hostibus spiritualibus tuetur, & legibus spiritualibus ad salutem spectantibus gubernat, bonis spiritualibus gratiæ Diuinæ auget, deniq; ad felicitatem

Christus rex.

licitatem & beatitudinem æternam perducit, quodq; nullus Regum temporalium efficere potest, vt perfectam suis subditis felicitatem temporalem conferat, hoc est, ab omnibus malis immunem, & bonis omnibus temporalibus affluentē; id Rex iste longè maximus efficit, cùm subditis suis æternam felicitatem largitur.

Christ9 Rex ante resurrectionem ostēditur.

Verùm negant Ariani, Christum ante resurrectionem, Regem perfectè fuisse, sed vel designatione tantùm non re ipsa, vel imperfecta duntaxat ratione. At negari non potest, Christum re ipsa Regem non designatione tantùm, ante resurrectionē fuisse. Natus est enim Rex Iudæorum, Matth: 2. 2. vbi etiam id Micheæ Prophetæ vaticinio comprobatur: *Ex te,* (Bethleem) *exiet dux, qui regat populum meum Israël.* & Matth: 21. 5. *dicite Filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam & pullum.* Non igitur post resurrectionem primùm esse Rex cœpit, sed cùm natus est in Bethleem, cùm venit mansuetus & humilis. Dicere verò designatione, non re ipsa tunc Regem fuisse, est temere & sine vllo fundamento scripturas à proprio sensu ad improprium transferre. Deinde Magi ita Christum Regem natū confessi sunt, vt eum cum muneribus adoraturi venisse se testarentur. Neq; enim tanquam Regem adorare poterant, qui re ipsa Rex non esset. neq; vt Regem temporalem, sed vt cœlestem & Diuinum adorarent. Adhæc si is, qui actu regit, re ipsa Rex est, quis dubitet Christum ante resurrectionem re ipsa fuisse Regem, cùm in rebus ad salutem spectantibus rexerit populum Dei, iuxta illud Psal: 2. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius.* Sicut igitur ante resurrectionem prædicauit, ita ante resurrectionem fuit re ipsa Rex constitutus. Quocirca & Pilato quærenti à Christo, an esset Rex Iudæorum, respondit Christus se esse reuera Regem, sed non de hoc mundo: id quod ex ratione adiuncta manifestum est. *Si enim ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtiq; decertarent, ne traderer Iudæis:* habere autem ministros pro suo honore regio decertantes, ei, qui Rex est re ipsa, conuenit. Concedit ergo Christus se esse re ipsa Regem, sed non de hoc mundo. Quapropter & in titulo cruci affixo hic Regis titulus est positus, tanquam condemnationis ad mortem causa. Huc spectat, quòd gloriam Regni sui re ipsa demonstrauit Apostolis in transfiguratione, de qua Matth: 16. 28. dictum est: *sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo.* Deniq; Rex vnctus, re ipsa Rex

dici debet. Atqui ante resurrectionem fuit Christus, id est vnctus ad regimē spirituale, vt ipsemet Luc: 4.18. probat ex vaticinio Isaiæ. Fuit ergo re ipsa, non solùm designatione ante resurrectionem Rex.

In Christo regia potestas ante resurrectionē agnoscitur.

Sed aiunt Ariani, etiamsi re ipsa Christus ante resurrectionem Rex fuisse concedatur, non illico sequi Regiam potestatem perfectam habuisse. siquidem nec in omnes homines, nec in Angelos ac Dæmones potestatem habuit. At hic error de imperfecta Christi potestate satis supra confutatus est; omnem enim potestatem scriptura Christo ante resurrectionē cōcedit, & tantam, quantam Patri: ita vt idcirco Christum æqualem Deo nominet, quod certè dici nō posset, si Christus potestate Deo inæqualis esset. Probare tamen errorem suum conantur, tum ex eo quòd ante resurrectionem Christus non omnes Regij muneris partes exercuerit: tum quòd post resurrectionē dicatur obtinuisse regnum. Verùm neutra probatio quidquam momenti habet: cùm aliud sit Regia potestas, aliud actus regnandi: nec inferre licet, eum qui Regia potestate ex aliqua causa non vtitur, Regia potestate carere. vt supra demonstratum est. Cùm verò dicitur Rom: 14. 9. *In hoc Christus mortuus est & resurrexit, vt & mortuorum & viuorum dominetur.* item Daniel: 7. *Filio hominis, postquam ad antiquum dierum peruenit, datum esse Regnum.* ea loca de actu dominandi & regnādi in cœlo & in terra sunt accipienda: cùm de potestate Christi Regia ante resurrectionem habita secundùm scripturas dubium esse nō possit, vti supra, cùm de Christi Dominio post resurrectionē obtēto ageremus, explicatū est. recteq; dici potest, datū Christo regnū post resurrectionē; quia post resurrectionē in cœlo & in terra regnare cæpit re ipsa: cùm ante Rex esset solùm potestate. Dici etiā potest, post resurrectionem datam esse Christo Regiam potestatem, non quidem absolutè quasi ante illam non habuerit, sed nouo titulo datam, ita vt propter passionem & mortem nouo quasi titulo & iure consecutus sit, vt omnium hominum & Angelorū Rex esset. quod cùm ante satis explicatum sit, hìc repetere non est opus.

Christi regnum cœleste & terrestre secernitur.

Alter error Smalcij est, cùm negat rectè distingui Christi Regnum in cœleste & terrenum inepto satis argumento. sic enim ait: Christus nunc simul regnat in cœlo & in terra, quatenus & Angelis in cœlo & hominibus in terra imperat. ergo vnum & idem est Regnū in cœlo & in terra. Quis verò ineptum hoc argumentum esse nō aduertat.

uertat. Nam vt ineptè quis inferret: Cùm Sigismundus Tertius sit simul Poloniæ & Sueciæ Rex, Regnum Poloniæ & Sueciæ esse vnum Regnum: ita ineptè Smalcius infert. si Christus simul cœlo. & terræ imperat, cœlum & terram esse vnum Regnum. Vnus enim Rex, multorum regnorum Rex esse simul potest, maximè si illa regna diuersis modis & legibus gubernari debeant: ita verò hic accidit: aliæ enim sunt leges regni terreni, id est fidelium existentium in terra: aliæ regni illius cœlestis, quod est regnum beatorum. fideles reguntur per fidem, pœnitentiam, & alia bona opera ad salutem consequendam: Beati, tales leges non habent, sed videndo Deum summa felicitate fruuntur. Et sanè cùm Christus ait, venturos Angelos, vt tollant de regno Christi scandala, proculdubio non regnum illud cœleste intelligit, in quo scandala, quæ tolli debeant, esse non possunt, sed regnum suum Ecclesiam in terris nominat, quæ idcirco est distinctum regnum ab illo cœlesti: quia locis, legibus, & personis est distinctũ. Latro etiam cùm dixit: *Memento mei dum veneris in regnum tuum*: de alio quodam regno, in quod nondum venerat Christus, loquitur, ab eo distincto, in quo tunc Rex erat & Dominus populi sui.

Tertius error Smalcij est, cùm ait: nullibi de regno Christi post mundi finem futuro, legi. At quid hoc aliud est, quàm in media luce cæcutire? annè (vt cætera taceam) Angelus de regno Christi loquẽs, Luc: 1. non asseruit disertè regnum eius æternum futurum, & ita æternum, vt eius finis non sit futurus. *Regnabit*, inquit, *in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Vt enim rectè notat Augustinus, sæpè in scriptura dici æterna, quæ longo admodum tempore durant, licet principium & finem durationis habeant: ne igitur tale quid de regno Christi putaremus, non solùm dicitur regnum Christi æternũ, sed etiam non habiturum finem, vt eo modo intelligatur esse æternũ, quo ea, quæ finem non habent, dicuntur æterna. Neq; verò pugnat id cum Apostolo, qui dicit in fine mundi Christũ traditurum regnũ Deo & Patri: non enim tradet regnum Deo & Patri, seipsum potestate & iure regni spoliando, sed Deo & Patri illud subijciendo, *vt Deus sit omnia in omnibus*, seu primum omnium rerum principium, & vltimus omnium finis esse intelligatur; quod etiam mox explicatur ℣. 28. *Cùm autem fuerint illi subiecta omnia, tunc & ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia.* neq; verò cùm dicitur ℣. 25. *Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius*, inferri debet, postea non regnaturum.

Christi regnum æternum astruitur.

turum? non enim habet eam vim necessariò particula (*donec*) alioqui cùm dicitur in Psalmo 109. 1. *Sede à dextris meis; donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*; liceret inferre, non sessurum postea Christum à dextris Dei. Quanquam non nego posse eam traditionem Regni exponi ita, vt cessare, quadam dũtaxat ratione, regnare Christus intelligatur. Postquam enim homines ad illam felicitatem æternam perduxerit, cessabit omnis ea cura, quæ nunc est, dirigendi homines ad salutem; ac proinde cessabit is regnandi modus, quo modo homines diriguntur ad salutem: non cessabit autem alia ratione regnare Christus, fruendo regno suis laboribus acquisito, illud in sua felicitate conseruando, ex eoq; perpetuam gloriam & honorem percipiendo. Sicut si Rex perfecta pace regno acquisita à labore gubernandi supersederet, qui tum necessarius non esset, regnare tamen diceretur, regno à se acquisito fruendo, illudq; in eodem statu cõseruando. Fateor tamen priorem modum & simpliciorem esse, & verbis Pauli magis consentaneum, licet posterior Smalcio magis placeat.

Christus memor suorum semper.

Non possum autem dissimulare hoc loco audax dictum Smalcij, quod quintus error censeri potest, cùm ait ante finem mundi nullius memorem Christum futurum, sed tunc solùm memorem futurum, cùm venerit ad iudicandum. Numquid enim post finem mundi, obliuiscetur Sanctorum suorum Christus, quos in æternum beabit? quod si non obliuiscetur, proculdubio memor erit: cùm verò memoriam hanc ad diem tantùm iudicij alligat, expressè Christo contradicit, qui Latroni in cruce petenti; *Memento mei dum veneris in regnum tuum*, Respondit non pro die iudicij se futurum memorem, sed *hodie mecum eris in Paradiso*: neq; Latro secundùm matheologiam Smalcij postulauit, vt in die extremo iudicij memor eius esset, sed tunc cùm venerit in regnũ suum, quod illico factũ est, die iudicij nõ expectato.

Christus duplici titulo rex declaratur.

Sextus error Smalcij est, cùm negat Christum duplici titulo regni sui possessionem adijsse. At conuinci erroris Smalcius potest, vel hoc vnico argumento. Etenim si Christus duplici titulo fuit Rex, duplici quoq; titulo possessionem regni sui adijt. Fuit autem Rex non solùm post resurrectionem titulo passionis & mortis, quod affirmat Smalcius; *propter passionem enim & mortem gloria & honore coronatus est*, Hebr: 2. 9. sed etiam ante resurrectionem, *constitutus fuit à Deo Rex super Sion, prædicans præceptum eius*: & à Magis tanquam Rex cœlestis adoratus, vt paulò ante ostendimus. Filius enim titulo Filij possessionem

regni

regni Paterni adire potest. Christus autem est natus Filius Dei: siquidem ab ipsa sua origine homo ille per vnionem hypostaticam cœpit esse naturalis Filius Dei, vt nos Catholici ex scripturis verissimè affirmamus, in quibus legimus, Verbũ, carnẽ factum: & Filium Dei, cùm in forma Dei esset, formam serui accepisse, & alia his similia. Quare sicut negari non potest, Christum ante resurrectionem, Filium Dei re ipsa fuisse: quod & Centurio tandem post Christi mortem agnouit & confessus est: ita negari non potest, habuisse verum titulum regni Paterni adeundi. *Si enim filij & hæredes.* vt rectè argumentatur D. Paulus. Rom: 8. 17. Quare cùm ait Smalcius, post resurrectionem Christo hæreditatem omnium concessam, id vti factum esse titulo passionis & mortis non negamus: ita simul fatemur ante passionem & mortem, eandem hæreditatem titulo Filij Dei Christum habuisse.

Christo veram ignorantiam imponunt per summam blasphemiam Ariani. CAPVT XV.

EO erga Christum sunt animo Ariani, vt ea, quæ ad ipsius gloriam in scripturis spectant, vel diminuant, vel ad impropriòs sensus detorqueant; veriti ne nimis gloriam Christi amplificent: quæ verò aliquam imperfectionem præ se ferunt, ea proprijssimè accipienda esse mordicus tueantur. Id cùm innumeris exemplis constet, vel hoc vnico manifestum est. Legitur, Christum de se aliquando dixisse, quòd diem iudicij nesciat: id etsi à Christo modo quodam loquendi dictum sit, ad retundendam nimiam Apostolorum curiositatem, non verò absolutè: isti tamen gloriæ Christi propugnatores egregij, absolutè omninò accipiendum esse tam pertinaciter asserunt, vt tanquam pro aris & focis pugnare videantur. vt ita telum potens habeant, quo Diuinam Christi naturam impugnent & euertant. Si enim aliquid verè ignoret Christus, Diuinã naturam habere nõ potest.

Ait itaq; Smalcius, Christum non quocunq; modo asseruisse, se diem iudicij ignorare, sed cum ea additione, quòd eum solus Pater nouerit. Agnoscimus additionem: at hoc ipsum quærimus, quomodo solus Pater dicatur nosse diem iudicij, absolutene, vt nullus alius præter ipsum nouerit, an quodam loquendi modo? Aio igitur hunc loquendi modum indicâsse Christum ipsum, cùm in eadem quæstione de iudicij die cum Apostolis versaretur, Act: 1. 7. *non est,* inquit, *vestrum nosse tempora & momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* quia igitur dies iudi-

Christus quomodo diem iudicij nesciuerit secundum Smalcium.

dies iudicij est, ex illis momentis, quæ Pater posuit in sua potestate, ideo solius Patris est hoc proprium secretum, quia ab eius determinatione dependet, & ad hoc indicandum, solus Pater dicitur illud scire. Modo enim vsitatissimo loquendi, rectè quis solus dicitur aliquid scire, quando illud ex eius solùm determinatione ac potestate dependet vt fiat: alij verò ad quorum potestatem non spectat id determinare & facere, dicuntur eo loquendi modo nescire. quod etsi quotidie in modis loquendi hominũ vsitatis obseruari videmus, qui interrogati de rebus, quæ ad ipsos ex officio non pertinent, sed ad alios, quibus id incumbit, vel in quorum potestate est, vt res illa fiat, solent respondere se nescire, eo sensu, quòd id ad eos non pertineat determinare & scire, etiamsi reuera sciant. illosq; solùm indicant eas res scire, in quorum potestate sunt res illæ, & ad quos pertinet eas determinare & euulgare: tamen etiam exẽplo ex scripturis deprompto idem demonstrare possumus. Hoc enim modo & sensu respondit Christus discipulis petentibus sessionem à dextris & à sinistris in regno ipsius. *Sedere*, inquit, *ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo.* id enim, nisi ad similem loquendi modum referatur, verum esse non potest. quomodo enim id non erat Christi, sed solius Patris, cùm Lucæ 22. 29. dicat: *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum.* & alibi disertè fatetur, se ouibus suis vitam æternam dare. Ioan: 10. 28. Cùm igitur constet, vtriusq; fuisse & Christi & Patris dare locum in Regno cœlorum, nõ potest absolutè negari, Christi quoq; id fuisse. Solùm igitur id affirmatur à Christo, modo illo loquendi, quo res aliqua ex alicuius solius determinatione & potestate dependens, vt fiat, illius solius dicitur esse: licet alijs quoq; ex commissione conueniat eandem rem præstare. Erat igitur Christi & non erat dare locum in regno cœlorum: erat absolutè, quia eam potestatem à Patre habebat; non erat modo quodam: quia non ex eius sed ex Patris determinatione id dependebat. Si igitur Christo seipsum exponenti credimus, dicendum est, solùm Patrem scire diem iudicij: quia id posuit in sua potestate, & ad eum spectat id determinare & scire, tanquam proprium cordis ipsius secretum: hoc verò modo, nec Filius scit, qua homo. Nam etsi omnia sciret, vt Petrus confessus est, & omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei in illo essent reconditi, vt Paulus fatetur; tamen dicebat se nescire, quòd id esset in Patris positum potestate, & diem illum determina-

Quomodo secundùm veritatem.

terminare ad Patrem propriè pertineret, non ad se, qui omnia à Patre accipit, tam quæ scit, quàm quæ facit.

Quod si quis opponat, ad Filium pertinuisse, scire diem iudicij, cùm ipse esset constitutus iudex viuorum & mortuorum: Respõdeo, non pertinuisse id ad illum scire, nisi ex determinatione Patris: ipse enim Pater potuit id in sua potestate, quare primò & per se id pertinuit ad Patrem scire; & ex consequenti verum est eo modo solum Patrem sciuisse.

Veritas impugnatur varia & similiter propugnatur.

Hic Smalcius primò calumniatur Smiglecium, quòd omiserit illam vulgarem exceptionem, Christum secundùm humanam naturam nesciuisse: quòd ea exceptio Radziminio ante 20. Annos Lublini in disputatione turpiter cesserit. Verùm dormiens, vt puto, Smalcius fuit, cùm scripta Smiglecij legeret: in quibus ea verba expressè habentur, Christum quodam loquendi modo, quâ homo erat, nesciuisse diem iudicij. At homini hæretico & perfrictæ frontis calumnia non imputatur ad peccatum. Quod verò Radziminio obijcit, tot sunt calumniæ huius testes, quot tunc fuerant disputationis auditores: quibus ita Responsione Radziminij satisfactum est, vt vix manus à vobis propter blasphemias & incredibilem impudentemq; temeritatem vestram abstinuerint, nisi & loci religione & nostrorum hortatu fuissent prohibiti. Extat etiam Disputatio impressa tantę calumniæ vindex.

Ait iterum iterumque Distinctionem illam de natura Diuina & humana in Christo esse petitionem principij. Minimè verò. idque propter duo. Primùm, quòd respondens cùm ex suis principijs soluit argumentum, vt antea dictum est non petit principium, sed suo officio fungitur, vt docti norunt, idq; etiamsi aduersarius illa principia non admittat: vt cùm Ariani impiè argumententur contra Catholicos Christum esse minorem Patre, & idcirco non posse dici verum Deum: rectè & absque petitione principij, Catholici respondẽt, Christum esse minorem Patre secundùm humanitatem, æqualem Patri secundùm Diuinitatem. Inferre quidem conclusionem Aduersarius, nisi ex concessis principijs non potest; at retundere aduersarij tela respondens etiam ex principijs ab ipso non concessis potest, quãdiu ea ab aduersario non expugnantur. Secundò, quia eam distinctionem, non vt à nobis confictam, sed clarissimis scripturis comprobatam in disputationem proferimus. Nullo igitur modo petitionis principij, nisi à capite malè sano, accusari possumus.

Pergit. Admissa duplicis naturæ in Christo distinctione, exceptionem de humana natura esse nullam. tū quòd Filius absolutè positus, dicatur nescire diem iudicij, non Filius hominis: tum quòd non possit negari de toto, quod ratione partis alterius illi conuenit. Sed valde in suis rationibus fallitur Smalcius. nam quod ad primam attinet, etsi verum sit, Filium absolutè dictum, Filium Dei intelligi: tamen cùm Filij Dei persona sit vtriusq; naturæ persona, & vtriq; naturæ communis, potest aliquid ei conuenire humanæ naturæ respectu, aliud respectu Diuinæ. Nihil igitur repugnat ex hoc capite, quòd Filius nominatur, aliquid de illo affirmari, quod ei non nisi in humana natura conueniat. Sic Christus Ioan: 5. cùm opus illud sanationis per humanam suam naturam fecisset in Sabbatho, seipsū Filium absolutè nominabat, & eo se tuebatur aduersus Iudæos, quòd Filius non potest à se facere quidquam: quòd Filius omnia facit, quę Pater: quòd Pater diligit Filium, & demōstrat ei omnia, quæ facit.

Altera etiā ratio falsa est: etenim homo absolutè negatur esse immortalis: etiamsi ratione alterius partis, hoc est animæ, sit immortalis: omnia corpora naturalia, negantur esse incorruptibilia, etiamsi ratione partis alterius, quæ est materia, nunquam corrumpantur. est enim materia, vt Philosophi docent, ingenerabilis & incorruptibilis. Deinde modi loquendi, ex se alioqui absoluti & indifferentes, possunt ex subiecta materia & loci circumstantijs ad certam & determinatam rationem restringi. quare & hic locus postulat, vt Filius humanæ naturæ respectu dicatur nescire iudicij diem: cùm, quâ homo est, non pertineat ad ea, quæ Pater posuit in sua potestate. Nam, quâ Deus est, omnia vnà cum Patre operatur. vt ex Ioannis cap: 5. ante deduximus.

Porrò cùm adducit pro exemplo Smalcius: id quod de anima hominis prædicatur, nunquam de homine negari posse: vt, quia anima intelligit, nullo modo negari potest, hominem intelligere, etiamsi corpus hominis non intelligat: primùm insciciam suam hoc exemplo prodit, quod nullo modo ad rem propositam accommodari potest: quia enim homo, non nisi anima intelligit, idcirco si anima intelligit, nullo modo negari potest, hominem intelligere, cùm nullus alius modus intelligendi conueniat homini, nisi per animam. At si duplicem modum intelligendi haberet, posset negari vno modo intelligere, etiamsi intelligat altero. Sic in homine, cùm sint duo

appeti-

appetitus & voluntates, rationalis & ſenſitiua, poteſt negari hominem velle, ſi nolit voluntate rationali, etiamſi illud appetat appetitu carnali. vti & Paulus ait, *quod nolo malum, hoc ago.* licet ſecundũ aliam legem exiſtentem in membris, idem vellet. Hoc ergo modo res habet in Chriſto, in quo ſicut eſt duplex natura, ita duplex velle, duplex ſcire, Diuinum nempe & humanum. poteſt igitur negari de Chriſto ſcientia in natura humana, etiamſi non negetur in Diuina. etſi vna ſcientia negetur, non eſt neceſſe negari omnem ſcientiam. Nihil igitur ad propoſitum facit Smalcij exemplum: tametſi illud à ſuo Socino ſit mutuatus.

Porrò Chriſtum non poſſe dici abſolutè neſciuiſſe diem iudicij, tam Diuinæ, quàm humanæ naturæ reſpectu, per ſe manifeſtum eſt. Nam quod ad Diuinam attinet, ea ſi admittatur, eadem eſt in Patre & Filio, ac proinde eadem eſt vtriuſque ſcientia. Præterea locus ille & argumentatio Chriſti apud Ioan: c. 16. 15. id euincit. Sic enim de ſcientia omnium veritatum, quam S. Spiritus erat accepturus à Chriſto, argumentatur: *Omnia, quæ Pater habet, mea ſunt.* ſed Spiritus ſanctus accipiet de ea ſcientia quam Pater habet, ergo Spiritus S. de meo accipiet. quæ Chriſti argumentatio conuincit, non poſſe quidquam ignorare Filium, quod ſcit Pater, propter communem & eandem vtriuſque ſcientiam. Quod ad humanam verò naturam attinet, probatum à nobis antè eſt, ex eo quod dicitur *plenus gratia & veritatis*, Ioan: 1. plenus inquam ea plenitudine, quæ Filium Dei decet, cuique nihil deeſſe poſſit. Dicitur etiam non ad menſuram datus ei Spiritus, Ioan: 3. quæ loca cùm ante fuſiùs tractata ſint, hîc ſolùm rationem concludimus. Etenim cùm omnia Chriſto data legamus à Patre, neceſſe eſt vt ea ſaltem omnia intelligamus, quæ ſubiecta materia & officium Chriſti poſtulat. Sic enim aduerſarij ipſi reſtringere ſolent hanc vocem, *Omnia*: atqui nemini dubium eſt, ad officium Chriſti pertinuiſſe, ea omnia cognoſcere, quæ per illum efficienda erant, cum omnibus operum circumſtantijs: Nullo igitur modo dubitari poteſt, diem quoque iudicij illi perſpectum & cognitum fuiſſe. quòd ſi aliæ circumſtantiæ & ſigna diei iudicij illum non latuerunt, (ea enim latè in Euangelio perſecutus eſt & recenſuit) quomodo hora ipſa & tempus iudicij latuiſſet?

Nam quod ait Smalcius, nihil vetare, quo minus quis rem aliquam futuram, & modum quo futura eſt, cognitum habeat; interim

verò tempus definitè nesciat; facile id concesserim in ijs, qui non totam simul scientiam ad se pertinentem habent, sed eam per partes acquirunt. At de Christo id dici nequit, qui omnem scientiam ad suum officium pertinentem, statim habuit, vnde nihil eiusmodi, quod ad officium suum pertineret, ignorare potuit.

Similiter infirma & illa est Smalcij obiectio, qua asserit Christum ante Resurrectionem non fuisse constitutum Iudicem viuorum & mortuorum: *in hoc enim mortuus est & resurrexit, vt esset viuorum ac mortuorum Dominus.* Rom: 14. 9. Quocirca ad officium eius tunc scientiam diei iudicij non pertinuisse. Duos enim hîc crassos errores inuoluit Smalcius. Alter est, cùm asserit ante Resurrectionem non fuisse constitutum iudicem viuorum & mortuorum: cùm tamen Ioan: 5. Christus ante Resurrectionem asserat datam sibi potestatem iudiciũ faciendi, & vitam habendi in semetipso, vt quos vellet, viuificare posset. Quod verò in epistola ad Rom: dicitur, non ita accipiendum est, quòd ante, dominium in viuos & mortuos non habuerit. Fuit enim, & dictus est Dominus viuorum, mortuis etiam imperabat vt redirent ad vitam; vt de filio viduæ & Lazaro resuscitatis Christi imperio, perspicuum est: *Adolescens tibi dico surge.* Sed quòd re ipsa in toto mundo dominari cœpit, & suum Dominium vniuersè extendere, cùm ante illud nimis restrictum & absconditum haberet. Nam etiam is, qui verè est Dominus aliquorum, non est necesse, vt re ipsa semper dominetur; potest enim ex causa vel nolle dominari, vel impediri à dominio. Alter error est, cùm ait ad officium Christi ante Resurrectionem non pertinuisse scientiam diei iudicij. quomodo enim pertinuit ad ipsius officium scientia aliorum signorum & circumstantiarum diei iudicij, de quibus latè tum disseruit: eadem prorsus ratione & scientia temporis pertinebat, imò illud signum est ideo hanc scientiam fuisse illi infusam, quia tum iam erat constitutus iudex viuorum & mortuorum, ac proinde ad ipsius officium pertinebat, scire omnia ad diem iudicij spectantia. At inquit, scripturam excepisse diem & horam iudicij: sed iam dictum est scripturam, non ita crassè, vt Smalcius intelligit, intelligendam esse, sed secundùm quendam modum loquendi, quo dicitur quis id nescire, quod non in eius sed in alterius potestate est, determinare ac manifestare, vt paulò ante docuimus.

Tandem Smalcius oppugnare aggreditur, illam verborũ Christi inter-

sti interpretationem, quam multi SS. PP. sequuntur, & nos in Mōstris Arianismi indicauimus; nempe propter secreti rationem quodam vsitato loquendi modo, Christum nesciuisse diem iudicij, licet absolutè sciuerit. Qui enim in secreto aliquid accepit, vt reuelare alteri non possit, rectè dicitur nescire, non quod absolutè nesciat, sed quòd nesciat ad dicendum & manifestandum, & habet se ac habere debet ac si nesciret: quem loquendi modum non vsus solùm probat, sed & morales Philosophi, atq; adeò graues Theologi Sanctiq; Patres recipiunt: Et sanè, sicut Deus impios dicitur non agnoscere sed ignorare (*Nescio vos* inquit) non quòd absolutè nesciat, sed quòd ita se gerit cum illis, ac si eos nesciret; nempe quia eos non approbat sed punit: cur simili ratione dici non possit nescire, quod etsi sciat, tamen propter secreti rationem habet se ac si nesciret. Nam quod Smalcius ait, esse diuersam phrasim: verum est, sed ita diuersa est, vt sit proportione quadā similis. vtrobiq; enim dicitur nescire, non absolutè, sed secundùm quid, & in ordine ad aliquē effectum.

Quocirca impertinens est, quod obijcit, etiam Patrem nescire impios. ergo etiam nesciret diem iudicij, si est idem modus loquendi. Dicimus enim esse similem modum loquendi, sed non ex ijsdē causis, ita vt si causa talis modi loquendi, non competat alicui, nec modus ipse loquendi competere debeat. Ex quo patet, nescire impios, Patri conuenire: quia illi causa nesciendi illo modo impios conuenit, nescire verò diem iudicij non conuenit Patri, quia eidem non conuenit causa illo modo nesciendi, nempe secreti ratio.

At inquit Smalcius, quorsum tam accuratè determinatur vna sola persona, quæ sciuerit, nisi verè excluderentur omnes aliæ? *de die*, inquit, *& hora illa nemo scit, nec Angeli, nec Filius, sed solus Pater.* At responsio facilis est, ideò tam accuratè designari vnam solam personam quæ sciat, vt aliæ omnes excludantur ab illo sciendo modo, quo Pater scit solus; hoc est absq; vlla secreti obligatione: siquidem ab eius solius potestate & determinatione dies iudicij dependet. Filius verò scit quidem, sed quia secreto tenetur, dicitur modo quodam loquendi nescire.

Sequeretur, inquit, Angelos quoq; nescire ob secreti rationē, cùm tamen constet illos nullo modo scire, cùm id Pater posuerit in sua potestate. Respondemus, non sequi. solùm enim Christus dicit nec Angelos nec Filium scire; quod verum est. quamuis non eodem

modo; nec eadem ex causa nesciant; nam Angeli absolutè nesciunt, quia illis id à Patre reuelatũ non est: Filius vero cui omnia data sũt à Patre, cum omni plenitudine & absq; mensura, scit absolutè, nescit verò ob secreti rationem.

Instat, si Filius nesciret ad manifestandũ, Pater autẽ sciret ad manifestandum, manifestaret alicui. At si manifestaret alicui, iam non solus sciret. Sed futile id est. Pater enim scit ad manifestandum, & manifestat re ipsa Filio. manifestando verò Filio, absolutè quidem non solus scit: siquidẽ etiã Filius scit: quod tamen ad secreti rationẽ attinet, solus scit: quia solus absq; secreti obligatione scit, & potest diẽ iudicij, cui vult, reuelare. Filius verò nescit hoc modo, quia sub secreto scit, & secreti ratione obligatus est à Patre. Discat igitur Smalcius (si prudens & non stultus haberi vult) non temerè asserere, aliquid implicare contradictionem: cùm tales contradictiones, quales à Smalcio finguntur, vno flatu difflari possint. Ex his manifestum euadit, Smalcium dum concludit verba Christi de impotentia sciendi accipienda esse, vehementer decipi: tum quia Christo iniurius est, cui scripturæ etiam quà homo est, omnem scientiam tribuunt; tum quia tam crassè scripturam interpretatur, vt nullum loquendi modum vsitatum in ea exponenda admittat, quando præsertim id loci circumstantia & subiecta materia requirunt. Quæ verò hîc de plenitudine veritatis & sapientiæ contra Christum disserit, ea à nobis supra satis confutata sunt.

De sessione Christi ad dexteram Patris errores Smalciani deteguntur. CAPVT XVI.

DIximus sessionem Christi ad dexteram, non esse ipsius Diuinitatem, sed ad Diuinitatem consequentem honorem.

Quid sit sedere ad dexteram Patris Christum, Smalcius ignorat. docetur.

Id non rectè à nobis asseri Smalcius ait. Sessio enim inquit, ad dexteram, significat locum honoratiorem, adeoq; supremam potestatẽ, sessionemq; inquit esse causam honoris, honoremq; effectum esse sessionis. qua probatione quid ineptius? quippe quæ seipsam penitus euertat. Si enim sessio ad dexteram sit locus honoratior, locus autem honoratior non est ipsa dignitas sedẽtis, sed quid ratione dignitatis vel officij publici conueniens; an non consequens erit sessionẽ ad dexteram Patris, non esse ipsam Diuinitatem Christi, sed honorẽ & locum honoratissimum Christo propter eius Diuinitatem debitũ. Sicut enim locus magistratus & officij publici, non est ipsa dignitas

& pote-

& potestas magistratus, nec officium ipsum publicum, sed honor officio publico assignatus: nec quisquam est tam stupidus, qui hoc non intelligat: ita nimis stupidum esse oportet, qui sessionem Christi ad dexteram Dei, quæ locum tantùm honoratiorē designat, ipsam Christi Diuinitatem esse contendat. Prior enim est personæ dignitas, quàm ei locus honoratior assignetur, & eadem dignitas personæ est loci honoratioris causa, locusq; honoratior est effectus quasi quidam dignitatis personæ, cùm propter dignitatem assignetur. Neq; cauilletur Smalcius, nos dicere Christi sessionem ad dexteram Patris esse parem cum Patre maiestatem. Maiestas enim est gloria illa & splendor dignitatis, ipsam dignitatem consequens. Sic Christus dicitur venturus ad iudicium in maiestate, hoc est in gloria conspicua Diuinitatis suæ. Sic in Transfiguratione apparuit in maiestate, hoc est in gloria. Non igitur ex nostra assertione sequitur, sessionem esse ipsam Diuinitatem, sed solùm maiestatem & gloriam Diuinitatis: designariq; figurata & metaphorica illa locutione sessionis, honorem illum longè maximum, qui ei, qui omnibus rebus creatis præest, debetur: vt enim loco supremus est: ita & honore & dignitate.

Pergit Smalcius. Christus post resurrectionem constitutus est à dextris Dei, quæ est summa eius Diuina dignitas. Non igitur ante resurrectionem eam dignitatem habuit: ideoq; perfectè Deus esse non potuit. Verùm duplici nomine labitur Smalcius. Primùm enim æquiuocatione fucum facit: dum enim ait, sedere ad dexteram Dei, esse summam Christi dignitatem, duplex sensus esse potest: vnus quidem, vt illa sit summa Christi dignitas, ratione cuius Christo debeatur sedere ad dexteram Dei. qui sensus est verissimus. vti enim nullus alius honor maior est, quàm locum supremum in dextera Dei habere: ita dignitatem cui talis honor conuenit, necesse est esse supremam, quæ est ipsa Christi Diuinitas. Alter sensus est, vt re ipsa sedere ad dexteram Dei, sit summa Christi dignitas: hic porrò sensus falsus est. non enim sedere re ipsa, sed dignitate tali esse, cui sessio illa debeatur, est summa Christi dignitas. Sicut summus Regni Senator, etiamsi summum locum (ex quacunq; causa) actu non occupet, summam suam dignitatem Senatoriam retinet. est enim verè summus Senator; licet honorem debitum suæ dignitati non habeat. Neq; sedere summo loco in Senatu est ipsa Senatoria dignitas, sed quid debitum Senatoriæ dignitati. locus enim ad honorē dignitatis tantùm

Doctrinam non capit. Ea illi iterū atq; iterum ingeritur.

 pertinet,

pertinet, non ad ipſam quaſi eſſentiam dignitatis : loco enim honoramus quemlibet ſecundùm ſuam dignitatem, neq; locus dignitatem facit, ſed indicat, poteſtq; & indignus ſummum locum occupare qui ei non conuenit, neq; tamen ratione loci ſolius veram habet dignitatem. Pari ergo ratione ſedere actu ad dexteram Dei, non eſt ſummæ Chriſti dignitas, ſed quid ſummæ eius dignitati debitum : talis enim & tantus eſt, vt ei ſupremus ad Dei dexteram locus debeatur.

Labitur præterea Smalcius, cùm eo ſenſu Chriſtum poſt reſurrectionem conſtitutum eſſe ad dexteram Dei interpretatur, non ſolùm quoad effectum ſeſſionis, ſed etiam quoad ipſam dignitatem : id enim non ſolùm ſcriptura non dicit, ſed etiam id ei maximè repugnat. Quomodo enim is qui æqualis Deo ſemper fuit, non fuiſſe tantæ dignitatis cenſendus ſit, vt ad dexteram Dei ſedere meritò poſſet? omnis enim ratio indicat, eum, qui æqualis eſt cum altero dignitatis, poſſe ad dexteram eius ſedere. quamuis igitur ſcriptura aſſerat, Chriſtum re ipſa & quoad effectum poſt reſurrectionem ſummo loco conſediſſe, nempe ad Dei dexteram ; eadem tamen aſſerit etiam ante reſurrectionem fuiſſe Deo æqualem, ac proinde tantæ dignitatis vt ad Dei dexteram ſedere potuerit. Neq; refert, quòd æqualitatem Chriſti cum Deo, Ariani non abſolutam, ſed ſecundùm quid eſſe velint: nam etiam ad dexteram Dei ſedenti, abſolutam æqualitatem denegant, & ſolùm æqualitatem ſecundùm quid concedunt. quocirca tantam cum Deo æqualitatem concedere Chriſto poſt reſurrectionem conuincuntur, quantam ante reſurrectionem habuit. Ludere verò mihi videtur Smalcius, cùm ex titulo capitis decimi quinti in Monſtris, qui eſt de ſumma dignitate poſt reſurrectionẽ obtenta, infert, me id aſſerendo dixiſſe. quis enim non videt, eum qui aliquid ad diſputandum proponit, neutram partem determinare, ſed determinandam proponere.

At enim manifeſtè negat Smalcius, Chriſtum ea dignitate ante reſurrectionem fuiſſe, vt dignus eſſet ſeſſione ad dexteram Dei. nunc enim propter ſummam in res omnes poteſtatem, dicitur ſedere ad dexteram Patris. Talem verò poteſtatem ait ante reſurrectionem Chriſtum non habuiſſe: At nos oppoſitum ex ſcripturis oſtendimus, Chriſtum æqualem Deo in forma Dei fuiſſe, ac proinde æqualis cum Deo poteſtatis, quæ non poteſt eſſe niſi ſumma. Nam quòd nugatur æqualitatem illam in ſimilitudine externa in factis & rebus Diuinis fuiſſe

poſitam,

positam, si illam similitudinem fictam asserat, consequetur æqualitatem etiam fuisse fictam: Si autem veram, necesse est non externam solùm similitudinem Christo cum Patre intercessisse, quæ sine interna esset ficta duntaxat apparentia absq; re: sicut similitudo hominis absq; vera hominis natura, est ficta, non vera: necesseq; est Christum non solùm quocunq; modo in potestate & Diuinitate Deo similem esse, sed similem cum vera æqualitate.

Inutilis verò est illa Grammatica Smalcij, qua Græcam vocem ἴσος, non solùm æqualem, sed etiam similem designare ait. Etenim omnibus constat ἴσος propriè æqualem significare, nec nisi abusiuè apud Poëtas, (quibus Cathachreses Poëtica licentia permissæ censentur) pro simili accipitur: Nusquam etiam ne apud Poëtas quidem ἴσα Aduerbium significat similiter, sed tantùm æquè, æqualiter. quo etiam modo hîc à Paulo positum est, τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, quod ad verbum verti posset, esse se æqualiter Deo.

Grammatica inscientia Smalcio obijcitur.

At pro absurdo reputat Smalcius, eum qui puer erat vagiens, nõdum adultus, & cui multa adhuc deerant ad perfectionem, sedere ad dexteram Dei. Verùm absurdissimus multo Smalcius ipse censendus est, qui dignitatem propriam Christi propter quam ad Dei dexteram sedet, ex mole corporis, & naturali eius perfectione metitur. quòd si non propter perfectionem naturalem corporis, Christus constitutus est ad dexteram Dei, sed propter dignitatem Diuinitatis, an nõ absurdum omnino erit ac perquam ineptũ ob corporis imperfectionem, sessionem Christo ad dexteram Dei negare? imperfectio enim corporis, Diuinitati minimè obstat aut obstare potest. Equidem Isaias in puero Iesu, Diuinitatis Maiestatem admirabatur, & suspiciebat, neq; illius puerilem imperfectionem Diuinitati obstare arbitrabatur; cùm adeò gloriosè de illo vaticinatur: *Paruulus*, inquit, *natus est nobis, & Filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius: & vocabitur nomen eius Admirabilis, Consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis.* En Smalci, quàm Diuinus, quàm gloriosus hic puer erat IESVS, qui tibi adeò vilis (ô vilissimum frustum hominis) habetur, quamq; admirabiles suæ dignitatis titulos gerebat, propter quos quis dubitet illum dignum fuisse, vt sederet ad dexteram Dei: nihil enim illi potestatis ac perfectionis Diuinæ tum defuisse in primis huius libri capitibus, satis demonstrauimus.

Cùm verò ægrè fert Smalcius, ante resurrectionem Christo Di-

uinitatem à me tribui, vel, vt ille delirans ait, affingi, si id ita accipi velit, vt Christus ante resurrectionem, non re ipsa, sed designatione tantùm Deus diceretur, blasphemus est ac plusquam impiè sceleratus: neq; cum scripturis solùm, sed secum etiam pugnans. Ait enim Christum, cùm in forma Dei esset, à multis adoratum & Diuino honore cultum fuisse: in passione verò eam Dei formam deposuisse. Si verò concedat ante resurrectionem Christum non designatione tantùm, sed re ipsa Deum fuisse, concedat etiam necesse est, Diuinitatis titulo sedere ad dexteram Dei potuisse: quippe cùm Diuinitatis honore omnes tum Angelos tum homines antecelleret, & super omnes esset, sicut dignitate, ita & loci maiestate, quam sessio ad dexteram Dei designat.

Sessio ad dexteram Dei Diuinitatis Christi argumentum.

Deniq; ait, pessimè à Pontificijs inferri, ex eo quòd Christus ad Dei dexteram sedeat, esse summum Deum. At optimè id à Pontificijs inferri probant illorum argumenta; neq; enim par esse Deo potest, qui Deus non sit: omne enim, quod Deus non est, est infra Deum. ac proinde impar Deo. Cùm igitur Christus sedeat ad dexteram Dei, non tanquam post Deum primus, vt impiè blasphemant Ariani, sed tanquam æqualis Deo, vt scripturæ prædicant: consequens est Christum esse summum Deum. æqualis enim summo, summus est. Quod de æqualitate absoluta intelligendum esse supra docuimus. & Paulus Heb: 1. 13 indicat cùm ait, *ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis*: indicat enim non solùm de facto nullum Angelum sedisse ad dexteram Dei, sed neq; sedere potuisse, cùm ea sessio ratione æqualis cum Deo Diuinitatis Christo conueniat; Nulli autem Angelorum æqualem esse Deo Diuinitate conuenire potest. Quod verò ait Smalcius, posse, si Deus velit, hominem vel Angelum Diuinum honorem sibi vendicare, etsi natura non sit Deus: id & blasphemum est, & illi vnico mandato Dei repugnans, *Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies*.

Summus inquit Deus, à nemine ad dexteram Dei collocari potest. At si idem Deus, sit etiam homo, vti nos Catholici à scripturis edocti credimus; potest quà homo exaltari, ad hoc, vt ad Dei dexteram sedeat, propter summi Dei, quam coniunctam habet, dignitatem Quod si solùm summus Deus esset, & non homo, proculdubio nec exaltatione egeret, nec ab alio collocari ad dexteram Dei posset: sed ex natura sua hanc sessionem ad Dei dexteram sibi vendicaret.

Quicun-

Quicunq; inquit, par est Deo, is Deus esse nō potest; nisi duos Deos pares constituere velimus. At hanc Smalcij inscitiam iam satis ante demonstrauimus. Vt enim duo dicantur æquales, est quidem necesse, vt sint duo: non tamen est necesse, vt sint in illa ratione duo, in qua dicuntur æquales. id quod & accommodato satis exemplo & ratione docemus. Si enim duo corpora eandem numero quātitatem habeant (quod Dei virtute fieri posse nemo sciens diffitetur) erunt proculdubio æqualia, cùm tanta vnius sit magnitudo, quanta alterius; neque tamen erunt distinctæ quantitatis. Pari igitur ratione, Filius & Pater æquales esse possunt in natura Diuina, etiamsi non sunt Diuina natura distincti, nec duo Dij, sed duo vnus Deus. Idem suadet & ratio. Nam ad hoc, vt duo dicantur æqualia, satis est, vt vnum sit tantum, quantum aliud in aliqua ratione. id verò potest æquè accidere, si illa ratio sit eadem in vtroque, quàm si sit diuersa. Non igitur ad æqualitatem requiritur omnino vt ratio, secundùm quam attenditur æqualitas sit diuersa, sed ij, qui dicuntur æquales, possunt esse vnū in illa ratione, in qua dicūtur æquales.

Nemo, inquit, ad dexteram suam sedet. Fateor. nam & Filius, non ad suam sed ad Patris dexteram sedere dicitur: quamuis autem idem Deus sit cum Patre, non tamen eadem omnino persona.

Similiter cùm ait, quomodo is Deus est, qui sedet ad dexteram Dei: Respondemus, eo ipso Deum esse, quia ad dexteram Dei sedet. hoc est æquali cum Deo honore. Nihil enim Deo esse æquale potest, quod Deus non sit. Vt verò Deus ad dexteram Dei sedere dicatur, sufficit distinctio personarum, manente naturæ vnitate.

Persona, inquit, Diuina non potest non semper sedere ad dexteram Dei: alioquin non esset Diuina. At dicimus, si de persona Christi Diuina secundùm se sit sermo, eam necesse esse, semper esse apud Deum & ad dexteram Dei, non solùm ante resurrectionem, sed etiam ab æterno. *In principio enim erat Verbum, & Verbum erat apud Deum.* Ioan: 1. 1. Personæ enim Diuinæ, cùm sint natura vnum, sunt à se inseparabiles, & vna in alia & apud aliam dicitur esse. At si de persona ratione humanæ naturæ sit sermo, sic Christus non nisi post suum in cœlum ascensum, sedisse ad dexteram Dei dicitur: siquidem in cœlo, vbi dextera Dei indicatur, non ante suum in cœlū ascensum fuerit. Fuit tamen in terra semper dignissimus, vt ad dexteram Dei, si vellet, sederet, tanquam verus Deus & veri Dei Filius.

Christus secundùm Diuinitatem sedet ab æterno ad Dei dexteram.

Pp *Concludi-*

Concluditur Arianos multis modis indignè de Christi Diuinitate sentire. Capvt XVII.

Christus secundùm Arianos non est verus Deus.

EX his, quæ his duobus libris disseruimus, non erit difficile colligere, quàm indignè quamq; impiè de Christi Diuinitate sentiant Ariani. Nam inprimis eum verum Deum non re, sed verbis tantùm fatentur. Deus enim verus non est, qui naturam Dei non habet, nullaq; res verè talis est, nisi à natura sua. isti autem Christo naturam Diuinam negant. Negant igitur ipsum esse verùm Deum.
1. Ad hæc
2. Deus verus non est, nisi vnus secundùm scripturas; At isti negant
3. Christum esse illum Deum vnum, sed ab illo vno vero diuersum. ergo negant esse verum. Deinde is qui participatione tantùm, non natura Deus est, non est Deus verus. participatio enim similitudinē tantùm rei dicit non rem ipsam. similitudo enim rei non est res ipsa vera. At isti sola participatione Christum, dicunt esse Deum. igitur ipsum negant esse verum Deum.

Metaphoricus Deus.

Ex quo patet secundùm istos, non verum sed metaphoricum & impropriè Deum esse, ob aliquam Diuinam similitudinem & participationē. alioqui si Christus propter participationē Diuinæ potestatis verus Deus dici posset, homines quoq; & Angeli, Dij veri dicendi essent: quod etsi isti blasphemè & stultè cōtra scripturas concedant; tamē vel hoc ipso demōstrant, qualē Diuinitatē Christo tribuant, nēpe quę sit tantū similitudo quædam veræ Diuinitatis & participatio.

Nam quod Smalcius ait, Christum verum Deum esse, quia veram & propriam Diuinam potestatem habet; toto cœlo errat: cùm potestas Diuina sit solùm veluti quædam proprietas Diuina, qui verò vnam duntaxat alicuius rei proprietatem habet, non potest idcirco dici verè talis. non enim res sunt verè tales à proprietatibus duntaxat, sed præcipuè à natura.

Diuina natura Christi summā Dei Patris gloriam indicat.

Frustra verò argumētatur Smalcius, si Christus naturâ Deus dicatur, extolli quidem Christum, sed cum iminutione gloriæ Patris, qui sibi omnia vult accepta referri. At nemo non videt summam esse gloriam Patris, qui talem ac tantum genuerit Filium, qui sit ei per omnia æqualis. Ac vti viuentium propria perfectio est, posse generare sibi simile; cùm verò id non assequuntur, imperfecta esse arguuntur: ita & Pater æternus cùm non degenerem sibi gignat Filium, sed talem omnino qualis ipse est, hoc est immensum, infinitum, æternū, id sum-

id summæ illius perfectioni adscribendum est; alioqui id imperfectionem naturæ eius designaret, si non nisi imperfectum & à sua natura degenerantem posset gignere Filium.

Cùm verò ait Smalcius, gloriam Patris in eo consistere, vt ei omnia accepta referantur: eam quoq; gloriam Pater habet, cùm Diuinam naturam Filio tribuit, non quidem liberaliter largiendo, sed naturaliter generando. Generare enim naturæ Diuinæ actus est, liberalitas autem voluntatis: quare quæ per generationem Diuinam tribuuntur, non est necesse in Dei voluntatem & liberalitatem, sed in naturam Diuinam & eius naturalem perfectionem referri. Cætera quidem bona, quæ extra Deum sunt, cùm à Dei voluntate proficiscantur, in eam necessario referri debent, at Generatio est actus naturæ Diuinæ, non voluntatis: quare non debet in Deum tanquam donum liberale referri, sed tanquam quid ratione naturæ Deo conueniens, quod à voluntate Diuina minimè pendet. Et sicut aliæ Diuinæ perfectiones naturales à voluntate Dei minimè pendent; non enim ex voluntate Dei est, quòd sit immẽsus, æternus, omnipotens: ita & de generatione Diuina, quæ ex fœcunditate infinita eiusdem naturæ proficiscitur, sentiendum est.

Quomodo quæ sunt in Christo accepta Deo referuntur.

Ineptaque semper est habita illa veterum Arianorum obiectio, cùm quærerent: An Pater volens genuerit Filium vel nolens; si volens, voluntas præcessit generationem, quare non potuit generatio esse æterna: si nolens, id verò aiebant, per se absurdum est, Deo nolenti ac inuito aliquid accidere. Scitè & non illepidè S. Augustinus in libro contra sermonem Arianorum c. 1. eandem interrogationem retorquit in illos. *Interrogandi, inquit, sunt, vtrũ Deus Pater volens aut nolens sit Deus, non enim audebunt dicere, nolle se esse Deum. Si ergò respondeant, quòd volens sit Deus. eo modo referenda est illis vanitas sua, qua dici potest, prior esse illo voluntas eius; quo quid dicitur stultiùs?* Vnde patet ea, quæ Deo naturaliter conueniunt, nec volenti nec nolenti conuenire, dicenda esse; nec tanquam dono accepta in illum referri debere, sed tanquam ex natura ipsius procedentia.

An Pater volens genuerit Filium.

S. Augustinus respondet.

Consimili ratione & illa Smalcij responsio nulla est, cùm ait Christum dici Deum verum, sed analogicè: ea enim, quam fingit, analogia, non potest esse alia, nisi quæ inter rem propriè talem & similitudine talem intercedit. Certum enim est, & summum Deum dici verè & propriè Deum; & alios similitudine tantum & participatione

Christus an sit Deus analogicè.

patione ipsius dici Deos. Cùm igitur hæc analogia, sit analogia similitudinis; similitudo autem non facit rem veram, sed veræ rei similem, consequens est, neque Christum, si tantùm similitudine sit Deus, Deum verum dici posse. Neque ex eo, quòd non sit fictus Deus, licet illicò inferre esse verum. Non solùm enim, quæ sunt verè talia, dicimus non esse ficta, sed etiam quæ similitudine sunt talia: quia similitudo illa non fingitur, sed verè est. Quanquam aliud sit, esse rem absolutè veram, aliud similitudinem esse veram; veramque similitudinem cum re habere, non est esse rem ipsam veram. Nullo igitur modo probare possunt Ariani, se Christum verum Deum credere: licet id verbis ad decipiendos simplices & rudes, asserant. Nam illa, quæ Christo ab ipsis tribuitur Diuinitas, est tantùm similitudo & proprietas quasi quædam Diuinitatis, non ipsa vera Diuinitas.

Christus Arianis Diuino cultu indignus.

Præterea cùm Christo naturam Diuinam flagitiosè denegant, nec cultum Diuinum ei tribuere possunt: Sola enim Diuina natura, Deum verum facit: sola cultum Diuinum meretur. Potestas verò Diuina absque natura, si cultum Diuinum mereretur, homines quoque & Angeli, ratione Diuinæ potestatis, coli pro Dijs possent. Nam si dicant maiorem esse in Christo potestatem quàm in Angelis, ex eo minime sequitur, Christo solùm Diuinum cultum deberi, sed maiorem quàm Angelis deberi, propter maiorem potestatem, ita tamen, vt Angelis quoque pro ratione potestatis, cultus Diuinus debeatur: quod cùm per se absurdissimum sit & scripturis omnino manifestè repugnans, nullo modo verum esse potest, quod aiunt Ariani, Christo ratione Diuinæ potestatis, Diuinum cultum deberi. Et sanè ante Christi mortem isti aiunt, hanc potestatem in ipso satis imperfectam fuisse; negare tamen non possunt (nisi lucem in meridie negent) Christum tunc & adorari pro Deo potuisse, & à multis ita adoratum fuisse.

Quocirca & in Angelis, etiamsi non tanta potestas esset: quia tamen Diuina esset, mereretur secundùm istos cultũ Diuinũ, aut si in illis non meretur, (vt ipso sole clariùs est,) nec in Christo merebitur.

Potestatem imperfectã Christo tribuunt.

Iam verò cùm in potestate nos saluandi, Diuinitatem Christi collocant, quot ô Deus bone, quamq; grauia absurda ipsisq; auribus horribilia, effutire coguntur! Aiunt enim Christum tota vita sua, aut Deum re ipsa non fuisse, nisi prædestinatione, aut imperfectè Deum fuisse: quo etiam tempore ipsum & potestate in omnes homines, Angelos,

gelos,

gelos, Dæmones per summam iniuriam spoliant; & sapientiam imperfectam eidem tribuunt, multaq; verè ignorâsse, sapientiam Patris æternam per summam impudentiam asserere non reformidant. vti, quæ hoc toto libro disseruimus, testantur euidenter. Post resurrectionem verò, summam illi potestatem verbis quidem tribuunt, re ipsa verò pernegant. Aiunt enim Christum in cœlo nos saluare, astando vultui Dei & interpellando, offerendoq; seipsum pro nobis: qui saluandi modus, cùm sit non sine dependentia à Deo, non ad summam sed ad dependentem potestatem pertinet. qualis enim, obsecro, Deus est, qui ex se nihil possit, sed totus quantus quantus est ab alio dependeat: ita vt isti, mea quidem sententia, Christum non Deum, sed Generalem Dei vicariũ in nobis saluandis constituant: nec enim vllam ei potestatem concedunt, quæ in vicarium Dei generalem non quadret. Quemadmodum verò vicarius Regis, non est Rex, ita Dei vicarium sequitur non esse Deum verum.

Deum impotentem faciunt.

Christum vicarium generalẽ Dei faciunt.

Nam quod respondet Smalcius in scriptura eos appellari Deos, ad quos sermo Dei factus est, id satis futile est: non enim de quacunq; appellatione hîc agimus, sed de tali, qua Dij veri dicantur. In scriptura autem præter vnicum Deum verum, nullus alius Deus verus appellatur. Nam ij, ad quos sermo Dei factus est, Dij solùm dicuntur propter Diuinam similitudinem & repræsentationem: Dij tamen veri nec dicuntur, nec dici possunt; cùm scriptura vnum solum verum Deum agnoscat. Quare, & Dei Generalis Vicarius, dici quidẽ Deus potuerit, quod Dei locum habeat, at verus Deus appellari non poterit. Verùm hæc & alia cùm satis abundè supra declarata sint, hoc loco pluribus agendum non est, sed digito quasi indicandum, nisi Ariani Diuinam in Christo naturam agnoscant, nunquam effecturos, vt Christus verus Deus esse & Diuino cultu dignus credatur, & ex consequenti, vt salus & vita æterna, quæ à solo Deo vero petenda est, à Christo habeatur.

FINIS.

Ad Lectorem.

HAbes, candide Lector, centum Arianorum errores, ex vna duntaxat libri Smalciani parte excerptos & confutatos. ex quibus intelliges, quanta sit Arianæ hæresis fœditas, quæ tam fœdos errores ex se progignit; quantisué tenebris eos inuolutos esse oporteat, qui tàm crassos errores non perspiciunt. Porrò cætera absurda, in quæ, in altera sui parte, impegit Smalcius, cùm hoc volumine comprehendi minimè potuerint, ne opus in immensum excresceret, in alium librum, quem breui Deo dante edituri sumus, referenda censuimus. Tamdiu enim pro Diuina Christi gloria dimicare animus est, dum aduersarij vel conuincantur & conuertantur, vel se omnibus scripturarum præsidiis destitutos tandem agnoscant. Vale.

